ERCAN ÇİTLİOĞLU

SURİYE DOSYASI

DESTEK yayınları

ERCAN ÇİTLİOĞLU

SURİYE DOSYASI

DESTEK
Yayınları

DESTEK YAYINLARI: 1907
ARAŞTIRMA: 317

ERCAN ÇİTLİOĞLU/ SURİYE DOSYASI

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarımı: Sedat Gösterikli
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Destek Yayınları: Mart 2024
Yayıncı Sertifika No. 43196

ISBN 978-625-6325-62-3

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Destek Dukkan

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Tel. (0) 212 613 30 06

ERCAN ÇITLIOĞLU

SURİYE DOSYASI

DESTEK yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9

BÖLÜM: I

DEĞİŞEN DENGELER 11

GİRİŞ 13

GENEL DEĞERLENDİRME 15

PETROL KARTININ ETKİSİ 21

ÜÇÜNCÜ HİPOTEZ 25

İRAN 29

RUSYA'NIN RAHATSIZLIĞI 31

SUUDİ ARABİSTAN-BAE-KÖRFEZ ÜLKELERİ 35

SURİYE ÖZELİNDE SUUDİ ARABİSTAN-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ 37

ABD (Delta Crescent Energy LLC)-PYD PETROL ANLAŞMASI 43

Türkiye, Rusya ve İran'ın Petrol Anlaşmasına Tepkileri 46

RUSYA FEDERASYONU 57

a) Rusya ve Suriye Arasındaki Anlaşmalar 59

b) Rusya ve Türkiye Arasında PYD/YPG Konusunda Anlaşmazlıklar 64

ÇİN HALK CUMHURİYETİ 77

İSRAİL 79

ABD 83
HATALAR ZİNCİRİ 87
a) İkinci Hata 88
b) Üçüncü Hata 88
SURİYE'NİN SOVYET ORDUSUNUN AYAKLANMALARLA İLGİLİ DOKTRİNİNİ UYGULAMASI 91
SURİYE'DE SİLAHLI MUHALİF GRUPLARLA İLGİLİ YANLIŞ DEĞERLENDİRMELER 95
MUHALİF GRUPLARIN TÜRKİYE ve ABD TARAFINDAN EĞİTİLMESİ 99
BALYUN... İDLİB'DE KIRILMA NOKTASI 103
İDLİB'DE DE-ESCALATION BÖLGESİNDE İSTİKRARIN SAĞLANMASINA İLİŞKİN MUTABAKAT 107
EK PROTOKOLLE KİM NE KAZANDI? 111
PYD İLE ENKS BİRLEŞMESİ 115
YPG-FSA-KUK 121
PYD'NİN KONTROLÜNDEKİ BÖLGEYİ KÜRTLEŞTİRME POLİTİKASI 127
Eğitimin Kürtleştirilmesi 133
İDLİB 137
SURİYELİ MÜLTECİLER VE TÜRKİYE'NİN ENDİŞELERİ 143
İDLİB'İN KUZEYİNDE MUHALİF GRUPLAR 147
GÖZLEM İSTASYONLARI 153
TÜRK-RUS UYUŞMAZLIĞI 157

HTŞ 165
SONUÇ 175

BÖLÜM: II

FIRTINA ÖNCESİ SESSİZLİK 181
SUNUŞ 183
İDLİB'DE MEVCUT SON DURUM 187
İDLİB'DEYENİ ÖRGÜTLER 191
Hattap el Şişani Ketibe: 191
Ensar Ebu Bekir es-Sıddık Seriyyesi: 192
Abdullah bin Uneys Cemaati: 194
Tanzim et-Talia el-Mücahide: 195
YENİ ÖRGÜTLER VE İŞİD BAĞLANTISI 197
HAY'AT TAHRİR AL-SHAM 203
RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASINDA DEĞİŞİM ... 209
RUSYA/SURİYELİ KÜRTLER VE YPG 215
TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNDE SORUNLAR ... 221
AMERİKA'NIN SURİYE POLİTİKASI 229
SONUÇ 235

BÖLÜM: III

SONA DOĞRU 239
SON KIRILMA 241
RUS HAVA-UZAY KOMUTANLIĞI'NIN SURİYE'DE ARTAN SALDIRILARI VE NEDENLERİ 249

KARADA HAREKETLİLİK 251
HAVADA HAREKETLİLİK 255
PYD/YPG CEPHESİNDE GELİŞMELER 261

EKLER: 267
TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
Türkiye-Suriye Siyasi İlişkileri
TÜRKİYE'NİN SURİYE İHTİLAFINA YAKLAŞIMI 269
SURİYE KAYNAKLI TERÖR ÖRGÜTLERİYLE MÜCADELE 269
Fırat Kalkanı Harekâtı 270
Zeytin Dalı Harekâtı 270
Barış Pınarı Harekâtı 271
İHTİLAFA ÇÖZÜM BULUNMASINA YÖNELİK ÇABALAR 274
Cenevre Süreci 274
Astana Platformu 275
İDLİB GERGİNLİĞİ AZALTMA BÖLGESİ 276
ANAYASA KOMİTESİ 277
SURİYE MUHALEFETİ 277

ÖNSÖZ

Sonlanmış ve tarihte kayda geçerek arşivlerde yerini almış bir yaşanmışlığın; belge ve verileri içeren açık kaynaklara erişim güçlüğü olmaması halinde analizi araştırmacılar açısından zahmetli ancak zor bir çalışma değildir.

Ne var ki yaşanması süregelen; tarafları, tarafların amaçları ve konumları, aralarındaki ayrışma ve oydaşmaların hemen her gün değişim gösterdiği, nasıl, ne zaman ve ne şekilde sonlanacağı belli olmayan ve her an değişik kaynaklardan doğru ya da yönlendirilmiş yüzlerce bilgi ve belgenin aktığı dinamik bir olayın yansızlıkla analizi zor olmanın çok ötesindedir.

Okurlara sunulan Suriye'ye ilişkin çalışma bu türün bir örneğidir.

Başlangıçta görece masum demokratik bir hak arayışı olarak başlayan ya da bu yönde bir algı yaratılmasına çalışılan Suriye krizi, on yılı aşkın bir süreyi geride bırakmış olmasına karşın her geçen gün devletler ve devletler dışı yeni aktörlerin değişik amaçlarla katılımı, aralarındaki rekabet, çatışma, yenilenen ve bozulan ittifaklar, farklı ve çatışan gelecek tasarımları ile giderek karmaşıklaşarak günümüze ulaşmış bulunuyor.

Suriye krizine müdahil aktörlerce dolaşıma sokulan büyük bir bölümü yönlendirici, dezenformasyon amaçlı çelişkili bilgilerin, doğrulara ulaşmada yarattığı güçlük ise sağlıklı bir analiz yapılmasının önünde ayrı bir sınama yaratıyor.

Bütün bu güçlükler, Suriye'de kaygan ve kırılgan bir zeminde süregelen dinamik ve değişken sürecin yarattığı belirsizliklere karşın, istedik ki günümüz ve gelecekte bu konuya ilgi duyanların yararlanabilecekleri referans bir kaynak oluşturalım.

Aynı zamanda, sınırlarımıza bitişik bir coğrafyada süregelen ve ülkemizi gerek ulusal güvenliğimiz gerekse alınan göçler nedeniyle sosyoekonomik, sosyokültürel ve sosyopolitik açılardan doğrudan ilgilendiren bu konu hakkında bir bilgi penceresi açalım.

Seçilmiş ve ayıklanmış, doğru olmasına özen gösterdiğimiz bilgi, belge ve verilere dayalı çalışmamızda kişisel düşünce ve öngörülerimize de yer verdik.

İfade etmeye çalıştığımız üzere yaşanan dinamik ortamda doğaldır ki günden geleceğe ilişkin üretilen öngörüler; süreçteki oynaklık ve müdahil aktörlerin politikalarında değişimlere bağlı olarak farklı sonuçlara evrilebilir. Ancak belgeler ve gerçeklere dayalı saptamalarımızın zaman içinde bir değişime uğramayacağını not etmek isteriz.

Okurlara sunulan ve Suriye krizini başlangıcından Kasım 2021'e kadar ayrıntılandıran çalışmamız, her ne şekilde sonlanırsa sonlansın, yaşanan ve yaşanması süregelen bir döneme olabildiğince ışık tutmak için tasarlandı.

Geleceği öngörebilmenin ancak geçmişin ayrıntıları ile bilinmesinden kaynaklandığını düşünerek Türkiye'mizin ulusal güvenliğini doğrudan ve yaşamsal düzeyde ilgilendiren Suriye krizini içeren çalışmamız konuya ilgi duyanlara mütevazı bir katkı sunabilirse kendimizi mutlu sayacağız.

Ercan Çitlioğlu
Mart 2024, Ankara

BÖLÜM: I

DEĞİŞEN DENGELER

GİRİŞ

Suriye'de çatışmalar henüz sonlanmamakla birlikte Esad rejiminin içsavaşı askeri anlamda kazandığı, 2024 yılı itibarı ile ülkenin yaklaşık üçte ikisini kontrol altına aldığı, dikkatini öncelikle İdlib ve SDG/PYD denetimindeki Fırat'ın doğusuna yoğunlaştırmaya başladığı günümüzde, çeşitli nedenlerle ertelenen başkaca sorunlar yüzeye yansımaya başlamış bulunmaktadır.

Suriye'de sahadaki doğrudan aktör devletler (Rusya, Türkiye, İran, ABD) arasında var olan öncelik, amaç ve vizyon farklılıkları ortak bir paydada buluşulmasını zorlaştırmakta, Suriye'nin yeniden yapılandırılması ve geleceğinin şekillendirilmesine yönelik ciddi görüş farklılıkları ile rekabet yeni anlaşmazlıklar yaratmaya aday görünmektedir.

Suriye rejiminin önceliği, silahlı radikal muhalif ve cihadist grupların son kalesi konumundaki İdlib sorununu olabilen en kısa sürede askeri anlamda çözmek ve elde edeceği siyasi, askeri, moral güçle Rusya ve İran'ın desteğinde SDG/PYD denetimindeki Fırat'ın doğusuna yönelmek olarak değerlendirilmektedir.

Çünkü SDG/PYD denetimindeki Fırat'ın doğusu, siyasi önemi ve Suriye'nin toprak bütünlüğü dışında belki de daha çok olmak üzere sahip olduğu su kaynakları, tarım arazileri ve petrol rezervleri nedeniyle ekonomik açıdan ülkenin geleceğinde büyük önem taşımaktadır.

Nitekim ABD'nin, çalışmanın ileri bölümlerinde değinilecek olan Delta Crescent Energy şirketi aracılığı ile PYD ile

vardığı, ABD-PYD ilişkilerini askeri işbirliğinden ortak petrol üretimini içeren yeni bir faza taşıyan anlaşma, Suriye rejiminin bölgeye yönelik olası askeri harekâtına karşı ön alma ve bağlı olarak SDG'yi legalize ederek kazandırdığı yeni aktör kimliği ile siyasi çözüm altyapısının oluşturulmasına yönelik bir adım olarak da değerlendirilmektedir.

Her ne kadar aralarında bazı anlaşmazlıklar ve yüzeye yansıtılmayan bir rekabet olsa da Rusya ve İran'ın öncelikleri ise özellikle İdlib'de konuşlu cihadist Selefi ve Sünni silahlı grupları elimine ederek savaş sonrası Suriye'de varlıkları ve kalıcılıklarını güçlendirmek, mevcut konum ve kazanımlarını garanti altına alacak bir yapılanmanın şekillendirilmesi ile Suriye'nin yeniden inşası ve geleceğinde söz sahibi olmaktır.

ABD, PYD üzerinden denetimi altında bulundurduğu Suriye'nin su, petrol ve tarım alanlarının yoğunlaştığı Irak sınırına bitişik doğu ve güneydoğu bölgelerini elinde tutmak, "ortak" olarak nitelediği PYD'nin, ENKS ile birlikte Suriye'nin geleceğinde otonomi dahil vazgeçilmez bir rol oynamasını istemektedir. Suriye'de gerek üsleri aracılığı ile doğrudan gerekse PYD üzerinden dolaylı varlığı ile ABD'nin bir önemli hedefinin de İran'ın, Suriye üzerinden İsrail'e tehdit oluşturmasını önlemek ve Rusya'nın bu ülkedeki askeri varlığını dengelemek olduğu söylenebilir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Suriye'de 13 yıldır (15 Mart 2011) süregelen içsavaş ve dışsal müdahalelerin sonuçları itibarı ile nerelere evrileceğini öngörebilmek için yakın geçmişle günümüz arasında bir ufuk turu yapılması yararlı olacaktır.

Değişik çevre ve kaynaklarda Arap Baharı, Arap Uyanışı, Arap Kalkışması olarak adlandırılan ancak gerçeklik ve amacının sorgulanması gereken Arap Halk Hareketleri genellikle üç ayrı bakış açısından analiz edilmektedir.

Anılan bakış açıları, Suriye'de yaşananların tanımlanmasında farklılıklara neden olmakta, çatışmanın doğrudan ve dolaylı aktörleri de dahil olmak üzere pek çok devlet ve devlet dışı aktörler kendilerini farklı cephelerde konumlandırarak ayrışan ve karşıt pozisyonlar almaktadırlar.

Suriye sahasında çeşitli aktörlerin elde etmek istedikleri çıkarlar ve değişik amaçların eşlik ettiği çatışmacı rekabet, mevcut soruna kalıcı bir çözüm gerçekleşmesini engellemekte, sonuçta Suriye'de "içsavaş içinde yaşanan farklı savaşlar" gerek amaçları gerekse tarafları açısından sürekli değişerek ve metamorfoza uğrayarak 13 yıldır sürmektedir.

Bu bağlamda başlangıçta rejim yanlıları ve karşıtları arasında yerel bir çatışma gibi görünen ya da gösterilen yaşananların, günümüzde çok aktörlü hibrit, asimetrik bir vekâlet savaşına dönüşmesinin derinliğine analizi Suriye'yi bekleyen geleceğin öngörülmesine yardımcı olacaktır.

Sözü edilen farklı bakış açılarından birincisi, **Suriye'de rejim karşıtı hareketlerin bütünüyle iç dinamiklerden kaynaklandığı, Tunus, Mısır ve Libya'da yaşananların çok uzun yıllardır etnik (Arap-Kürt-Dürzi-Süryani) ve mezhep (Nusayri-Sünni-Hıristiyan) ayrımcılığının[1] egemenliğinde katı bir baskı rejimi (Baas) altında yaşayan Suriye halkına örnek oluşturduğudur.**

İlk bakışta doğru ve haklı gibi görünse de bu bakışın temel zafiyet nokta ve yanılgısı, Suriye halkının ayrımsız tümünün rejim karşıtı eş görüş ve duyguları paylaştıklarıdır.

Oysa Suriye'de rejim karşıtı (muhalif) gruplar çevresinde kümelenen, insan kaynağı sağlayan, çatışmalara doğrudan katılarak nihai çözüm için Esad'ın devlet başkanlığından ayrılmasını isteyen geniş kitlelerin varlığına karşı, mevcut rejim ve Esad'ı destekleyen çeşitli etnisite, farklı din ve mezheplere mensup azımsanmayacak sayıda Suriyeli de bulunmaktadır.[2] Mevcut rejimin; yönetici elit, bürokrasi, ordu, istihbarat kurumları, iş ve finans çevrelerine mensup Sünni bir kesimin yanı sıra Hıristiyan Araplar, Süryaniler ve Dürzilerin çok büyük bir bölümünün desteğine sahip olduğu düşünüldüğünde, Suriye halkını bir bütün olarak rejim karşıtı muhaliflerin safında gösteren söylemlerin Suriye gerçeğini yansızlıkla yansıttığı söylenemez.

Nusayriler dışında yer alan bazı grupların Esad rejimine destek vermeleri ya da en azından tarafsız konumlarını sürdürmeleri; gönüllülük dışında çıkar ilişkileri, korku ve baskı gibi nedenlere dayalı olsa da bu durum etnik, dinsel ve mezhepsel

1. Suriye'de azınlıkta olan Nusayriler ayrıcalıklı bir sınıf olarak devlet erkini ellerinde bulundurmakta, çoğunlukta olan Sünniler bir tür azınlık muamelesi görmektedirler. Kürtler ise temel vatandaşlık hak ve hürriyetlerinden (seçme-seçilme, mülk edinme, seyahat özgürlüğü vb.) mahrum bırakılmışlardı. (E.Ç.)

2. Syria's Business Elite, Between Political Aligment and Hedging Their Bets, Samer Abdoud, SWP Reports, 22 August 2013

homojeniteden uzak heterojen yapılı Suriye gerçeğini yine de değiştirmemektedir.

Suriye'nin demografik yapısı, farklı etnik, din ve mezhep aidiyetleri, aşiretler ve büyük ailelerin toplumsal ve siyasal yapı üzerinde etkileri ile ekonomik ve finansal çıkar ilişkileri, Baas ideolojisinin devlet yapılanması üzerinde tartışılmaz gücü, rejim karşıtlarının aralarında mevcut rekabet ve bölünmüşlüğü dikkate almayan bu görüşü seslendirenler, ister naif bir yaklaşım isterse Suriye'ye ilişkin plan ve çıkarlarını gerçekleştirerek konsolide etmek için baskın çoğunluğun rejime karşı olduğuna inanmakta ya da böyle göstermeyi seçerek destek vermektedirler.

İkinci bakış açısının sahipleri; Suriye'de yaşananları bütünüyle dış kaynak ve dış destekli bir proje olarak değerlendirmekte, başta ABD ve İsrail olmak üzere (sonrasında Rusya ve İran) bölgesel ve küresel güçlerin Suriye'yi kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirme ve yapılandırmalarına yönelik büyük bir oyunun halkası olarak görmektedirler.

İlk bakışta tutarlı ve haklı yönleri bulunmakla birlikte **"dış kaynaklı proje"** bakış açısı da Suriye'de yaşananları tümüyle açıklamaktan uzak görünmektedir. Kolaycı ve satın alınarak prim yapan bir genelleme ile **"emperyal güçlerin bölgede sahnelediği çıkar amaçlı oyun"** olarak açıklanması olası bu bakış açısının zayıf noktası, Suriye'de bu projeyi **"satın alarak sahiplenmeye"** hazır kitleler ve grupların görmezden gelinmesi, rejimin aşırı baskıcı ve ayrımcı yönlerinin sözü edilen projenin sahnelenmesini gerekçelendirerek kolaylaştırdığıdır.

Dış kaynaklı proje görüşüne destek vererek savunanların sıklıkla başvurdukları argüman ise bölgede baskıcı karakterleri bilinen, teokratik ve otokratik rejimlerle yönetilen başkaca ülkeler var ve bu ülkeler halklarının demokratik talepleri (**örneğin Bahreyn, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri**) sessizlikle karşılanırken sadece Suriye'nin öne çıkarılmış olmasıdır.

Bu argümanı destekleyen en önemli gösterge ise Mısır'da General Sisi önderliğinde gerçekleştirilen askeri darbeye ilk siyasal ve finansal desteğin Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi teokratik ve otokratik monarşilerle yönetilen ülkelerden gelmiş ve darbenin başta ABD ve İsrail olmak üzere Batı'da memnuniyetle karşılanmış olmasıdır.

Bu yardımlar ve sempatinin arka planında, Mısır'da seçimle işbaşına gelen Mursi'nin, Müslüman Kardeşler (İhvanü'l Müslimin) ideolojisine[3] bağlılık ve mensubiyeti bulunsa da Suriye'de, Esad ve Panarabizm'in güçlü savunucusu Baas'ın da[4] İhvan-ı Müslimin karşıtı oluşu dikkate alındığında bir soru akla gelmektedir.

---

3. İhvanü'l Müslimin; Cemiyyetü'l İhvanü'l-Müslümin Arap dünyasının en eski, en etkili ve en büyük İslami hareketi olmasının yanı sıra birçok Arap ülkesindeki en geniş siyasi muhalif örgütüdür. Mısır'da (ismailiye) Mart 1928'de İslam âlimi Hasan el-Benna tarafından kurulmuştur. Müslüman Kardeşler'in Suriye'nin Hama kentinde 1982'de giriştiği ayaklanma Hafız Esad yönetimince sertlikle bastırılmış ve binlerce kişi hayatını kaybetmiştir.

Suriye Müslüman Kardeşler (Al Ikhwan-Al Muslimun fi Suriya) Mısır orijinli Müslüman Kardeşler'in bir yan kuruluşu olarak 1940'lı yıllarda Hasan Al-Benna'nın arkadaşları Mustafa al-Bibai ve Muhammad al-Mubarak al-Tayyib adlı iki Suriyeli tarafından kurulmuştur. Liderliğini Londra'da sürgünde bulunan Ali Sadreddin Al-Bayanouni'nin yaptığı örgütün Suriye sorumlusu Muhammad Riyad el-Şefik'tir. Suriye'de direnişin başlangıcında halk Müslüman Kardeşler örgütüne itibar etmemiştir. Ancak 2012'den itibaren örgüt, direnişin önemli aktörlerinden birine dönüşmüştür. (en.wikipedia-org/wiki/Muslim Brotherhood-of-Syria)

1945 yılında faaliyete geçen Suriye Müslüman Kardeşler örgütü 1963 yılında Baas'ın iktidara gelmesi ile yasaklanmış ve bu tarihten başlayarak silahlı direniş hareketlerine yönelmiştir. 1982 yılında Hama'da başlattıkları isyan rejim tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Suriye Müslüman Kardeşler örgütünün Mısır'da olduğu gibi geniş bir taban ve halk desteğine sahip olduğu söylenemez. (SWP-Petra Becker, Syrian Muslim Brotherhood Still a Crucial actor)

4. Baas Partisi; Arap milliyetçiliğini (Panarabizm) önceleyen Baas 1940 yılında Şam'da Mişel Eflak (Hıristiyan Arap) ve Selahaddin Bitar tarafından kuruldu. 1947 yılında kuruculara Zeki Arzusi de katıldı ve Baas ilk kongresini gerçekleştirdi. Baas, Panarabizm ideolojisinin alt unsurları olarak sosyalizm ve sekülerizmi de desteklemektedir. (www.ntvmsbnc.com/id/25301312)

Libya'da Müslüman Kardeşler'e yakınlığı bilinen ancak BM tarafından meşruiyeti tanınan Trablus hükümetine karşı görece seküler olan Khalife Hafter; Mısır, Suudi Arabistan, BAE, Fransa, ABD, Rusya gibi ülkelerce desteklenirken, Suriye'de İhvan'a karşı olan Esad[5] ve Baas rejiminin tasfiye edilmek istenmesindeki çelişki açıklamaya muhtaç görünmektedir.

Dış kaynak görüşünü savunanların tartışmaya açtığı bir başka konu ise Suriye'de halk hareketlerinin özellikleri itibarı ile seçilmiş oldukları ileri sürülen yerlerde başlamış oluşudur.

Sokak hareketlerinin başladığı ilk yer olan Deraa, Seyyidilerin (*Hazreti Peygamber'in ailesine "Ehlibeyt"e mensup olanlara verilen ad*) torun ve torun çocuklarının yaşadıkları, nüfusunun neredeyse tamamı Sünnilerden oluşan ve rejim karşıtlığının tavan yaptığı bir kent olarak bilinmektedir.

Sokak gösterilerinin yayıldığı ikinci yer, Suriye'nin liman kenti, ithalat/ihracat merkezi ve ülkenin Akdeniz üzerinden dünyaya açıldığı Lazkiye, üçüncü kent ise Suriye'nin en büyük rafineri tesislerinin bulunduğu ve ülkenin elektrik enerjisi ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılayan Banyas'tır (Baniyas).

Dış kaynak tezini seslendirenler bu üç kentin Suriye'de mezhep çatışması ve ekonomik çöküntüyü tetiklemek üzere özellikle seçilmiş yerler olduğunu iddia ederek bunun rastlantı teorisi ile açıklanmasının mümkün bulunmadığını ileri sürmektedirler.

Bu noktada sokak gösterilerinin başladığı günlerde Suriye'nin genel görünümünün de kısaca anımsanması yararlı olacaktır.

---

5. Esad rejimine karşı olan Müslüman Kardeşler, Suriye'de içsavaş sırasında yeniden faaliyete başladı. Esad, Mısır'da Müslüman Kardeşler'in iktidardan uzaklaştırılmasını memnuniyetle karşılayarak "Araplar, dini kendi siyasi politikalarına alet eden Müslüman Kardeşler'in Mısır'da düşüşünden sonra tekrar kendi özüne geri dönmüştür. Müslüman Kardeşler ve onun gibi olanlar dini bir maske olarak kullanıp avantaj elde etmek istemişlerdir" açıklamasını yapmıştı. (By Liz Sly, *The Washington Post*, 12 Mayıs 2012)

Deraa, Lazkiye ve Banyas'ta gösterilerin başlamasından hemen önce ülkede uzun süredir hüküm süren kuraklık nedeniyle gıda fiyatlarında anormal artışlar yaşanmakta, enerji sıkıntısı çekilmekte, mazotta çiftçilere uygulanan sübvansiyon kaldırıldığı için kırsal kesimde büyük bir memnuniyetsizlik yaşanmakta, rejimin baskıcı uygulamalarından hoşnut olmayan eğitimli ve elit kesimler giderek seslerini yükseltmekte, özetle günümüze ulaşan ayrışma ve çatışmaları ateşleyecek sosyoekonomik ve sosyopolitik ortamın altyapısı hazır görünmekteydi.

PETROL KARTININ ETKİSİ

Öte yandan yine o dönemde dünyanın en zengin offshore doğalgaz kaynaklarına sahip Katar doğalgazının Güney Pars Doğalgaz havzasından[6] Akdeniz üzerinden Avrupa pazarlarına iletilmesi için iki ayrı boruhattı projesi üzerinde müzakereler yürütülmektedir. Bu projelerden birincisi İran'ı bypass ederek Suudi Arabistan-Ürdün-Türkiye üzerinden, ikincisi ise Suudi Arabistan'ı bypass ederek Irak-Lübnan-Suriye üzerinden geçecek olandır.

Suriye ikinci projeye onay vererek müzakerelere başlama kararı alır. Aynı dönemde İskenderun Körfezi açıklarında zengin rezervler tespit edilen üç offshore alanda doğalgaz arama ruhsatı ihalesi ilan ederek teklif vermek için Ekim 2011'i son tarih olarak belirler. Ne var ki garip bir rastlantı ile bu gelişmelerden altı ay önce başlayan sokak gösterilerinin yarattığı belirsizlik ve gerginlik nedeniyle her iki proje de gerçekleşmemiştir.

6. Güney Pars havzası İran ve Katar'ın bitişik bölgelerle sahip olduğu ve İran'ın 14 trilyon metreküp rezervi bulunan bir özelliğe sahiptir. (E.Ç.)

İran-Irak-Suriye Doğalgaz Boruhattı
http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2013/08/02/7139

Katar-Suriye-Türkiye Doğalgaz Boruhattı
http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2009/08/19

Olaylar nedeniyle o dönemde gerçekleşmeyen bir başka proje ise İran doğalgazının Irak-Suriye üzerinden Akdeniz'e iletilmesini öngörmekte olup Temmuz 2011'de, sokak hareketlerinin başlamasından dört ay sonra üç ülke arasında bir anlaşma imzalanmıştı. Bu anlaşmadan en fazla rahatsız olan ülkelerin, Akdeniz'de Leviathan ve Tamar parsellerindeki doğalgazı Avrupa'ya ulaştırmayı planlayan İsrail ve Afrodit parselindeki tartışmalı ve sorunlu doğalgaz rezervleri ile Güney Kıbrıs olduğu ve Güney Kıbrıs'la anlaşma imzalayan ülkelerin İtalya (Eni), Norveç (Noble), Fransa (Total) ve ABD (Texaco) olması, dış kaynak tezlerine destek veren çevrelerce başvurulan argümanlardan birisini daha oluşturmaktadır.[7]

İran ve Katar doğalgazlarının Akdeniz (Suriye) üzerinden Avrupa pazarlarına ulaştırılmasını amaçlayan projelerin hazırlık çalışmaları ile sokak hareketlerinin zamanlama açısından yakınlığı dikkat çekici olmakla birlikte Suriye'de yaşananların tek ve temel nedeni olarak görülmesi, fazla zorlayıcı ve konspiratif bir argüman olarak değerlendirilse de mevcut nedenler arasında varlığı yine de tümüyle dışlanmamalıdır.

Üçüncü bakış açısı, içinde bir ölçüde dış kaynak ve dış destek tezlerini barındırıyor olsa da, **Suriye halkının demokratik taleplerini dikkate alan, katılımcı ve çoğulculuğu kabul eden yönetimlerin işbaşına gelmesi isteklerinin bölgede egemen olmak, etki güçlerini artırmak ve kalıcılaşmak isteyen kimi aktörlerce öznel çıkarları doğrultusunda yönlendirildiği ve Suriye'ye müdahil olunduğudur.**

7. GKRY ile doğalgaz anlaşması imzalayan ülkelerden birinin Türkiye'nin bölgedeki en yakın müttefiki Katar Emirliği olduğu bu listeye eklenmelidir.

ÜÇÜNCÜ HİPOTEZ

Farklı ve birbirinin tümü ile karşıtı ilk iki bakış açısının doğruluk payı bulunan yönlerini bir araya getiren üçüncü hipotezin yaşananları açıklamaya en yakın argüman olduğu söylenebilirse de, Suriye'nin çeşitli aktörlerce çıkar sağlama ve çıkarlarını kalıcılaştırma coğrafya ve pratik alanına dönüşmüş olmasının gerçekliği yine de değişmemektedir.

Ne var ki çok etnikli, çok dinli, mezhepli ve yönetimin etnisite ile mezhep farklılıkları üzerine kurgulandığı Suriye'nin, karmaşık iç dinamiklerini denetim altında tutan otoriter yapının gücünü yitirmesi sonucu bir kaos ve parçalanmaya sürükleneceği yakın geçmişte Yugoslavya, günümüzde Irak ve Libya örneklerinden sonra herhalde biliniyor olmalıydı.

Nitekim bu sürüklenme ve belirsizliği kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda yönlendirmek isteyerek Suriye'yi güç mücadelesinin pratik alanına dönüştüren devletler ve devletler dışı aktörlerin varlığı, beklenmesi gereken karmaşayı daha da artırmış ve yaşanan sorun Suriye sınırlarını aşarak öncesinde bölgesel, sonrasında küresel bir krize dönüşmüş bulunmaktadır.

Suriye'de başlangıçta rejim yanlıları ve karşıtları arasında yaşanan ayrılık ve çatışmalar zamanla üçüncü aktörlerin doğrudan ve dolaylı müdahaleleri sonucu bu zeminin dışına kaymış, Suriye'nin demokratikleşmesi ile ilişkili olmayan radikal dinci ve cihadist gruplarla kimi terör örgütlerinin yaşam ve pratik alanına dönmüştür.

Bu bağlamda önceleri etnik ve mezhep aidiyetler çevresinde bir araya gelen ancak sonraları çeşitli nedenlerle ayrışan (çıkar, rekabet, güç kavgası, hizmetini para karşılığı satma, angaje olma, rant sağlama gibi) gruplar yeni ittifaklar oluşturmaya başlamış, neredeyse yaşanan gün içinde bozulan ve yenilenen ittifaklar, sorunu başlangıçtaki ikiboyutluluktan çok boyutlu asimetrik ve hibrit bir zemine taşımıştır.

Oysa, geçmişte (1918) Fransa'nın, Suriye'de kurduğu manda yönetimine karşı özgürlük mücadelesi başlatabileceğini düşündüğü Arap milliyetçiliğine karşı aldığı önlemler ve azınlıklar üzerinden yürüttüğü siyaset (**bir etnik ya da dini grubun tek başına ayrı bir güç haline gelmesini engellemek**) dikkate alınmış olsaydı, otoriter ve baskıcı yönetimin zayıflaması ya da çökmesinin, Suriye'de rejim tarafından derin dondurucuya konulmuş ayrılıkçı genetik kodları harekete geçirerek çatışma ve parçalanmaya neden olacağı öngörülebilirdi.[8]

Yugoslavya, Irak, Libya bir bölümü ile Yemen ve Afganistan örnekleri ortada iken bunlardan ders alınmamış olması –ki bu analizlerin müdahil devletlerce yapılmamış olması mümkün görülmemektedir– akla amaç ve senaryonun başlangıçtan itibaren Suriye'nin bölünmesi mi olduğu sorusunu getirmektedir.

8. Fransa, Manda Yönetimi süresinde Lazkiye'de Nusayriler, Süveyde bölgesinde Dürziler ve Hıristiyan Araplar üzerinden azınlık siyaseti yürütmüştür. Dürziler Fransa'nın 1918 yılında Suriye'yi işgal etmesinden sonra 1921 yılında Cebel-i Dürz adı altında özerk bir devlete sahip olmuşlardır. 1936 yılında bu devletin sonlanması üzerine Dürzilerin bir bölümü Suriye vatandaşı olmuş, bir bölümü ise Lübnan'a göç etmişlerdir. Suriye'de günümüzde 400.000 dolayında Dürzi'nin yaşadığı tahmin edilmektedir. 31 Ağustos ve 1 Eylül tarihlerinde Beyrut Yüksek Komiserliği'nin kararı ile İskenderun Sancağı'nın (Sandjak Alexenderatta) güneyi ve Büyük Lübnan'ın kuzeyinde bulunan Lazkiye yöresindeki bölge Alavi Özerk Bölgesi olarak anılmaya başlanmıştır. 29 Eylül 1923'te bölgedeki Nusayriler bağımsızlığını ilan etmiş ve 1925 yılında yöre Alavi Devleti olarak anılmaya başlamıştır. Bölge 1930 yılında Lazkiye Sancağı (Sandjak Latakia) adını almış, 1936'da bağımsızlığını ilan eden Suriye'ye katılması ile birlikte özerkliği sürmekle birlikte devlet varlığı sonlanmıştır. 1939 yılında tekrar Suriye'den ayrılan Nusayriler yeniden Özerk Alavi Bölgesi haline gelmiş, 1944 yılı Haziran ayında Suriye Devleti'ne katılmıştır. (Wikipedia)

Nitekim Suriye'nin günümüzde var olmayan ve güçlü bir olasılıkla görünür gelecek içinde var olması mümkün görülmeyen toprak bütünlüğünün, Türkiye dışında bu bütünlüğü yok eden aktörlerce korunacağına ilişkin yapılan açıklamalardaki ironik-hipokrasi, yukarıdaki hipotezi haklı kılıyor görünmektedir.

Suriye'ye ilişkin özet olarak değinilen farklı bakış açılarından hangisi kabul edilirse edilsin günümüzde Suriye'de yaşanan kriz ve çatışmalara doğrudan ve dolaylı müdahil olan devletler ve devlet dışı aktörlerin hemen hiçbirisinin bu ülkedeki gerçek varlık neden ve ilgisi, Suriye halkının temel insan hakları ve demokratik talepleri ile ne yazık ki ilgili görünmemektedir.

Açık bir gerçekliktir ki başta ABD, Rusya Federasyonu, İran, Fransa, İsrail, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere pek çok ülke ve AB, NATO gibi kurumların yaşanan krize ilgi ve müdahaleleri; Suriye'de yaşanan trajik yıkım, sivil can kayıpları, insan hakları ihlalleri, işkenceler, aşırı ve orantısız güç kullanımı, rejimin baskıcı karakteri ve demokratikleşme taleplerinden kaynaklanmamaktadır.

Bu noktada Türkiye'nin, Suriye krizine fiilen müdahil olmasına diğer aktörlerden ayrı bir parantez açılması gerekmektedir. Türkiye, oluşturduğu güvenli koridor öncesinde Suriye'nin kuzeyinde sınırlarına bitişik bölgelerde konuşlu PYD/YPG terör örgütünün ulusal güvenliğine yönelttiği tehdit ve tehlikeleri önlemenin yanı sıra Suriye'de yaşananlara insani açıdan yaklaşan ve çatışmalardan kaçan yaklaşık 4 milyon göçmeni kabul eden bir ülke olarak diğer aktörlere karşı büyük bir farklılık taşımaktadır.

Unutulmamalıdır ki günümüzde var olan ve olasıdır ki yakın gelecekte sosyoekonomik, sosyokültürel, sosyopolitik ve demografik etkileri çarpan etkisi ile artacak maliyetleri göz

önüne alarak Suriye'den dünya genelinde en fazla sığınmacı kabul eden ve bunu kendi halkının refahından kısıntı yaparak öz kaynakları ile karşılayan tek ülke Türkiye'dir.

Her ne kadar Türkiye, Esad yönetimine karşı kimi direniş gruplarını (MSO) örgütleyerek destek veriyor ve Suriye'de, BM tarafından meşru olarak kabul edilen Esad hükümetine karşı çıkıyor olsa da bu politika ve uygulaması yine de yukarıda belirtilen gerçeği değiştirmemektedir.

İRAN

Suriye krizine Tahran penceresinden bakıldığında, Esad rejiminin sonlanması ve Nusayrilerin yönetimde devre dışı kalması; İran'ın, Bağdat-Şam-Lübnan (Hizbullah) hattında oluşturduğu Şii jeopolitiği (Şii Hilali) stratejisi ve yarattığı nüfuz alanının çökmesi, bağlı olarak Tahran'ın Arap dünyasındaki tek müttefikini kaybetmesi ile eşanlamlıdır. İran açısından Suriye'nin bir başka önemi, bu ülke ve Lübnan'ın, İsrail ve Filistin'e coğrafi yakınlığı ile Hamas ve Hizbullah'a sağladığı lojistik destek koridorunun devamındaki rolüdür.

Bu nedenle Tahran'ın, Suriye krizini aslında kendi krizi olarak algıladığını ve değerlendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. İran'ın, Suriye'de rejime verdiği desteği zaman içinde artırarak Hizbullah, Devrim Muhafızları, Kudüs Gücü ve kendisine bağlı milis grupları[9] ile çatışmalara doğrudan müdahil olması, gelişmiş silah sistemlerini de içeren lojistik destek vermesi ve askeri danışmanlar aracılığı ile Suriye ordusunun harekât planlamalarına yardım etmesi Tahran'ın, Ortadoğu ve Körfez stratejisinde Suriye'yi kilit/merkez bir konuma yükseltmiş bulunduğunun açık göstergeleri olmalıdır.

9. Suriye'de İran'a bağlı Mukhtar Al Thaqfi Brigade, Iranian 65th. Brigade "Green Helmet Unit", Naksha Forces, Al Quods Force, Iranian Revolutionary Guards Corps rejim yanında muhaliflere karşı çarpışmaktadır. Suriye'de ayrıca rejime destek için çarpışan Filistin, Lübnan, Irak, Afganistan, Pakistan, Bahreyn ve Yemen orijinli gruplar da bulunmaktadır. (Bkz. Ekler)

Esad rejiminin devamını bölgesel çıkarları için yaşamsal önemde gören İran'ın dini lideri Ali Khamenei'nin 2011 Eylül'ünde Suriye'ye açık destek veren konuşması iki ülke arasındaki stratejik ilişkilerin önem derecesini belirleyen en önemli göstergelerden birisidir. *Economist* dergisi, 2012 Şubat itibarı ile İran'ın, ambargolardan etkilenen Suriye'ye 9 milyar dolar yardım yaptığını, ayrıca petrol gönderdiğini yazmıştır.

2013 Ocak ayından günümüze İran Devrim Muhafızları'nın Suriye'de 2000'in üzerinde kayıp verdiği, bunlar arasında yüksek rütbeli subaylar ve generallerin bulunduğu (Tümgeneral Hossein Hamadani-Devrim Muhafızları-7 Ekim 2015/Halep, Tuğgeneral Mohsen Ghajarian-Devrim Muhafızları-3 Şubat 2016, Tuğgeneral Mohammad Jamali-Paqaleh-Devrim Muhafızları-Kasım 2013/Iranian Involvement in the Syrian Civil War-Wikipedia, 1/26/2018) dikkate alındığında İslam devriminden günümüze Tahran'ın bölgede en yakın müttefiki olan Suriye'de Esad hükümetine verdiği desteğin boyutları daha anlaşılır olmaktadır. 25 Aralık 2023'te Suriye-İran arasında askeri işbirliğinden sorumlu Tuğgeneral Seyyid Razi Musavi'nin Şam'da İsrail füzelerine hedef olarak ölmesi bu kayıpların son örneğidir.

Tahran'ın Suriye'de Esad rejimine verdiği desteğin bir ayrı önemli nedeni ABD'nin bu ülkedeki askeri varlığı ile YPG/PKK'yı yerel müttefik konumuna yükseltmiş oluşudur. Pentagon'un açık desteği ile Fırat'ın doğusunda de facto bir garnizon devlet konumuna sahip olduğu gözlemlenen PYD/YPG'nin, İran'ın kendi Kürtleri üzerinde yaratabileceği etkileşimler ağırlıkla İran'da "Güney Azerbaycan" olarak nitelenen bölgede yaşayan Azerbaycan Türkleri ile birlikte Tahran'ın en büyük sıkıntılarından birisini ve yumuşak karnını oluşturmaktadır.

RUSYA'NIN RAHATSIZLIĞI

Suriye rejimine güçlü askeri, siyasi, teknik, lojistik, ekonomik ve finansal destek veren iki ana aktör Rusya ve İran'ın, Suriye politika ve ilişkilerinin bir uyum ve oydaşma içinde olduğu söylenemez.

Rusya, İran'ın Suriye'de askeri varlığını güçlendirmesi ve Şii kartını kullanarak Nusayri ağırlıklı rejim üzerinde etkisini artırmasını, bu ülkede sahip olduğu başat konumunu zayıflatacak bir oluşum olarak görmekte ve doğaldır ki anlaşmalara dayalı hukuki ve fiili gücünü Tahran'la paylaşmak istememektedir.

Rusya'nın bir ikinci rahatsızlığını İran'ın, Suriye topraklarını kullanarak vekil unsurları özellikle Hizbullah üzerinden İsrail'e yönelttiği tehdit ve tehlikeler oluşturmaktadır. İran'ın Suriye'deki askeri varlığının İsrail'in bu ülkeye müdahalesini gerekçelendirdiği, ABD'nin Suriye'de kalıcı olma istek ve yaklaşımını güçlendirdiği görüşünde olan Rusya, Tahran'ın müdahalelere zemin hazırlayan eylemlerini bu ülkedeki gelecek planlamaları ve mevcut konumu açısından sakıncalı bulmaktadır.

Nitekim Moskova'nın, İsrail'in zaman zaman güvenliği açısından tehdit sergilediğini düşündüğü Suriye'deki İran ve Hizbullah hedeflerine gerçekleştirdiği hava harekâtları karşısında Suriye hava sahasını kontrolü altında tutmasına rağmen tepki vermeyerek sessiz kalmayı tercih ediyor olması bu rahatsızlığın bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Son dönemlerde Rus basınında yer alan bazı haberler Moskova'nın duyduğu rahatsızlığın Tahran'a dolaylı bir şekilde aktarıldığı izlenimi uyandırmaktadır. Wagner güçlerinin isyan girişimine kadar Putin'e yakınlığı ile bilinen ve tasfiye edilen patronu oligark Yevgeny Prigojin'in sahibi olduğu Federal Haber Ajansı'nda 12 Nisan 2020'de yayımlanan bir makalede **"İsrail ve Irak'ta ABD güçlerini rahatsız etmek için Suriye'den yararlanan İran güçlerinin bu ülkeden çıkması"** istenilmiş, bu makaleye 13 Mayıs'ta Tahran yerine alışılmadık bir şekilde Hizbullah lideri Hasan Nasrallah Beyrut'tan cevap vererek **"İran'ın, Suriye'de Rusya ile bir güç yarışında olmadığını"** söylemiş ve bu açıklama 14 Mayıs'ta İran radyosunda yer almıştı.[10]

Rusya'da, Federal Haber Ajansı'nda yayımlanan ve İran güçlerinin Suriye'den çıkması istenilen makaleye cevabın İran'dan değil de Hizbullah lideri Nasrallah'tan gelmiş olması, Tahran'ın, Moskova ile polemik ve anlaşmazlık yaratmama istek ve politikasının bir yansıması olarak okunmalıdır.

BBC ise, 30 Ekim 2015'te **"Suriye Krizi; Kilit Ülkeler Nerede Duruyorlar?"** başlığı altında yayımladığı analizde **"Esad, İran'ın en yakın Arap müttefikidir ve Suriye, İran'ın, Lübnanlı İslamcı Şii Hareket Hizbullah'a silah temini için kullandığı ana geçiş noktasıdır"** yorumuna yer vermiş ve ilgili tüm taraflarca bilinen bir gerçeği dünya kamuoyuna duyurmuştur.[11]

Suriye'de her ne kadar İdlib ve Fırat'ın doğusunda YPG kaynaklı yerel ve küçük ölçekli çatışmalar sürüyor olsa da içsavaşın rejimin askeri galibiyeti ile sonuçlandığı günümüzde Rusya ile İran'ın bir başka anlaşmazlık ve rekabeti ***"savaş sonrası Suriye'nin yeniden inşasında pastadan alınacak pay"*** konusunda ortaya çıkmaktadır.

---

10. Selahaddin E. Çakırgil, https://www.star.com.tr, 18.05.2020, erişim tarihi: 14.08.2020
11. "Syria crisis: Where key countries stand", 30 october 2015, BBC, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-23849587

Rusya'nın savaş sonrası önceliği merkezi hükümetin güçlendirilmesi, Suriye'de savunma ve güvenlik sektörlerinin reforme edilmesi, savaş harcamalarını karşılamak için yatırım projelerinde yer almak olarak öne çıkarken İran daha çok kendisine müzahir milis grupları ve yerel halkla ilişkilerine ağırlık vererek bunlar üzerinden Suriye'deki etki ve ağırlığını artırmak istemektedir. Moskova, Tartus'ta deniz ve Shayrat, Palmyra (Palmira), Tayyas dahil olmak üzere Hmeymim'de hava üslerini daha da genişleterek modernize etmek, Suriye karasularında anlaşma ile elde ettiği petrol ve doğalgaz arama hakkını korumak isterken İran, Lazkiye Limanı'nın modernize edilmesi, enerji santralleri inşası ve mobil iletişim konularına yoğunluk vermiş görünmektedir.

Nitekim Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı Yury Borisov yaptığı açıklamada Suriye ile enerji, inşaat, tarım dahil pek çok sektörde 40'ın üzerinde yeni proje için anlaşmaya varıldığını söylemiştir (Eylül 2020). Borisov ayrıca hidroelektrik santralleri yapımı, denizde petrol arama konusunda Şam ile mutabakata varıldığını açıklayarak (Aralık 2020) Suriye-Rusya arasında imzalanacak ticaret anlaşmasına da atıf yapmıştır.

Ne var ki özellikle Ukrayna saldırısı sonrası Rusya ve İran'ın mevcut ekonomik durumları ve ambargolar nedeniyle savaş sonrası Suriye'nin milyar dolarlarla ifade edilen yeniden inşasını doğrudan finanse edecek güçleri bulunmamaktadır. Bu nedenle her iki ülkenin de, Suriye'nin yeniden inşası ve dış yatırımlarla ilgili olarak bu ülkedeki etki güçlerinden yararlanarak üçüncü ülkeler yatırımcıları ile ortaklık arayışlarına girmek istemeleri şaşırtıcı olmamalıdır.

SUUDİ ARABİSTAN-BAE-KÖRFEZ ÜLKELERİ

Suudi Arabistan, BAE, Kuveyt gibi Körfez ülkelerine gelindiğinde, bu ülkeler yaşananları ağırlıkla mezhep temelinde (Şii-Selefi) algılamakta, kendi ülkelerindeki Şii nüfustan kuşkuları ve İran'ın vekil unsurlarından korkuları nedeniyle Tahran'ın bölgede yükselen etki gücünü Suriye üzerinden zayıflatarak kırmayı amaçlamaktadırlar.

Şii Hilali'nin en uç noktasında bir yıkım gerçekleşerek Esad liderliğinde Nusayriler ve Baas iktidardan uzaklaştırılırsa Suriye'yi kaybedecek İran'ın, çevresinde oluşturmaya çalıştığı güvenlik kuşağını sınırlarına çekmek zorunda kalacağı, bu bağlamda vekil unsurların gücünü kaybedeceğini düşünen bu ülkeler için Arap kökenli olsalar da Suriye'de yaşanan can kayıpları, yıkım ve insani dramın tıpkı Yemen (Husiler) gibi önemli olduğu söylenemez.

Bu ülkelerin, müttefikleri daha doğru bir ifade ile patron-müşteri (patron-client) ilişkisi içinde bulundukları ABD'den bağımsız bir bölgesel politika izlemelerinin görece mümkün bulunmadığı güvenlik endişelerine eklendiği ve otoriterlik açısından Şam'dan daha baskıcı bir rejim sahibi oldukları düşünüldüğünde, kendileri açısından yabancı ve karşısında oldukları bir kavram olan Suriye halkının demokratikleşmesi ile ilgili bir düşünce ve eylemlerinden söz etmek herhalde mümkün olmasa gerektir.

SURİYE ÖZELİNDE SUUDİ ARABİSTAN-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Kaldı ki başta Suudi Arabistan ve BAE olmak üzere kimi Körfez ülkelerinin Suriye'ye, İran ve mezhep farklılıklarından kaynaklanan ilgisi özellikle 2013 yılında Mısır'da gerçekleşen darbe sonrası Türkiye ile yaşanan görüş ayrılıkları nedeniyle ayrı bir nitelik kazanmıştır.

Bu bağlamda Türkiye'nin, Suriye'de içsavaşa siyasi çözüm bulunması amacıyla Rusya ve İran'la Astana müzakerelerine başlamasının; Mısır'da darbe öncesi ve sonrası Mursi'ye verdiği destek ve İhvan-ı Müslim sempatisinden kaynaklanan anlaşmazlığa ek olarak Ankara-Riyad ortaklığının Suriye'de sonlanmasına eşlik ettiği söylenebilir.

Haziran 2017'de Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri öncülüğünde uygulanmasına başlanan Katar ablukasında, Ankara'nın Katar'ın yanında yer alması, Katar'da kurulması planlanan askeri üssü faaliyete açarak asker konuşlandırması, 2020'de mevcut üssün büyütülerek birlik seviyesinin yükseltilmesi ve son dönemde Libya'da İhvan yanlısı Trablus hükümetine Katar'ın finansman desteği ile yardım ederek bir anlamda planlarını sekteye uğrattığı Riyad ve Abu Dabi'nin rahatsızlıkları daha da artmıştır.

Ocak 2017'de ABD'de yaşanan yönetim değişikliği sonucu Başkan Trump'ın Ortadoğu politikasını yeniden yapılandırarak Suudi Arabistan ile ilişkilerini geliştirmesi ve İran'ın bölgede

kontrol altına alınmasında aktif sorumluluk üstlenmesi sonucu oluşan dengeler Riyad'ın öne çıkmasına eşlik etmişse de Biden döneminde görece yeniden eskiye dönülmüş görünmektedir.

Haziran 2017'de Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammed bin Nayif'in görevden alınarak yerine Abu Dabi yönetimiyle yakınlığı ve Ankara'ya mesafeli tavrı bilinen Veliaht Prens Muhammed Bin Selman'ın getirilmesi ile birlikte Ankara-Riyad ilişkileri daha da soğumuş ve en son muhalif Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın, Suudi Arabistan İstanbul Başkonsolosluğu'nda planlı bir şekilde öldürülmesi (2 Ekim 2018) iki ülke arasındaki anlaşmazlıkları aşırı bir gerginlik ve soğukluğa taşımıştır.

Sonuçta Muhammed bin Selman (MBS) ve BAE Veliaht Prensi Muhammed bin Zayid (MBZ) önce Ortadoğu'da Suriye'de, sonrasında Kuzey Afrika'da Libya'da, Somali'de ve nihayet Doğu Akdeniz'de Türkiye karşıtı politikalarını açıktan uygulamaya başlamışlar ve Suriye, Türkiye'nin bu ülkedeki nüfuz alanını daraltma ve güvenliğini tehdit etmeye yönelik faaliyetlerin merkezine dönüşmüştür.

Türkiye; PYD/YPG'nin otorite boşluğundan yararlanarak Suriye'de coğrafi, siyasi güç ve hâkimiyet kazanmasını engellemeye çalışırken, Suudi Arabistan ve BAE, bu gruplarla ilişki kurup mali ve askeri yardım sağlamaya başlamıştır.

Bu cümleden olmak üzere Suudi Arabistan ve BAE yetkilileri, Riyad ve Abu Dabi'de PYD/YPG üst düzey temsilcileri ile birlikte bir dizi toplantı gerçekleştirmiştir. Ekim 2017'de Suudi Arabistan Körfez İlişkilerinden Sorumlu Devlet Bakanı Samir Sebhan, ABD'nin Koalisyon Özel Temsilcisi Brett McGurk'la birlikte Rakka'da (Suriye) PYD/YPG mensuplarıyla koordinasyon toplantısı gerçekleştirmiş, Aralık 2019'da BAE, Türkiye'nin kırmızı bültenle aradığı Mazlum Kobani kod adlı Ferhat Abdi Şahin'i Abu Dabi'ye davet ederek görüşmelerde bulunmuştur.

Bu temaslar Riyad ve Abu Dabi'nin, PYD/YPG kartını kullanarak Ankara'yı sıkıştırmayı amaçladığını ve Suriye'de başlangıçtaki pozisyonlarının radikal bir değişim geçirdiğini göstermiştir.

Nitekim Haziran 2016'da dönemin Suudi Dışişleri Bakanı Adil el-Cubeyr'in PYD/YPG'ye gönderme yaparak ***"Ankara, Suriye'de politika değişikliğine giderse Türkiye açısından ağır maliyeti olur"*** açıklaması anılan değişikliğin sinyallerinden birisi olarak okunabilir.

Türkiye'nin Suriye'de yürüttüğü askeri operasyonlara (Zeytin Dalı-Barış Pınarı-Bahar Kalkanı, Fırat Kalkanı) Veliaht Prens bin Selman ve BAE Dışişleri'nden Sorumlu Devlet Bakanı Enver Gargaş'ın **"Arap ulusal güvenliğini tehdit ettiği"** gerekçesi ile karşı çıkmaları, Türkiye, İran ve bölgedeki bazı grupları **"şer üçgeni"** olarak tanımlamaları yaşanan dönemde Türkiye ile aralarındaki köprülerin atıldığı anlamını taşımaktadır.

Son dönemlerde ise Riyad ve Abu Dabi, bu defa Türkiye'nin karşı olduğu Şam yönetimi (Esad) ile yakınlaşma girişimlerine başlayarak Suriye ile diplomatik ilişkilerini yeniden tesis etmiş, BAE ve Bahreyn, Şam büyükelçiliklerini yeniden açmış bulunmaktadırlar. Körfez ülkeleri, Mısır ve Ürdün'le birlikte Rusya'nın da desteğini alarak Suriye'nin yeniden Arap Birliği'ne (**Arab League**) dönmesi çalışmalarını başlatmışlar ve Suriye ihracından 12 yıl sonra 22 üyeli Arap Birliği'ne Mayıs 2023'te yeniden üye olmuştur.

BAE'nin, Türkiye'nin Bahar Kalkanı harekâtı sonrası Şam yönetimi ile temasa geçerek mali yardım karşılığı (üç milyar dolar) İdlib'de ateşkes kararına uyulmamasını teklif ettiğine ilişkin teyide muhtaç haberler, özellikle Libya'da yaşanan gelişmeler ve BAE'nin Doğu Akdeniz krizine müdahil olarak Girit ve Libya'ya F-16 uçakları göndermesi yakın geçmişte yaşanan anlaşmazlıkların boyutunu göstermesi açısından hafızalardaki yerini korumaktadır.

Nitekim dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun bir açıklamasında **"Suriye'de Fırat'ın doğusu ve Türkiye'nin operasyonları gündeme geldiğinde** (isim vermeden) **bazı ülkelerin radikal gruplara para verdiğini, özellikle Afrin ve İdlib'de karışıklıklar yarattığını"** vurgulamış olması BAE'nin örtülü eylemlerinin teyidi anlamında olmalıdır.

Suriye ordusunun o dönemlerde İdlib'de sıklıkla ateşkes ihlalleri gerçekleştirdiği dikkate alındığında, ihlallerin birden fazla ve daha önemli nedenleri olsa da[12] BAE ve Suudi Arabistan'ın Suriye-İdlib-PYD merkezli faaliyetleri göz ardı edilmemelidir.

Bu faaliyetlere Kuveyt'in, İdlib'de konuşlu radikal dinci gruplara para yardımı yaptığı, bu yardımların yaklaşık 200 milyon dolar olduğu ve sahada Türk unsurlarca tespit edildiği de eklendiğinde pek çok aktörün kendi çıkar ve planları doğrultusunda pratik alanına dönüştürdüğü İdlib'in kritik konumunun artarak devam ettiği söylenebilir.

Örneğin 2017, Nisan ve Mayıs aylarında Kuveyt, topladığı zekât paralarını (130 milyon dolar) El Nusra'ya vermiş, Suudi Arabistan ABD'nin talebi üzerine Deyr ez-Zor ve Rumeylan'a, YPG'nin kontrolündeki petrol kuyularını modernize ederek üretimi artırmak için teknik ekipler göndermiştir. BAE, Kobani'ye, Suudi Arabistan ise Rakka ve Menbiç'e yardım için heyetler göndermiş ancak bölgede yaşayan Araplar yardım teklifine karşı çıktıkları için bu girişim bir sonuç vermemiştir.

ABD'nin girişimleri sonucu Suudi Arabistan finansmanı ile PYD/YPG'ye meşru bir kimlik kazandırma çerçevesinde başlatılan çalışmalara Riyad, üç yıllık bir süre ile 520 milyon

12. İdlib'de giderek tırmanan gerginliğin arka planında Rusya ile Türkiye arasında Suriye (İdlib-Menbic-Tel Rifat) ve Libya'da yaşanan (Sirte) anlaşmazlıklarla, Türkiye-ABD yakınlaşmasının, M4 otoyolu ile ilgili Soçi'de varılan anlaşmanın halen Türkiye tarafından yerine getirilmemiş oluşunun, Esad'ın İdlib'de askeri zafer arayışı gibi etkenlerin varlığı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. (E.Ç.)

dolar vermeyi taahhüt etmiş ve 200 milyon dolarlık ilk ödeme dilimi gerçekleştirilmiştir. Bu cümleden olmak üzere ABD'nin Suriye'de savaş sonrası dönemde Suudi nüfuzunu artırarak İran'ı dengeleme politikasının bir yansıması olan faaliyetler kapsamında Haseke ve Deyr-ez Zor'da, SDG/PYD'ye bağlı Arap aşiretleri mensuplarından oluşan 10.000 kişilik **"petrol güvenlik gücü"** kurulmasına başlanılmıştır.

Türk mallarına karşı örtülü ve açık bir ambargo uygulayan ve Türkiye orijinli malların alınmamasına ilişkin açıklamalarda bulunan (Suudi Arabistan Ticaret Odası) özellikle Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile son dönemlerde üst düzey diyalog kanallarının işlemeye başlamış olması ve devlet başkanları düzeyinde gerçekleşen karşılıklı resmi ziyaret ve varılan anlaşmalar bu ülkelerle yaşanan krizin nihayet sonlandığı anlamındadır.

ABD (Delta Crescent Energy LLC)-PYD PETROL ANLAŞMASI

ABD'nin Suriye'de petrol kaynaklarını, denetimi altındaki PYD dışında bir başka aktör ile paylaşmama niyet ve kararlılığının somut ilk işareti 2019 Mayıs ayında ortaya çıkmış ancak bir güç mücadelesi olarak değerlendirildiği için o dönemde gerçek nedeni üzerinde durulmamıştı.

Anımsanacağı üzere o dönemde Rus Wagner şirketinin Suriye'de 3500 dolayında paralı askeri bulunmakta olup bunların büyük bir bölümü Lazkiye'de Suriye 5'inci Kolordusu bölgesinde faaliyet göstermekteydi. (Wagner güçlerinden 2500 kişi daha sonra Hafter güçlerine yardım için Libya'ya gönderilmiştir.) Bu güçlerin bir bölümü 2019 ilkbaharında Deyr ez-Zor ve Abu Kamal'a kaydırılıp petrol bölgelerine yaklaştığında ABD uçaklarınca vurulmuş ve saldırıda Wagner ağır kayıp vermişti. (Teyit edilemeyen haberlere göre yaklaşık 300 kişi.)

Wagner güçlerinin Suriye'de varlığı ve Rusya bağlantısının afişe olmaması açısından Kremlin olaya aşırı tepki vermemiş ancak saldırı ve yaşanan ağır kayıplar sonrası Rusya ve ABD arasında Suriye'de benzer olayların yaşanmaması için **"hava sahası paylaşım ve kontrol mekanizması"** oluşturulmuştur.

Böylelikle ABD, Wagner güçlerine yönelttiği ve ağır kayıplar verdirttiği hava saldırısı ile Rusya'ya petrol bölgelerinden uzak durma konusunda güçlü bir mesaj vermiştir.

Kaldı ki dönemin ABD Suriye Özel Temsilcisi Büyükelçi James Jeffrey 5 Şubat 2020'de gerçekleştirdiği basın toplantısında özet olarak, **"Sosyal medyada Rus ve ABD birliklerinin yollarda karşı karşıya geldikleri yönünde bilgiler var. Bunu doğrular mısınız ve bir tırmanmadan endişe ediyor musunuz?"** sorusuna verdiği yanıtta, **"Bunlar gibi pek çok olay görüyoruz. Bunların nerede olduğunu anlamak için haritaya bakın. Bu olayların çoğu herkes tarafından kullanılan yolun hemen kenarında gerçekleşiyor ve bizim orada bir hava üssümüz var. Bunlar beni endişelendiriyor. Daha da önemlisi onlar (Ruslar) bizim SDG (Suriye Demokratik Güçler) ile devriye yaptığımız ve çizdiğimiz ana hattın derininde yer alan bölgeye gelmek istiyorlar. Bu beni endişelendiren şeylerden birisi. Biz Ruslara çatışmasızlık anlaşmamıza riayet etmeleri çağrısında bulunduk"** diyerek ABD güçlerinin SDG (PYD/YPG) ile ortak devriye yaptıklarını da doğrulamıştır.

"There's pictures on social media of Russian contractors and U.S. troops squaring off on the roads. I was wondering if you could confirm that those have been taken, are you concerned about an escalation?"

"We've see many of these things. Now actually looked at a map of where they're happening. Most of them are happening right on the edge where there is a road that everybody uses, and then there's also an airbase of ours.

The vast majority of these incidents occur there, and so to some degree, they represent the Russians trying to move into far northwest where they do have the town-the city of Qamishli, where there are Russian and Syrian forces so the Russians have legitimate needs to move their forces into that area, but we have de-confliction agreements and we find them violating them to one or another degree in there.

Now more serious is we have seen a number – a limited number of occasions, but we have seen them-were they have tried to come deep into area where we and SDF are patrolling, well inside the basic lines that we have sketched, not right along the borders. Those are the ones that worry me we call upon the Russians to adhere fully to the de-confliction agreements we've made with them."[13]

Bütün bu gelişmelere ek olarak ABD'nin planlamaları ve Suudi finansmanı altında Suriyeli Kürt ve Arapları ortak çıkarlar temelinde bir araya getirmeyi amaçlayarak başlatılan çalışmalar bağlamında Kobani'nin doğusunda El Celebiyye'ye bağlı Harab Işk yakınında daha önce boşaltılan La Farge üssü ile Rakka kırsalında El Cezze üssüne koalisyon güçleri geri dönmüş, Kobani'de Meşte Nur'daki ABD üssünün ise yeniden faaliyete geçirilme hazırlıkları başlamıştır.

Bütün bu ön hazırlıklar ve bir süre önce yine ABD'nin talebi üzerine Suudi Arabistan'dan Rumeylan'a giden uzmanların petrol kuyularının üretimini artırmak için çalışmalarda bulundukları anımsandığında, ABD yönetiminin onay ve desteği ile ABD orijinli Delta Crescent Energy LLC'nin PYD ile imzaladığı ve bölgede iki mobil rafineri kurulmasını da öngören anlaşmanın bir sürpriz gelişme olarak algılanmaması gerekmektedir.

Başkan Trump'ın, Suriye'de petrolden elde edilecek gelirin ABD'nin bu ülke ve bölgedeki harcamalarının finansmanında kullanılacağına, sadece petrol için geride asker bıraktıklarına ilişkin açıklamaları ile Pentagon sözcüsü Jonathan Hoffman'ın **"ABD askerlerinin koruduğu Suriye'deki petrol sahalarından elde edilecek gelirin SDG'ye verileceği, ABD Dışişleri Bakanı Pompeo'nun petrol yataklarının ISIS'ten korunması için**

13. U.S. Mnistry of Foreign Affairs; Ambassador James Jeffrey On the Situation in Syria, February 5,2020, Washington, D.C.

Suriye'de Amerikan askerlerinin bulundurulacağını" söylemiş olması da bütün bu gelişmelere eklendiğinde büyük fotoğraf daha netleşmiş bulunmaktadır.

Türkiye, Rusya ve İran'ın Petrol Anlaşmasına Tepkileri

ABD ve PYD daha doğrusu bir devlet ve bir terör örgütü arasında varılan ve terörizmin finansmanı açısından tarihte herhalde bir ilk olan bu anlaşmaya Astana sürecinin garantör devletleri Türkiye, Rusya ve İran tepki vermiş ve imzaladıkları mutabakat metinlerinde [**"Bu bağlamda, gayrimeşru özyönetim teşebbüsleri dahil olmak üzere, terörle mücadele kisvesi altında sahada yeni gerçeklikler yaratılmasına dair her türlü girişimi reddetmiş; Suriye'nin egemenliği ve toprak bütünlüğünün yanı sıra komşu ülkelerin milli güvenliğine halel getirecek ayrılıkçı gündemlere karşı durma yönündeki kararlılıklarını ifade etmişlerdir." (madde 3)**

"Rejected in this regard all attempts to create new realities on the ground under the pretext of combating terrorism, including illegitimate self-rule initiatives, and expressed their determination to stand against seperatist agendas aimed at undermining the soverignty and territorial integrity of Syria as well as threatening the national security of neighboring countries." (article 3)

"Suriye'nin kuzeydoğusundaki durumu ele almış, bu bölgede güvenlik ile istikrarın ancak ülkenin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı temelinde sağlanabileceğini vurgulamış ve bu doğrultuda çabalarını koordine etmede anlaşmışlardır. Suriye Arap Cumhuriyeti'ne ait olması gereken petrol gelirlerine yasadışı şekilde el konulmasına ve transfer edilmesine yönelik itirazlarını beyan etmişlerdir."] (madde

4) yer alan maddelerin kendilerine yüklediği sorumluluğu yerine getirmiş olsalar da ABD'nin uzun zamandır planladığı anlaşılan bu adımdan geri dönmesi beklenmemelidir.

"Discussed the situation in the North-east of Syria, emphasized that security and stability in this region can only be achieved on the basis of preservation of the sovereignty and territorial integrity of the country and agreed to coordinate their efforts to this end. Expressed their opposition to illegal seizure and transfer of oil revenues that should be belonged to the Syrian Arab Republic." (article 4)[14]

Anımsanacağı üzere ABD ve PYD arasında Suriye'de PYD'nin denetimindeki bölgelerde bulunan petrol kuyularını modernize etme, petrol çıkarma, işleme ve ticaretini yapmayı içerdiği söylenen anlaşma, ABD Senato Dış İlişkiler Komisyonu'nda Cumhuriyetçi Senatör Lindsey Graham'ın, Dışişleri Bakanı Pompeo'ya yönelttiği bir soru ve yanıtı üzerine ortaya çıkmıştır. Graham'ın, bir görüşme yaptığı **PYD'li Mazlum Abdi'nin** kendisine ***"bir Amerikan petrol şirketi ile anlaşma yaptıklarını söylediğini, bu anlaşmayı destekleyip desteklemediği"*** sorusunu yönelttiği Pompeo, anlaşmayı doğrulamış ve **"Destekliyoruz, anlaşma imzalanması umduğumuzdan uzun sürdü, şu an uygulama aşamasındayız"** yanıtını vermiştir.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın 3 Ağustos günü yaptığı yazılı açıklamada **"ABD'nin uluslararası hukuku hiçe sayan, Suriye'nin toprak bütünlüğüne, birliğine ve egemenliğine kasteden ve terörizmin finansmanı kapsamına giren bu adıma destek vermesini esefle karşılıyoruz. Hiçbir meşru saikle gerekçelendirilemeyecek olan bu tasarruf asla kabul**

14. Joint Statement by the President of the Islamic Republic of Iran, the President of the Russian Federation and the President of the Republic of Turkey, Video Tele-Conference (VTC), 1 July 2020, article 3 and 4.

edilemez" görüşlerine yer verilerek, petrol anlaşması ile ilgili Rusya ve İran'ın açıklamalarında yer almayan **"terörizmin finansmanı"**na katkıda bulunulduğuna güçlü bir vurgu yapılmıştır.

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı ise 7 Ağustos 2020'de, ABD'nin, PYD ile yapılan anlaşmaya destek vermesini eleştiren ve anlaşmaya karşı çıkan ayrıntılı bir basın bildirisi yayımlamıştır. 1181-07.08.2020 sayılı basın bildirisinde PYD adı kullanılmaksızın **"self-proclaimed Kurdish administration"** deyimi kullanılmış olup Delta Crescent şirketinin bölgede iki mobil rafineri kuracağına ayrıca yer verilmiştir.

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Michael Pompeo'nun anlaşmayı resmen konfirme ettiği ve anlaşmanın hazırlanmasının Washington'un umduğundan daha fazla zaman aldığı açıklaması ile Pompeo'nun bu anlaşmanın Suriye'nin kuzeydoğusunda yaşamakta olanların tümüne yardımcı olacağı sözlerine bildiride ayrıca yer verilmiştir.

ABD Hazine Bakanlığı'nın Delta Crescent şirketine, Suriye'ye uygulanan ambargolardan etkilenmemesi için bir ayrıcalık tanıdığı da belirtilen açıklamada özetle, **"Bu uluslararası hukuki standartların ve uluslararası insan hakları yasasının işgalci bir güç olan Washington tarafından sistemli olarak ihlal edilmesidir. ABD, Suriye'nin kuzeydoğu ve güneyini yasadışı olarak işgal etmiştir. Daha da önemli olmak üzere Suriye halkının ortak değerleri olan doğal kaynaklarını çalmakta ve yasadışı ticaretini yapmaktadır. ABD'nin diğer etnik ve dini grupların zararına, kuzeydoğu Suriye'de Kürtleri yapay olarak güçlendirme politikası yerelde tansiyonu tahrik etmekte, bölgesel güvenlik ve istikrar için ciddi tehdit yaratmaktadır. Bu durumdan ciddi olarak endişe duyuyor, uluslararası toplulukların tepkilerinin yokluğunda bu keyfi ve yasadışı eylemi kınıyoruz"** görüşlerine yer verilmiştir.

"This amounts to systematic violations of international legal standarts and international humanitarian law by Washington, its commitments as an occupying power.

Moreover, the US administration has again demonstrated its obvious disdain for the UN Charter and Security Council and General Assembly resolutions in favour of strict respect for Syria's sovereignty, independence, unity and territorial integrity as a UN member.

The United States is illegally occupying territories in the northeast and South of Syria. Moreover, it is taking part in robbing and illegally trading in the country's natural recources that are the asset of all Syrians. And this is the being done against the backdrop of yet another toughening of unileteral sanctions adopted in circumvention of the UN Security Council.

It should be noted that the oil products produced in the northeastern regions of the country and this profits from smuggling them are not benefiting all the residents in that part of northeastern Syria. The media and analytical centres regularly publish information on civil protests in northeastern Syria against the illegal US presence and arbitrary rule of Kurdish authorities that do not care about the wellbeing of civilians. The U.S. policy of artificially strengthening the Kurds at the expense of other ethnic and religious groups in northeastern Syria provokes domestic tensions and creates serious threats to regional security and stability.

We are seriously concerned and we regret these arbitrary and illegal actions, as well as the absence of a proper reaction from the international community."

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı basın bildirisinde dikkat çeken ve önümüzdeki günlerde bölgede yaşanacakların bir tür habercisi kimliğindeki **"ABD'nin kuzey Suriye'deki**

yasadışı varlığı ve Kürt otoritesinin keyfi yönetimine karşı sivil protestolar" cümlesi sahadaki ilgili aktörler tarafından not edilmesi gereken önemde okunmalıdır.

Bölgede PYD tarafından yürütülen Kürtleştirme politikasından ciddi anlamda rahatsız olan Arap nüfusun bu son anlaşma üzerine artan memnuniyetsizliğinin provoke edilme olasılığı önümüzdeki günlerin gündemine girmeye aday görünmektedir.

Nitekim 2020 Ağustos'unda öngörerek çalışmamızda dikkat çektiğimiz Arap aşiretleri ile PYD arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlıklar 29-30 2023 Ağustos tarihlerinde silahlı çatışmaya dönüşmüştür.

2017 yılından başlayarak PYD'nin Arap nüfus üzerinde kurduğu baskı zaman zaman ayaklanma ve çatışmalara neden olmuş ancak Ağustos 2023'de dahil olmak üzere birlikte hareket etme ruhundan yoksun olan Arap aşiretleri PYD'ye üstünlük kuramamıştır.

Bu bağlamda dönemin İran Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Abbas Musevi yaptığı yazılı açıklamada, **"Bu anlaşmanın Suriye topraklarında yasadışı işgalci bir güç olan ABD tarafından imzalanmasının hukuki geçerliliği yoktur ve Suriye'nin doğal kaynaklarını yağmalamak için attığı bir başka adımdır"** demiştir.

Rusya'da ayrıca *Sputnik*'e açıklama yapan Rusya Ulusal Enerji Güvenliği Fonu Başkan Yardımcısı Aleksey Grivaç, **"ABD bu anlaşmayla Suriye'deki petrolden gelir elde etmek için zemin oluşturuyor, Washington böylece bir yandan Suriye'de kendisine tabi olan güçleri desteklerken diğer yandan da bu ülkedeki petrol rezervlerini kendisine bağlı yapılarla paraya çevirmek istiyor"** demiştir.

Suriye'de Dışişleri Bakanlığı tarafından Suriye resmi haber ajansı SANA'ya yapılan açıklamada ise, **"Suriye, ABD'nin**

desteğiyle ve gözetiminde Suriye petrolünü çalmak için DSG ile ABD'li bir petrol şirketi arasında imzalanan anlaşmayı kararlılıkla kınıyor. Suriye yönetimi, bu anlaşmanın geçersiz olduğunu ve yasal hükmü bulunmadığını düşünüyor" denilmiş ve anlaşmanın **"çalan hırsızlar ile satan hırsızlar arasında imzalandığına"** vurgu yapılmıştır.[15]

Rusya Dışişleri Bakanlığı ve Suriye Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamalarının ortak noktası ABD'nin, Suriye'deki varlığının yasadışı ve işgal olarak nitelenmesi ile Suriye petrolünün "çalındığı" vurgusudur.

Delta Crescent ve PYD arasında imzalanan petrol anlaşmasına ilişkin son açıklama dönemin ABD Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey'den 17 Ağustos'ta gelmiştir. U.S. Department of States Brussels Media Hub'da düzenlenen basın toplantısına Washington'dan telefonla katılan Büyükelçi Jeffrey DW Türkçe Servisi muhabirinin, **"SDF ve Delta Crescent enerji arasındaki anlaşmaya Türkiye sert bir tepki verdi ve Amerika'nın desteğinin terörizmin finansmanı anlamında değerlendirilebileceğini söyledi. SDF ile ilgili Ankara'yla yaptığınız görüşmeleri değerlendirir misiniz?"**

"And a short follow-up regarding the rel between Syrian Democratic Forces and Delte Crescent Energy. Turkey made a very harsh statement and also mentioned that the U.S. support to the step could be considered as financing terrorism. Could you eloborate on your talks with Ankara regarding the Syrian Democratic Forces?" sorusuna özetle:

"Otonom Kürt Yönetimi ve Delta Crescent arasındaki anlaşma bağlamında ya da nasıl adlandırırsanız, bizden (ABD) böyle bir anlaşma yapılması istenildi. Bu kuzeydoğudaki petrol sahalarını daha da geliştirmek için yapılan özel

15. Sputnik, Amur Gadjiev, 03.08.2020, Deutsche Welle, 03.08.2020, Bilal Güler, *Dünya*, 05.08.2020

bir operasyon. Biz bu sahaların sahipliğinde bir değişiklik olduğunu görmüyoruz. Bu sahalar, İŞİD'den geri alındığından beri otonom yönetim tarafından işletiliyor. Biz onların ekonomilerini diğer koalisyon ortakları ile birlikte milyonlarca dolar yardımla yıllardır destekliyoruz. İstikrarlarını sürdürdükleri ve İŞİD'le mücadeleye devam ettikleri sürece bu sürpriz değil."

"In terms of the contract or whatever it was between Delta Crescent and the autonomous administration, this is an issue that the United States, other than issuing because we're asked to issue and we've had every reason to not have a problem-necessary waivers from U.S. sanctions because the activity does not benefit the Assad regime, which is the purpose of waivers. This is a private operation to further the development of the oil fields in the northwest. We don't see this is a change in ownership of these fields or anything else. The fields have been operating by the autonumous administration for many years now they took them back from ISIS. We have ben supporting their economy with stabilization funding from us and other coalition members for years, many hundred of millions dollars. It's not a surprise to see them do well economically as long as they're continuing to maintain stability and continue to fight against the ISIS"[16] yanıtını vermiştir.

Aynı toplantıda Jeffrey, Lübnan *Annahar* gazetesinden Monalisa Freiha'nın:

"Suriye ve Türkiye'nin bir Amerikan firması ve Kürt otonom yönetimi arasındaki anlaşmayı kınamaları hakkında sormak istiyorum. Bu anlaşmanın Kürtlere otonomi

16. https://www.state.gov./briefing-with-ambassador-james-jeffrey-u-s-special-representative-for-syria-engagement-and-special-envoy-to-the-global-coalition-todefeat-isis

verilmesinin bir başlangıcı mı olduğu konusunda gerçekten ne düşünüyorsunuz?" sorusunu ise:

"I just want to ask about the condemnation that the Syrian regime as well as Turkey condemned the deal between the U.S. firm and the Kurdish autonomous authority. What do you think? Do you really think it's prelude to an autonomy for the Kurdish?"

"Bu kuzeydoğudaki (Suriye) halkın, milyonlarca, ekonomik aktivitelerinden yeni birisi. Onlar bu sahaları 2015 yılından beri işletiyorlar ve ekonomilerinin bütünü içinde petrol küçük bir yer tutuyor" şeklinde yanıtlamıştır.

"It is an additional economic activity among the many economic activities that the people of the northeast, several million of them with-that they've been operating these oil fields since 2015. In some cases they've been managing the overall economoy of the northeast, of which the oil is one minor component."

Jeffrey'in petrol anlaşması konusunda kendisine yöneltilen her iki soruya yanıt verirken Türkiye ve Suriye'nin gösterdiği tepkilere değinmemesi ancak tepkileri hafifletme amacına yönelik olduğu değerlendirilen açıklamaları dikkat çekmiştir.

Delta Crescent'in işletmesine verilen petrol kuyuları ile ilgili **"Petrol sahalarının mülkiyetinin/sahipliğinin değişmesi ile ilgili bir değişiklik görmüyoruz"** sözlerinin Suriye, Rusya, İran ve Türkiye'nin eleştirilerine karşı rahatlatma amacı güttüğü açık olmalıdır.

Yine Jeffrey'in sorulara verdiği yanıtlarda, PYD-Delta Crescent anlaşmasının yalnızca ekonomiyi ilgilendirdiğini defaatle vurgulayarak siyasi bir anlamı olmadığına ilişkin dolaylı açıklamalarının adresi ise Ankara olarak değerlendirilmelidir.

Rumeylan'da petrol kuyularının 2015'ten günümüze PYD tarafından işletildiği açıklaması yapılan anlaşmanın mevcut

duruma bir yenilik getirmediğinin inandırıcı ve gerçekçi olmadığının söylenmesi gerekmektedir. Çünkü bugüne kadar üretimi artırmak için Suudi Arabistan üzerinden ABD aracılığı ile PYD'ye verilen teknik destek yerine doğrudan ABD'nin devreye girmesi ve iki mobil rafineri kurulması mevcut fotoğrafı bütünüyle değiştirmektedir.

Sonuçta petrol anlaşmasının salt ekonomik olduğu en yetkili ağızca söyleniyor olsa da siyasi yön ve ağırlığının görmezden gelinmesi herhalde mümkün olmasa gerektir. Kaldı ki Jeffrey'in açıklamalarında, adını anmadan PYD'ye, ABD ve koalisyon ortakları tarafından uzun yıllardır ekonomilerini stabil hale getirmek için yüz milyonlarca dolar yardımda bulunulduğu sözleri PYD konusunda ABD'nin tek başına olmadığı şeklinde anlaşılmalı ve bu mesajın adresinin yine Ankara olduğu değerlendirilmelidir.

PYD'den söz ederken isim anmak yerine sürekli olarak Kürt otonom yönetimi **"Kurdish autonomous authority"** tanımlamasını kullanan Jeffrey'in, ABD Özel Kuvvetler Komutanı Orgeneral Raymond Thomas'ın Ekim 2015'te yaptığı ve arşivlerde yerini koruyan açıklamasından habersiz olduğu herhalde söylenemez.

Orgeneral Raymond Ekim 2015'te Aspen Enstitüsü'nün Colorado'da gerçekleştirdiği "Yıllık Güvenlik Toplantısı'nda" yaptığı konuşmada:

"Onlar kendilerine resmi olarak YPG diyorlar ki Türkler bunun PKK ile aynı olduğunu söylüyor ve terörist bir düşmanımızla muhatap oluyorsunuz, bir müttefik olarak bunu nasıl yaparsınız diyorlardı. Biz de bunun üzerine onlara isimlerini değiştirmeleri gerektiğini söyledik. Mesela YPG dışında kendinizi nasıl adlandırmak istersiniz? Bir gün sonra adlarının Suriye Demokratik Güçleri olduğunu ilan ettiler. Adlarının ortasına demokratik sözcüğünü koymalarının

zekice bir hamle olduğunu düşündüm. Bu onlara bir miktar itibar sağladı. Suriye'nin geleceğinin konuşulduğu Cenevre, Astana'da olmak istiyorlardı. PKK ismi altında hiçbir zaman masada olamazlardı. Bu yüzden onları askerileştirdik"[17] açıklamasını yapmıştı.

Adı ister PYD, ister silahlı kolu YPG, isterse SDG ya da Kürt otonom yönetimi olsun ABD'nin Suriye'de kendisine müttefik ve ortak olarak seçtiği ve Delta Crescent Energy LCC ile imzalanan anlaşma ile legalize etme yönünde ciddi bir adım attığı örgüt, Orgeneral Raymond'un arşivlerde yerini koruyan Ekim 2015'teki itirafı anımsandığında PKK'nın kendisidir.

Nihayet Suriye'de başta Suudi Arabistan, BAE olmak üzere Kuveyt ve Bahreyn'in faaliyetlerinden çok fazla söz edilmese, dikkatler daha çok ana aktörler Rusya, ABD, İran ve Türkiye üzerine odaklanmış olsa da kimi Körfez ülkelerinin başlangıçta mezhep farklılıkları ve İran endişesi ile müdahil olduğu Suriye krizinde yakın geçmişte Türkiye karşıtlığının önemli bir yere ulaşarak sahaya yansıdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

17. AA, 25, January 2018

RUSYA FEDERASYONU

Suriye'de, müdahalesi ile dengeyi Esad lehine değiştiren ana aktör Rusya Federasyonu'nun bu ülkeye ilgisinin tarihi perspektif içinde değerlendirilmemiş oluşu başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin hatalar zincirinin başlangıcını oluşturmuştur.

RF'nin, Akdeniz'de tek müttefiki, bölgedeki en büyük silah alıcısı, 1970'li yıllarda pek çok askeri uzman ve danışmanın (yaklaşık 4.000) görev yaptığı Suriye'yi, gerek jeostratejik ve jeopolitik nedenler (Rusya, Ukrayna-Osetya-Kırım-Suriye ve son olarak Libya üzerinden yarattığı aksla Kafkasya-Karadeniz ve Akdeniz'de doğrudan müdahil olacağı bir merkez yaratmıştır, bu merkez, NATO'nun RF'yi rahatsız eden genişleme planlarına bir yanıt ve önlem olarak değerlendirilebilir) gerekse dünya politikasında kendisine açmak istediği oyun alanı ve yeniden küresel güç olma iddiaları dikkate alındığında kaybetmek istemeyeceği çok açık olmalıydı.

Suriye Arap Cumhuriyeti ile SSCB döneminde başlayan ve iki ülke arasında yenilenerek günümüze uzanan işbirliği anlaşmalarının kapsam ve tarihçesini anımsamak, Rusya Federasyonu'nun Suriye politikasının nerelere varacağını anlama açısından son derece açık ve aydınlatıcı iken bunun öngörülmemiş olması ya da öngörülerek bu durumdan örtülü ya da açık kimi amaçlar doğrultusunda yararlanılmak istenilmesi, yaşanan sorunun küreselleşmesinin en büyük nedeni olarak değerlendirilmektedir.

Gorbaçov döneminde Rusya ve Suriye arasında yaşanan bazı anlaşmazlıklara karşın iki ülke arasında ilişkilerin 1955 yılında SSCB döneminde başlamış olduğu unutulmamalıdır. Günümüzde askeri ve siyasi açıdan en üst düzeye ulaşan Rusya ve Suriye ilişkilerinin tarihçesine bakıldığında yanıtlanması gereken soru Rusya'nın Suriye ve Doğu Akdeniz'de kalıcı olup olmadığından çok bunun iki ülke arasında 1980 yılında imzalanan ve giderek güçlendirilen "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'na" dayandırılmış oluşunun nedenleridir.

Çünkü Sovyetler Birliği (SSCB) döneminden günümüz Rusya Federasyonu'na, Suriye, Kremlin'in jeopolitik hesap ve planları içindeki yerini korumayı sürdürmüş olup Rusya'nın, Suriye'ye yaptığı askeri yardım ve desteğin geçmişte ve günümüzde dünya genelinde karşılaştırılabileceği bir ikinci örnek bulunmamaktadır.

Rusya'nın çarlık döneminden günümüze değişmeyen ve devlet politikasına dönüşen **"sıcak denizlere inme"** hedefi, Karadeniz'de yer alan son gelişmelerle ilişkilendirilerek değerlendirildiğinde Kremlin'in, Suriye (Tartus/Hmeymim) ve son günlerde Libya (al Jufra/Sirte) ile birlikte Doğu Akdeniz'i de aşarak Kuzey Afrika ve Akdeniz'de yerleşik hale gelme uygulama ve politikası açıklık kazanmaktadır.

Rusya'nın, Suriye'ye ilgisinin farklı nedenlerle doğrudan bir müdahaleye varabileceği, iki ülke arasındaki ilişkilerin başlangıcı ve aralarında imzalanan anlaşmalara bakıldığında kolaylıkla öngörülebilirdi. Bu noktada akla gelen hipotez, Kremlin'in ikili anlaşmalardan kaynaklanan uluslararası hukuka uygunluk taşıyan müdahalesinin engellenmesinin mümkün olmadığından hareketle, Suriye'nin kaos içine itilerek günümüzde gerçekleşen fiili/de facto bölünmenin karşı bir plan olarak ABD öncülüğünde devreye alınıp alınmadığıdır.

Nitekim çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak değinilecek; Suriye'nin kuzeydoğusunda PYD/YPG'nin

Türkiye'nin karşı çıkmasına rağmen ABD'nin fiili yardım ve desteği ile oluşturduğu özerk bölge ve son olarak Washington ve Fransa'nın girişimleri ile PYD ile KUK (ENKS) arasında varılan anlaşma, Irak sınırına bitişik bir bölgede IKBY benzeri bir yapılanmanın hayata geçirilmek istenildiğini göstermektedir.

a) Rusya ve Suriye Arasındaki Anlaşmalar

Rusya-Suriye ilişkilerini gözden geçirerek yorumlayabilmek için dört tarihin anımsanması gerekmektedir.

Birinci tarih, Vincente Caro'nun bir makalesinde yer verdiği üzere 1945 yılıdır. Bu tarihte, Suriye bağımsızlığını kazanmasından sonra ülkesindeki yabancı güçlerin çekilmelerini talep etmiş, 1 Temmuz 1945'te BM Güvenlik Konseyi'nde yapılan oturumlarda Rusya, Suriye'nin talebine güçlü bir destek vermiştir. Bu gelişme, SSCB'nin, İkinci Dünya Savaşı sonrası, Arap dünyası ile ilgili ilk politik hamle ve girişimi olması nedeniyle önemli bulunmaktadır.

"Suriye bağımsızlığını kazandığında ülkesindeki yabancı güçlerin çekilmesini talep etmiştir. Sovyetler Birliği, Suriye'nin bu talebini desteklemiştir. SSCB 1 Temmuz 1945 tarihinde BM Güvenlik Konseyi toplantısında sorunun çözülmesinde ısrarcı olmuştur. Bu 2'nci Dünya Savaşı sonrası SSCB'nin Arap Dünyası ile ilgili ilk politik eylemidir."

"When Syria became independent it asked for the withdrawal of foreign troops from its territories, something which was not simple and even caused a few skirmishes. Yet the Soviet Union supported Syria's request, where interests coincided with them; to preserve the security of their borders. In their note of the 1st of July 1945 and the course of debates in the UN Security Council, the USSR insisted of the need to resolve this question, thereby giving legitimacy and

weight to the Syrian requests. This posture was important, since it was the first political action of scope from the USSR in the Arab world since the Second World War."

İkinci tarih Suriye'nin Mısır'la birlikte **"Dostluk Anlaşması"** imzalamak üzere SSCB Dışişleri Bakanı Molotov tarafından Moskova'ya davet edildiği 1955'tir. Bu anlaşmanın imzalanmasından sonra 1955-1960 yılları arasında Kruşçev (Nikita Khurushcev) liderliğinde Sovyetler Birliği tarafından Suriye'ye 200 milyon dolar tutarında askeri yardım yapılmıştır.

Üçüncü tarih Moskova ve Şam arasında 1972 yılında imzalanan "Barış ve Güvenlik Paktı"dır. Suriye'nin savunma kapasitesini artırmayı öngören bu anlaşma Suriye Hava Kuvvetleri Komutanı Hafız Esad'ın askeri bir darbe ile Suriye'de yönetime el koymasından hemen sonra gerçekleştirilmiştir.[18]

Dördüncü ve en önemli tarih ise 8 Kasım 1980'dir.

Bu tarihte Sovyetler Birliği (SSCB) ve Suriye Arap Cumhuriyeti (El-Cumhuriyyetü'l-Arabiyyetü's-Suriyye) arasında Moskova'da **"Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" (Treaty of Friendship and Cooperation)** imzalanmıştır. Anlaşma iki ülkenin güvenliklerini tehdit eden bir durumun ortaya çıkması halinde iki tarafın tehdidi ortadan kaldırmak ve barışı sağlamak için derhal temasa geçerek koordinasyonda bulunmalarını öngörmektedir.

İmzalandığı tarihten itibaren 20 yıl süre ile geçerli olacak anlaşma taraflardan birisinin yazılı talebi üzerine 5 yıl süre ile daha geçerli olacaktı. Taraflardan birisi, diğer tarafa anlaşmanın sonlandırılması için yazılı bildirimde bulunmadığı sürece anlaşma yürürlükte kalmayı sürdürecekti.

18. Hafez Assad has made his first visit to foreign country after his accession to power, visiting Moscow on 1-3 February 1971.This visit was an indication of the importance that the Syria government has attibuted to the Soviets. Syria had already a military and economic relations with the Soviet Union for 15 years as of that date. (European Researcher, 2012, Vol. 35, No: 11-3)

Suriye-Rusya ilişkileri incelenirken dönemin Suriye Arap Cumhuriyeti Başbakanı Yusuf Zuayyin'in 1966 Nisan ayında gerçekleştirdiği Moskova ziyaretinin de anımsanması gerekmektedir. Bu ziyarette iki ülke emperyalizme karşı güçlü karşı bir duruş konusunda mutabık kalmışlar, sonrasında Suriye'nin politik, teknik, askeri yapılanmasında görev alacak kadroların SSCB'de eğitim görmeleri konularında anlaşmaya varmışlardır.

Bu anlaşma uyarınca 1990 yılı sonuna kadar 40.000 Suriyeli asker, politikacı ve bürokrat SSCB'de eğitim görmüştür. Bunlardan büyük bir bölümü halen Suriye yönetimi ve ordusunda kilit noktalarda görev yapmayı sürdürmektedirler. Moskova'nın, Suriye'deki etki gücüne örnek olarak Carlo Vincente Caro, bir makalesinde sekiz üyeden oluşan Baas Partisi Genel Yönetim Kurulu'nda 2011 yılına kadar en az dört üyenin akıcı bir şekilde Rusça konuştuğuna yer vermiştir.

Sovyetler Birliği'nde, Sivastopol (Kırım) ve Bişkek (Kırgızistan) Askeri Akademileri'nde (Simferepol ve Frunze) eğitilen Suriye Hava Kuvvetleri ve Hava Savunma Kuvvetleri'nde görevli subayların halen görevlerini sürdürdükleri ayrıca not edilmelidir.

Bu bağlamda Suriye-Rusya ilişkileri, yaklaşık 80 yıldır mevcut ve giderek güçlenen derin ve etkili işbirliği sonucu, Suriye yönetiminin hemen her alan ve kademesinde devam etmeyi sürdürmektedir. [19]

19. "Moscow has counted an Assad-led Syria as its closest ally in the Arap world to more than forty years. During the cold war, many Russians moved to Syria and, in turn, many Syrian elites stuied at top Russian Schools such as Moscow State Uniersity and the People's Friendship University. Intermarriage occurred in both countries... When the Syrian uprising began in March 2011, perhaps 100.000 Russian citizens were living there from 2007 to 2010, Russian arm sales to Syria reached 4.7 billion Us dolars, more than twice the figure for the previous four years. (Anna Borschchevskaya, The Washington Instutite for Near East Policy, January 24, 2017)

8 Kasım 1980'de Suriye ve SSCB arasında imzalanan **"Treaty of Friendship and Cooperation"** 23 Ağustos 2017'de 49+25 yıl süre ile uzatılmış ve Rusya bu anlaşmaya dayalı olarak Suriye'deki varlığını uluslararası hukuka uygun olarak 2091 yılına kadar sürdürme imkânını elde etmiştir.

Bunların dışında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Suriye hükümeti ile Hmeymim hava üssünün yaklaşık yarım asır süre ile Rusya tarafından muhafaza edilmesinin önünü açan mutabakatı revize eden yeni bir anlaşma imzalamıştır. Esad muhaliflerine karşı operasyonlarda kullanılan Lazkiye'deki Hmeymim hava üssü ile ilgili ilk anlaşma bilindiği üzere Ocak 2017'de imzalanmıştır. Hmeymim hava üssü, Moskova'nın Suriye'ye askeri müdahale günlerinden başlayarak çatışmaların Esad lehine dönüşmesinde kilit rol oynamış ve oynamayı sürdürmektedir.[20]

23 Ağustos 2017'de imzalanarak yürürlüğe giren **"Treaty of Friendship and Coordination"**da yer alan aşağıdaki maddeler Rusya'nın, Suriye'deki etkinlik, inisiyatif, güç ve gelecek planlamaları hakkında aydınlatıcı olmalıdır.

"Russia is allowed to bring in and out any kind of weaponary, ammunition, devices and materials to provide security for the facility staff, crew and their families throughtout the territory of the Syrian Arab Republic without any duties or levies.

Russia can renovate the base (Tartus) at will, including underwater construction, and build offsore platforms.

Syria agrees not to make any objections related to the military activities of the base,(Tartus) which will also be beyond Damascus jurisdiction.

20. Reuters 1 July, 2017, *The Times of India*

Russia can deploy temporary mobile outposts beyond the base, as long as they coordinate them with the Syrians."[21]

"Rusya'ya; Suriye'ye her türlü silah, mühimmat getirmeyi, istemesi halinde Tartus deniz üssünü renove etmeyi ve offshore platformlar kurmayı, bu üslerdeki askeri faaliyetlere Suriye'nin karşı çıkmaması ve Suriye yasalarının uygulanmaması."

Rusya Federasyonu'nun yeniden küresel güç olma ideal, iddia ve uygulamaları açısından Karadeniz'de Kırım (Sivastopol), Akdeniz'de Suriye (Lazkiye-Tartus-Hmeymim) ve son olarak Libya'da Sirte ve al-Jufra'nın önem açısından benzer anlam ve konumlara sahip oldukları düşünüldüğünde Putin liderliğinde giderek güçlenen Panslavik akımlar bağlamında Suriye'nin, Kremlin'in Akdeniz-Ortadoğu ve Kuzey Afrika politikalarında sahip olduğu kilit konumunun artarak sürmekte olduğu söylenebilir.

21. How Russia is Turning Syria into a Major Naval Base for Nuclear Warships (and Israel is Worried) The National Interest Blog, 8.24.2017

b) Rusya ve Türkiye Arasında PYD/YPG Konusunda Anlaşmazlıklar

Türkiye'nin Suriye'de Rusya Federasyonu ve İran'la birlikte Astana sürecinin garantör ülkelerinden birisi olmasına ve Astana ile Soçi zirvelerinde varılan mutabakatlara rağmen gerek sahada gerekse Suriye'nin geleceği konularında tam bir uyum ve oydaşma içinde bulundukları söylenemez.

Türkiye ile Rusya ve İran arasında temel ayrılık ise bu ülkeler Esad ve rejime destek vererek devamını isterlerken Ankara'nın, Esad'a karşı oluşundan kaynaklanmaktadır.

Suriye'de mevcut hükümetin meşruiyeti BM tarafından tanınmış olmasına rağmen Türkiye, Esad rejimi ile son dönemlerde alt düzeylerde (istihbarat örgütleri mensupları arasında) gerçekleştirilen temaslar dışarıda tutulduğunda ilişki kurmamakta, bu ülkedeki varlığını Astana mutabakatları ile BM şartının meşru müdafaayı düzenleyen 51'nci maddesine dayandırmaktadır. Rusya, Suriye ile imzaladığı anlaşmalar gereği, İran ise Esad hükümetinin daveti üzerine bu ülkede bulunduğu için Suriye'deki varlıkları Türkiye ile karşılaştırıldığında çok daha güçlü gerekçeler ve yasal zemine sahip bulunmaktadırlar.

Rusya ile Türkiye arasında Suriye'de sahada mevcut bir diğer anlaşmazlık ise PYD/YPG konusundadır. Rusya, ayrıntıları ile açıklanan nedenlerle Türkiye'nin aksine PKK ve PYD'yi terör örgütü olarak tanımamakta, doğrudan temas kurmakta, eğitim desteği vermekte, Tel Rifat ve ABD'nin çekilmesinden sonra Menbiç'te YPG'yi koruması altına alarak izlediği politika ile Türkiye'den ayrı davranmaktadır.

Nitekim Erbil'den (Kuzey Irak) yayın yapan Rudaw Televizyonu'na SDG adına açıklama yapan Mazlum Abdi, Suriye'de Rus Güçleri Komutanı General Alexander Chaiko ile bir araya geldiklerini belirterek:

"Rusya'nın Suriye Güçleri Komutanı Alexander Chaiko ile görüştük. Türkiye'nin 23 Ekim anlaşmasını ihlalleri ve özellikle Kobani'de katledilen üç Kürt kadın aktivisti (YPG üyesi) konuştuk. Koordinasyon düzeyimizin yükseltilmesi ve ortak çalışmalar konularında anlaşmaya vardık" diyerek **zorlukları karşılamadaki çabaları için General Chaiko'ya teşekkür etmiştir.**

Aynı programda yer alan SDG sözcüsü Kino Gabriel ise:

"Türkiye'nin, Rojava'ya yönelik saldırıları, hak ihlalleri ve operasyonlarını önlemek amacıyla Rusya ve ABD ile ortak çalışmalar yürüttüklerini, Türkiye'nin Rusya ve ABD ile imzaladığı anlaşmalara uymadığını" açıklayarak Şam yönetimi ile de temas halinde olduklarını kayda geçirmiştir.

Nitekim Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Suriye Özel Temsilcisi Alexander Lavrentyev Ağustos 2019'da yaptığı açıklamada **"SDG'nin (Suriye Demokratik Güçleri) Suriye'nin bütünlüğüne inandığını"** kaydederek **"Kürtlerle Suriye hükümeti arasındaki müzakereleri desteklediklerini, bu konuda Rusların Kürtlere yönelik tutumunun diğer devletlerden farklı olduğunu"** vurgulamıştır.[22]

Lavrentyev'in açıklamasında, Rusya'nın tutumunun diğer devletlerden farklı olduğunu söylemesi, diplomatik dilden günlük dile çevrildiğinde isim vermeden Türkiye'ye açık bir gönderme olmalıdır. PYD ile aralarındaki anlaşmazlıkları sonlandırdıkları açıklanan ENKS'li (Suriye Ulusal Kürt Meclisi) bir heyetin, ENKS Dış İlişkiler Komisyonu sorumlusu Kamiran Haco'nun açıkladığı üzere Ağustos 2019'da **"anayasa çalışmaları ve Fırat'ın doğusunun güncel durumunu"** görüşmek üzere Moskova'da, Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı

22. Orsam, Center for Middle Eastern Studies, July 29-August 04 2019

Mixail Bogdanov ile görüştükleri de anımsandığında tüm taraflarla ilişki kuran geleneksel Rus dış politikasının Libya'da olduğu gibi Suriyeli Kürtler konusunda yürürlükte bulunduğu söylenebilir.[23]

Suriye'deki Rus güçleri ve PYD unsurları arasında doğrudan teması doğrulayan bir başka açıklama 20 Mart 2017 tarihinde The Syrian Observatory for Human Rights tarafından yapılmıştır. Açıklamada özetle:

"Afrin'de güvenilir kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, onlarca Rus askerinin bölgeye gelerek kırsalda mevzilendikleri, YPG ile varılan anlaşma uyarınca 100 kadar Rus Özel Kuvvet mensubunun zırhlı araçlarla Afrin bölgesine girdikleri, Türk güçleri ile Kürt güçlerinin (YPG) temasını engellemek ve Kürt güçlere eğitim vermek üzere üs kurma faaliyetlerine başladıkları" ifadeleri yer almış ve YPG'ye verilen eğitim bir anlamda doğrulanmıştır.

"The Syrian Observatory for Human Rights obtained information from several reliable sources in Afrin area which is located in the Northwestern countryside of Aleppo; that tens of Russian soldiers have entered the area with vehicles and machines and positioned in the countryside of the city, and in the details documented by the Syrian Observarory; about 100 members of the Russian special forces have entered with vehicles and armored vehicles to Afrin province, within the agreement between Russian forces and Kurdish forces (YPG). They perapare for establishing a Russian military base, which in turn will do two main tasks, the first task is to prevent the contact between the Kurdish forces (should be read as YPG) and Turkish forces within the borders of Afrin and the Kurdish forces

23. Orsam, Center for Middle Eastern Studies, 04 August 2019

controlled areas, in addition to that that they will train the Kurdish forces."[24]

Rusya'nın, donmuş ve çatışmalı ihtilaflarda tarafların tümü ile temas kuran ve her kim kazanır ya da kaybederse kayıplarını minimize etmeye yönelik geleneksel politikasının ayrı bir yansıması olan bu tutumu, öznel çıkarlarının korunması bağlamında anlaşılır bir uygulama olsa da PYD/YPG özelinde gelecekte Türkiye ile Suriye coğrafyasında ciddi bir anlaşmazlık yaşanma riskine eşlik ettiği dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Nitekim Rusya'nın Libya'da Hafter güçlerine destek verirken Trablus hükümeti ile de temasını sürdürmekte oluşu, Suriye'de İran'la birlikte Esad'ı desteklerken Tahran'ın Suriye topraklarını İsrail'e karşı kullanmasına karşı çıkması anılan politikanın ayrı örneklerini oluşturmaktadır.

Suriye'de Rusya ile Türkiye arasında yaşanmakta olan bir başka ayrılık hangi grupların terörist olarak kabulü ile ilgilidir. BMGK'nın kabul ettiği HTŞ, Jabhat al Nusra, al-Qaida vb. gibi gruplar dışında, örneğin SMO çatısı altında yer alan gruplar Rusya'ya göre teröristtirler.

Astana ve Soçi mutabakatları gereğince er ya da geç İdlib'de konuşlu radikal dinci ve cihadist gruplar bir şekilde elimine edildiğinde Türkiye'nin desteğindeki SMO'ya bağlı grupların gündeme gelmesi kaçınılmaz bir olasılığı ifade etmekte olup mevcut koşullarda dondurulmuş gibi görünen bu konu ayrı bir anlaşmazlık olarak ortaya çıkacak görünmektedir.

Suriye'de çatışmaların bütünüyle sonlanması, yeni bir anayasa hazırlanması ve serbest seçimlere gidilmesi gerçekleştiğinde Türkiye'nin desteğinde "ılımlı muhalifler" olarak adlandırılan grupların yeni yapılanma içinde yer ve konumlarının

24. The Russian Military Base in Afrin aims to train Kurdish Forces and prevent contact with Turkish forces, SHOR, 20.03.2017

ne olacağının karara bağlanmasında son tahlilde Rusya'nın da Suriye ile birlikte söz sahibi olacağı unutulmamalıdır.

Rusya'nın SMO çatısı altındaki grupların yeni yapılanma ve sistem içinde yer almaları ile ilgili sahip olduğu kartı günü geldiğinde Türkiye'ye karşı bir pazarlık kozu olarak kullanabileceği, örneğin bu grupların sisteme dahil edilmesi ve Suriye ile Rusya'nın denetiminde bir tampon bölge oluşturulması karşılığında Türkiye'nin kontrolü altındaki bölgelerden çekilmesinin istenebileceği dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Rusya ile Türkiye arasında Libya, Kırım, Ukrayna ve Karadeniz'de mevcut anlaşmazlıkların Suriye coğrafyasında yaşanan ayrılıkları derinleştirme ve olumsuzlukla etkilemesine izin verilmemesinin (her iki tarafın aralarındaki ihtilafları kompartımanlara ayırarak birbirinden bağımsız ele alma politikasının) daha ne kadar devam edebileceği ciddi bir soru işareti olarak varlığını korumaktadır.

Çünkü Türkiye'nin Libya'da ABD ile ortak çözüm arayışlarına yönelerek yakınlaşması, HTŞ'nin tasfiye edilerek bir başka yapıya dönüştürülmesi konusunda ABD ile benzer görüşler paylaşması, Ukrayna ile askeri işbirliğini güçlendirme girişimleri, Kırım'ın ilhakının kabul edilmeyişi gibi ayrı kompartımanlarda tutularak bugüne kadar ilişkilerin bütününe olumsuz etki yapmaması başarılan mevcut konjonktüre bağlı ve bağımlı durum, radikal bir değişim halinde arızaya uğramadan sürdürülebilir olma noktasından uzaklaşmaya başlamış görünmektedir.

Nitekim İdlib'de konuşlu başta HTŞ olmak üzere diğer radikal cihadist örgütlerin tasfiyesi konusunda, Soçi ve Astana mutabakatları uyarınca yükümlülüklerini yerine getirmediği gerekçesi ile Moskova, Ankara'ya üst düzey ve sert eleştiriler yöneltmeye başlamış bulunmaktadır.

2018 Şubat ayında Rusya'ya uygulanan yaptırımlar çerçevesinde ABD'ye girişleri yasaklanmış bulunan **SVR Başkanı Sergey Naryshkin ve FSB Başkanı Alexander Bartnikov'un** Washington'a gelerek dönemin CIA Başkanı Michael Pompeo ile Suriye ve Suriyeli Kürtler (PYD, KUK) konusunda bir toplantı gerçekleştirdikleri, bu toplantıyı izleyen günlerde bu defa Putin'in Ortadoğu danışmanı **Profesör Vitaly Naumkin'in**[25] 25 Şubat 2018'de Washington'a gelerek 26 Şubat'ta Georgetown Üniversitesi'nde yalnızca davetlilerin katıldığı -ki Pompeo da davetliler arasında bulunmaktaydı- yemekli toplantıda Suriye'nin geleceğine ilişkin görüşlerini paylaştığı anımsandığında Suriye coğrafyasında iki karşı tarafı temsil eden Rusya ve ABD arasında özel bir diplomasi yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda son aylarda (22 Eylül 2021) Rus ve ABD genelkurmay başkanlarının Helsinki'de (Finlandiya) bir araya gelerek çeşitli konular arasında Suriye'yi de görüşmeleri bu savı destekleyen bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde oluşturduğu tampon bölge derinliğinin sınırlı olması konusunda ABD ve Rusya'nın benzer görüşleri paylaştıkları, gerçekleştirilen askeri harekâtlar sonucu Türkiye sınırına bitişik bölgelerde oluşturulan ceplerin birleştirilerek sınırın tamamını kapsamasının gerek ABD gerek Rusya tarafından istenilmediği, ABD'nin PYD'ye açık desteği yanı sıra Rusya'nın Türkiye'nin ısrarlı talep ve anımsatmalarına karşın Tel Rifat ve Menbiç'te YPG unsurlarını bölgeden çıkarmayarak koruması altında tuttuğu, eğitim desteği verdiği, doğrudan üst düzey temaslarda bulunduğu ve bulunmayı sürdürdüğü düşünüldüğünde görünenle gerçeklerin görece birbirinden farklı bulunduğu izlenimi alınmaktadır.

25. Prof Dr.Vitaly Naumkin, RAS Institute for Oriental Studies,Moscow International Centre for Strategic and Political Studies, kuruluşlarının başkanı ve Rus Bilimler Akademisi üyesi olup Putin'in Ortadoğu'dan sorumlu danışmanıdır.

Lebanon
HTS
Opposition (Turkey)
Assad (Iran & Russia)
ISIS/Daesh
Turkey
PKK-SDF (US & co.)
Iraq

PYD'nin başta ABD ve Rusya olmak üzere pek çok ülke tarafından terör örgütü olarak kabul edilmediğine ek olarak ISIS'le mücadelesi nedeniyle Batılı ülkeler nezdinde sağladığı sempati, PYD ve ENKS'nin ABD ve Fransa'nın çabaları ile bir araya getirilmesi, PYD'ye Suriye ekonomisinde petrol üzerinden yaratılan kaynakla önemli bir rol verilmesi, PKK ile organik bağını sonlandırması yönündeki girişimler, Suriye rejimi ile son dönemlerde artan temas trafiği **–dönemin Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim'in federasyonun konuşulabileceği sözleri de anımsanarak–** bir araya getirilip analiz edildiğinde SDG adı altında sınırlı ve kültürel bir özerkliğin gündeme gelmesi, Rusya ve ABD'nin bu oluşuma destek vermesi sürpriz bir gelişme sayılmamalıdır.

Nitekim Ağustos 2020'de PYD/YPG güdümündeki Suriye Demokratik Konseyi (SDG) mensuplarından oluşan bir grubun Rusya'ya davet edilerek Rus resmi makamlarınca üst düzeyde kabul edilmesi ve Suriye muhalefetinin **"Moskova Grubu"** olarak adlandırdığı **"Suriye Değişim ve Özgürlük İçin Halk Cephesi"** adlı örgütle işbirliği mutabakatı imzalaması Rusya'nın PYD'ye Suriye'nin geleceğinde rol vermek istediğinin göstergesi anlamındadır.

Moskova'da SDG ile SDÖHC ile varılan mutabakat PYD'ye çok uzun bir süredir Cenevre görüşmelerine katılma isteğini dolaylı olarak gerçekleştirme imkânını yaratmış bulunmaktadır.

PYD ile ENKS'yi bir araya getirme çalışmalarının ikinci aşaması olan bu adım Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın tepkisine neden olmuşsa da gelinen noktadan geri bir adım beklenmemektedir.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın 31 Ağustos 2020'de yayımladığı 190 No.lu yazılı açıklamada:

"Terör örgütü PKK/YPG güdümündeki sözde Suriye Demokratik Konseyi unsurlarından oluşan bir grubun Rusya

Federasyonu'na davet edilmesini ve Rus resmi makamları tarafından üst düzeyde kabul edilmesini kaygıyla karşılıyoruz.

PKK/YPG, izlediği terörist ve ayrılıkçı gündemle, fiilen kontrol ettiği alanlardaki yerel halka zulmeden, Suriye'nin toprak bütünlüğüne kasteden ve başta Türkiye olmak üzere, Suriye'nin komşularının milli güvenliğini tehdit eden bir terör örgütüdür.

Terörizmin tüm şekil ve tezahürleriyle mücadele etme ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün yanı sıra komşu ülkelerin milli güvenliğine de halel getirecek ayrılıkçı gündemlere karşı durma, Astana formatında bugüne dek düzenlenen yüksek düzeyli toplantılar sonunda yapılan ortak açıklamalarda kayıt altına alınan ortak bir taahhüttür. Nitekim, Astana garantörlerinin son olarak 25 Ağustos 2020 tarihinde Cenevre'de yaptıkları toplantı sonucu yapılan ortak açıklamada da gayrimeşru oluşumların bölücü gündemlerine karşı ortak tutum beyan edilmiştir.

Rusya Federasyonu'ndan, Astana ruhuna ve Astana formatındaki toplantılarda yapılan taahhütlere uygun olarak hareket etmesini ve terör örgütü PKK/YPG iltisaklı oluşumların gündemine hizmet edecek adımlardan kaçınmasını bekliyoruz.

Bu konudaki tepkimiz, siyasi istişareler için Moskova'yı ziyaret etmekte olan Bakan Yardımcımız Büyükelçi Sayın Sedat Önal başkanlığındaki heyetimiz tarafından da Rus makamlarına aktarılacaktır."

"Combating terrorism in all forms and manifestations, and standing agaginst seperatist agendas aimed at undermining the territorial integrity of Syria as well as theratening the national security of neighboring countries constitute common commitments enshried in the joint statements of the high-level Astana-format meetings held to date. As a

matter of fact, the Astana guarrantors reaffirmed, most recently at their meeting held in Geneva on 25 August 2020, their joint objection against seperatist agendas of illegimate entities.

We expect the Russian Federation to act in conformity with Astana spirit and the commutments undertaken at the Astana-format meetings, and to refrain from taking steps that would serve the agendas of the entitites affilitated with the PKK/YPG terrorist orgazition" görüşlerine yer verilmiş ve 1 Temmuz 2020 günlü Astana mutabakat metninin üçüncü ve dördüncü maddeleri anımsatılarak gereğinin yerine getirilmesi talep edilmişse de Rusya'nın, PYD'ye yönelik tavrında Türkiye'nin talebi doğrultusunda bir adım atması beklenmemelidir.

Kaldı ki Amerika'nın son dönemlerde PYD'ye, Türkiye sınırına bitişik bölgelerde PKK bayrağı ve Öcalan posterleri kullanmaması yönünde yaptığı telkinler de dikkate alındığında ABD ve Rusya'nın, PYD konusunda derece ve nihai amaçları farklı olsa da benzer görüşler paylaştıklarının söylenmesi yanlış olmayacaktır.

Bu gelişmelere ek olarak 4 Eylül 2020'de Ankara'da, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından kabul edilen IKBY Başkanı Neçirvan Barzani'nin Türkiye ziyaretine ağır eleştiriler yöneltten PKK'ya, IKBY eski başkanı Mesut Barzani'nin verdiği sert cevap ve PKK'yı **"tüm Kürdistan için bir baş ağrısı haline gelmekle"** suçlaması, PKK ve PYD'yi ayrıştırarak PYD'nin legalize edilme yönünde özellikle ABD'nin görüşlerini destekler mahiyette değerlendirilmektedir.

ABD'nin PYD/YPG, FETÖ, S-400/Patriot gibi konularda sergilediği olumsuz, zaman zaman tehditkâr tavır ve tutumu sonucu Rusya ve Türkiye arasında yaşanan bir yönü ile reaksiyoner ve konjonktürel yakınlaşmanın özellikle Suriye ve Libya

coğrafyaları söz konusu olduğunda ilk günlerdeki sıcaklığını aynı derecede ne kadar sürebileceği ayrı bir soru işareti kimliğindedir.

Nitekim Türkiye ve Rusya arasında Suriye'de mevcut anlaşmazlıkları İdlib özelinde derinleştirmek istediği gözlemlenen ABD politikasının son bir örneğini dönemin ABD Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey, 17 Ağustos'ta gerçekleştirdiği basın toplantısında vermiş bulunmaktadır.

Jeffrey, DW Türkçe servisinden bir muhabirin:

"Geçen yıl ekim ayında Başkan Trump Türkiye'nin SDF ile diyalog gerçekleştirmesine ilişkin beklentilerini kaydetmişti. Siz, ortak bir nokta bulunması ihtimalini Türk tarafı ile görüşebildiniz mi?"

"Last year in October, President Trump mentioned his expectation of Turkey having diyalogue with the Syrian Democratic Forces. Have you been able to talk with the Turkish side on the possibility to find common ground?" sorusunu doğrudan yanıtlamak yerine özetle şunları söylemekle yetinmiştir:

"Her iki tarafta da orada, burada, saldırı ihlalleri iddiaları var. Suriye için genel olarak konuşulursa, biz durumdan memnunuz. Türkiye, güneyinden bir seri tehdide maruz. PKK bunlardan en önemli birisi. DAESH, bir başkası. İran, Suriye ve Rus güçleri hep birlikte ayrı bir üçüncü ve biz bildiğiniz gibi onların (Türkiye) İdlib'deki pozisyonları ile kuzeydoğudaki mevcut durumu güçlü bir şekilde destekliyoruz ve görüşmelere devam edeceğiz."

"There have been allegations on both sides of violations of it-attacks here, attacts there. But generally speaking, in the context of Syria, we're happy with that. Turkey has a whole series of threats to its South. The PKK is one very important one, Daesh is another, Iranian, Syrian, and Russian forces together are a third. And we have very close communucations

with the Turks at every level on the situation in Syria in general, and we very strongly support, as you know, their position in Idlib and in the situtation in the northeast, and we'll continue these talks."

Bu açıklamanın en ilginç noktası Jeffrey'in, Türkiye'ye Suriye'nin kuzeydoğusundan yönelik tehdidin PKK'dan geldiğini söylemesi ancak PYD'nin PKK'nın uzantısı (offshoot) olduğunu görmezden gelişindeki ironidir. İkinci önemli nokta ise Suriye, İran ve Rus güçlerinin Türkiye açısından bir tehdit olduğuna ilişkin sözleri ile Türkiye'nin İdlib'de mevcut konumunu kuvvetle desteklemesidir.

İdlib'de HTŞ konusunda ABD'nin Türkiye ile benzer görüşleri paylaştığına önceki bölümlerde değinilmiş, bunun İdlib sorununun Türkiye'nin isteği doğrultusunda çözümünü kolaylaştırmak yerine Rusya'nın tepkisini çekeceği için zorlaştırabileceğine işaret edilmişti.

Jeffrey'in üstelik Suriye'deki Rus güçlerini bir tehdit unsuru olarak değerlendiren açıklaması da İdlib sorununa eklendiğinde durum daha da zorlaşıyor görünmektedir.

Ancak bütün bu olumsuzluk ve anlaşmazlıkların Türk-Rus ilişkilerinin çökmesine eşlik edeceği söylenemez. İki ülke arasında özellikle enerji ve enerji nakil hatları konularında hayata geçirilen anlaşmalar, Rusya'nın inşa ettiği nükleer santral gibi stratejik yatırımlar yaşanan görüş ayrılıklarının total bir kopmaya dönüşmesinin önünde engel oluşturmaktadır.

Türkiye-Rusya ilişkilerinde özellikle enerji konusunda var olan bağımlılık Ankara'ya karşı Kremlin'in elini güçlendirirken, iki ülke arasında karşılıklı bağımlılığın Rusya lehine değiştiği ve bunun uzun vadede Türkiye-Rusya ilişkileri üzerinde sınırlayıcı bir rol oynayacağı değerlendirilmektedir.

Yakın geçmişte Suriye'de Rusya ve Türkiye arasında yaşanan pek çok anlaşmazlık (Rus Sukhoi 34 uçağının düşürülmesi,

Rusya'nın Ankara büyükelçisinin FETÖ mensubu olduğu ortaya çıkan bir polis tarafından öldürülmesi, Balyun'da 33 TSK mensubunun hayatını kaybettiği hava saldırısı vb.) Rusya Devlet Başkanı ve Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın son anda devreye girerek bir uzlaşma zemini yaratmaları üzerine çözülmüş ve kimi durumlarda ertelenmiş görünse de bunların her iki devlet aklında not edilerek yarattığı birikimin olası ciddi bir krizde çarpan etkisi yaratma olasılığı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Rusya'nın, özellikle İdlib merkezli olmak üzere Ağustos 2021'den başlayarak değişkenlik gösteren Suriye politika ve uygulamaları güncellenerek ayrı bir bölümde verilecektir.

ÇİN HALK CUMHURİYETİ

Savaş sonrası Suriye'nin inşasında yer almak isteyen Çin'e gelindiğinde Beijing'in iki hedefi olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Şam'la sıcak ilişkiler geliştirerek Türkistan İslam Partisi'ne mensup Uygur savaşçıların Çin'e dönüşlerinin engellenmesi ve imha edilmesi –ki Rusya da aynı isteği paylaşmaktadır– ikincisi ise sağlayacağı ve güçlendireceği ekonomik ilişkilerle Suriye'nin yeniden inşasında yer almaktır. Bu hedefin en önemli göstergesi Çin'in 2017 yılında Suriye'nin yeniden inşa projeleri için bir ticaret fuarına ev sahipliği yaparak kurulacak endüstri parkına iki milyar dolar taahhütte bulunmuş olmasıdır.

İSRAİL

Suriye'de 10 yılı geride bırakan içsavaş ya da savaş içinde savaşlardan en kârlı çıkan ülkenin İsrail olduğu söylenebilir. Mısır, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün ile uzunca bir süredir yürüttüğü "kapı arkası" temasların açık diplomasiye dönüşmesi, dönemin ABD Başkanı Trump ve Gerald Kushner'in önderlik ve mimarlığında Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin İsrail'i resmen tanımaları, bölgede İran ve Suriye'yi, Tel Aviv'e karşı yalnızlaştırmış ve Ortadoğu'da mevcut dengeleri değiştirmiş bulunmaktadır.

Bu gelişme İran'ın, esasen Rusya'nın da karşı olduğu Suriye coğrafyasını askeri anlamda İsrail'e karşı kullanmasının önünde yeni engeller yaratmanın yanı sıra Suriye-İran ilişkilerinin geleceğini de etkileyebilecek görünmektedir.

Körfez ülkelerinin sahip oldukları ekonomik güç düşünüldüğünde, savaşın sonlanması ile birlikte Suriye'nin yeniden yapılanma süreci başladığında bu ülkelerin finansman gücüne duyulacak ihtiyaç, Şam'ı yeni tercihlerde bulunmaya zorlayabilecek görünmektedir.

İsrail, savaşın başlangıcından itibaren Suriye'ye doğrudan müdahil olmak yerine dolaylı ve örtülü faaliyetlerde bulunmayı tercih etmiş ancak İran güdümündeki Hizbullah ve Suriye ordusunun zaman zaman kendisine yönelttiği tehdit ve saldırılara anında ve sert cevaplar vererek, ulusal güvenliğini korumada kararlı olduğunu göstermiştir.

İsrail'e karşı İran'la birlikte sert bir politika izleyen Suriye'nin, kendi iç sorunları ile uğraşmak zorunda kalışı ve askeri açıdan zayıflamasının İsrail üzerinde güvenliği açısından ciddi bir rahatlamaya eşlik ettiği söylenebilir.

Ekonomik ve askeri açılardan zayıflamış ve refleksleri bilinen bir rejimle komşu olmanın avantajlarını korumak isteyen İsrail'in, Suriye'nin total bir kaos ve çöküş içine sürüklenmek yerine mevcut halini sürdürmesini tercih ediyor olması ulusal çıkarlarının bir gereği olarak değerlendirilmektedir.

Bu nedenle dikkat edildiğinde İsrail'in, Suriye'ye savunma ve saldırı kapasitesi ile ekonomisini tümden tahrip edebilecek saldırılar yerine nokta hedeflerin vurulması ile yetindiği, tehdit seviyesinin **"yakın ve uzak tehdit"** bağlamında yükseldiği hallerde rejime mesaj niteliğinde hava ve füze saldırıları gerçekleştirdiği görülecektir.

PYD/YPG'nin, Fırat'ın doğusunda ABD desteği ile geniş bir alanı kontrol altına almış olması ve de facto devletleşme yönünde kaydettiği ilerlemelerin, Tel Aviv'in gelecek planlamaları açısından ayrı bir artı değer oluşturduğunun söylenmesi, İsrail'in İKBY ile dostane ilişkileri düşünüldüğünde bir başka kazanım olarak değerlendirilmektedir.

Suriye ve İran'ın, önümüzdeki süreçte Lübnan'da etki güçlerini zayıflatması ile sonuçlanabilecek son gelişmeler ve Tel Aviv'in, İran'ın Şii aksına karşı oluşturmaya başladığı nüfuz bölgesi de, dolaylı olarak Suriye'yi olumsuz yönde etkilemeye aday görünmektedir.

İsrail'in, Suriye'de rejim muhalifi bazı gruplarla bilinen dolaylı ilişkisi sahada bu ülkeye manevra ve etki alanı açarken Tel Aviv, kendisine karşı oluşumları engelleme gücüne sahip olmanın rahatlığını yaşamakta ve mevcut durumun sürmesinden yana görünmektedir.

Bu bağlamda Suriye krizine doğrudan müdahil olmadan ancak yönlendirme imkânını elinde bulunduran İsrail'in, ulusal güvenlik ve çıkarları açısından kendisini bütünüyle angaje ederek tehlikeye atmadan akılcı bir politika izlediği ve arzu ettiği istikamette sonuçlar elde ettiğinin söylenmesi yanlış olmayacaktır.

ABD

Trump döneminde, Pentagon'un karşı çıkmasına rağmen Suriye'de mevcut üslerinin büyük bir bölümünü kapatan, ancak Celebiye, el-Tanf vb. üslerini korumayı sürdüren, Fırat'ın doğusunda inşa ettiği havaalanları üzerinden dilediği zaman, dilediği ölçülerde personel takviyesi ve lojistik destek imkânını Biden yönetiminde de sürdüren ve fiilen uygulayan ABD, Türkiye'ye verdiği sözlerin hemen hiçbirini yerine getirmeyerek zamana oynamayı sürdürmektedir.

Dönemin Amerika Birleşik Devletleri Merkezi Kuvvetler (Centcom) Komutanı Orgeneral Votel'in, Başkan Trump'ın ABD askerlerini Suriye'den çekme kararı karşısında **"Başkan bu kararı bana danışmadan aldı, duyduğumda mideme yumruk yemiş gibi oldum"** sözleri ile yine dönemin Beyaz Saray Güvenlik Danışmanı John Bolton'un, İsrail ziyareti öncesi (7 Ocak 2018) yaptığı **"Kürt savaşçıları (YPG olarak anlaşılmalıdır) koruma sözü vermeden Suriye'den çekilmeyiz"** açıklaması aslında ABD'nin Suriye politikasının açık işaretleri olarak okunması gereken gelişmelerdi.

Dönemin ABD Başkanı Trump, ABD'nin Suriye'de askeri varlığına son verme kararını Pentagon'un baskıları ile sınırlandırırken, müttefikleri PYD/YPG'yi koruma konusunda kararlılığını anımsanacağı üzere 13 Ocak'ta attığı bir tweet'le çok net bir şekilde ortaya koymuş, **"Eğer Türkler Kürtleri**

vuracak olursa Türkiye'yi ekonomik açıdan yıkıma uğratırız" demişti.

Türkiye Cumhurbaşkanlığı sözcüsü Büyükelçi İbrahim Kalın'ın **"Suriyeli Kürtleri PKK ile bir tutmak ölümcül bir hatadır. Türkiye, Kürtlerle değil teröristlerle savaşıyor. Kürtleri ve Suriyelileri tüm terör örgütlerine karşı koruyacağız. Teröristler sizin müttefikiniz olamaz"** açıklamasına karşın dönemin ABD Başkanı Trump bu konudaki tutumunu sürdürmüş ve son olarak Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'a gönderdiği mektubun ekine, Türkiye'nin kırmızı bültenle aramasına rağmen general olarak söz ettiği terörist Mazlum Abdi'nin mesajını ekleyerek kendisi ile görüşülmesini tavsiye etmişti.

ABD'nin; PYD/YPG'ye uzun yıllardır, Türkiye'nin tüm karşı çıkış ve uyarılarına karşın silah, mühimmat, askeri eğitim, finansal yardımlarını sürdürdüğü, bu yardımların günümüzde de devam ettiği bir dönemde ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Robert Palladino, üstelik Türkiye Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun mevkidaşı Pompeo ile Washington'da gerçekleştirdiği görüşme sonrası yaptığı açıklamada, **"Bakan Pompeo, Suriye'nin kuzeydoğusu ile ilgili devam eden müzakereler konusunda desteğini dile getirdi. Aynı zamanda bölgede Türkiye'nin tek taraflı askeri eyleminin muhtemel yıkıcı sonuçları konusunda uyarıda bulundu"** diyerek PYD/YPG'ye, ABD desteğinin altını bir kez daha çizmişti.

Aslında 4 Haziran 2018'de ABD ve Türkiye arasında (iki ülke dışişleri bakanları Çavuşoğlu ve Pompeo) Menbiç'le ilgili varılan üç aşamalı ve 90 günle sınırlı anlaşmaya ABD'nin uymaması, Türkiye ile ABD'nin Suriye'de ayrı cephelerde konumlandıklarının açık işaretleri olarak okunmalıydı.

Anımsanacağı üzere varılan anlaşmaya göre birinci aşamada TSK, Menbiç kırsalında bağımsız devriye faaliyetlerine başlayacak, ikinci aşamada Türk ve ABD güçleri ortak devriye

icra edecekler, üçüncü ve son aşamada PYD/YPG unsurları Menbiç'i terk ederek, Fırat'ın doğusuna geçecekler ve Menbiç TSK kontrolüne girecekti.

Ancak daha ikinci aşamada ABD güçleri, ortak devriye konusunda ayak sürümeye başlamış, yapılan görüşmelerde olumlu sonuç alınamaması üzerine TSK, YPG mevzilerine topçu ateşi başlatmış, zorunluluk üzerine ilk ortak devriye ancak başlayabilmiştir.

TSK unsurlarının Menbiç'e girmeleri konusunda ise merkezi Irak'ta bulunan **Doğal Kararlılık Operasyonu sözcüsü Albay Sean Ryan**, Pentagon muhabirlerine telekonferans yolu ile yaptığı açıklamada, **"Bana söylenen *Türk askeri Menbiç'e girmeyecek*"** demiş, PYD'nin Menbiç'ten ne zaman çekileceği sorusuna ise ***"Savaş şartlarında hiçbir şeyin garantisi olmaz"*** yanıtını vermişti.

Nitekim ABD güçleri, Menbiç'ten çekilirken daha önce varılan mutabakatın aksine güvenlik açısından son derece önemli olan bu yeri Türkiye yerine Rus güçlerine teslim etmiş ve başından beri uyguladığı samimiyetsiz politikanın bir ayrı örneğini vermiştir.

ABD'nin Suriye'de uyguladığı politikanın güncel örneklerine çalışmamızın çeşitli bölümlerinde yer verildiği için Suriye özelinde Türkiye-ABD ilişkilerinin gelinen noktada daha iyi anlaşılması açısından yukarıdaki özet anımsatmalarla iktifa edilmiştir.

HATALAR ZİNCİRİ

Suriye'de Dera, Lazkiye ve Banyas'ta başlayarak kısa sürede ülke geneline yayılan direnişin aylar değil haftalar içinde Esad rejiminin devrilmesi ile sonlanacağı başta ABD ve Batılı ülkeler olmak üzere Türkiye'nin ortak öngörü ve beklentisiydi.

Örneğin 2012 yılında dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Ahmet Davutoğlu bir konuşmasında ***"Esad'ın iktidar koltuğunda yılbaşını göremeyeceği, rejimin ömrünün yıllarla değil haftalarla sınırlı olduğunu"*** söylemişti. Davutoğlu 15 Nisan 2018'de Batman'da ise, ***"İnşallah en kısa zamanda Şam'a gidecek, oradaki kardeşlerimizle muhabbetle kucaklaşacağız. O gün de yakın"*** diyerek 2012 yılındaki görüşlerini tekrarlamıştı.

Ne var ki bu söylenenlerin üzerinden 12 yıl geçmesine karşın Esad konumunu daha da güçlendirerek koltuğunu korumayı sürdürmüş, askeri açıdan üstünlük kurmuş ve iktidarına biçilen süreleri boşa çıkarmıştır. Temenni (wishfull thinking) ile gerçekler arasındaki tercihin popülist söylemler ve ideolojik görüşler lehine terk edilmesinin Türkiye'ye yüklediği ağır faturalar ise ayrı bir araştırmanın konusu olmalıdır.

Yaşanan yerel krizin çeşitli aktörlerin aktif katılımları ile önce bölgesel sonrasında küresel bir nitelik kazanarak maliyet ve sonuçları hâlâ öngörülemeyen çok taraflı hibrit bir savaşa dönüşmesinin üzerinden geçen süre ciddi hatalar ve değerlendirmeleri akla getirmektedir.

Bu hatalardan birincisi Rusya ve İran'ın Suriye krizine doğrudan ve fiilen angaje olmalarının hangi seviyelere ulaşacağının öngörülmemiş ya da öngörülmesine rağmen bu angajmandan elde edilmesi düşünülen çıkarlar bağlamında bilerek ve gelecek planlamaları bağlamında bilinçle önemsenmemiş oluşudur.

a) İkinci Hata

İkinci hata; özellikle Suriye ordusu ve istihbarat kurumlarının konum, güç, ilişkiler ağı, ideolojisi, mevcut sistem içinde yeri, rejime sadakatinin yeterince değerlendirilmemesi ve Irak'ta yaşananların Suriye'de tekrarlanacağı biçiminde ortaya çıkan sığ beklenti olmuştur.

b) Üçüncü Hata

Üçüncü hata Suriye'de demografik, sosyoekonomik, sosyopolitik ve sosyokültürel yapı ile Baas ideolojisinin mevcut sistem üzerinde rol ve etkilerinin gereğince dikkate alınmamış ya da karşılığı olmayan bir özgüvenle göz ardı edilmiş oluşudur.

Tunus ve Mısır'da başlayan halk hareketlerinde silahlı kuvvetlerin hareketsiz ve görece tarafsız kalması, bir aşiretler topluluğu olan Libya'da milis güçleri dışında klasik ve güçlü bir ordu yapılanması bulunmaması, Suriye'de bir kalkışma sırasında benzer davranışlarla karşılaşılacağı, ordunun bölüneceği ya da taraf değiştireceği algısına eşlik etmiştir.

İsrail karşısında caydırıcı olma gücünden yoksun, güçlü bir komuta-kontrol sistemine sahip olmayan, sayısal açıdan korkutucu ancak operasyonel açıdan savaş kabiliyeti sınırlı tank ve zırhlı muharebe aracı ile savaş uçağı bulunan, moral ve motivasyonu sorgulanabilir Suriye ordusunun, yaygın bir

halk hareketini kısa sürede bastırmakta başarılı olamayacağı ve çözülerek saf değiştireceği, olayların başlangıcında neredeyse genel bir beklentiydi.

Bu beklentinin kaynağı, Suriye ordusundaki askerlerin demografik yapının yansıması olarak büyük bölümünün Sünni mezhebine mensup oluşu, bu nedenle direnişçi Sünnilere karşı güç kullanmayacakları ve saf değiştirecekleriydi. Nitekim bu beklentiler başlangıçta bir ölçüde gerçekleşmiş ancak gerek sayısal gerekse ordunun komuta kademesi ve subay kadroları açısından umulan düzeye ulaşmamıştır. Nitekim Suriye ordusunda saf değiştirerek muhaliflere katılanlar ve kaçakların sayısal oranı ordu mevcudunun yaklaşık yüzde 10'u ile sınırlı kalmıştır.

Suriye'de rejim karşıtı hareketlerin başlangıcı ve ülke geneline yayıldığı günlerde Suriye ordusundan kaçan, muhalif gruplara katılan subay ve asker sayısı, başlangıçta rejim açısından bir sarsıntı ve moral bozukluğu yaratmış olsa da minimal düzeyde gerçekleşerek ordunun operasyonel güç ve komuta-kontrol sistemini etkilemeyecek boyutta kalmıştır.

Bunun temel nedeni orduda Sünni kökenli subay sayısının azlığı, bu subayların kritik noktalarda görevlendirilmemesi ve yüksek rütbelere getirilmemesi olup bu sistem Sovyet ordusundan (Kızıl Ordu/Red Army) örnek alınmıştır. SSCB döneminde Slav olmayan birlik üyesi ülkelere mensup subaylar Komünist Parti'ye üye olmamaları halinde yüzbaşıdan daha üst rütbelere yükselememekte, Siyasi Komiser (zampolit) sınıfına geçebilmeleri için ise rejime sadakatleri kanıtlanmalıydı.[26]

Nitekim rejim karşıtı silahlı muhalif gruplara karşı yürütülen harekâtın kilit birlikleri Cumhuriyet Muhafızları

26. Komünist Parti ve orduya sadakatin ölçümlenmesine örnek olarak SSCB döneminde Rus ordusuna mensup Azeri kökenli subayların zaman zaman bilgi toplamak amacıyla Türkiye'ye gönderilerek rapor vermeleri istenildiği söylenebilir.

(Republican Guard), 4'üncü Zırhlı Tümen, 5'inci Kolordu[27] gibi birliklerin neredeyse tamamının Nusayri ve diğer azınlıklara mensup subay ve askerlerden oluştuğu görülmektedir. 14'üncü Hava İndirme Tümeni, 15'inci Özel Kuvvet Tümeni, 1'inci ve 3'üncü Zırhlı Tümen'in subay kadroları da ağırlıklı olarak Nusayri ve diğer azınlıklara mensup bulunmaktadır.[28]

Ordunun çözüleceği ve saf değiştireceği beklentilerinin gerçekleşmemesinin temel nedenlerinden birisi de Suriye'de silahlı kuvvetlerin ayrıcalıklı konumu, eğitim sistemi ve ideolojisidir. 1970'li yıllardan başlayarak Sovyet askeri doktrinine göre yetiştirilen (subay ve kurmay kadrolarının önemli bir bölümü eğitimlerini SSCB ve Rusya Federasyonu'nda almış olup ayrıca o dönemde Suriye'de sayıları binlerle ifade edilen Rus askeri danışman ve uzmanı bulunmaktaydı) ordunun yalnızca ülkenin değil aynı zamanda rejimin de koruyucusu olduğu Suriye üzerine yapılan analiz ve planlamalarda yeterince dikkate alınmamıştır.

27. Suudi (*el-Arab* gazetesi/Londra) ve Lübnan (*es-Sefir* gazetesi/Beyrouth) kaynaklı haberlerde 5'inci Kolordu'nun gönüllüler, Suriye ordusuna mensup savaş deneyimli subaylar, Sukur es-Sahra ve Liva el-Kuds'a bağlı gruplardan oluşturulduğu, Hizbullah'a mensup bazı unsurların da bu birlik içinde yer aldığı, bunun Rusya, İran ve Hizbullah arasında mevcut askeri işbirliğinin sahaya yansıması olduğu belirtilerek bu oluşum Irak'taki Gönüllü Halk Birlikleri'ne (Haşd Shabi) benzetilmektedir. (YDH-Near East News, 02.12.2016)

28. Joseph Holiday, The Assad Regime: From Countersurgency to Civil War, Power point presentation, July 2013, Institute for the Study of War, slide 2.

SURİYE'NİN SOVYET ORDUSUNUN AYAKLANMALARLA İLGİLİ DOKTRİNİNİ UYGULAMASI

Rejime yönelik tehdit ve tehlikenin vatana tehditle eşanlamlı olduğuna yönelik Sovyet Askeri Doktrini'nde yer alan ayaklanmaları bastırma yöntemlerine Suriye ordusunca aynen başvurulacağının düşünülmemiş oluşu ise hatalar zincirinin son halkasını oluşturmuştur.

Nitekim bir ayaklanmayı bastırmak için gücün orantısız kullanımını öngörerek yıkım ve sivil zayiatı dikkate almayan Sovyet askeri doktrini ile yetişen subay ve general kadrolarının Suriye'de başvurdukları yöntemlere bakıldığında, Rus ordusunun örneğin Grozni'de başvurduğu (Çeçenistan) uygulamalardan çok farklı olmadığı görülmektedir.

Ayaklanmacıların bulundukları bölgeleri kuşatma altına almak, havadan ve karadan sivil zayiat ve yıkımı dikkate almadan ağır bombardımana tabi tutarak direnişi kırmayı ve imha etmeyi amaçlayan bu doktrin başta Halep ve Guta olmak üzere Suriye'de pek çok yerleşim yerinde uygulanmış bulunmaktadır.

Suriye ordusunun ayaklanmalar karşısındaki tavrının ne olacağına ilişkin en yanlış değerlendirme ya da beklenti Hava Kuvvetleri ve Hava Savunma Kuvvetleri'nde gerçekleşmiştir. Bu operasyonel birliklerde görevli subaylar ve savaş pilotlarının

neredeyse tamamı Nusayri'dir. Hafız Esad'ın[29] geçmişte Suriye Hava Kuvvetleri Komutanı ve savaş kahramanı oluşunun bu kuvvet mensuplarının moral ve motivasyonları üzerinde belirleyici bir etki yarattığı ve kendilerini rejimin gerçek sahip ve koruyucuları olarak algıladıkları yapılan değerlendirmelerde dikkate alınmamış görünmektedir. Nitekim Suriye ordusunda saf değiştirenlerin kuvvetlere göre dağılımına bakıldığında en az firenin hava kuvvetlerinde verilmiş oluşu tesadüf olarak değerlendirilmemelidir.[30]

Öte yandan radikal dinci ve cihadist grupların (ISIS, El Kaide, El Nusra vb.) esir aldıkları Suriyeli subay ve askerlere uyguladıkları işkence ve toplu infazların vahşet sınırlarını zorlayan görüntüleri, ordu mensuplarının rejimi koruma görevini, zaman içinde kendileri ve ailelerini koruma refleksine dönüştürmüştür.

Böylelikle aidiyet duyguları rejimle özdeşleşen ve varlıklarının güven içinde ancak rejimin devamı ile mümkün olacağı algısı ile davranan Suriye ordusu mensupları arasında saf değiştirenler ve kaçakların sayısı, ordunun operasyonel güç ve yeteneklerini etkilemeyecek çok düşük bir düzeyde kalmıştır.

Ordu ile birlikte yapılan bir ikinci yanlış değerlendirme, Suriye'de istihbarat kurumlarının gücü, yaygınlığı, sistem içindeki yer ve ağırlığının yeterince analiz edilmemesidir. Suriye'de

29. Hafız al-Assad, doğumu 06 Ekim 1930, Kardaha-Lazkiye, ölümü 10 Haziran 2000. 1955 yılında Humus Askeri Akademisi'nden pilot subay olarak mezun oldu. 1961'de siyasi faaliyetleri nedeniyle ordudan ihraç edildi. Baas Partisi'ne üye olarak önemli görevlere yükseldi. 1963 askeri darbesine katıldı. 1965 yılında hava kuvvetleri komutanı, 1966'da savunma bakanı oldu. 1971'de devlet başkanı seçilerek ölümüne kadar bu görevi sürdürdü. (www.who is who)

30. Suriye'de direniş hareketlerinin başlangıcından günümüze Hava Kuvvetleri'nden çok az sayıda pilotun kaçarak Ürdün'e sığındığı görülmüştür. Bunlardan birisi kullandığı Mig 21 uçağı ile Ürdün'e sığınan Albay Hasan Mari Hamade, diğeri Binbaşı Abdülmünim Faris el-Hariri'dir. Suriye Hava Kuvvetleri'nden küçük rütbeli üç pilotun karadan sınırı geçerek Ürdün'e sığındıkları yolunda haberler çıkmışsa da bu bilgi teyit edilmemiştir. (E.Ç.)

istihbarat kurumlarının çatı örgütü olan El Muhaberat dışında, orduda her kuvvet ve bazı bakanlıkların ayrı istihbarat servisleri bulunmakta ve bu servisler aynı zamanda birbirlerini denetleyen bir mekanizma içinde çalışmaktadırlar.

Suriye istihbarat kurumlarının Lübnan'da operasyonel yeteneklerini geliştirdikleri, operasyonlarını zaman zaman Avrupa ülkelerine taşıdıkları ve temel görevlerinin rejim karşıtı hareketleri izlemek ve önlemek olduğu dikkate alınmış olsaydı, ordu ile birlikte bu kurumların da rejimi koruma reflekslerinin gücü öngörülebilirdi.

Bu bölümde hatalar zincirinin üçüncü halkasının açıklamasına yer verilecektir.

Suriye'de rejim; çatışmaların artması, yaygınlaşması, radikal dinci ve cihadist örgütlerin (özellikle ISIS) sahneye çıkması ile birlikte Batılı ülkelerde yaygınlaşan endişe ve korkuları kendi lehine kazanıma dönüştürme konusunda başarılı bir algı yönetimi izlemiştir.

Suriye'de yaşananların bir terör hareketi olduğunu, şiddet eylemlerinin Suriye dışından gelen radikal gruplarca gerçekleştirildiği mesajını sürekli olarak tekrar ederek zihinlerde kalıcılaşmasını sağlayan rejim sözcüleri, Batılı ülkelerin radikal dinci örgütlerle ilgili endişelerini bir kazanıma dönüştürmekle de yetinmemiştir.

Selefi ve cihadist örgütlerin Suriye'de varlık ve eylemlerini; Dürziler, Ermeniler, Süryaniler, diğer Hıristiyan azınlıkların kuşku ve korkularını beslemek ve rejime desteklerini konsolide etmek için de kullanmışlar, bu konuda da başarılı olmuşlardır.

Suriye'de çoğunlukta olan Sünni halkın azımsanmayacak bir bölümünün katılarak desteklediği direnişe, azınlık Nusayri (nüfusun %12'si) yönetimi altında kendilerini görece güvende gören Hıristiyan azınlıklar mesafeli durmuşlar ve Sünni/Selefi ağırlıklı bir yönetimin gerçekleşmesi halinde

can ve mal güvenliklerinin sağlanamayacağı endişesinde birleşmişlerdir.

Suriye'de Nusayrilerle birlikte rejim yanlısı koalisyon içinde yer alan grupların korku ve endişeleri, Sünni muhalifler ve radikal dinci örgütlerin rejimi devirmeleri halinde toplu bir kıyıma girişecekleriydi. Nitekim radikal dinci ve cihadist grupların kendilerine biat etmeyen ya da desteklemeyenlere karşı uyguladıkları şiddet ve toplu infazlar, bu endişelerin çok da haksız olmadığını göstermiştir.

Sistem içinde ekonomik güçlerini sürdüren Sünni elit ise başlangıçta rejime açık destek vermeyip tarafsız bir konumda bulunmayı tercih ederken, radikal dinci örgütlerin güçlenerek etkinlik kazanması ile birlikte muhalif cephe ile aralarına mesafe koymaya ve rejime yakınlaşmaya başlamıştır.[31]

Öte yandan Irak'ta Saddam, ailesi ve Baas yöneticileri, Libya'da Kaddafi, ailesi ve yakın çevresi ile daha farklı olmakla birlikte Mısır'da Hüsnü Mübarek, daha sonra Mursi, Tunus'ta Zeynel Abidin bin Ali'nin başlarına gelenler ve aynı sonu Suriye'de Beşar Esad ve Baas yönetici elitin de paylaşacağına ilişkin söylemler, korkutucu olmak yerine tersine bir etki yaratmıştır.

Bu örnekler ve söylemler bir çözülmeyi tetiklemek yerine yönetici elit ve ordu komuta kademesi ile iş ve finans dünyası mensuplarının rejim çevresinde daha da konsolide olmaları sonucunu doğurmuştur.

Hatalar zincirinin son ve çatışmaların 10 yıldır sürmesinin önemli bir diğer halkası ise rejim muhalifi silahlı grupların performans ve operatif yeteneklerine gereğinden fazla güvenilmesi ve beklenti çıtasının gerçeklere aykırı yüksekliği olmuştur.

---

31. Samer Abdoud, Syria's Business Elite, Between Political Alignment and Hedging Their Bets, SWP REport 22, August 2013

SURİYE'DE SİLAHLI MUHALİF GRUPLARLA İLGİLİ YANLIŞ DEĞERLENDİRMELER

Suriye'de Sünni Araplar sayısal üstünlüklerine karşın bu avantajı, nihai bir askeri zafer bağlamında kullanma kapasite ve yeteneğine sahip olamamışlardır. Çatışmaların başlangıcında sayıları 100.000-150.000 olarak varsayılan rejim karşıtı silahlı gruplar, aralarındaki bölünmüşlük ve iletişimsizlik bir yana, daha çok yaşadıkları yerlerin savunulmasına öncelik vermişlerdir. Savundukları yaşam alanlarından ayrılmaları halinde buraların rejim güçlerinin (ordu-Şebbiha) eline geçeceği, geride bıraktıkları ailelerinin öldürüleceği algısı ile bölgelerini terk etmeyen silahlı muhalif gruplar, böylelikle direnişin bir bütün halinde ve sıklet merkezleri oluşturularak yürütülmesini engellemişlerdir.

Başlangıç aşamasında yaşadıkları yerler dışında dağınık olarak operasyonel faaliyet yürüten silahlı direnişçilerin sayıları ise 40.000 dolayında olduğu için Suriye ordusu ve rejim destekçisi grupların mobilizasyon, lojistik yetenekleri ve ateş gücü karşısında kendilerinden beklenen performansı gösterememişlerdir.

Gerek çatışmaların başlangıcında gerekse bir ölçüde günümüzde muhalif gruplara komuta eden kadrolar incelendiğinde beklentilerin gerçekleşmemesinin bir ayrı nedeni daha ortaya çıkmaktadır. Muhalif gruplara komuta edenler genellikle aşiret ve büyük ailelerin askeri eğitim almamış reisleri ve dini liderlerle, Suriye ordusundan kaçarak saf değiştiren subaylardır.

Eğitimleri, uygulamaları, amaçları farklı bu gruplar doğaldır ki ortak bir davranış sergileyememişler, aralarındaki farklılık bir süre sonra anlaşmazlık, rekabet, dağınıklık, çıkar çatışması ve ayrışmaya dönüşerek ciddi bir zafiyet ortaya çıkmıştır.

Bazı bölgelerde ise muhalif grup liderleri sadece kendi bölgelerini emniyet altına alarak kendi güvenlikleri için çatışmalara dahil olmuş, direnişin genelinde aktif rol üstlenmemişlerdir.

Ne var ki bu dağınıklık, rekabet ve muhalif grupların kendi aralarındaki çıkar amaçlı çatışmalar Afganistan, Irak, Çeçenistan, Bosna, Yemen, Somali, Filistin, Pakistan, Lübnan, Türki Cumhuriyetler ve Çin'den gelen çatışma deneyimleri ve adanmışlık kültürü son derece yüksek radikal dinci (cihadist) grupların **(Jabhat al-Nusra, al-Qa'ida in Iraq, ISIS, Tahrir al-Sham, El Hizbul İslami et-Turkistani)** önünü açmış ve bu grupları kendi amaçları doğrultusunda kullanmak için destekleyen devletlerin de katkıları ile çatışmalar boyut değiştirmiştir.

Suriye'de rejim güçleri ile muhalif gruplar ve muhalif grupların kendi aralarındaki ilişkilere egemen olan değişkenlik, belirsizlik ve çıkar kavgaları gerek mevcut durum gerekse gelecek öngörülerinin sağlıklı bir şekilde yapılmasını engellemeyi sürdürmektedir.. Sözü edilen belirsizliklere örnek olarak İdlib kent merkezinin kuzeyinde yer alan Fua ve Kefraya çevresinde muhaliflerin kontrolü altında yaşayan 20.000 dolayındaki Nusayri verilebilir. Muhaliflerin kuşatması altında ayrıca İran'ın 2000 mevcutlu Kudüs Tugayının da bulunduğu Fua ve Kefraya'ya 2017 Ekim ayına kadar Suriye ordusu haftada ya da iki haftada bir havadan ikmal yapmasına rağmen rejim karşıtı silahlı muhalif gruplar bu yerleşim birimlerine saldırıda bulunmamışlar, havadan ikmali engelleme yoluna gitmemişlerdir.

Kaldı ki, hava ikmalinde C-130 Hercules askeri kargo uçakları kullanılmıştır. Suriye hava Kuvvetlerinin envanterinde bu tip uçak bulunmadığı için ikmal İran Hava Kuvvetlerine ait

C-130'larca yapılmış, böylelikle Tahran rejimle işbirliği halinde kuşatma altındaki Nusayrilere mezhep temelinde sahip çıktığını gösterme fırsatını elde etmiştir.

2018'de Halep muhaliflerden geri alındığında, varılan anlaşma üzerine Nusayriler bölgeden tahliye edilmişler, karşılığında Fua ve Kefreya'ya HTŞ yerleşmişti. Bu örneğin en ilginç yönü HTŞ'ye bağlı Sünni grupların karşı cephede yer alan İran'a ait Kudüs Tugayının Şii mensuplarına karşı bir eylemde bulunmamış oluşudur.

Gruplar arasında çıkara dayalı ilişkilere bir başka örnek, Halep'in dört yıl boyunca para karşılığı ISIS'ten mazot satın alması, ÖSO'nun Türkiye üzerinden gerçekleştirilen ticarette, ürünlerin son varış noktası olan PYD denetimindeki bölgelere ulaşmasına aldığı pay karşılığı izin vermiş ve PYD bölgelerinde yaşayan halkın gereksindiği malzemelere erişimini engellememiş oluşudur.

Çıkar ilişkileri ve çıkar sağlamanın bir ayrı kirli örneği ABD ile ilişkili Nour al-Din al Zenki (Nurettin Zengi) grubunun ABD tarafından kendilerine verilen 20.000 dolayında olduğu ifade edilen hafif silahı karşı cephede yer alan El Nusra'ya satmış oluşudur.

Yüzlercesi arasından seçilerek daha da çoğaltılması olası bu özet örnekler Suriye'de karşıt ve düşman grupların birbirlerine bağımlılığı ve çıkar ilişkilerinin belirleyiciliğini göstermekle Suriye'de kaygan, değişken ve kırılgan zeminin anlaşılması açısından üzerinde durulması gereken bir önemde görülmektedir.

MUHALİF GRUPLARIN TÜRKİYE ve ABD TARAFINDAN EĞİTİLMESİ

Bu noktada dağınıklığı önleyerek disipline etme açısından "ılımlı" olarak adlandırılan bazı muhalif grupların eğitilmesi, lojistik destek verilmesi gündeme gelmiş ve ABD ile Türkiye arasında "eğit-donat" adı altında bir uygulamaya başlanmıştır.

19 Şubat 2013'de dönemin ABD Ankara Büyükelçisi John Bass ve yine dönemin Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu'nun imzaları ile yürürlüğe giren "**Eğit-Donat**" mutabakatı uyarınca Türkiye'de (Kırşehir) Türk ve Amerikalı uzmanlarca bir yılda üçer aylık dönemlerle 1000-1500 seçilmiş muhalifin eğitilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı programın Ürdün ve Suudi Arabistan'da da uygulanmasına geçilmiş, bu ülkelerde bir yılda 3000-3500 muhalife eğitim verilmesi öngörülmüştür.

Türkiye'de eğitilen ve çoğunluğu Suriyeli Türkmenlerden oluşan Albay Nedim Hasan komutasındaki ilk grup (18 kişi) Suriye'ye geçerek Azez yakınlarında Malikiye'de konakladıkları sırada El Nusra'nın baskınına uğramış, üç kişi dışındakiler öldürülmüştür. 13 Temmuz'da Türkiye üzerinden Suriye'ye giriş yapan 54 kişilik ikinci grup ise Maaret Al-Numan'da, beraberlerindeki silah, araç ve gereçlerin bir bölümünü hayatları karşılığında El Nusra'ya teslim etmiştir.

Gerek başlangıçta öngörülen sayıda muhalife eğitim verilememesi gerekse sahada yaşanan başarısızlıklar ve TOW gibi gelişmiş silahların El Nusra'nın eline geçmesine fırsat verilmesi

üzerine ABD cephesinde büyük bir memnuniyetsizlik oluşmuştur. Nitekim dönemin ABD Başkanı Obama, 03.Ekim.2015'de Beyaz Saray'da gerçekleştirdiği basın toplantısında bu konuya temas ederek "***Eğit-Donat Programının başarısız olduğunu***" kayda geçirmiş ve "***beklenildiği gibi işe yaramadığını itiraf eden ilk kişiyim***" diyerek Suriye'de ağırlığın Kürtlere kaydırılacağının sinyallerini vermiştir.

Obama'nın açıklamalarını izleyen günlerde dönemin ABD Savunma Bakanı Ashton Carter, İngiliz mevkidaşı Michael Fallon'la gerçekleştirdiği ortak basın toplantısında "***Eğit-Donat, ehil Kürt ve başkaca güçlerle birlikte çalışmaya odaklanmak için değiştirilecek***" açıklamasını yapmış ve adını anmadan PYD'yi işaret etmiştir. ABD'nin, Eğit-Donat'ın başarısızlığını gerekçe göstererek kendisine müttefik olarak PYD'yi seçmesi ile birlikte 2015'de programın uygulamasından vazgeçildiği duyurulmuştur. (09 Ekim 2015, New York Times) Dönemin ABD Başkanı Trump ise **"CIA'ye talimat vererek isyancıları eğitme ve silahlandırma programlarını sonlandırdığını"** ancak **"SDG'ye (PYD/YPG) yapılan yardımların devam edeceğini" açıklamıştır.**

Eğitilen grupların sayıca azlığı ve başarısızlığı gerekçe gösterilerek ABD'nin Suriye'de, PYD'yi müttefik olarak seçmesinden sonra beklendiği üzere Pentagon projeden çekilerek Türkiye'yi yalnız bırakmış, Türkiye, seçilmiş silahlı muhalif grupların eğitim, lojistik destek, örgütleme çalışmalarına devam ederek önce Özgür Suriye Ordusu, sonrasında Milli Suriye Ordusu adı altında bazı muhalif grupları bir araya getirerek yaşanan dağınıklığı engellemeye çalışmış, bu konuda imkanlar ölçüsünde başarılı bir sonuç elde etmiştir.

ABD'nin, 500 milyon dolar bütçeli Eğit-Donat programından çekilme kararı her ne kadar başarısızlığa endeksleniyor olsa da nedenlerden birisinin özellikle Suriye'li Kürtlerin, PYD

bağlantılı olabileceği endişesi ile programa kabul edilmesine Türkiye'nin gösterdiği direnç olduğu düşünülmektedir. Nitekim, Obama ve Savunma Bakanı Carter'ın yaptıkları açıklamalarda "**ehil Kürtlerle**" işbirliğine odaklanılacağını vurgulamaları önceden yapılmış bir planlamanın varlığını akla getirmektedir.

Yine uzunca bir süre, muhalif silahlı gruplara, radikal dinci örgütlerin eline geçebileceği endişesi ile gelişmiş silah sistemleri (tanksavar/uçaksavar güdümlü silahlar) verilmesinden kaçınılmış, bu uygulama da direnişçilerin Suriye ordusuna karşı sahada elini zayıflatmıştır. Bu noktada, muhalif gruplara verilmeyen, hatta Türkiye'nin satın alma talepleri ABD kongresi tarafından kabul edilmeyen lazer güdümlü Javelin tanksavar füzelerinin ABD tarafından PYD/YPG'ye, Suudi Arabistan'ın envanterindeki TOW tanksavar füzelerinin ise bazı selefi gruplara verildiğinin anımsanması gerekmektedir.

Öte yandan Suriye'de rejim, çatışmaları beka önem derecesinde (war of necessity/survival) olarak görürken, muhalif grupların farklı amaçlara sahip olmalarının yarattığı zafiyet ve psikolojik eşitsizliğin de dikkate alınmamış oluşu mezkur hataları sonuçları itibarı ile daha da ağırlaştırmıştır.

Suriye'de askeri alanda yaşananlar günümüzde diplomasi alanına kaymış görünmekle (Astana, Sochi, Cenevre) birlikte barışı korumanın **(peace keeping)**, barış inşası **(peace making)** ve barışa zorlamaktan **(peace enforcement)** çok daha zor olduğu dikkate alınarak, silahların susması halinde çatışma sonrası travmaların **(post conflict trauma)** nasıl giderileceği konusunda halen yeterli çalışma ve planlama yapılmıyor oluşu da, sonuçları itibarı ile işlenen hataları geleceğe taşımaya aday görünmektedir.

BALYUN... İDLİB'DE KIRILMA NOKTASI

Şubat 2020'de Rus ve Türk heyetlerinin İdlib'deki gelişmelerle ilgili gerçekleştirdikleri görüşmelere karşın rejim sivilleri hedef alan saldırılarına devam etti. Rejimin 27 Şubat 2020'de güney İdlib'de, al-Bara-Balyun yolu üzerinde Kafr Nabl'in 3 mil kuzeyinde "de-escalation" bölgesinde yaklaşık 400 personelden oluşan ve İdlib'e henüz intikal eden TSK'ya mensup bir mekanize piyade bölüğüne saldırısı sonucu 33 TSK personeli hayatını kaybetmiş, 52'si de yaralanmıştı. Saldırıdan sonra Türkiye, Birleşmiş Milletler Şartnamesi'nin meşru müdafaayı düzenleyen 51'inci maddesinin kendisine tanıdığı hak çerçevesinde Barış Kalkanı harekâtını gerçekleştirmiş ve Suriye ordusu 5'inci Kaplan Kolordusu ile 4'üncü Zırhlı Tümen'e ciddi kayıplar verdirmişti.

27 Şubat 2020'de Balyun'da daha sonra **Es-Sin** hava üssünden kalkış yaptığı öğrenilen **iki Rus Sukhoi Su-34** ve **iki Suriye Sukhoi SU-22** uçağının taarruzuna uğrayan ve bölgeye Türkiye'den yeni giriş yaparak görev yerlerine intikal halindeki yaklaşık 400 mevcutlu TSK mekanize bölüğü 33 kayıp vermiş, 52 asker yaralanmıştı.

Rusya başlangıçta saldırı ile ilişkisinin olmadığını bildirmiş olmasına rağmen daha sonra Rusya Savunma Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Türkiye'nin birliğin koordinatlarını kendilerine vermediği iddia edilmiş, ancak saat ve dakikaları ile yazılı olarak birden fazla koordinat bildiriminde bulunulduğunun Türk

Milli Savunma Bakanlığı'nca açıklanmasından sonra bu defa Rusya'dan **"Türk askerleri o bölgede bulunmamalıydı"** tarzında suçlayıcı ancak dolaylı olarak sorumluluklarını kabul eden ikinci bir açıklama gelmişti.

Araştırmalarda ortaya çıkan bilgiler önce intikal halindeki TSK konvoyunun hava saldırısına uğradığı, daha sonra savunma tertibatı almak üzere konuşlandıkları binaların muhtemelen KABL-1500L, bunker delici mühimmatla bombalandığı, can kayıplarının çoğunlukla enkaz altında kalan personelden oluştuğunu göstermiştir.

Suriye'deki Rus güçleri ile irtibat kurulmasına karşın saldırı 5 saat süreyle devam etmiş, yardıma gelen bir başka TSK konvoyu da hava saldırısının hedefi olmuştur. Daha da vahim olmak üzere ölü ve yaralıların havayolu ile tahliyesi için istenilen izin Rus makamlarca hava sahası açılmayarak reddedilmiş, yaralılar 70 km uzaklıktaki Reyhanlı'ya (Bab-ül Hava kapısından) karayolu ile nakledilmek zorunda kalınmıştır.

Saldırıyı görüşmek üzere 28 Şubat 2020'de olağanüstü toplanan BMGK'da Türkiye'nin BM Daimi Temsilcisi Feridun Sinirlioğlu, ***"konvoyun konumunun Rus askeri makamları ile yazılı olarak koordine edildiği, çağrılara karşın saldırının 5 saat süreyle devam ettiği, saldırı sırasında radar izlerinin Rus ve Suriye uçaklarının görev kolu düzeninde uçtuğunu gösterdiği, yardıma gelen ambulans ve sağlık personelinin dahi hedef alındığı"*** bilgilerini vererek Rusların saldırıdaki rolünün gizlenemez olduğuna dikkat çekmiştir.

Aslında, Balyun saldırısı Suriye'de Türk ve Rus güçleri arasında yaşanan ilk olay değildir. 9 Şubat 2017'de El Bab'da, bir TSK TOW timinin konuşlandığı bina Rus uçakları tarafından vurulmuş, saldırıda 3 asker hayatını kaybetmiş 11 asker yaralanmıştır. Olay, Halep'ten gelerek ön hatlara yerleştirilen ÖSO'ya mensup gruba bir Suriye ordusu tankının ateş açması

ve kayıp verilmesi üzerine, tankın Türk TOW timince vurulmasıyla gerçekleşmiş, Suriye ordusunun yardım talebi üzerine bölgeye gelen bir Rus Su-34 savaş uçağı, timin bulunduğu binayı vurmuştur. Ruslar daha sonra bunun bir kaza sonucu gerçekleştiğini söyleyerek özür dilemişlerdir.

18 Ağustos 2019'da M5 otoyolunun güneyindeki Morek Türk gözlem noktasına intikal eden TSK konvoyu yine Rus uçaklarınca vurulmuştu. Bu saldırıda TSK mensupları hedef alınmayarak konvoyun çevresine ateş açılırken, konvoya eskortluk yapan, içinde ÖSO mensuplarının bulunduğu araç özellikle hedef alınarak imha edilmişti. Morek'te, Türk askerlerini hedef almamaya özen gösteren Rus güçleri, bu defa Balyun'da TSK unsurlarını doğrudan hedef almıştır.

4 Mayıs'ta Zaviye'de 10 numaralı gözlem istasyonu Suriye ordusunun topçu ateşine maruz kaldığında yaralı iki askerimizin havayolu ile tahliyesine hava sahasını açarak izin veren Rus güçleri, Balyun'da yaşanan ağır kayıplara karşın izin talebini reddetmiştir. Balyun saldırısından bir hafta önce 20 Şubat 2020'de Serakib yakınlarında Kamenesi'de bir M60 Sabre tankı TSK'ya ait olduğu bilinmesine rağmen Rus güçleri tarafından vurulmuş ve iki tank personeli hayatını kaybetmiştir. Rus Savunma Bakanlığı özür dilemek bir yana, yaptığı açıklamada, muhaliflere ateş desteği veren bir tankın vurulduğunu bildirerek sorumluluğu doğrudan üstlenmiştir.

Balyun saldırısından hemen önce İdlib'de yaşanan bir gelişme ise aslında yaşanacakların habercisi kimliğindeydi. 27 Şubat saat 13.00'ten sonra İdlib hava sahasında uçuş yapan Rus ve Suriye uçaklarının Manpad'lerce (omuzdan atılan hava savunma roketi) hedef alındığı ve 15 Manpad saldırısı gerçekleştiği, bir Rus uçağının sakınma manevraları yaparken zarar gördüğü açıklanmış ve bu faaliyetlerin sorumlusu olarak bölgedeki Türk güçleri gösterilmişti.

Kamenesi'den sonra taraflar arasında gerginliği artıran bu açıklamanın bir gerekçe yaratma amacına yönelik olup olmadığı bilinmemekle birlikte Balyun saldırısı öncesi Türk güçlerinin ateş desteği altında SMO'nun (NSA) 25-26 Şubat'ta, Nayrab ve Saraqeb'e karşı saldırıya geçtiği, Nayrab'ı alarak M5'i birkaç noktadan kesip M4 ve M5 otoyollarının kavşağında yer alan stratejik konumdaki Saraqab'e ilerlemeye başlamış bulunduğu da dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Bu bağlamda Balyun'da gerçekleştirilen hava saldırısının M4 ve M5 karayollarının kavşak noktasındaki Saraqap'ın (Serakip) Türkiye'nin kontrolüne girmesinin özellikle Rusya tarafından istenilmemesi ile ilişkili olabileceği değerlendirilmektedir. Nitekim ilerleyen günlerde Saraqap ve çevresi birkaç kez Suriye ordusu ve NSA arasında el değiştirmiş, sonunda Saraqap'a giren Rus askeri polisi kenti denetimi altına alarak, SMO'nun harekâtının ilerlemesini engellemiştir.

İDLİB'DE DE-ESCALATION BÖLGESİNDE İSTİKRARIN SAĞLANMASINA İLİŞKİN MUTABAKAT

Türkiye ve Rusya Devlet Başkanları, 5 Mart 2020'de Moskova'da bir araya gelerek Suriye'nin, İdlib'de saldırıları ile bölgede yaşanan krize son vermek için **"Memorandum on Stabilization of the Situation in the Idlib De-Escalation Zone"**[32] adı altında ek bir protokol imzalamışlardır.

6 Mart 2020, saat 00.01 itibarı ile yürürlüğe giren ek protokolde özetle:

"Tüm askeri faaliyetlerin durdurulması, M4 otoyolunun kuzey ve güneyinde 6 kilometre derinliğinde bir güvenlik koridoru oluşturulması ve M4 otoyolu boyunca (Trumba ve Ain al-Havr arasında) Türk-Rus ortak devriyesi başlatılması" yer almıştı.

Askeri bir çözüme yer olmayan Suriye krizinin ancak BMGK'nın 2254 sayılı kararı çerçevesinde BM'nin katkıları ile çözümlenebileceğinin öne çıkarıldığı ek protokolde ayrıca:

"Rejimin İdlib'de saldırılarını durdurması ve insani krizler yaratmaktan kaçınması, sivillerin korunarak ayırım ve dışlayıcılık yapılmadan insani yardımlardan yararlanması,

32. 05 March 2020, Memorandum on the stabilization of the Situation in the Idlib De-Escalation Zone.

yerlerinden edilenlerin gönüllü ve güvenli bir şekilde evlerine dönmelerinin sağlanmasının temin edilmesi bölgesel ve uluslar rası güvenlik açılarından yerine getirilmesi" hususlarına da yer verilmiştir.

"Memorandum on Stabilization of the Situation in the Idlib De-Escalation Zone The Additional Protocol generally stipulates that the ceasefire (though the protocol refer as 'Cease all military actions' instead of using the word of ceasefire)[33] will enter into effect as of 00.01 .06 March 2020, a security corridor in depth of six kilometers in the north and south of M4 Highway will be created and the joint Turkish and Russian patrols along M4 Highway between Trumba (2 kilometers to the west from Saraqib) and Ain al-Havr will start. So far 26th. joint patrol has been carried out as of August 2020.

Furthermore, it was also highlighted in the Additional Protocol that there could be no military solution for the Syrian conflict and it could only be resolved through UN facilitated process in line with the UNSR 2254. Within the context of that Protocol, it is deemed important that the Regime would stop its attacks in Idlib area and prevent the detorioration of the humanitarian crisis, the civilians would be protected, all Syrians in need, without sparing or discriminating, would be provided with protection and humanatarian aid, displacement of the civilians would be prevented and returns of the internally displaced people to their original places of residence safely and voluntarily

33. Protokol metninde ceasefire sözcüğü yerine "cease all military actions" deyiminin geçmesi bazı eleştirel yorumlara eşlik etmiş olsa da aslında bu ifade ateşkesten daha geniş bir kavramdır. Ateşkes sadece silahların susması anlamında iken tüm askeri faaliyetlerin durdurulması; bölgede askeri tahkimat, yığınak yapma, birlik kaydırma gibi daha geniş hususları da kapsamaktadır. (E.Ç.)

would be facilitated in terms of regional and international security."[34]

Ek protokolde dikkat çeken iki nokta:

"Reaffirming their (the two parties of the protocol) determination to combat all forms of terrorism, and to eliminate all terrorist groups in Syria as designated by the UNSC, while agreeing that targeting of civilians and civilian infrastructure cannot be justified under any pretext" ve **"Reaffirming the strong commitment to the sovereignty, independence, unity and territorial integrity of the Syria Arab Republic"** cümleleridir.

Protokole imza koyan Rusya ve Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce terörist olarak tanımlanan tüm gruplarla mücadele ve elimine etme kararlılığını kayıt altına alırken, tarafların hangi grupları terörist olarak kabul ettikleri konusunda görüş ayrılıklarının varlığı anlaşmanın işlerliği üzerinde tereddütler yaratmaya aday görünmektedir.

Rusya ve anlaşmada taraf olmasa da Suriye'ye göre, Türkiye'nin destek verdiği Milli Suriye Ordusu'na (National Syrian Army) bağlı grupların tümü terörist olarak kabul edilirken Türkiye "Suriye'ye dışarıdan gelen mezhepçi milis gruplar ve radikalleri" terörist kabul etmektedir. Protokol BMKG'nın

34. Prof. Dr. Abdülkadir Çevik, Ankara Üniversitesi, Politik Psikoloji Derneği Başkanı: "Zorunlu göç literatürde; savaş, terör, yaşadığı bölgede canını tehlikede hissetmek, ekonomik nedenler, doğal afetler, iklim koşulları (kuraklık, susuzluk, açlık, vb.), siyasi gelişmeler nedeniyle ülkelerini terk etmek olarak tanımlanır. Bu göçler sonucu, göç etmek zorunda kalanların orijin ülkeleri ile aidiyet duygusunun devam etmesi ya da sonlanması göç etme nedeni ve ev sahibi ülkedeki kabul etme ya da reddetme koşullarına bağlı olarak değişkenlik gösterir. Bu değişimlerin süresi belirgin değildir. Yüzlerce yıl sonra da orijin kimlik korunarak ancak uyum sağlanarak devam edebilir. Ağırlıkla Fransa ve ABD'de yaşayan Ermeni diyasporası, Gürcistan'ın Ahıska bölgesinden Kazakistan'a sürülen Ahıska Türkleri, dünyanın pek çok ülkesine dağılmış bulunan Yahudi toplulukları ortak acı temelinde ev sahibi ülkelere uyum sağlayarak orijin kimliklerini korumaya örnek olarak verilebilir.

terörist tanımına atıfta bulunduğu için Hay'at Tahrir al-Sham, Hurras al-Din, Türkistan İslam Partisi gibi örgütler bu anlaşma gereği elimine edilmesi gereken sınıfta yer almaktadır.

Tarafların kimlerin terörist oldukları konusunda farklı görüşlerine ek olarak 22 Ekim 2019'da Rusya ve Türkiye arasında imzalanan Soçi Mutabakatı ve Türkiye, Rusya ve İran zirvesi sonrası kabul edilen 12 maddelik Ortak Bildiri ile 5 Mart 2020'de Rusya ve Türkiye arasında imzalanan ek protokolde atıf yapılan 4 Mayıs 2017 günlü **"Memorandum on the Creation of De-Escalation Zones in the Syria Arab Republic"** ve 17 Eylül 2018'de imzalanan **"Memorandum on Stabilization of the Situation in the Idlib De-Escalation Area"** anlaşmalarında yer alan bazı ifade ve maddelerin anımsanması gerekmektedir.[35] Çünkü bu mutabakatlarda yer alan ve Türkiye'nin sorumluluğunda bulunan bazı hususların yerine gelmemiş oluşu örneğin M4 karayolunun serbest trafik ve ticarete açılmasının öngörülen tarihte gerçekleşememiş oluşu Türkiye'ye rağmen Rusya ve Suriye'nin İdlib'e yönelik harekâtına gerekçe yapılmıştı.

35. 05 March 2020 Additional Protocol: The Republic of Turkey and the Russian Federation, as the guarantors of the observance of the ceasefire regime in the Syrian Arab Republic (hereinafter referred to as the Parties. Recalling the Memorandum on the Creation of De-Escalation Areas in the Syrian Arab Republic as of May 4, 2017 and the Memorandum on Stabilization in the Idlib De-Escalation Area as of September 17, 2018.

EK PROTOKOLLE KİM NE KAZANDI?

Ek protokolün, tarafların Suriye Arap Cumhuriyeti'nin "sovereignty, independence, unity and territorial integrity" konularında, daha önceki mutabakatlarda da yer alan güçlü taahhütlerinin yeniden teyit edildiği bölümü Suriye sahasındaki gerçeklerle bağdaşmadığı gibi nasıl yerine getirileceği bir soru işareti olarak görülmektedir.

Suriye coğrafyasının kuzeydoğusunda bazı bölgelerle Irak sınırına bitişik ve Rakka ile Deyr ez-Zor'a inen geniş bir alan (Suriye coğrafyasının %30'u) ABD üsleri ve ABD'nin açık desteği ile PYD/YPG'nin denetiminde bulunur ve bu alanlarla ilgili yeni oluşumlar planlanırken Suriye Arap Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü, bağımsızlığı, birlik ve bölgesel bütünlüğünün pratikte nasıl ve kimler tarafından sağlanarak korunacağı sorusunun yanıtı doğaldır ki mutabakat metinlerinde bulunmamaktadır.

Kaldı ki Rusya'nın, Suriye Arap Cumhuriyeti ile imzaladığı anlaşmalara dayalı olarak bu ülkede bulunduğu ve üslerinin yasal dayanağa sahip olduğu düşünüldüğünde, Rusya ve Türkiye arasında Libya (Al Jufra, Sirte) ve Suriye'de (İdlib, Menbiç, Tel Rifat) yaşanan anlaşmazlıkların tırmanması ya da mevcut konjonktürde olası değişimler halinde gelecekte Türkiye'nin denetimi altında bulundurduğu yerlerden çekilmesi talebinin gündeme getirilmesi şaşırtıcı olmamalıdır.

5 Mart 2020'de Moskova'da, imzalandığı andan başlayarak yürürlüğe giren ek protokolün 2'nci maddesinde M4 otoyolunun kuzey ve güneyinde 7 gün içinde altışar km derinlikte bir güvenlik koridoru kurulmasına yer verilirken M5 otoyolu ile bir düzenleme yapılmamıştır. Anımsanacağı üzere M4 ve M5 otoyollarının serbest trafik ve ticarete açılması sorumluluğu Türkiye'ye verilmiş, bu sorumluluğun mutabakatta belirtilen tarihte yerine getirilmemiş oluşu Rusya ve Suriye'nin, İdlib'e başlattığı harekâtın gerekçelerinden birisini oluşturmuştu.

Nitekim Rusya Savunma Bakanlığı sözcüsü İgor Konaşenko 4 Mart 2020'de Sputnik'e yaptığı açıklamada **"Türkiye'nin İdlib'le ilgili sorumluluğunu yerine getirmediğini"** söylemiştir.

Kuzey-Güney yönündeki M5 ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiş olmasının nedeni ise bu otoyolun Suriye ordusunun ileri harekâtı sonucu bütünüyle rejimin kontrolü altına girmiş olmasıdır.

Ek protokolde yer alan ve gerçekleştirme sorumluluğu Türkiye'ye ait olan güvenlik koridoru konusunda sıkıntılı durum, M4'ün Serakib'den başlayarak batıya (Latakia) doğru Ayn el-Balda, Cisr el-Sughr, Muhambel, Ariha ve Sermin'de Hay'at Tahrir el-Sham, Hurras al-Din ve destekçisi unsurlarla Türkistan İslam Partisi'ne mensup grupların bulunması ve bölgeyi terk etmek istememeleridir. Nitekim bu gruplar zaman zaman M4 üzerindeki ortak devriye faaliyetlerini engelleme girişimlerinde bulunmuşlar örneğin yola barikatlar kurmuşlar, EYP (el yapımı patlayıcı) yerleştirmişler, devriye araçlarını taşlamışlar, 17'nci ve 26'ncı devriyelere katılan Rus araçlarına bombalı saldırılar düzenlemişlerdir.

Başlangıçtan itibaren M4'ün ancak bir bölümünde icra edilebilen ortak devriye ilk defa 22 Temmuz günü Moskova Mutabakatı'nda anlaşmaya varıldığı üzere M4 karayolunun

tamamında gerçekleştirilmiş ancak bu devriye sırasında da intikal güzergâhına havan ve top atışları ile özellikle Rus araçlarına hafif silahlarla ateş açılmıştır.

Ancak 6 Mart 2020'de varılan anlaşma ile Türkiye, sınırlarına yönelik toplu bir göç hareketini önleyerek zaman kazanmış ve M4 otoyolunun kuzeyi ve kuzeybatısında tesis ettiği yaklaşık 60 geçici üs bölgeleri ile İdlib'in kuzeyi ile sınırı arasında bir tür güvenli bölge oluşturma ve TSK'nın bölgede varlığını geçici olarak kalıcı hale getirme imkânına kavuşmuştur.

Türk basınına yansıyan haberlerde geçici üs bölgelerinin sayıları 60-70 arasında verilmekte ise de bunlar arasında kontrol noktaları da bulunmaktadır. Özellikle Balyun'da hava saldırısını izleyen dönemde TSK'nın oluşturduğu kontrol noktaları korunaklı hale getirilerek tahkim ve ağır silah silah sistemleri ile takviye edilmiş bulunmaktadır. Yine Balyun'da 33 kayıpla sonuçlanan hava saldırısından sonra geçici üs bölgeleri ve kontrol noktalarında TSK, toplu hedef oluşmasını önleyecek bir tertiplenme gerçekleştirmiştir.

Ek protokolün Rusya ve Şam açısından kazanımlarına gelindiğinde; bilindiği üzere 2019 Mayıs itibarı ile İdlib ve periferisinde muhaliflerin kontrolü altındaki bölge yaklaşık 6.000 kilometrekare idi. Rejim 2019 ve 2020 yıllarında gerçekleştirdiği operasyonlarla bu bölgenin yaklaşık 2.900 kilometrekaresini muhaliflerden geri alarak M5 otoyolunun denetimini tümüyle ele geçirmiştir. Ek protokolün hayata geçmesi ile birlikte M4'ün güneyinde kalan 300 kilometrekarelik bir bölgeyi de çatışmaya girmeden denetimi altına alan rejim böylelikle İdlib'in yarısını fiilen kontrol etme imkânına kavuşmuştur.

Rusya'nın anlaşmadan elde ettiği en önemli sonuç ise Hmeymim ve Hama'da mevcut üslerini, muhalifler, özellikle Türkistan İslam Partisi mensuplarının drone saldırılarına karşı

koruma altına almasıdır.[36] Sayıca az olmakla birlikte (600-800 arasında olduğu tahmin edilmektedir) Suriye'de en radikal ve fanatik grup olan Türkistan İslam Partisi, Rusya'nın ve örgütteki Uygur kökenli savaşçılar nedeniyle Çin'in en çok çekindiği ve imha edilmesini istediği gruptur. Cisr el-Sughr'da konuşlanan bu gruba Rus uçaklarınca bugüne kadar 200'ün üzerinde sorti yapılmış olmasına rağmen, dağlık ve engebeli bir arazide konuşlandıkları için etkili sonuç alınamamıştır.

36. Türkistan İslam Partisi mensupları özellikle Hmeymim üssüne drone saldırıları gerçekleştirmiştir. Gelişkin teknolojiye sahip olmamalarına rağmen 20 kişilik gruplar halinde bir araya gelerek notebooklar aracılığı ile birer drone'u yöneterek eşzamanlı aynı hedefe 10 kilometre mesafeden drone sürüsü saldırısı düzenleme taktikleri geliştirmişlerdir. 27 Aralık 2017'de Hmeymim üssüne roket saldırısı düzenleyen TİP, 31 Aralık'ta iki Rus askerin ölümü ve maddi hasar yaratan drone saldırısı gerçekleştirmiş, bu saldırıyı 7 Ocak 2018'de bir ayrı drone saldırısı izlemiştir. Tylor Rogoway, 6 Ocak 2018 tarihli analizinde Hmeymim'e drone saldırıları hakkında yayımlanan "Russia's Air Base In Syria Seems To Be Under Regular Attack Now" başlıklı analizinde şu görüşlere yer vermiştir. "Weaponized drones are especially attractive for this type of warfare because they can be built in large quantities clandestinely in an urban environment and they are a standoff weapon that allows the user to have a high chance of survivability after their employment. They also put high value targets that are well defended against a ground infiltration within a single operators's reach. Russia'a main base in Syria is clearly the juiciest of almost all targets imanigable for such hostile actors. If these factors are indeed at play, these attacks are likely to become even more frequent as time goes on."
Bu grubun bir ayrı özelliği sahip oldukları ve talep halinde diğer muhalif örgütlere ücret karşılığı hizmet veren keskin nişancılarıdır.

PYD İLE ENKS BİRLEŞMESİ

Suriye'de, ABD ve Fransa'nın öncülüğünde PYD ile Barzani yanlısı Kürt grupları bir araya getirme ve Suriye'nin kuzeydoğusunda IKBY benzeri bir yapılanma çabalarının artarak belirli konularda anlaşmaya varıldığı haberleri Suriye'nin geleceğine ilişkin projeksiyonlarda çok önemli bir gelişmeyi işaret etmektedir.

PYD denetimindeki 25 gruptan oluşan Kürt Ulusal Birliği Partileri (PYNK) ile Mesut Barzani'nin desteklediği Suriye Kürt Ulusal Konseyi (KUK/ENKS) arasında doğrudan görüşmeler Nisan 2020'de Haseke dışında yer alan ABD üssünde başlamış, bu görüşmeye Suriye'deki Uluslararası Koalisyon'un ABD'li özel danışmanı William Roebuck ve kendisini SDG Komutanı (Demokratik Suriye Güçleri Genel Komutanı) olarak tanıtan Mazlum Abdi de katılmışlardı.

Bir süredir ön hazırlıkları ABD koordinesinde yürütülen çalışmalardan sonra tarafların ilk kez bir araya geldiği toplantı sonrası *Al-Monitor* gazetesinde (1 Mayıs 2020) yayımlanan haberde şu ifadelere yer verilmişti:

"PKK yörüngesindeki Demokratik Birlik Partisi (PYD) ile Barzani çizgisindeki Erbil merkezli Kürt Ulusal Konseyi (KUK/ENKS) doğrudan görüşmelere başlamıştır. Bu girişimin amacı Kuzeydoğu Suriye'deki tüm Kürt grupları PYD denetimindeki özyönetime dahil etmek, böylelikle Suriye savaşını sonlandırmaya yönelik Birleşmiş Milletler

himayesindeki Cenevre görüşmelerine özyönetimin katılmasına zemin hazırlamaktır."

ABD'nin arabuluculuğunda Rojava'daki Kürt siyasi gruplar arasında görüşmelerin 16 Haziran 2020'de anlaşma ile sonuçlanması ve imza altına alınması üzerine ABD'li özel danışman William Roebuck düzenlediği basın toplantısında ***"Mesut Barzani'nin birleştirici rolüne teşekkür ederek varılan siyasi uzlaşmanın Suriye Kürtleri açısından güçlü bir temel oluşturmasını umduğunu"*** söyleyerek şu ifadelere yer vermişti:

"ABD hükümeti adına her iki tarafın (PYNK-ENKS) görüşmelerde ilerleme ile ilgili çabalarından memnuniyet duyduğumuzu ifade ediyorum. Taraflar ön anlaşmaya vardılar. Görüşmelerde 2014 Duhok Anlaşması esas alındı. General Mazlum (PYD) ile Sayın Mesut Barzani ve Sayın Neçirvan Barzani'ye Kürtlerin birliği ile gösterdikleri çabalar nedeniyle teşekkür ediyorum."

Roebuck'un basın toplantısında atıf yaptığı Duhok Anlaşması, Kürt Birliği ve Ortaklığı'nın sağlanması amacıyla Mesut Barzani'nin daveti üzerine 22 Ekim 2014'te Duhok'ta (Kuzey Irak) gerçekleşmişti. Toplantıya, PYD adına dönemin eş başkanı Salih Müslim ile müttefiki ve üç partiden oluşan **Demokratik Toplum Hareketi (TEV-DEM/Tevgera Civaka Demokratik)** ve KDP'ye yakın ENKS temsilcileri katılmışlardı. 9 gün süren müzakerelerde Suriyeli Kürtlerin; yönetim, ortaklık, güvenlik, savunma konuları ele alınmış, ilk aşama olarak kabul edilen toplantıda tarafların yer alacağı **"ortak siyasi konsey"** kurulması kararlaştırılmıştı. Duhok Anlaşması'nın en önemli somut sonucu ise Halk Savunma Gücü olarak adlandırılan YPG'nin Rojava'da tek askeri oluşum olarak kabul edilmiş olmasıydı.

PYNK ve ENKS arasında varılan anlaşmada William Roebuck tarafından Duhok Anlaşması'na atıf yapılması, ABD'nin

Suriye'deki müttefiki PYD/YPG'yi meşrulaştırma ve işbirliklerini legalleştirme çalışmalarının bir sonucu olarak okunmalıdır.

Nitekim bu gelişmeler Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin ve İran Cumhurbaşkanı Ruhani'nin video konferans yöntemiyle 1 Temmuz 2020'de gerçekleştirilen üçlü zirvede de ele alınmış ve zirve sonrası yayımlanan ortak bildiriye de yansımıştır.

Ortak açıklamada yer alan:

"Liderler bu bağlamda, gayrimeşru özyönetim teşebbüsleri dahil olmak üzere, terörle mücadele kisvesi altında sahada yeni gerçeklikler yaratılmasına dair her türlü girişimi reddederek Suriye'nin egemenliği ve toprak bütünlüğünün yanı sıra komşu ülkelerin milli güvenliğine halel getirebilecek ayrılıkçı gündemlere karşı durma yönündeki kararlılıklarını ifade etti. Suriye'nin kuzeydoğusundaki durumun ele alındığı zirvede, bu bölgede güvenlik ve istikrarın ancak Suriye'nin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı temelinde sağlanabileceği vurgulandı ve liderler bu doğrultuda çabalarını koordine etmede anlaştı" şeklindeki güçlü ifadeler, PYNK ile ENKS arasında varılan ***"Kuzeydoğu Suriye'de tüm Kürt grupları özyönetime dahil ederek üçüncü Cenevre görüşmesine özyönetimin katılmasına zemin hazırlamak"*** (Ağustos 2020) tarzındaki açıklamalara (Al-Monitor, 1 Mayıs 2020) diplomatik dille bir yanıt olarak okunmalıdır.

Nitekim ortak açıklamada yer alan:

"Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nın amaç ve ilkelerinin yanı sıra Suriye'nin egemenliğine, bağımsızlığına, birliğine, toprak bütünlüğüne olan kuvvetli taahhütlerini vurgulayan üç lider, bu ilkelere evrensel düzeyde saygı gösterilmesi ve kim tarafından gerçekleştirildiğine bakılmaksızın, hiçbir eylemin bu ilkelere halel getirmemesi gerektiğine dikkat çekti" ifadesi de Suriye'nin kuzeydoğusunda karşıt Kürt grupları ortak

bir özyönetim çevresinde bir araya getirme faaliyetlerinin arkasında yer alan başta ABD olmak üzere Fransa ve IKBY'ye güçlü bir ikaz olarak değerlendirilmektedir.

Ne var ki ortak açıklamada yer verilen ve Astana süreci ülkeleri liderlerinin imzaları ile kayda geçirilen bu taahhütlere rağmen Ağustos 2020'de Moskova'da, Rusya'nın inisiyatifi ile SDG'nin, Cenevre görüşmelerine dolaylı olarak katılmasının önünü açan mutabakat Türk-Rus ilişkileri açısından talihsiz bir gelişmeye eşlik etmiş bulunmaktadır.

Kaldı ki ortak açıklamada yer verilen ***"Suriye'ye ait olması gereken petrol gelirlerine yasadışı şekilde el konulmasına ve transfer edilmesine yönelik itirazlarını beyan eden liderler"*** cümlesi de ABD şemsiyesi altında Suriye'nin petrol kaynakları ve gelirlerini kullanan PYD ile birlikte bu kullanıma izin veren ABD'ye de açık bir mesajdır.

Ancak ABD, Türkiye, Rusya ve İran'ın ortak görüşlerine yer veren mutabakat metinlerindeki bu kararlı deklarasyona rağmen, yönetimin bilgi, izin ve onayı altında Delta Crescent Energy LCC petrol şirketinin PYD ile anlaşma yapmasını sağlamış, uluslararası hukuku hiçe sayan, güçlünün hukukunun geçerli olduğunu örnekleyen bir davranış sergilemiştir.

ABD'nin, terörizmle mücadele için Suriye'de bulunduğu tezlerini petrol için Suriye'de bulunan ve bir terör örgütü ile imzalanan anlaşmayı organize ederek terörizmin finansmanına katkı sağlayan ülke konumuna düşmüş olması, küresel düzlemde terörizmle mücadelede ciddi bir zafiyet yaratacak ve terör örgütlerini vekâleten savaş aracı olarak kullanan ve kullanmak isteyen ülkelere örnek oluşturacaktır.

ABD'nin terörizmle mücadele tez ve söylemlerindeki samimiyetinin sorgulanması ile sonuçlanacak bu girişimine Batı dünyasından şu ana kadar ciddi bir tepki gelmemiş oluşu ise açık bir hipokrasi olarak değerlendirilmeli, terör eylemlerine

muhatap olan ülkeler belirli çıkar hesapları ve koşulların varlığında terörizmle mücadelelerinde yalnız bırakılabileceklerinin bilincine varmalıdırlar.

ABD'nin PYD'yi PKK'dan ayrıştırarak PYD'yi legalize etme çabalarının bir ayrı örneği ve iki örgüt arasındaki ilişkileri çıkar kavgasına dönüştürme planlarının ön bir adımı olarak da yorumlanması olası bu anlaşmanın gelecekte Suriye'nin **"unity, integrity, sovereignty"**sinin sonlanmasına yönelik bir başlangıç olduğu ise ayrıca dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Nitekim petrol gelirlerinin paylaşılması konusunda Kandil (PKK) ve Suriye (PYD) arasında anlaşmazlıklar baş gösterdiğine ilişkin açık kaynaklara amaçlı olarak servis edildiği düşünülen haberler bu konuda altyapı oluşturma çalışmalarının başladığı anlamında yorumlanabilir.

ABD'nin, PYD aracılığı ile Suriye'deki varlığını kalıcı hale getirme ve Suriyeli Kürtleri tek bir çatı altında toplayarak IKBY benzeri bir model gerçekleştirme amaç ve girişimlerinin ayrı nedenlerle de olsa Türkiye ile birlikte Suriye sahasındaki güçlü aktörler Rusya ve İran'ı da ciddi anlamda rahatsız ettiği dikkate alındığında Suriye'de İdlib dışında bir ikinci kriz noktası daha ortaya çıkmış görünmektedir. Ancak Türkiye, Rusya ve İran; PYNK ve ENKS arasında ABD'nin koordinesinde varılan özyönetime ilişkin anlaşmanın karşısında birlikte yer alırken İdlib konusunda aralarında tam bir görüş birliği bulunmadığı ayrıca not edilmelidir.

Kaldı ki Rusya, 1 Temmuz 2020'de gerçekleşen zirve sonrası yapılan ortak açıklamada PYNK ve ENKS arasında varılan mutabakatın özyönetime dönüşmesine karşı çıkarken 22 Ekim 2019 günü Barış Pınarı kapsamında Türkiye ile Rusya arasında Soçi'de imzalanan mutabakatın 6'ncı maddesinde yer alan ***"Menbiç ve Tel Rifat'tan bütün YPG unsurları silahlarıyla birlikte çıkarılacaktır"*** açık ifadesine rağmen her iki yerde de

PYD/YPG unsurlarının konuşlanmasına müsaade etmektedir. Menbiç ve Tel Rifat, Rus askeri polisinin gözetim ve denetiminde bulunmasına rağmen YPG bu bölgelerden TSK unsurlarına taciz ateşi açmakta ve sızma girişimlerinde bulunmaktadır. Rusya ayrıca bilindiği üzere PKK ve PYD'yi terör örgütü olarak tanımamakta ve bu örgütlerin Rusya'da temsilcilikler açmasına izin vermiş bulunmaktadır.

PYNK ve ENKS arasında varılan mutabakatın mimarının ABD oluşu, Washington'un bu anlaşma üzerinden Suriye ve Kuzey Irak'ta (IKBY) elde edeceği avantaj nedeniyle anlaşmaya karşı çıkan Rusya'nın, PYD ve kuzeydoğu Suriye'de temelleri atılan oluşumun tümüyle ABD'nin kontrolüne girmemesi için PYD ile yakın temasını sürdürmesi üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Bu temasa ilişkin örnek KDP'nin yayın organı **Rudaw'da** 20 Mart 2017'de yer alan "Sözcü açıkladı: YPG, Afrin'de Ruslardan eğitim alıyor" başlıklı haberdir. Haberde:

"Suriye'de Kürt güçler Rusya ile doğrudan temasta olduklarını ve Rus güçlerden eğitim aldıklarını açıkladı. YPG sözcüsü Redur Xelil, halen en batıdaki Afrin kantonunda bulunan Rus güçlerle varılan anlaşma uyarınca Rus ordusunun YPG'ye askeri eğitim verdiğini resmen açıkladı.

Anlaşma terörizmle mücadele kapsamında, savaşçılarımızla Rus ordusu arasında askeri eğitim çerçevesini esas almaktadır. Biz Ruslarla doğrudan temas içindeyiz. Xelil, işbirliğinin terörizmle mücadelede olumlu ve güzel bir adım olduğunu, YPG'nin pek çok grupla birlikte çalıştığını söyledi" ifadelerine yer verilerek Rusya ile doğrudan temasta bulunulduğu ve askeri eğitim alındığı açıklanmaktadır.[37]

Nitekim TSK'nın Afrin'e yönelik harekâtı sırasında Rus güçlerin Afrin kent merkezinden Tel Rifat'a güvenli bir koridor açarak

37. Rudaw, 20 March 2017

PYD'lilerin tahliyesini sağlayarak imha edilmekten kurtardığı ve Tel Rifat'ta, Rus askeri polislerinin gözetiminde güvence altına aldığı unutulmamalıdır.

YPG-FSA-KUK

Bu bağlamda günümüzde yaşanan gelişmelere uzanan sürecin anlaşılması için yakın geçmişte PYD ile ÖSO (Free Syrian Army) ve KUK'a bağlı gruplar arasında yaşanan çatışmalar ve PYD'nin zamanla Suriye Kürtlerinin tek temsilcisi olma yolundaki kazanımların özetle anımsanması gerekmektedir.

PYD/ÖSO ve KUK arasındaki anlaşmazlık ve çatışmalar kronolojik olarak ele alındığında ilk olay 30 Eylül 2012'de ÖSO tarafından üstlenilen Kamışlı'da 4 kişinin ölümü, 15 kişinin yaralanması ile sonuçlanan intihar saldırısıdır.

25 Ekim 2012'de Halep'te Kürtlerin yoğunlukla yaşadıkları Eşrefiye ve Şeyh Maksut mahallelerinde ÖSO'ya bağlı gruplar Kürtleri göçe zorlamıştır. Hükümet güçlerinin de Eşrefiye'ye havadan bombardımanında Kürtler ciddi kayıplar vermişlerdir. Verilen kayıplardan ÖSO'yu sorumlu tutan Kürtler, muhaliflerin Eşrefiye'yi terk etmelerini istemiş, Kürt gruplar ve ÖSO arasında PKK sloganlarının atıldığı çatışmalarda 10 kişi ölmüş, 20 kişi yaralanmıştır. PYD'nin silahlı kolu YPG, 27 Ekim'de ÖSO unsurlarına saldırmış, çıkan çatışmalarda her iki taraftan 22 kişi ölmüş, 100'ü aşkın kişi yaralanmıştır.

Eşrefiye'de yaşanan çatışmalar, PYD'nin ÖSO'ya karşı gösterdiği direnç ve Kürt halkını korumak için silahlı mücadele kararlılığı KUK'a (Kürt Ulusal Konseyi) bağlı diğer Kürt partilerinin güç ve taban kaybetmelerine neden olmuştur. KUK'a bağlı bazı Kürt partilerinin SNC (Syrian National Council) ile yakın temasının bilinmesi Eşrefiye olaylarından sonra PYD'yi, Suriyeli Kürtlerin gerçek temsilcisi konumuna

yükseltmiş ve özerk bölgelerin (kantonlar) hayata geçirilmesi kolaylaşmıştır.

ÖSO'nun rejim güçleri ile birlikte ISIS ve radikal İslami gruplarla da çatışmaya girmesi üzerine ÖSO ve PYD arasında Ocak 2013'te örtülü bir ateşkes dönemi başlamış ancak bu dönem Mayıs 2014'te Afrin, Ras el-Ayn, Dirbesiye, Tirbesipi'de yoğunlaşan küçük çaplı çatışmalarla sona ermiştir. Haziran 2014'te YPG, Haseki-Dirbesiye yolunu denetimi altına alacağını ilan etmiş, 16 Temmuz'da başlayan şiddetli çatışmalar sonrasında Ras el-Ayn tümüyle YPG'nin kontrolü altına girmiştir.

PYD'nin alan hâkimiyetini genişletmeye ve Kürt Ulusal Konseyi'ne (ENKS) bağlı partilerin güç ve taban kaybetmeye başlaması üzerine ENKS'ye bağlı bazı partiler saf değiştirerek PYD'ye katılmışlar ve PYD'nin siyasi otoritesi Eşrefiye'den sonra daha da güçlenmiştir.

2012'de IKBY girişimi ile Erbil'de oluşturulan Kürt Yüksek Konseyi'ne katılan ENKS üyesi bazı partilerin başkan ve lider kadroları Suriye'ye dönüşlerinde YPG tarafından gözaltına alınmış, 18 Mayıs 2012'de Suriye KDP'si mensubu 74 kişi, Irak'tan Suriye'ye geçtiklerinde YPG tarafından tutuklanmıştır. YPG'nin saldırgan tavrı üzerine PYD/IKBY ilişkileri son derece gerginleşmiş ve IKBY, Irak-Suriye arasındaki Semalka sınır kapısını kapatmıştır. Bunu izleyen günlerde YPG, ENKS mensuplarının yaşamakta olduğu Amude kentinde toplu gözaltına alma eylemlerine başlamış, çıkan çatışmalarda 7 kişi ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmıştır. Bu olaylar sonucu PYD ve ENKS arasında rekabet ve güç mücadelesi daha da artmış ancak PYD, diğer Kürt partileri arasındaki bölünmüşlük ve rekabeti kullanarak bu gerginlikten galip çıkan taraf olmuş ve Suriye Kürtlerinin çatı siyasi örgütüne dönüşmüştür.

27 Haziran 2013'te Amude'de yaşanan çatışmalar sonrasında Suriye KDP'si ve Özgürlük Partisi başta olmak üzere diğer

Kürt partileri PYD karşıtlığını söylem açısından terk etmek zorunda kalmışlar ve PYD'nin Suriyeli Kürtlerin siyasi liderliğini kabul etmişlerdir.

PYD ise bu süreçte silahlı gücü YPG'yi rakip Kürt partilerine karşı kullanmak yerine Suriyeli Kürtlere yönelik tehditlere karşı harekete geçirmiş, böylelikle rakip Kürt gruplar ve Kürt tabanının destek ve sempatisini kazanmıştır. Kürtlerin oryantalist kültürün mensupları olarak güç ve güçlü olmaya verdikleri geleneksel ve genetik önem dikkate alındığında PYD'nin politikalarında bunu çok iyi analiz ederek değerlendirdiği sonucuna varmak mümkündür.

PYD, Suriye'de karşıt ve rakip Kürt grupların desteğini kazanarak lider konuma yükselirken aynı zamanda radikal dinci grupların varlık ve eylemlerinden endişe duyan bölgedeki Suriyeli Hıristiyan Araplar, Süryaniler ve Dürzilerin de desteğini elde etmiştir. Nitekim PYD, ilan ettiği özerk kantonlarda kurduğu meclislere Hıristiyan Arap, Süryani ve Dürzi temsilciler alarak yönetime ortak etmiş, böylelikle diğer azınlıklara da eşit haklar sağlayan demokratik bir görüntü vererek Batı kamuoyunun sempatisini kazanmıştır.

Örneğin dönemin PYD eş başkanı Salih Müslim (Saleh Muslim), Fransa'yı ziyaretinde 2 Aralık 2013'te Agence France Press'e yaptığı açıklamada:

"Aramızda yaşayan üç tür Arap var. Öteden beri birlikte yaşadığımız ve birlikte çarpıştıklarımız. Biz bunlarla kardeşliğimizi savunuyoruz. Bunlara dahil olmayan, Suriye'nin değişik bölgelerinden cihadistler evlerini yaktıkları için gelen ve Kürtler tarafından sahiplenenler var. Son olarak Hafez Assad tarafından bölgenin Araplaştırılması için zorla bölgemize gönderilenler. Bunlar kurban ve biz bu topluluklar için barışçı çözümün savunuculuğunu yapıyoruz. Bu gruplar isterlerse kendi anayurtlarına dönebilir ve diğerleri Kürtlerle barış içinde yaşayabilirler" demiştir.

Müslim'in, Kürtlerle Arapları ortak mağduriyet algısında birleştirmeyi ve PYD'nin seküler yapısını vurgulamayı amaçlayan açıklamasını izleyen günlerde 21 Ocak 2014'te Cizire'de "demokratik özerklik" ilan ederek geçici hükümet kuran PYD, özerk yönetimin başkanlığına Kürt asıllı Ekrem Haso, yardımcılıklarına Süryani Elizabeth Gevriye ve Arap asıllı Husen Elzem'i getirerek Cizire üzerinden dünya kamuoyuna, kendileri dışındaki etnik grup, din ve mezheplere bağlı olanları dışlamadıklarına ilişkin barışçıl bir mesaj vermişti.

Ancak PYD'nin Cizire'de özerklik ilanı, PYD karşıtı Kürt partileri ve gruplarca tepki ile karşılaşmış ve bu tepkiler sonucu ENKS, **"Suriye Muhalefeti Ulusal Konseyi"**nin İstanbul'da yaptığı toplantıya katılma kararı almış, toplantıda kurulması kararlaştırılan **"Sürgünde Suriye Kabinesi"**nde Ekonomi ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'na PYD muhalifi bir Kürt getirilmişti.

Nitekim Suudi Prens Khalid bin Sultan'ın sahibi olduğu Londra merkezli *al-Hayat* gazetesinde yayımlanan yazılarında, Suriye Kürtleri üzerinde etkili bir isim olan Salah Badr al-Din ve PYD muhalifi KDP-S (Kurdish Democratic Party of Syria) üyesi Muhammed Ismail PYD'ye ağır eleştiriler yöneltmişlerdi.

Al-Din, yazısında, **"özerkliğe karşı olduğunu açıklamış ve diğer tüm Kürt partilerinin özerk hükümet kurulmasına katılmadıklarını, bunlara Suriye Kürt halkı içinde çoğunlukta olan ılımlı Kürtlerle, Arap ve Hıristiyanların da dahil olduğunu, PYD'nin aldıkları kararlar ve düşüncelerini güç kullanarak dikte ettiklerini, bu bağlamda ISIS, Jabhat al-Nusra'dan bir farkları olmadığını"** vurgulamıştır.

Mohammed Ismail ise KDP-S'nin, **"Barzani'yi lider ve KDP'yi siyasi çatı olarak görmeye devem ettikleri"** görüşüne yer verdiği açıklamalarında ***"PYD'nin baskıcı uygulamalarına"*** karşı çıkmıştır.

PYD ve KDP (Barzani) arasında yaşanan anlaşmazlıklar, Kobani'nin ISIS tarafından kuşatılarak düşmek üzere olması ve YPG güçlerinin ağır kayıplar vermesi üzerine Türkiye'nin izni ile Kasım 2014'te Habur sınır kapısından 32 araç ve 155 peşmerge ile giriş yaparak Kobani'ye yardım için giden Barzani'ye bağlı KDP'li güçler nedeniyle yumuşamıştı. IKBY'nin Kobani'de PYD'ye yardım etmeyi kabul etmesinin arka planında 22 Ekim 2014'te varılan Duhok Anlaşması ile birlikte Barzani'nin, Suriyeli Kürtler nezdinde bir kurtarıcı olarak görünmek ve etki gücünü artırmak istemesinin önemli bir rolü olduğu unutulmamalıdır.

Sonuçta Duhok Anlaşması ile YPG'nin tek silahlı oluşum olarak kabul edilmesinin yürürlük kazanması ve IKBY'nin Kobani'de YPG'ye fiilen yardımcı olması ile birlikte PYD, Suriyeli Kürtlerin elde ettiği siyasi temsilciliğinin yanı sıra IKBY ve özellikle KDP ile zaman zaman yaşadıkları gerginlikleri de sonlandırma başarısını elde etmiştir.

Son dönemlerde PYD'nin denetimi altında bulundurduğu yerleşim birimlerinde Arapçanın günlük yaşamdan soyutlanması uygulamaları ve bölgeyi Kürtleştirme politikaları da bu gelişmelerle birlikte değerlendirildiğinde Suriye Kürtlerinin tek bir çatı altında toplanmasına yönelik çalışmalar daha da önem kazanmaktadır.

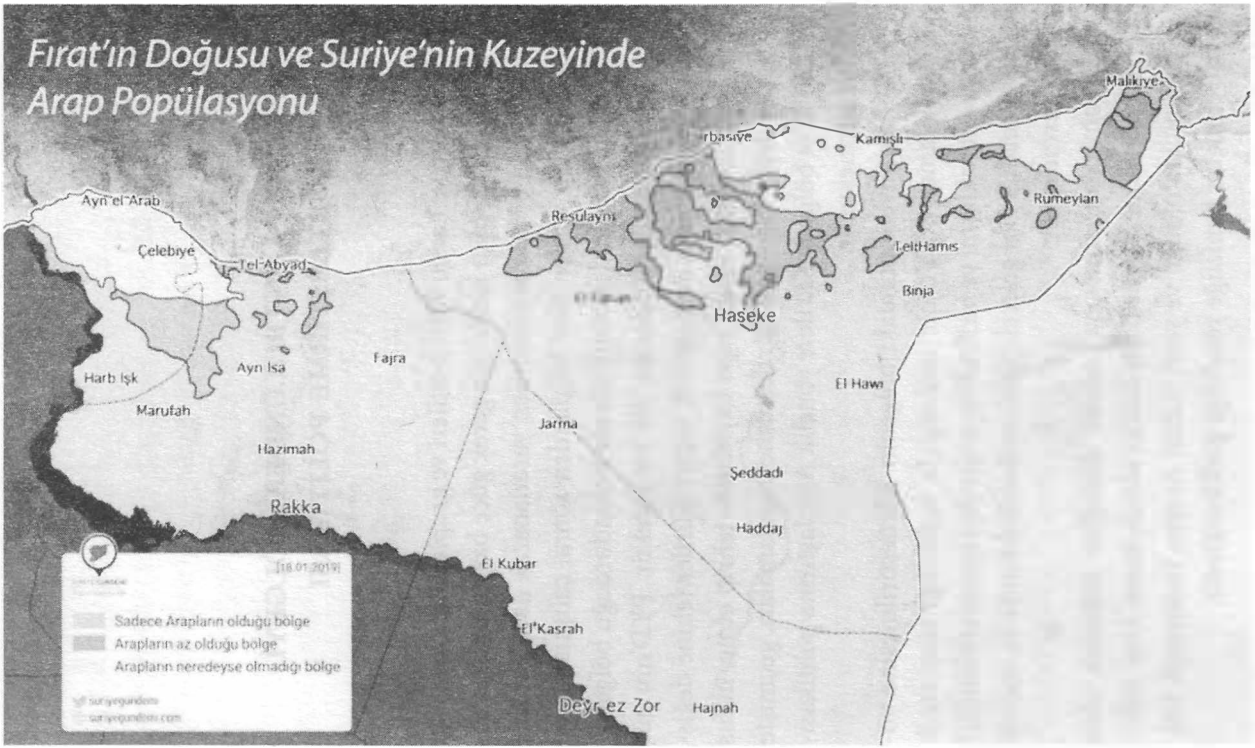
ABD'nin öncülüğünde Fransa'nın da aktif olarak yer aldığı PYD ile Suriye Kürtlerini ve bölgede yaşayan Arapları bir araya getirme çalışmaları ve bu çalışmalarda alınan mesafe aslında Suriye'de dengeler ve ittifakların zaman içinde dış etkilere de bağlı olarak nasıl radikal değişimlere uğrayabildiği ve belirsizliğin açık bir göstergesidir.

PYD'NİN KONTROLÜNDEKİ BÖLGEYİ KÜRTLEŞTİRME POLİTİKASI

PYD'nin rakip ve karşıtı Kürt partileri ve gruplarla aralarındaki anlaşmazlıkları zaman içerisinde gerek güce başvurarak gerekse aralarındaki bölünmüşlüklerden yararlanarak nasıl sonlandırdığına ilişkin verilen özet bilgilerden sonra, çalışmanın bu bölümünde PYD'nin denetimi altında bulundurduğu bölgelerdeki Kürtleştirme çalışmalarına yer verilecektir. PYD'nin günümüzde başvurduğu demografik yapıyı Kürtler lehine değiştirme, göçe zorlama, resmi tapu kayıtlarını tahrip etme, nüfus kayıtlarını değiştirme gibi Kürtleştirme uygulamaları, geçmişte Hafız Esad'ın bölgede Kürtlere yönelik Araplaştırma politikasını akla getirmektedir.

PYD hâkimiyeti altındaki bölgenin Kürtleştirilmesine yönelik uygulamalar, PYD'nin başlangıçta açıkladığı tüm etnik gruplara eşit yaklaşım ve birlikte barış içinde yaşama söylemleri ile bağdaşmadığı gibi gelecek planlamaları hakkında da önemli ipuçları vermektedir.

ABD'nin açık siyasi ve askeri desteğini arkasına alan PYD'nin, son dönemlerde başta Rakka olmak üzere Arap nüfusun çoğunlukta olduğu ve yerel halkın Arapça konuştuğu bölgelerde etnik bir temizliğe yöneldiği görülmektedir.

Fırat'ın Doğusu ve Suriye'nin Kuzeyinde
Arap Popülasyonu
Malikiye
Kamışlı
Rumeylan
Ayn el-Arab
Çelebiye
Tel Abyad
Resulayn
Tel Hamis
Binja
Haseke
Fajra
Ayn Isa
Harb Işk
Marufah
El Hawi
Jarma
Hazimah
Şeddadi
Rakka
Haddaj
El Kubar
El Kasrah
Deyr ez Zor
Hajnah
[16.01.2019]
Sadece Arapların olduğu bolge
Arapların az olduğu bolge
Arapların neredeyse olmadığı bolge
suriyegundemi
suriyegundemi.com

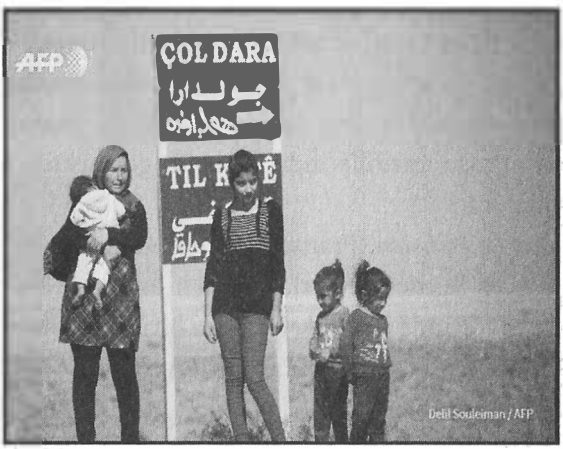
Bu bağlamda içsavaşın başlangıcından itibaren PYD/YPG ele geçirdiği ve Arapların yoğunlukla yaşadıkları yerlerdeki köy isimlerini Kürtçeye çevirerek Arapçanın bölgedeki tarihsel geçmişini ve kültürel etkisini silerek Arap bir coğrafyayı Kürtleştirme politikası izlemektedir. İsim değişikliklerine ek olarak PYD, Suriye Arap Cumhuriyeti'nin resmi dili Arapça olmasına rağmen, başta Haseke olmak üzere kontrolü altındaki bölgelerde eğitim dilini Kürtçeye çevirmiş, bölgede yaşayan eğitim çağındaki nüfusu anadillerinde öğrenim görmekten mahrum bırakmıştır.

Nitekim *Le Parisien* (Fransa) gazetesinde Ekim 2016'da yayımlanan "Les Kurdes de Syria" başlıklı fotoğraflı bir haberde Haseke ve çevresinde pek çok yerleşim biriminin Arapça isimlerinin Kürtçeleriyle değiştirildiği görülmektedir.

Suriye'de Amude ve Kamışlı arasındaki bölgede bulunan köylerin Arapça yer adlarının Kürtçe isimlerle değiştirildiğini gösteren fotoğraf

Kurd Street News haber kanalında Ekim 2016'da yayımlanan haberde Haseke'nin batısında Arapça adı Şecera (ağaç anlamında) olan köyün adı Çoldara (Kürtçede ağaçlarla çevrili düzlük) olarak değiştirilmiştir.

Suriye'de Haseke'nin batısında yer alan köyün ismi Arapçada "ağaç" anlamına gelen "Şecera" iken mezkûr köyün isminin Kürtçede "ağaçlarla çevrili düzlük" anlamına gelen "Çoldara" kelimesi ile değiştirildiğini gösteren fotoğraf (نوديعتسي دار كأل, 2016)

Yine Arap nüfusun çoğunlukta olduğu Aynu'l-Arab (Arap Pınarı), 2012'de rejim güçlerinin bölgeden çekilmesi üzerine PYD tarafından kontrol altına alınmış ve adı Kobane (Kobani) olarak değiştirilmiştir.

Arap Pınarı bölgesinin Arapça olan orijinal ismi "Aynu'l-Arab" (عين العرب, 2014)

Aynu'l-Arab bölgesinin, PYD/YPG tarafından kullanılmasında ısrar edilen Kürtçe ismi "Kobani" (عين العرب, 2014)

PYD'nin isim değiştirme uygulamalarının bir diğer örneği Arapçada "beyaz tepe" anlamındaki Tel Abyad ilçesinin adının "Gire Spi", Arap, Kürt, Çeçen ve Hıristiyanların yaşadıkları Ra'sul-Ayn (Ras el Aın) ilçesinin adının "Sere Kaniye" olarak değiştirilmiş olmasıdır. Kaldı ki Ras'ul-Ayn ilçesine bağlı 271 köyün 106'sında yalnızca Arap nüfus bulunmaktadır.[38]

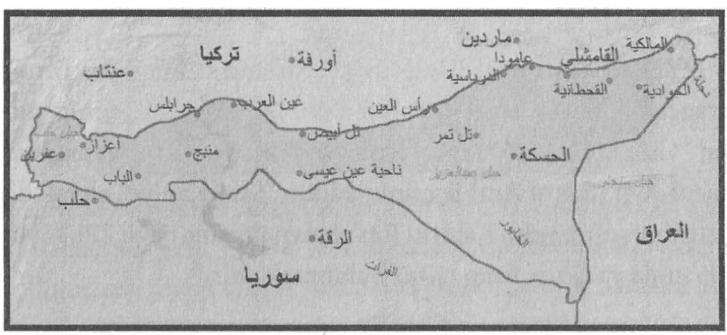

Ra'su'l-Ayn'ın orijinal Arapça ismini gösteren bir fotoğraf (سريه كانيه ve عربوبه, 2011)

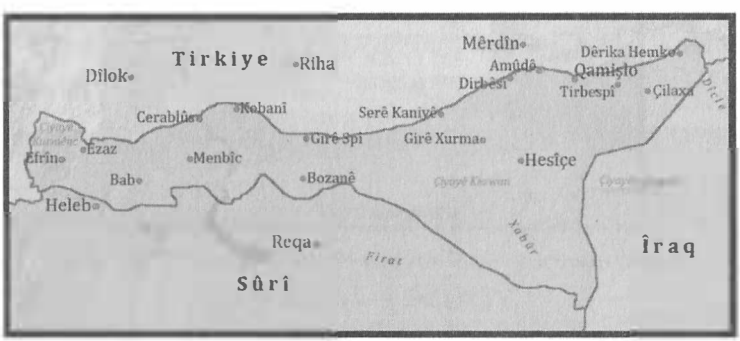
38. Bozbuğa, R. Suriye Kürtleri: Suriye'nin kuzeyinde etnik yapı ve Kürt nüfusu, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 5 Ocak 2015. (Syrian Kurds: Etnicity Structure and Kurdish Population, 21. Century Turkish Institute, 05 January 2015)

Ras El Ayn bölgesinin, PYD/YPG tarafından kullanılmasında ısrar edilen Kürtçe ismi "Serê Kaniyê"

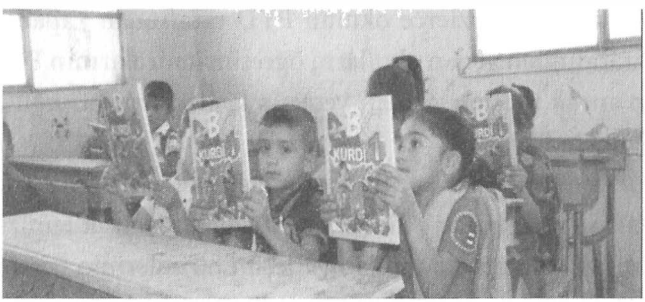
Suriye'nin kuzeyindeki yerleşim yerlerinin orijinal Arapça isimleri (Rojava in Kurdish and Arabic, 2016)

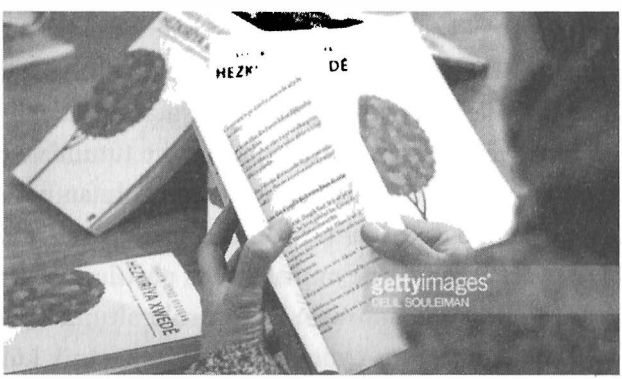
Suriye'nin kuzeyinde PYD/YPG tarafından kullanılan Kürtçe yerleşim adları (Rojava in Kurdish and Arabic, 2016)

Eğitimin Kürtleştirilmesi

PYD'nin Kürtleştirme uygulamaları yerleşim birimlerinin isimlerinin değiştirilmesi ile sınırlı kalmamaktadır. Daha da vahim olmak üzere kontrolü altındaki bölgelerde eğitim dilini Arapçadan Kürtçeye çevirip Kürtçe yeni bir müfredat hazırlamış, okul kitaplarını değiştirmiş, böylelikle bölgede yaşayan öğrenim çağındaki Arap kökenli çocukları anadilleri ve kültürlerini öğrenmekten mahrum bırakmıştır.[39]

PYD/YPG'nin, Haseke vilayetine bağlı Kamışlı ilçesindeki okullarda Kürtçe eğitim müfredatını uyguladığını gösteren bir fotoğraf

PYD/YPG'nin, Haseke vilayetine bağlı Kamışlı ilçesindeki okullarda dağıttığı Kürtçe kitaplara ilişkin fotoğraf

39. Kajjo, S. Voice of America, Syrian Kurdish learns their mother tongue freely, 08 August 2016.

Bu uygulamalar kapsamında PYD'nin, Haseke'deki okulların %75'inde, Suriye Eğitim Bakanlığı'nın uyguladığı Arapça müfredatı, Kürtçe müfredat ile değiştirdiği, Kürt Tarihi, Kürtçe, Zerdüştlük gibi derslerle, okul kitaplarında PYD/YPG ideolojisini destekleyen bilgilere yer verildiği araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir.[40]

PYD/YPG'nin kontrolündeki bölgelerde uygulanan Kürtçe müfredatın Suriye hükümetinin eğitim politikasına aykırılık taşıdığı, rejim ile PYD arasında sorunlar yarattığı, bu bağlamda rejime bağlı yüzlerce okulun PYD tarafından kapatıldığı, PYD tarafından açılan okulların öğretim kadrolarının PYD'ye yakın ancak mesleki açıdan yetersiz kişilerden oluştuğu kaydedilmektedir.[41]

Suriye'de PYD'nin kontrolü altındaki bölgelerde 2012 yılından itibaren sistematik bir şekilde uyguladığı etnik temizliğin kültürel açıdan örnekleri olan yerleşim birimlerinin isimlerini değiştirme, Kürtçeyi eğitim diline dönüştürerek Arapçayı yasaklama gibi konuların açık bir ayrımcılık ve insan hakları ihlali olmasına karşın dünya kamuoyunun gündeminde yeterince yer almıyor ve tepki çekmiyor olması üzüntü vericidir.

Nitekim ABD'nin onayı ile Delta Crescent adlı ABD petrol şirketinin PYD ile imzaladığı petrol anlaşmasına da Batılı ülkeler bir tepki vermeyerek sessiz kalmışlar, bu tutumları ile bir terör örgütünün legalize edilmesine yardımcı olmanın dışında ayrılıkçı hareketleri destekler bir konuma savrulmuşlardır.

PYD'nin önce kendisine muhalif Kürt partileri ve gruplara uyguladığı baskılar, sonrasında kontrolü altındaki bölgelerde yaşayan Arap nüfusa yönelik ayrımcılık, etnik kültürel

40. Abed, s. Voices from Al Hasaka: Part II (Illegaly enforcing the Kurdish curriculum) The Rabbit Hole, 20 April 2017.

41. Drwish, S. M, The Kurdish School Curriculum in Syria: A step towards self-rule, Atlantic Council, 20 December 2017.

temizlik, asimilasyon, göçe zorlama vb. totaliter davranışlar aslında PYD'nin bazı çevrelerin kabul ettiği gibi laik ve demokratik bir örgüt olmadığının açık örneklerini oluşturmaktadır.

Ne var ki PYD'nin bütün bu baskıcı ve temel insan haklarına aykırı uygulamaları Washington'un (özellikle Pentagon'un) koruma kalkanı altında yapıyor oluşunun sağladığı dokunulmazlık, çıkarlar söz konusu olduğunda her türlü etik ve ilkesel değerin nasıl görmezden gelindiğinin ayrı bir örneği kimliğindedir.

İDLİB

Gerek ABD orijinli Delta Crescent Energy LCC ile PYD arasında Washington'un bilgi ve onayı altında imzalanan petrol anlaşmasına bağlı olarak gerekse İdlib'de konuşlu başta HTŞ olmak üzere radikal terör örgütlerinin tasfiyesi bağlamında önümüzdeki süreçte yaşanacak başkaca gelişmeler dışarıda tutulduğunda İdlib, Suriye'de mevcut sorunların çözümünde kilit bir öneme yükselmiş bulunmaktadır.

Rejim karşıtı silahlı cihadist gruplarla, ılımlı olarak adlandırılan ve bir bölümü Türkiye ile irtibatlı gruplar, Suriye ordu birlikleri, (5'inci Kolordu ve 4'üncü Zırhlı Tümen) Rus askeri polisi ve özel kuvvet unsurları, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gözlem istasyonları, oluşturduğu geçici üs bölgeleri ve kontrol noktalarındaki personeli, İranlı Şii ve Hizbullah milisleri, bölgede yeniden örgütlenme faaliyetlerini sürdüren ISIS mensuplarının kontrol ettikleri bölgelerde temas hatları boyunca konuşlandıkları ve zaman zaman küçük çaplı çatışmaların yaşandığı İdlib patlamaya aday görünmektedir.

Bu tabloya İdlib'de rejim karşıtı gruplar arasındaki rekabet, güç ve çıkar kavgaları, angaje oldukları ve para/silah karşılığı servis verdikleri devletlerin farklı amaç/kullanım yöntemleri, İdlib'e dışarıdan gelen on binlerce Suriyelinin (daha çok Doğu Guta, Şam kırsalı, Deraa, Hama, Halep gibi) son derece zor şartlar altında hayatlarını idame ettirmeye çalıştıkları, her türlü

etki ve provokasyona açık yapıları ile pek çok ülke gizli servislerinin faaliyetleri eklendiğinde sözü edilen patlamanın süresi daha da kısalmaktadır.

İdlib'e, gerek rejim güçleri gerekse radikal cihatçı örgütlerin baskıları ve çatışmalar nedeniyle göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin büyük bir bölümü Reyhanlı'nın doğusunda Atme ve Etarip ile güneyindeki Armanaz kamplarına yerleştirilmişler, bir kısmı Türkiye'nin kontrolündeki Afrin ve Azez bölgelerinde kamplar ve kullanılmayan binalara yerleştirilmişse de kampların yetersizliği nedeniyle çok sayıda Suriyeli halen ilkel koşullar altında boş alanlar, zeytinlikler hatta kullanılmayan demiryolu hattına kurdukları çadırlarda yaşamaktadırlar.

Suriye ordusunun İdlib'de pozisyonunu güçlendirmek ve rejim karşıtı grupların kontrolündeki yerleri terk ederek daha kuzeye çekilmelerini sağlamak için Rus hava kuvvetlerinin bombardımanlarını son aylarda yoğunlaşarak sürdürmesi mevcut tabloyu daha da ağırlaştırmaktadır. Temmuz 2020 başında, Rus uçaklarınca Barış Pınarı bölgesine insan kaybı ile sonuçlanmayan atışlar yapıldığı da anımsandığında İdlib'de mevcut durumun son derece kırılgan olduğu bir kez daha ortaya çıkmış bulunmaktadır. Rejim ise son dönemlerde kazandıkları alanlar ve M5 karayolunun kontrolünü bütünü ile ele geçirmiş olmanın avantajını kullanarak rejim karşıtı grupların son kalesi konumundaki İdlib'in tamamını bir an önce muhaliflerden temizleyerek önemli siyasi sonuçları olacak askeri başarılarına bir yenisini eklemek istemektedir.

Rusya; Lazkiye'ye bağlanan ve Türkiye ile geçtiğimiz ağustos ayında sonlanmış bulunan (23 Ağustos) ortak devriye icra edilen M4 karayolunun tamamının, özellikle Hmeymim üssüne yapılan drone saldırılarını engellemek için kontrol altına alınmasını, bu nedenle Cisr'es Şuğur'da konuşlu Türkistan İslam Partisi (Hizbul-İslami el Türkistani) ve M4 çevresinde

faaliyet gösteren Hurras al-Din'in bir an önce etkisizleştirilmesini istemektedir.

Rusya tarafından eğitilerek donatılan, danışmanlığı Rus Özel Kuvvetleri tarafından yapılan, Wagner güçlerinin de desteğindeki Suriye 5'inci Kolordusu'na (Kaplan Kolordusu) hedef olarak Cisr'es Şuğur merkezli Kürt Dağları ve Gab Ovası verilmişse de bugüne kadar Türkistan İslam Partisi savaşçılarına karşı kayda değer bir başarı elde edilememiştir. Lazkiye ve Türkmendağı arasındaki bölgenin kilidi konumundaki Cisr'es Şuğur'un bugüne kadar Rus savaş uçaklarının 200'ün üzerinde harekâtına (sorti) rağmen muhaliflerden temizlenememiş oluşundaki önemli faktörlerden birisi alanın engebeli ve iki dağ arasına sıkışmış zorlu coğrafi yapısı olarak görülmektedir.

Diğer cihadist gruplara oranla sayıca az olmalarına rağmen Suriye'de **"Afgani"** olarak adlandırılan Hizbul-İslami el Türkistani (Türkistan İslam Partisi) mensupları savaşı bir yaşam biçimine dönüştürdükleri için Suriye'de en tehlikeli ve radikal grup olarak kabul edilmektedir. Kendilerini **"Ceddi Mücahit"** (ataları savaşçı) olarak adlandıran örgüt mensupları çok küçük yaşlardan başlayarak (6-7 yaş) mensuplarına askeri ve ideolojik eğitim vermekte, çocuk savaşçıları canlı bomba olarak kullanmaktadır. Mensupları arasında çok sayıda keskin nişancı olan Türkistan İslam Partisi'nin, talep halinde keskin nişancıları para karşılığı diğer örgütlerin hizmetine verdiği de bilinmektedir. Bu grubun İdlib kent merkezinde konuşlu yerelde **"Şişhani"** olarak adlandırılan Çerkes kökenlilerle irtibatlı oldukları yönünde teyide muhtaç bilgiler bulunmaktadır.

5'inci Kolordu'nun ana unsurunu Nusayri subay ve askerler teşkil etmekle birlikte Suriye ordusunun yapılanma özelliği olarak birlik içerisinde Suriyeli ve İranlı milisler, Hizbullah savaşçıları ve Rus özel güvenlik şirketi Wagner mensupları da bulunmaktadır. İdlib güneyinde 5'inci Kolordu ile birlikte harekâta

katılan kardeş Esad (Mahir Assad) komutasındaki 4'üncü Tümen ise Halep bölgesine intikal ettirilmiş ve görev olarak doğu-batı istikametinde İdlib merkeze ilerleme görevi verilmiştir. Ancak bu birliğin Rus hava desteği olmadan ilerleyemediği ve ele geçirdiği yerleri koruyamayarak Halep'e çekilmek zorunda kaldığı görülmüştür.

5'nci Kolordu ve 4'üncü Tümen'e bağlı birlikler arasında ele geçirilen yerlerde ganimet paylaşımı nedeniyle yaşanan gerginlikler ve harekât konularındaki anlaşmazlıklar ise ayrı bir zafiyet olarak not edilmelidir.

İran ise İdlib'de ve Halep'in kuzeyinde bulunan Selefi örgütlerin etkisizleştirilmesini, kendisine karşı silahlı grupların varlığını sonlandırarak Suriye'de etki gücünü artırmayı amaçlamaktadır. Hayat Tahrir el-Sham'dan ayrılan grupların Halep'in kuzeyine kaydırdığı, Afrin ile bağlantıyı sağlayan geçiş noktalarını tutmaya çalışan militanlarla İran'ın destek verdiği Şii milisler arasında halen küçük çaplı çatışmalar sürmektedir.

Yine HTŞ'den ayrılan grupların (Fesbütû) cihat çağrısı ile M4 otoyolunun güneyine kaydırdığı 4.000 civarındaki militan, Rus ve Suriye uçaklarının ezici bombardımanı sonucu ağır kayıplar vermiş ve bir bölümü Halep'in batısına çekilmek zorunda kalmıştır. İdlib'de askeri açıdan mevcut duruma nasıl gelindiğine bakıldığında, ayrıntıları ile değinilen Rus ordusunun ayaklanmalarla ilgili doktrininin **(counterreinsurgeny doctrine)** uygulandığı görülmektedir.

Anımsanacağı üzere önce Suriye'nin batısında çeşitli bölgelerde dağınık olarak faaliyet gösteren silahlı muhalif gruplar (Halep, Daraa, Doğu Guta, Humus, Hama gibi) Suriye ordusunun ileri harekâtı ve Rus uçaklarının ağır bombardımanları sonucu İdlib'e sürülerek tek bir bölgede toplanmaları sağlanmıştır.

Daha sonra İdlib'in güneyi ve güneydoğusundan başlatılan askeri harekât ve ağır bombardımanlar sonucu rejimin

kontrolüne geçen şehir ve kasabaları terk eden muhalif gruplar kuzeye çekilmeye mecbur bırakılmış, kontrol ettikleri alanlar her defasında biraz daha daraltılarak sonuçta dar bir bölgede sıkıştırılmışlardır.

İsrail'in, Filistin'de yerleşim birimlerinde direnişi kırmak için bombardımanlarda uyguladığı "salam dilimi" yerine ABD'nin Vietnam'da, Rusya'nın Grozni'de uyguladığı *"halı bombardımanı"* taktiğine başvurulan Suriye'de sivil zayiat ve yıkım çok büyük oranlara ulaşmış olsa da rejimin, göçe zorlanan muhalif tüm nüfusu İdlib kent merkezi ile Türkiye sınırı arasındaki bölgeye sıkıştırarak istediği sonucu gerek askeri açıdan gerekse Türkiye üzerinde yarattığı göç baskısı nedenleriyle elde ettiği söylenebilir.

Bu noktada, Rus uçaklarının Suriye ile birlikte gerçekleştirdiği sivil hedeflere de yönelik ağır bombardıman sonucu muhalif grupların kontrollerindeki şehir ya da kasabaları terk etmelerinden sonra, yaşanan yıkım ve sivil kayıplar nedeniyle oluşan uluslararası tepkileri hafifletmek amacı ile ateşkes ilan edildiği ancak her defasında 72 saat sonra elde edilen kazanımlar korunarak kalınan yerden harekâta (tırtıl yürüyüşü taktiği) devam edildiği görülmekte olup İdlib'le ilgili güncel gelişmeler ayrı bir bölümde verilecektir.

SURİYELİ MÜLTECİLER VE TÜRKİYE'NİN ENDİŞELERİ

İdlib kent merkezi nüfusunun rejim güçlerinin ele geçirdiği güney ve güneydoğu bölgelerinden aldığı göçlerle bir milyonun üzerine çıktığı, İdlib geneli nüfusunun ise 3,5 milyonu aştığına ilişkin ancak çatışma koşulları açısından teyide muhtaç bilgiler, Suriye ordusunun Rusya ve İran'la birlikte girişeceği nihai saldırının tetikleyeceği göç dalgasının büyüklüğünü göstermesi açısından Türkiye'nin başlıca endişesini oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin (OCHA) yayımladığı (Ocak 2020) İdlib'e ilişkin durum raporu, 1-31 Aralık 2019 tarihleri arasında İdlib'in güneyinden 312.000'den fazla insanın evlerini terk ederek kuzeye göç etmek zorunda kaldığını göstermektedir. BM OCHA verilerine göre 1 Aralık 2019 ile 2 Şubat 2020 arasındaki iki ay içinde ise güneyden kuzeye göç edenlerin sayısı büyük bir artışla 586.000'e ulaşmıştır.

Göç edenlerin yüzde 80'ini kadın ve çocukların oluşturduğu, bir başka yaklaşımla yaklaşık 480.000 korunmaya muhtaç kişinin yalnızca iki ay içinde kendi ülkelerinde mülteci durumuna düştükleri dikkate alındığında yaşanan insani dramın boyutları ürkütücü bir düzeye yükselmektedir.

BM raporu ayrıca 2019 Mayıs ve Ağustos ayları arasında da 400.000 insanın yer değiştirdiğine işaret etmektedir.

Bugüne kadar kabul ettiği, sayıları 3,5 milyonun üzerindeki (Türkiye İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün resmi rakamlarına göre Ağustos 2019 itibarı ile 3.643.870) Suriyeli göçmenin yaşamlarını idame ve koşullarını iyileştirmenin finansal maliyeti ile bazı il ve ilçelerinde demografik yapının değişmesine neden olan yoğunluk (örneğin Kilis'in nüfusu 142.000, Suriyeli sayısı bu nüfusun yüzde 81,6'sını oluşturan 116.000'dir) ve genel anlamda yarattığı sosyokültürel ve sosyo-ekonomik sorunlarla baş etmekte zorlanan Türkiye'nin yeni bir göç dalgasını sınırları içine kabul etmesinin mümkün bulunmadığı düşünüldüğünde Ankara'nın haklı endişeleri anlaşılır olmaktadır.

Ağustos 2019 itibarı ile Türkiye nüfusunun yüzde 4,44'ünü oluşturan ve ortalama aile büyüklüğü 5,8 dolayında olan (aile birey sayısı) Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de 620.000 haneye sahip bulunmaktadırlar.[42]

Türkiye'de 2019 verileri ile her gün 465 Suriyeli bebeğin dünyaya geldiği ve bugüne kadar Türkiye'de doğan bebeklerin sayısının 500.000'i aştığı düşünüldüğünde, yeni mülteci kabul edilmese dahi önümüzdeki ilk beş yıl içinde ölüm/doğum oranları da dikkate alındığında Türkiye'de kayıtlı Suriyeli mülteci sayısının 4,2 milyona ulaşacağı varsayılmaktadır. (Bu rakamlara Suriyeli kayıt dışı mülteciler sayıları tam olarak bilinmediği için dahil edilmemiştir.)

Türkiye'de doğan bebeklere Suriye hükümeti tarafından vatandaşlık verilmediği de bu tabloya eklendiğinde haymatlos (vatansız) statüsündeki bu ek nüfus gelecekte yeni sorunlar yaratmaya aday görünmektedir.

Kaldı ki Ankara'nın bir başka endişesi; başlangıçta insani nedenler ve kabul politikasının sınırlı tutulacağı açıklamaları

42. Syrian Refugees in Turkey, September 2019, Konrad Adenauer Stiftung

nedeniyle Suriyeli göçmenlere vicdani açıdan sıcak bakan Türk kamuoyunda, sayının aşırı boyutlara ulaşması ve süreklilik kazanması karşısında uyanan memnuniyetsizlik ve zaman zaman gerginliklere neden olarak yaygınlaşma eğilimi gösteren tepkilerdir.

Anımsanacağı üzere kabul edilecek sığınmacı sayısının başlangıçta 100.00'le sınırlı tutulacağı ve kurulacak kamplarda misafir edilecekleri en yetkili ağızlarca ifade edilmiş (**dönemin başbakanı Ahmet Davutoğlu'nun 100.000 kırmızı çizgimizdir açıklaması**) olmasına rağmen bu uygulama bir süre sonra **"açık kapı"** politikasına dönüşmüştür.

Nitekim iktidardaki AK Parti'nin 2019 yerel seçimlerini özellikle metropol şehirlerde kaybetmesinin nedenleri arasında Suriyeli göçmenlerden duyulan memnuniyetsizliğin önemli bir payı olduğu unutulmamalıdır.

Örneğin Türkiye'de en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ve yerel seçimleri AK Parti'nin kaybettiği İstanbul'da yaşayan Suriyeli sayısı 2019 resmi rakamlarına göre 547.943'tür (İstanbul nüfusunun yüzde 3,64'ü). Ancak İstanbul'da, kayıtları başka illerde olmakla birlikte 300.000 Suriyelinin daha yaşamakta olduğu ve toplam sayılarının bir milyona yaklaştığı (İstanbul nüfusunun yüzde 5,6'sı) varsayılmaktadır (kayıtları başka illerde olan Suriyelinin İstanbul'dan ayrılmaları için 2023 yılında valilikçe süre verildiği not edilmelidir).

Yapılan kamuoyu araştırmaları, Türkiye içine dağılan Suriyeli göçmenlerin yaşam tarzları ile birlikte sorunlarını da gittikleri yerlere taşıdıklarını ve duyulan memnuniyetsizliğin giderek Türkiye geneline yayıldığını göstermektedir.[43]

Anılan memnuniyetsizlik ve tepkilerin bir başka nedeni, kültür farklılıklarından kaynaklanan yaşam tarzlarının yanı

43. Syrian Refugees in Turkey, September 2019, Konrad Adenaur Stiftung

sıra Suriyelilerin ucuz ve sosyal güvence aramaksızın çalışıyor/çalıştırılıyor olmaları nedeniyle Türkiye'de giderek tırmanan işsizlik oranlarını artırdıklarıdır.

Avusturya, Hollanda, Danimarka, Macaristan gibi kimi Avrupa ülkeleri ve özellikle Fransa'da aşırı sağcı ve ırkçı partilerin yükselişine neden olan benzer durum henüz Türkiye'de yaşanmıyor olsa da, özellikle tarım ve inşaat sektörlerindeki işlerin vasıfsız Suriyeli göçmenlerce dolduruluyor oluşundan duyulan rahatsızlık, göçmen karşıtı duygu ve görüşleri besleyen bir başka faktör olarak değerlendirilmektedir.

Bazı Avrupa ülkelerinde aşırı sağcı ve ırkçı siyasi partiler Suriyeli göçmenlere karşı çıkarak bunu yükselişlerinin lokomotifine dönüştürürken, Türkiye'de sağ partiler değil muhalefetteki sosyal demokrat siyasi partilerin göçmen karşıtı tutum ve söylemleri dikkat çekmektedir. Suriye'de savaş sonlansa ve yaşam normale dönmeye başlasa bile yüzde 98'inin Türkiye'de kentlerde kendilerine yeni bir yaşam kurduğu ve orijin ülkelerine olan aidiyetlerinin zayıfladığı Suriyeli göçmenlerin çok büyük bir bölümünün görünür gelecek içinde geri dönmeyeceklerinin bilindiği bir ortamda, Türkiye giderek ağırlaşan bu sorunla başa çıkmaya çalışırken mevcut tabloyu daha da içinden çıkılmaz hale getirebilecek yeni bir göç dalgasını ekonomik ve sosyal psikoloji açılarından siyaseten taşıyabilme lüksüne sahip görünmemektedir.

Türkiye'nin polarize siyasi ikliminde göçmen sorununun Suriye konusunda izlenen hatalı politikaların bir sonucu olduğuna inanan geniş kesimlerin varlığı ise mevcut sorunu katlayarak artırmakta ve siyasi etkileşimleri olabilecek bir kulvara kaymış görünmektedir. Nitekim bazı siyasi partilerin propaganda ana eksenlerini Suriyeli mülteci ve kayıt dışı olanların ülkelerine iade edilmeleri üzerine inşa ettikleri bu görüşü doğrulamaktadır.

İDLİB'İN KUZEYİNDE MUHALİF GRUPLAR

Rejimin, İdlib'de muhalif grupları kuzeye, Türkiye sınırına doğru süpürme harekâtının sergilediği bir başka tehdit ve tehlikenin de varlığından söz edilmesi gerekmektedir.

İdlib'de mevcut radikal cihadist ve terörist kategorisindeki diğer gruplar, hayat tarz ve gelenekleri doğrultusunda aileleri ile birlikte yaşamakta, bir yerden bir başka yere yine aileleri ile birlikte gitmektedirler. Bu ise İdlib'in güneyi ve doğusundaki yerleşim birimleri rejim tarafından muhaliflerden arındırıldığında Türkiye sınırına doğru yaklaşanların yalnızca masum sivillerden ibaret olmadığı, terör örgütü olarak değerlendirilen gruplar ve mensuplarının da aileleri ile birlikte sınır bölgelerine doğru yaklaşmakta oldukları anlamındadır.

İdlib'i cihadist radikal gruplardan arındırmaya yönelik genel bir saldırının tetikleyeceği yığınsal göç dalgası içinde kimlerin terörist olduğu ayrımının yapılması, yaşanacak kaotik ortamda mümkün olamayacağı için böyle bir durumda Türkiye ciddi bir güvenlik sorunu ile karşı karşıya kalacak, sınırları boyunca olasıdır ki yeni bir Peşaver oluşacaktır. **Kaldı ki yaşanması olası güvenlik sorunu sadece Türkiye'yi değil bölge ülkeleri ile birlikte bu göç dalgasının zaman içinde kademeli olarak yayılacağı Avrupa ülkelerini de kapsayarak yeni sorunlara eşlik edecektir.**

Türkiye bu nedenlerle İdlib'de rejimin Rusya desteğinde muhalif gruplara nihai saldırıda bulunmasını istememekte, özellikle sayıca en kalabalık olan HTŞ'yi ılımlılaştırarak çatışmasız ya da geniş çaplı olmayan bir çatışma içeren çözüm seçenekleri geliştirmeye çalışmaktadır.

5 Mart 2020'de Türkiye ve Rusya arasında Moskova'da varılan mutabakatta M4 karayolunun 7 kilometre kuzeyinde bulunan İdlib kent merkezi muhalefet bölgesinde kaldığı ve kentin güneyindeki M4 karayolunun Türk ve Rus ortak devriyelerince kontrol altında tutulması kararlaştırıldığı için Suriye ordusunun İdlib'e yönelik bir saldırısı şimdilik kaydı ile askıya alınmış görünmekte, bu gelişme Türkiye'ye ihtiyacı olan zaman dilimini kazandırmış bulunmaktadır.

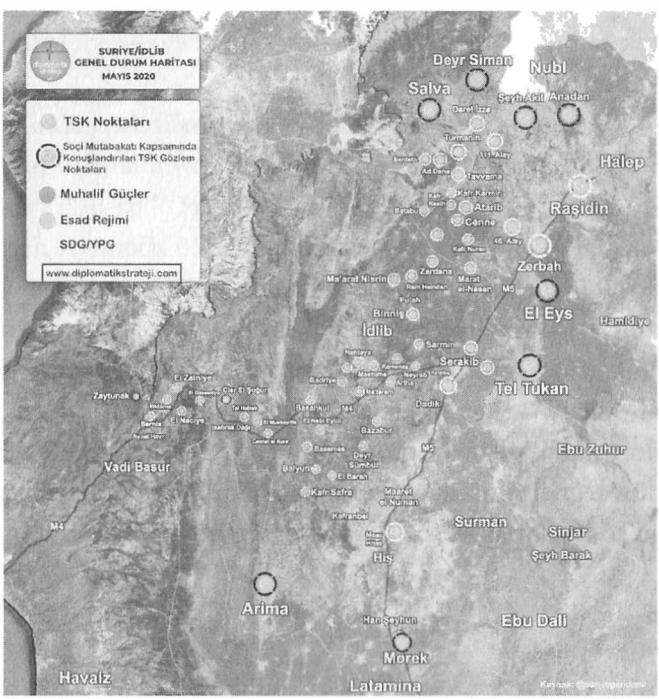
Kaldı ki Suriye ordusunun muhaliflerin kontrolündeki yerleşim birimlerine yönelik harekâtlarında önce kuşatma altına alarak Rus uçaklarının desteği ile ağır bombardıman gerçekleştirip silahlı güçleri yerlerini terke zorladığı ve meskûn mahal muharebesinden kaçındığı anımsandığında, şimdiye kadar ele geçirilen yerlere oranla çok daha büyük ve yoğun nüfusa sahip İdlib kent merkezine kara harekâtı yöneltmesi gerek çok uzun ve yıpratıcı bir zamanı gerektireceği gerekse ağır kayıplara neden olacağı için bu koşullarda çok da mümkün görünmemektedir.

Suriye ordusunun, savaşçı sayıları HTŞ ile birlikte 50.000'in üzerinde olduğu varsayılan cihatçı gruplara nihai genel bir saldırı yöneltme imkân ve kabiliyetinin, lojistik ve personel açılarından sınırlı oluşu, rejimi çatışmaları zamana yayarak kuzeye doğru yavaş yavaş ilerlemeye mecbur bıraktığı için Türkiye, çatışmasız çözüm konusunda zaman açısından ortaya çıkan bu fırsatı değerlendirmek istemekte, özellikle İdlib'deki en büyük ve güçlü grup olan HTŞ üzerine yoğunlaşmış görünmektedir.

Cihadist grup mensupları çalışmamızda değinildiği üzere aileleri ile birlikte yaşadıkları için savaşçı sayısı 50.000'in üzerinde varsayılan bu grupların eşleri ve çocukları ile birlikte toplam sayılarının 300.000'in üzerinde olduğu değerlendirilmektedir. (Usame bin Laden'e Afganistan'da, Bağdadi'ye İdlib'de gerçekleştirilen operasyonlarda yanlarında eşleri ve çocuklarının da bulunduğu cihadist grupların yaşam tarzlarına örnek olarak verilebilir.)

Ancak HTŞ ile Rusya ve Suriye'nin de kabul edecekleri çatışmasız bir formül bulunsa dahi, HTŞ'nin ılımlılaşma yönünde tavır ve politika değişikliğine karşı çıkan başta Hurras al-Din ve Hizbul-İslami el Türkistani (Türkistan İslam Partisi) olmak üzere diğer radikal cihadist gruplarla İdlib'de er ya da geç bir çatışma kaçınılmaz görünmektedir.

Nitekim Türkiye'nin son aylarda İdlib'in kuzey ve kuzeydoğusunda tesis ettiği, sınırlarına yönelik bir göç dalgasını Suriye topraklarında karşılamak için adı konulmamış bir tampon bölgeyi fiilen gerçekleştiren kuzeydeki gözlem istasyonları ile 60 dolayındaki geçici üs bölgeleri, yol ve kavşak noktalarına kurulan kontrol noktaları dikkate alındığında Ankara'nın bu olasılığa karşı etkili ön bir önlem aldığı görülmektedir.

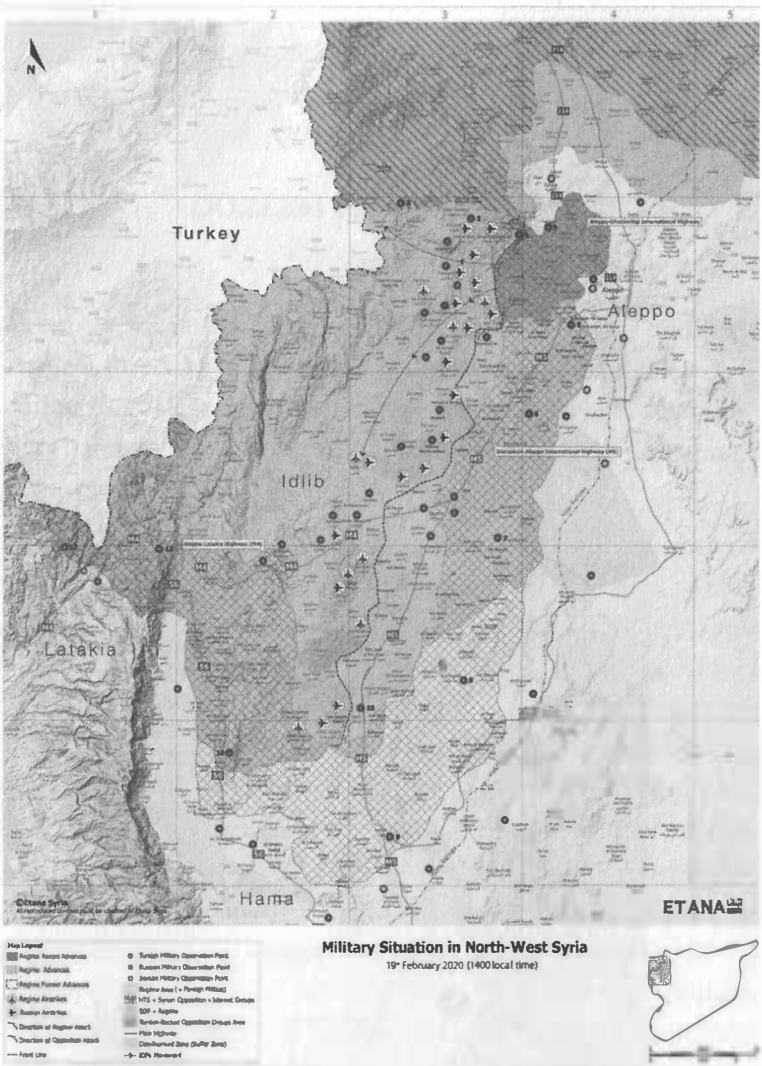
Türk gözlem istasyonları ve geçici üs bölgeleri (Mayıs 2020)

Türkiye'nin İdlib'de oluşturduğu geçici üs bölgeleri ile kontrol noktalarının dizilişine/tertiplenmesine bakıldığında amacın Suriye ordusunun M5 karayolunu içine alan kontrolündeki bölgeden daha fazla batıya ve kuzeye doğru ilerlemesini engellemek olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin; Maar Hitat, Kaminas, Taftanaz, Maarat al Nassan ve İdlib'in en kuzeyinde yer alan Salva ve Takle'deki geçici üs bölgeleri ile sınırlarına yönelecek bir göç dalgasını Suriye topraklarında karşılamak için düşündüğü "güvenli bölge"nin sınırlarını oluşturduğu söylenebilir.

Türkiye ayrıca yeni tesis ettiği geçici üs bölgelerinde dağılma ve tertiplenmesini olası hava saldırılarına karşı bir önlem olarak tabur seviyesinden bölük seviyesine düşürmüş, üs bölgeleri içinde top ve obüs bataryalarından oluşan ateş üsleri teşkil ederek karadan yönelecek bir tehdide karşı da gerekli tedbirleri almış bulunmaktadır.

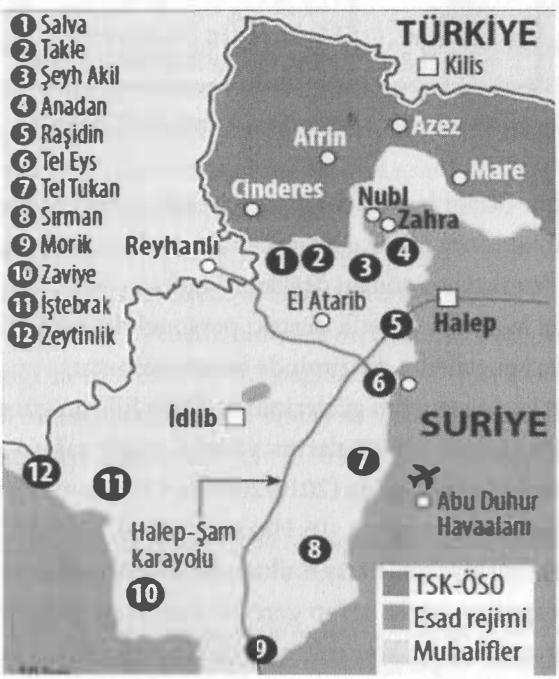
Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi analizcilerinden Kirill Smenov 6 Şubat 2020'de Al Monitor'da yayımlanan **"İdlib'de Rusya-Türkiye uzlaşısı ne şekilde olabilir?"**" başlıklı yazısında Rusya'nın, Türkiye'ye sınırları boyunca 15 kilometre derinliğinde bir bölgenin kontrolünün verilebileceği ve burada mülteci kampları kurulabileceğini teklif ettiğine yer vermiştir. Ancak şu anda Türkiye'nin tesis ettiği geçici üs bölgeleri ile İdlib'de 20-35 kilometre derinlikte bulunduğu ve bu derinlikten geri çekilme halinde Suriye ordusunun batı ve kuzeye ilerlemesini sürdüreceği düşünüldüğünde anılan teklifin mevcut koşullarda kabul edilme olasılığı son derece zayıf görünmektedir.

Kuzeybatı Suriye'de Askeri Durum, 19 Şubat 2020

GÖZLEM İSTASYONLARI

Yakın geçmişte Türkiye'nin İdlib'le ilgili bir ikinci endişesi Astana süreci ve mutabakatları doğrultusunda İdlib'te tesis edilen 12 gözlem istasyonundan yedisinin, Suriye ordusunun ileri harekâtı sonucu rejim kontrolündeki bölgelerde kalmış olmasıydı.

Türk gözlem istasyonları – Şubat 2020 öncesi

Türk gözlem istasyonları, Şubat 2020 sonrası

Türkiye özellikle Barış Kalkanı harekâtı sırası ve sonrası gözlem istasyonlarını takviye ederek muharip hale getirmiş, Suriye ordusu buralarda konuşlu birliklere haftada ya da iki haftada bir gerçekleştirilen lojistik destek, personel değişimi gibi rutin faaliyetleri engelleme girişiminde bulunmamıştır.

Yakın geçmişte rejim güçlerinin özellikle İdlib'in güney ucundaki Türk gözlem istasyonlarına yönelik sınırlı saldırı ve tacizlerine tanık olunmuşsa da (2018/2019'da 4 Mayıs ve 13 Haziran Zaviye Gözlem İstasyonu, 16 Haziran Murak Gözlem İstasyonu) gerek Türkiye'nin Barış Kalkanı ile Balyun saldırısı sonrası verdiği caydırıcı güçlü cevap gerekse Rusya'nın girişim ve baskıları sonucu Suriye, kontrolü altındaki alanlarda kalan gözlem istasyonları üzerinden bir gerginlik ve çatışma yaratmaktan kaçınmıştı.

Ancak 16 Eylül 2020'de Türkiye Milli Savunma Bakanlığı'nın, 9 Şubat 2018'de tesis edilen Tel Tukan'daki 7 numaralı gözlem istasyonunun, Suriye tarafından yönlendirildiği kaydına yer verilen bazı sivil grupların saldırısına uğradığı açıklaması, İdlib'de Türkiye'yi sıkıştırmaya yönelik bir hamle olarak değerlendirilmişti.

MSB'nin aynı açıklamasında, Tel Tukan 7 numaralı gözlem istasyonu ile birlikte Suriye ordusunun kontrolündeki bölgelerde kalan 3, 4, 5, 6, 8, 9 numaralı gözlem istasyonlarına da bazı silahlı sivil grupların yaklaştığı ancak alınan tedbirler sonucu uzaklaşmak zorunda kaldıkları bilgisi yer almıştır.

Türkiye'nin dikkatinin Doğu Akdeniz, Kıbrıs ve Ege üzerinde yoğunlaştığı, Yunanistan, Fransa, BAE, Suudi Arabistan, Mısır, AB ve ABD ile gerginlik ve anlaşmazlıklar yaşanan bir dönemde gerçekleşen bu saldırı ve saldırı girişimlerinin askeri bir sonuç elde etmekten çok Türkiye'ye, 4 Mayıs 2017 tarihli Astana Mutabakatı ile 1 Temmuz 2020 tarihli Türkiye-Rusya-İran ortak bildirisinin 5'inci maddesini anımsatmaya[44] yönelik bir mesaj ve ön hazırlık olduğu değerlendirilmiştir.

Türkiye'nin, İdlib'in kent merkezi ve kırsalının önemli bir bölümünü kontrol eden HTŞ'nin ılımlılaştırılması ve yeni bir yapılanmaya kavuşturularak çatışmasız çözüm arayışında kaydettiği ilerlemeler ve bu bağlamda etki gücünün artarak sürecek olmasından hoşnut olmayan Suriye rejiminin, HTŞ'yi denklem dışı bırakmak için Türkiye'yi Astana Mutabakatı

44. Joint Statement by the President of the Islamic Republic of Iran, the President of the Russian Federation and the President of the Republic of Turkey, Video Tele-Conference (VTC), 1 July 2020

Article 5: Reaffirmed the determination to continue cooperation in order to ultimately eliminate DAESH/ISIL, Al-Nusra Front and all other individuals, groups, undertakings and entities assaciated with Al-Qaeda or DAESH/ISIL, and other terrorist groups, as designated by the UN Security Council, while ensuring the protection of civilians and civilian infrastructure in accordance with international humanitarian law.

üzerinden sıkıştırmak istediği ve bu manevrada daha önce aynı taktiğe başvuran Rusya'nın da yer aldığı değerlendirilmiştir.

Gerek 7 numaralı gerekse Suriye ordusunun kontrolündeki alanlarda kalan gözlem istasyonlarının bulunduğu bölgelerde YPG ve HTŞ'ye bağlı unsurlar bulunmadığı için bu saldırı girişiminin Rusya'nın bilgi ve onayı altında rejime bağlı milis grupları kullanılarak organize edilmiş olduğu ise açık olmalıdır.

Saldırı girişiminde bulunulan, İdlib'in güneydoğu ve doğusunda Suriye kontrolündeki topraklarda bulunan Türk gözlem istasyonları aralarındaki uzaklığın 10-40 kilometre olduğu düşünüldüğünde, 7 istasyona yönelik eşzamanlı saldırı girişimi spontane olmaktan çok askeri planlama ve hazırlığı gerektirmektedir. Dağınık ve disiplinsiz milis gruplarının zamanlama, iletişim ve kuvvet kaydırma açılarından böyle bir yeteneklerinin bulunmadığı dikkate alındığında bu girişimin arka planında Suriye'nin bulunduğu değerlendirilmektedir.

İdlib'de hava sahasının kontrolü Rus güçlerinde olduğu için, Türkiye'nin özellikle uzun menzilli obüs ve füze sistemlerinin menzili dışında ve rejim bölgesinde kalan en güneydeki gözlem istasyonlarının bir saldırıya uğraması karşısında Rusya'nın izin vermemesi halinde hava desteğinden mahrum bulunmaları teoride ciddi bir tehlike oluşturuyor görünse de Suriye'nin sonuçları ve değiştireceği dengeler itibarı ile pratikte böyle bir riski doğrudan göze alması yine de beklenmemelidir. Nitekim 7 numaralı gözlem istasyonuna yönelik saldırı girişiminde **"sivil"** görünümlü grupların kullanılmış olması bu tezi doğrulamaktadır. Nitekim ileri bölümlerde açıklanacağı üzere Türkiye, rejim güçleri ve muhalif gruplar arasında çatışmayı engelleme amacı ile ihdas edilen gözlem istasyonlarının bir bölümünün Suriye ordusunun ileri harekâtı sonucu rejim topraklarında kalmış olması nedeniyle işlevlerini kaybettiği gerekçesi ile anılan istasyonları tahliye ederek kapatmıştır.

TÜRK-RUS UYUŞMAZLIĞI

Gerek İdlib özelinde gerekse Suriye genelinde Türkiye'nin önünde duran bir başka sorun Rusya ve Türkiye'nin kimi olaylarla ilgili açıklamalarına yansıyan yaklaşım ve anlayış farklılıklarıdır.

Bu farklılık 3 Şubat 2019'da Suriye ordusunun topçu ateşi sonucu Serakip'te yedi asker ve sivil bir Türk görevlinin hayatlarını kaybetmesi ile sonuçlanan olay sonrası Türkiye ve Rusya'nın açıklamalarında net bir şekilde görülmektedir.

Yaşanan olay üzerine Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Putin arasında gerçekleştirilen telefon görüşmesi sonrası 4 Şubat 2019'da Kremlin'den yapılan açıklamada "iki liderin İdlib'de yükselen gerilimden kaygı duydukları" belirtildikten sonra **"Vladimir Putin, terörist faaliyetlerde belirgin bir artış olduğuna dikkat çekerek, bu saldırıların çok sayıda sivil can kaybına neden olduğunu söylemiştir"** sözlerine yer verilmiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan ise bu olay öncesi 29 Ocak'ta Senegal ziyaretinden dönerken basın mensuplarına uçakta yaptığı açıklamada, **"Rusların söylediği şey: Teröristlere karşı mücadele ediyoruz. Kim terörist? Kendi toprağını savunanlar mı terörist? Bunlar direnişçi. Şu anda bunlara sorsan Türkiye'deki yaklaşık 4 milyon Suriyeli de terörist. Bunlar nereden kaçtı geldi? Esed'in zulmünden kaçtı geldi"** sözleri ile Suriye'de kimlerin terörist kimlerin direnişçi olduğu konusunda Rusya ile derin bir ayrılık yaşandığını ortaya koymuştur.

Türkiye'de, 31 Ağustos 2018 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararında BM Güvenlik Konseyi kararları uyarınca güncellenen terör örgütleri listesinde HTŞ de yer aldığı için (Cumhurbaşkanlığı kararının ekindeki listede El-Nusra'nın güncellenmiş adı HTŞ olarak yer almıştır) Erdoğan'ın "direnişçi" tanımlaması ile Türkiye'nin denetimindeki muhalif grupları kastettiği çok açık olmalıdır.

Ne var ki Ankara'nın bu kabul ve yaklaşımı Kremlin'in Suriye Milli Ordusu (NSA) çatısı altında bir araya getirilen grupları terör örgütü olarak görmesi ve kabulünü değiştirmemekte, iki ülke arasında çözümü sürekli ertelenen bu ayrılık katlanarak artan bir sorun olarak varlığını korumaktadır.

Rusya ile Türkiye arasında İdlib merkezli sorunların kaynağına inebilmek için 4 Mayıs 2017'de Astana'da Rusya, İran ve Türkiye arasında imzalanan **"Memorandum on the creation of de-escalation areas in the Syrian Republic"** ile Soçi'de 17 Eylül 2018'de Rusya ve Türkiye arasında varılan **"Memorandum on Stabilization of the Situtation in the Idlib De-escalation Area"**nın incelenmesi gerekmektedir.

4 Mayıs tarihli memorandumun 2'nci maddesinde:

"Within the lines of the de-escalation areas: hostilities between the conflicting parties (the government of the Syrian Arab Republic and the armed opposition groups that have joined and will join the ceasefire regime) with the use of any kinds of weapons, including aerial assets, shall be ceased." (article 2)

"De-escalation bölgelerinde, çatışan gruplar arasında hasmane davranışlar (Suriye Arap Cumhuriyeti ve ateşkes uygulamasına katılmış bulunan ve katılacak silahlı muhalif gruplar) havada kullanılanlar da dahil olmak üzere her türlü silahın kullanılmasına son verilecektir" denilerek ateşkesi kabul etmeyen gruplar bu anlaşma dışında bırakılmaktadır.

Aynı mutabakatın 5'inci maddesinde ise, **"Garantörler, BMGK'nın adlandırdığı DAESH/ISIL, Nusra Cephesi, El-Kaide veya DAESH/ISIL ile ilişkili tüm bağımsız birey ve gruplarla de-escalation bölgesi içinde veya dışında mücadele için gerekli bütün önlemleri alacaklardır"** ifadesi kayda geçirilerek BMGK'nın terör örgütü listesinde yer alan gruplar dışarıda bırakılmıştır.

"The guarantors shall: Ttake all necessary measures to continue the fight against DAESH/ISIL, Nusra Front and all other indivudials, groups, undertakings and entities associated with Al-Qaeda or DAESH/ISIL as designated by the UN Security Council within and outside the de-escalation areas." (article 5)

4 Mayıs 2017 Astana Mutabakatı'ndan anlaşılması gereken İdlib genelinde de-escalation bölgesi içinde ve dışında (within and outside the de-escalation areas), ateşkesi kabul etmeyen ve BMGK'nın terör örgütü olarak listelediği gruplarla mücadelenin garantör devletlerce sürdürüleceğidir.

Nitekim Kremlin, Suriye ordusu ve Rus uçaklarınca gerçekleştirilen saldırıların ateşkesi ihlal ettiği eleştirilerine, bu grupların ateşkesle ilgili mutabakatta yer almadığı yanıtını vermeyi sürdürmektedir.

17 Eylül 2018 günlü Rusya ve Türkiye arasında varılan mutabakata gelindiğinde tarafların (Rusya ve Türkiye) birbirlerini İdlib'de çatışmasızlık öngören bu anlaşmaya uymamakla eleştirdiği görülmektedir.

Soçi Mutabakatı'nda 4 Mayıs 2017 tarihli memorandumа atıf yapılarak İdlib'de de-escalation bölgesinde mevcut durumun en kısa sürede istikrarlı hale gelmesi için (**in order to stabilize the situation in the İdlib de-escaletion area as soon as possible**) üzerinde anlaşmaya varılan ilgili maddeler:

2- Rusya Federasyonu, İdlib'de askeri operasyon ve saldırıların, mevcut statükonun dışına çıkılmaması için gerekli bütün önlemleri alacaktır.

3- De-escalation bölgesinde 15-20 km derinliğinde askersizleştirilmiş bir bölge oluşturulacaktır.

5- Tüm radikal terörist gruplar 15 Ekim tarihi itibarı ile askersizleştirilmiş bölge dışına çıkarılacaklardır.

6- Çatışan taraflara ait tüm tank, top, MLRS ve havan topları 10 Ekim 2018 tarihi itibarı ile askersizleştirilmiş bölge dışına çıkarılacaktır.

7- Yerel halkın serbest hareket ve ekonomik ilişki ve ticaretin tamir edilmesi amacı ile:

8- M4 (Halep-Lazkiye) ve M5 (Halep-Hama) otoyolları 2018 sonu itibarı ile transit trafiğe açılacaktır olarak kayda geçirilmiştir.

10- Her iki taraf Suriye'de terörizmin her türü ile mücadele edecekleri konusundaki kararlılıklarını tekrar teyit ederler.

2. The Russian Federation will take all necessary measures to ensure that military operations and attacks on Idlib will be avoided and existing status quo will be maintained.

3. A demilitarized zone, 15-20 kms. deep in the de-escalation area will be established.

5. All radical terrorist groups will be removed from the demilitarized zone by October 15.

6. All tanks, MLRS, artillery and mortars belonging to conflicting parties will be withdrawn from demilitarized zone by October 10.2018.

7. With a view to ensuring free movement of residents and goods and restoring trade and economic relations:

8. Transit traffics on the routes M4 (Aleppo-Latakia) and M5 (Aleppo-Hama) will be restored by the end of 2018.

10. The two sides reiterated their determination to combat terrorism in Syria in all forms and manifestations.

Memorandumun 2'nci maddesinde yer alan **"Rusya Federasyonu, İdlib'e askeri operasyon ve saldırıların önlenmesi**

ve mevcut statükonun korunmasını sağlamak üzere gerekli tedbirleri alacaktır" mutabakatına rağmen Suriye ordusunun sıklıkla ateşkes ihlalleri yaptığı, Mayıs 2019'dan itibaren Rus hava kuvvetlerinin doğrudan harekâta katılarak Suriye ordusunun İdlib'in kuzeyine doğru ilerlemesinin önünü açtığı anımsandığında sözü edilen maddenin Rusya tarafından ihlal edildiği söylenebilir.

Nitekim bu konuda Ankara tarafından yöneltilen eleştiri ve suçlamalara Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Kremlin sözcüsü Dimitry Peskov, Rusya Savunma Bakanlığı sözcüsü İgor Konaşenko, Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Maria Zaharova ve Suriye Özel Temsilcisi Alexander Lavrantyev, anlaşmanın teröristlerle mücadele yükümlülüğünü ortadan kaldırmadığını söyleyerek 5 Mayıs 2017 tarihli Astana Mutabakatı'nın 5'inci maddesini anımsatmaktadırlar.

Soçi anlaşmasının ilgili maddeleri incelendiğinde ise ortaya bir ikilem çıkmakta ve taraflara (Türkiye-Rusya) ileri sürdükleri tezlerinde haklılık kazandırmaktadır. Soçi anlaşmasında atıf yapılan Astana Mutabakatı'nın 5'inci maddesi ile Soçi anlaşmasının **"İdlib'de statükonun korunmasını"** öngören maddesi ve **"teröristlerle" mücadelenin devamı"** yükümlülüğünün uygulamada çelişkili bir durum yaratmasının öngörülmemiş oluşu yaşanan anlaşmazlıkların en önemli nedenleri arasında bulunmaktadır.

Rusya'nın, rejim ve hava güçlerinin saldırılarına gerekçe olarak gösterdiği temel dayanağının ise o dönemde HTŞ olduğu dikkat çekmektedir. Soçi Mutabakatı çerçevesinde Türkiye'den beklenen, sahadaki "ılımlı" olarak adlandırılan muhalif grupları terörist gruplardan ayrıştırması ve HTŞ'yi etkisizleştirmesiydi. Soçi Mutabakatı'nın dışında kalan HTŞ, 2019 Ocak ayında Türkiye'nin desteklediği gruplara saldırıya geçip (Ulusal Kurtuluş Cephesi) bu grupları dağıtarak İdlib dışına sürdüğü ve İdlib'in çok büyük bir bölümünü kontrolü altına aldığı için bu

gelişme çatışmasızlık bölgesinde 15-20 kilometre derinliğinde silahsızlandırılmış bir bölge kurulmasını da imkânsızlaştırmıştı.

HTŞ, İdlib'de kontrol alanını genişletmek için selefi gruplar tarafından ABD ajanı olarak nitelenen Feylak eş-Şam (Şam Kolordusu) ve yine CIA ile ilişkili olduğu söylenen Nurettin Zengi gruplarına saldırarak her iki grubu da bulunduğu yerleri terke zorlamıştı.

HTŞ'nin, İdlib kent merkezinde güçlü konumuna ek olarak kırsal alanlarda da sağladığı üstünlük, Soçi anlaşmasının **"tüm radikal terörist grupların 15 Ekim 2018 tarihine"** ve **"çatışan tarafların ağır silahlarının silahsızlandırılması kararlaştırılan bölgeden"** 10 **Ekim 2018** tarihine kadar çıkartılmasını öngören maddelerin gereğinin yerine getirilmesini de engellemişti. (Madde 5-6)

Nihayet M4 ve M5 karayollarının 2018 yılı 31 Aralık tarihine kadar transit trafiğe açılması da sağlanamayınca Soçi anlaşmasının en önemli ve tarih sınırlaması konulan maddelerinin gereği yerine getirilmemişti. Halep'i, Şam ve Lazkiye'ye bağlayan M4 ve M5 karayolları, yakıt, gıda maddeleri nakli ile Rusların, Hmeymim ve Tartus üslerinin güvenliği açısından stratejik bir öneme sahip bulunmaktaydı.

Bu maddelerin yerine getirilme sorumluluğu Türk tarafında olduğu için Rusya, Suriye ordusunun İdlib'in kuzey ve kuzeydoğusuna M4 ve M5 karayolları ile bu yolların kavşak noktasındaki Serakip'e ileri harekâtını destekleme gerekçesine kavuşmuş oldu.

Harekât öncesi Rus yetkililerin (özellikle Dışişleri Bakanı Lavrov ve Lavrentyev) Türk tarafını yükümlülüklerini yerine getirmemekle eleştiren bazen sertlik dozu yüksek açıklama ve hatırlatmaları ile Putin'in **"Türkler çok karışık bir ortamda ellerinden geleni yapıyorlar"** tarzındaki yumuşatma çabaları bir arada değerlendirildiğinde rejim ordusunun,

Rus güçlerinin desteğinde altyapı ve gerekçesi hazırlanan geniş çaplı bir harekâta girişecekleri beklenmeliydi.

Bu bağlamda günümüzde Rus tarafının, 1 Temmuz 2020'de Türkiye-Rusya-İran Üçlü Zirvesi sonrası yapılan ortak açıklamanın **"Tüm Terör Gruplarına Karşı Ortak Mücadele Kararlılığı"** başlıklı 5'inci maddesini dayanak yaparak çıkarlarına uygun bir zamanlama ile aynı taktiği bir kez daha uygulamaya koyması sürpriz bir gelişme sayılmamalıdır.

Çünkü ortak açıklamanın 5'inci maddesinde, **"DEAŞ, Nusra Cephesi ve El Kaide veya DEAŞ bağlantılı tüm diğer oluşumlar ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından terörist olarak tanımlanan diğer grupların tamamen ortadan kaldırılması amacıyla üç ülkenin işbirliği teyit edildi"** denilmektedir.

(BMGK, El-Nusra'yı bilindiği üzere HTŞ olarak güncellemiş, Türkiye, 31 Ağustos 2018 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararında bu güncellemeye yer vererek HTŞ'yi terör örgütü olarak kabul etmiştir.)

Bu bağlamda Rusya'nın önümüzdeki süreçte rejimin, İdlib'in tamamına hâkim olmasını sağlamak için Soçi Mutabakatı'nda olduğu gibi Türkiye'ye 1 Temmuz 2020 tarihli ortak bildirinin 5'inci maddesini anımsatması, HTŞ'nin tasfiye edilmemesi halinde koşulların elvermesi halinde Suriye ile birlikte harekete geçmesi ya da bu konuyu pazarlık kartına dönüştürmesi sürpriz bir gelişme sayılmamalıdır.

Ancak RF'nin Ukrayna'da mevcut askeri angajmanı nedeniyle Suriye'deki güçlerini ikinci bir cephede angaje etmesi değişen dengeler bağlamında olanaklı görünmemektedir.

Soçi Mutabakatı'nda yükümlendiği konuların yerine gelmemesi üzerine Rusya'nın uygulamalarından gerekli dersi çıkaran ve tecrübe kazanan Türkiye ise, çalışmamızın ilgili bölümlerinde değinildiği üzere çatışmasız bir çözüm için HTŞ'nin kendisini

tasfiyesi ve yeni bir yapılanmaya giderek ılımlılaştırılması çalışmalarına ağırlık ve öncelik vermiş görünmektedir.

HTŞ ise, imha edilmesi ya da çok ciddi kayıplarla sonuçlanması kaçınılmaz bir harekâttan endişe ettiği için uzunca bir süredir sahada Türkiye ile işbirliğine açık görünmekte hatta bazı konularda işbirliği yapmakta ancak gerçekleştirmeyi arzu ettiği dönüşüm konusunda karşıt radikal gruplar nezdinde elini güçlendirmek istemektedir.

Bu bağlamda Suriye'de muhalif grupların sosyal medya hesaplarında HTŞ'nin denetimindeki Bab el Hava (Cilvegözü-Reyhanlı) sınır kapısının, El Atarib üzerinden M5 ile birleştirilerek Rejim/Rus ortak denetimine verileceği, karşılığında Barış Pınarı harekât bölgesinin Ayn el Arab/Kobani yönünde genişletilmesinin görüşüldüğüne ilişkin yorumların arttığı görülmektedir.

Bu haber ve yorumların HTŞ tarafından bir altyapı oluşturma amacı ile servis edilmiş olma ihtimali bulunmakla birlikte son dönemlerde TSK'nın gözlem istasyonları ve geçici üs bölgelerine ikmal ve takviye konvoylarının Bab el Hava kapısı yerine Kafr Lusin geçiş noktasını da kullanmaya başlamış olması dikkat çekici bulunmaktadır.

HTŞ'nin Bab el Hava sınır kapısını rejim ve Ruslara devretmesi karşılığında bir başka sınır kapısının kontrolünü ve insani yardımların bir bölümünün dağıtılması sorumluluğunun kendilerine verilmesini istediği yönünde yine Suriye'de muhalif sosyal medyaya yansıyan haberler dikkate alındığında, HTŞ'nin, karşıt gruplara karşı elini güçlendirebilmek için Türkiye ile pazarlık yapıyor görüntüsü vermeye çalıştığı düşünülmektedir.

Ancak HTŞ'nin tasfiyesi ya da ılımlılaştırılmasının yalnızca Türkiye ve HTŞ'nin inisiyatif ve kararlarına bağlı olmadığı, Rusya, İsrail, Suriye, İran, ABD, son dönemlerde etki güçleri azalmış olsa da Suudi Arabistan ve BAE'nin de bu konuya kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda müdahil olacakları unutulmamalıdır.

HTŞ

Türkiye son dönemlerde, Suriye'de rejimin sonlandırılmasına yönelik eylemlerini mevcut koşul ve gelişmeler gereği pragmatik bir yaklaşımla ihtiyatlı bir söylem düzeyine çekmiş, önceliğini İdlib üzerinden sınırlarına yönelecek toplu göç hareketi ile PYD'nin devletleşmesinin engellenmesine vermiş görünmektedir. Ankara'nın, özellikle olası bir göçü engelleme konusunda önceliği, İdlib'de çatışmasız bir çözüm üzerine yoğunlaşmış olup, İdlib'in büyükçe bir bölümünü kontrol eden HTŞ'nin ılımlılaştırılmasına odaklanmıştır.

Ne var ki Türkiye-Rusya ve İran arasında Astana ve Soçi'de Suriye'nin toprak bütünlüğü ile varılan ve her zirve sonrası yayımlanan mutabakat metinlerinde PYD'nin ayrılıkçılığı konusunda görünürde bir fikir birliği olsa da Suriye ordusunun, Rusya ve İran desteğinde İdlib'de girişeceği geniş çaplı bir operasyonun tetikleyeceği göç dalgasında aynı paydaşlıktan söz etmek mümkün görünmemektedir.

BM Güvenlik Konseyince **El Nusra (Jabhat al-Nusra), El Kaide (al-Qaida), Hayat Tahrir el-Şam (Hayat Tahrir al-Sham), Türkistan İslam Partisi (El Hizbul İslami et Turkistani)** ve diğer bazı grupların terörist olarak kabul ve deklare edildikleri, Astana ve Soçi mutabakatlarında BMGK kararına atıf yapıldığı dikkate alındığında olası bir İdlib operasyonunda, de-escalation zone'un garantörleri Türkiye, Rusya ve İran

arasında mevcut farklı görüş ve yaklaşımlar yeni anlaşmazlıkları tetikleme potansiyeline sahip görünmektedir.

İdlib'de olasıdır ki ciddi kayıplar ve sınırlarına yönelik yoğun bir göç dalgasıyla sonuçlanacak askeri çözümü bugüne kadar erteletmeyi başaran Türkiye'nin mevcut konjonktürün kazandırdığı zaman ve manevra alanı daralıyor görünmektedir.

Türkiye'nin SMO (Suriye Milli Ordusu) adı altında bir araya getirdiği kontrolü altındaki ılımlı muhalifler olarak adlandırılan grupların, Rusya ve Suriye tarafından terörist olarak kabul ediliyor oluşu ise ayrı ve ek bir sorun kaynağı olarak gündemdeki yerini korumaktadır.

Büyükçe bir bölümünü Türkiye tarafından eğitilerek donatılan Suriyeli Türkmenlerin oluşturduğu bu gruplar, PYD'nin silahlı kolu YPG'ye karşı ulusal güvenliği açısından mevcut koşullarda Ankara'nın vazgeçemeyeceği bir kart kimliğini koruduğu ve bu grupların bazılarından Libya'da da yararlanıldığı için sorun Suriye sınırlarını aşarak daha da karmaşıklaşmaktadır.

Türkiye'nin HTŞ ile ilişkileri, HTŞ'nin BMGK'nın terör örgütü listesinden çıkabilmek için görece ılımlı bir kulvara yönelmesi ve radikal cihatçı fraksiyonlarla arasına mesafe koymaya başlaması, Moskova'nın henüz bir yorum yapmadığı bu tavır değişikliğinin ABD tarafından destekleniyor oluşu, İdlib merkezli sorunlar zincirinin bir ayrı ve kritik halkasını oluşturmaktadır.

Bir ara ayrılan gruplar nedeniyle savaşçı mevcudu 20.000'e inen ancak son katılımlarla yeniden 30.000'e yükselen HTŞ'nin ılımlı muhalif gruplara entegre edilmesi ve Türkiye'nin imzaladığı mutabakatlarda yer alan terörist gruplarla mücadele konusunda yükümlülüklerini yerine getirmesi kapsamında süregelen temaslarda öncelik, HTŞ'nin uzlaşmayı kabul etmeyen kendisine yakın grupları güç kullanarak ya da ikna yolu ile kontrolü altına alması ve Türkiye'nin desteklediği gruplarla tek bir çatı altında toplanmasına veriliyor görünmektedir.

Bir süredir yürütülen ve bazı ilerlemeler kaydedilen bu temasların istenilen sonucu vermesi halinde Türkiye'nin; rejimin İdlib'de girişeceği askeri bir operasyona Rusya'nın destek gerekçesi olarak öne süreceği "terörle mücadele" kartını geçersizleştirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda 2020 Temmuz ayında Bab el Hava (Cilvegözü) sınır kapısında gerçekleştirilen bir toplantıda HTŞ, Ceyşül İzze ve Ulusal Kurtuluş Cephesi tarafından kurulan Feth'ül Mubin'in yeni bir askeri konsey ve harekât merkezi kurması tartışılmış, toplantı öncesi HTŞ, 12 Haziran'da ılımlılaşma konusunda ön bir adım atarak Astana, Soçi ve Moskova'da varılan mutabakatları tanımadıklarını ilan eden **Hurras al- Din, Ansar al-Din, Tenkisiyat al-Cihad, Ansar al-İslam ve Mukatilin al-Ansar** tarafından kurulan **Fesbütû**[45] **(sebat edin)** grubunu dağıtarak liderlerini tutuklamıştır.

Bu adıma ek olarak HTŞ, çeşitli nedenlerle örgütten ayrıldıkları için tutukladığı kanaat önderlerinden bazılarını, örgüte hizmet ve biat etme şartı ile serbest bırakmış, böylelikle bölgedeki güç ve hâkimiyetini daha da pekiştirmiştir.

Türkiye'nin HTŞ'yi ılımlılaştırma ve denetim altına alarak İdlib'de radikal cihadist gruplar dışında çatışmasız bir çözüme ulaşmayı hedefleyen temaslarına Suriye ordusu ise Cebeli Zaviye (Zaviye Dağı-Maarat Numan'ın kuzeybatısı), Gab Ovası (İdlib güneyi) ve Cisr es Şuğur (Cisr es Şuğur Köprüsü) bölgelerini ağır silahlar ile ateş altına alarak cevap vermekte ve Şam'ın İdlib'de oyun dışı bırakılmasını kabul etmeyeceği mesajını vermektedir.

27 Şubat 2020 günü 33 TSK personelinin şehit edildiği hava saldırısını izleyen günlerde Türkiye'nin gerçekleştirdiği Barış

45. Fesbütû; Quran Enfal surah, verse 45;"O you acknowledge, when you meet the enemy, stand firm and mention God frequently, that you may succeed."
Fesbütû; Kuran, Enfal Suresi 45'inci ayet: "Ey iman edenler, bir düşman topluluğu ile karşılaştığınızda sebat edin (fesbütû), Allah'ı çok anın ki zafere ulaşabilesiniz."

Kalkanı (Peace Shield) harekâtında Suriye ordusuna bağlı 5'inci Kolordu birlikleri ağır zayiat vermiş, çok sayıda zırhlı araç, tank ve topçu bataryaları kaybetmişti. Ancak rejim ordusunun İdlib'de bir zafiyete uğramaması için Rusya tarafından Suriye'ye yeni hava savunma sistemleri, zırhlı araçlar, ağır top bataryaları ile füze/roket sistemleri takviyesi yapılmıştı. Yine Türkiye'nin Barış Kalkanı harekâtında ağır darbe alarak kayıp veren Şii milisler ve Hizbullah militanlarının yerine bölgeye İran, Afgan ve Lübnanlı savaşçılar gönderilmişti. Bölgeye takviye olarak gönderilen bu yeni gruplarda Covid-19 virüsü tespit edildiği ayrıca not edilmelidir.

İdlib'de satranç oyununu andıran karşılıklı hamlelerin Türkiye açısından başarıya ulaşmasının en önemli koşulu ise Rusya'nın HTŞ'nin kendisini tasfiye ettiğini ve ılımlı yeni bir yapılanma gerçekleştirdiğini kabul etmesi, oluşturulmasına çalışılan muhalif grubu terörist olarak nitelememesi görünmektedir.

HTŞ'nin kendisini tasfiye ederek gerçekleştireceği yeni bir yapılanmanın önünde üç kritik engel bulunmaktadır. Bunlardan birincisi HTŞ'nin yeni bir yapılanmaya gitmesi ve terörist olarak tanımlanmasına son verilmesi konusunda Türkiye'nin çalışmaları ve bu çalışmalara ABD tarafından verilen desteğin Rusya, İran ve Suriye cephesinde nasıl karşılanacağı, ikincisi HTŞ içinde ve periferisinde yer alan radikal grupların tavırlarının ne olacağıdır. Üçüncüsü ise Rusya, Suriye ve HTŞ'nin Ankara'dan ne gibi ödünler isteyeceği, bunların karşılanabilir olup olmadığıdır.

Büyükelçi ve ABD'nin Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey, 5 Şubat 2020'de Washington'da gerçekleştirdiği basın toplantısında kendisine yöneltilen, **"İdlib için nasıl bir çözüm öngörüyorsunuz? Burayı isyancılar için kalıcı bir sığınak olarak görüyor musunuz? Bütün bunlar karşısında Suriye'nin**

egemenliğini tanımayı sürdürüyor musunuz?" sorusuna HTŞ'yi refere ederek verdiği yanıtta özetle:

"Evet, ancak ülkenin bir bölümünün Suriye rejiminin denetimi altında olmadığını biliyorsunuz. Ancak bu bizim yasal ve diplomatik pozisyonumuzu etkileyen bir problem değil.

HTŞ'ye gelindiğinde, HTŞ'yi uluslararası bir terörist saldırı planladığı ya da saldırı yaptığı noktasında görmüyoruz. Biz onları İdlib'de pozisyonlarını güçlendirmeye odaklanmış olarak görüyoruz. Ruslar onların sürekli olarak kendilerine saldırdıklarını ileri sürüyorlar.

HTŞ her ne kadar Soçi ateşkes antlaşmasının bir parçası değil ve anlaşmayı kabul etmiyorsa da onların Ruslara güçlü ve kayda değer askeri eylemler yöneltmediğini söyleyebiliriz. Ruslar bunu bir bahane olarak kullanıyorlar.

Genel olarak HTŞ savunma pozisyonunda, onlar sadece orada oturuyorlar/bulunuyorlar. Ruslar, kendileri ve Suriye ordusunun HTŞ tarafından saldırıya uğradığı iddialarını sivillere yönelik ağır saldırılarına bir gerekçe olarak kullanıyorlar"[46] diyerek HTŞ'yi bir anlamda diğer cihadist örgütlerden ayrı tutmuştur.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un 18 Ocak 2019'da El Nusra (Jabhat al-Nusra) ve diğer örgütlere yönelik yaptığı açıklamada yer alan:

"İdlib'de bu durum bizi silahsızlandırılmış bir bölge oluşturulmasında varılan mutabakata rağmen endişelendiriyor. Bölgenin yaklaşık yüzde 70'i teröristler tarafından işgal edilmiş durumda. El-Nusra silahsızlandırılmış bölgeyi sürekli ihlal ediyor. Suriye ordusuna saldırıda bulunuyorlar ve Hmeymim'deki üssümüzü tehdit ediyorlar" sözleri James

46. US Ministry of Foreign Affairs, "Ambassador James Jeffrey On the Situation in Syria" Special Briefing, February 5, 2020

Jeffrey'in, Rusların Suriye ordusu ile birlikte sivillere saldırılarında bunu bir gerekçe/bahane olarak kullandıkları tezini doğrulamaktadır. Ancak Lavrov adını anmasa da Hmeymim üssüne HTŞ ya da El Nusra (Jabhat al-Nusra) değil özellikle Türkistan İslam Partisi (El Hizbul İslami et-Turkistani) savaşçılarının sıklıkla saldırdıkları ve maddi hasar ve yaralanmalarla sonuçlanan bu saldırılarda drone kullandıkları gerçeği de unutulmamalıdır.

Büyükelçi Jeffrey 5 Şubat'ta basın toplantısında HTŞ için İdlib'te **"Onlar savunmada, orada sadece oturuyorlar/bulunuyorlar"** *(They're on the defensive, they're just sitting there)* demiş olsa da HTŞ'nin Temmuz 2019'da Nour al-Din al-Zenki (Nurettin Zengi) ve Feylak uş Şam'a saldırarak bu grupları yenilgiye uğrattığı, önce Seraqib'e çekilen, ABD'nin para ve silah verdiği Nurettin Zengi (Nour al-Din al-Zenki) grubunun kontrolü altındaki bölgeleri kaybetmesi sonucu kendisini feshedip savaşçılarının yarısının Ahrar uş Şam'a katıldığı, diğerlerinin çeşitli gruplara dağıldığı unutulmamalıdır.

HTŞ'nin yenilgiye uğrattığı bir başka grup olan Feylak uş Şam'a gelindiğinde, etkinliğini kaybederek zayıflayan bu grubun savaşçıları Türkiye kontrolündeki Zeytin Dalı bölgesine geçmiş, ancak daha önce buraya Fırat Kalkanı bölgesinden gelen gruplar tarafından kabul edilmemişlerdir. HTŞ'nin, İdlib'de Rus hedeflere saldırıda bulunmama yönünde aldığı pozisyon Jeffrey'in sözlerini doğrular görünse de, HTŞ, İdlib'de rakip gruplara saldırılarını ve hâkimiyet alanını güçlendirmeyi sürdürmektedir.

Jeffrey'in HTŞ'yi, 2018'de Soçi'de varılan ateşkes mutabakatını kabul etmemiş olmasına rağmen uluslararası terör hareketlerinin bir parçası olarak görmediği ve savunma halinde bulunduğuna ilişkin açıklamasının ilk işareti aslında 30 Ocak 2020'de gerçekleştirdiği bir video konferansta verilmişti.

Jeffrey, HTŞ'ye ilişkin 5 Şubat tarihindeki açıklamasından yalnızca beş gün önce:

"Biz İdlib'de teröristlerin bulunduğunu kabul ediyoruz. Orada el-Nusra veya HTŞ gibi büyük gruplar var. HTŞ, el-Kaide'nin uzantısı. HTŞ terörist grup olarak görülebilir, fakat öncelikle Esad rejimine karşı savaşmaya odaklanmışlar. Her ne kadar biz henüz kabul etmemiş olsak da onlar kendilerini vatansever savaşçılar olarak niteliyorlar, terörist değil" demiştir.

Büyükelçi Jeffrey'in görüşlerini bir başka açıdan doğrulayan açıklama ise 13 Ağustos 2020'de ABD Centcom Komutanı General Frank McKenzie'den gelmiştir. McKenzie, ISIS'in Suriye kontrolündeki Fırat'ın batısında yeniden organize olmaya başladığını kaydederek:

"Koşullar kötü ya da kötü ötesi. Biz bu konu ile ilgilenmeliyiz" demiş, daha sonra radikal örgütlerin tümü ile ilgili yaptığı genellemede önemli bir ikazda bulunmuştu:

"Gençler erişkin hale geldikçe, bizim onları yaşadıkları toplumun üretken mensuplarına dönüştürmemiz gerekli. Aksi takdirde şu anda uğraşmamız gereken ve birkaç yıl sonra çok daha ağırlaşacak sorunlar yolun başında görünüyor."[47]

James Jeffrey'in HTŞ'nin El Kaide'nin (al-Qaida) uzantısı olduğunu kabul etmesine rağmen uluslararası terör hareketlerine karışmadığı hatta İdlib'de savunma pozisyonunda bulunduğu gerekçesi ile işbirliği ve aklama kapısını aralayan açıklamaları, Türkiye'nin son dönemlerdeki görüş ve faaliyetlerine uygunluk taşımakla birlikte Rusya ve Suriye'nin, İdlib'de konuşlu terör örgütlerinin, özellikle Kremlin sözcüleri tarafından sıklıkla vurgulanan "imha" edilmesine yönelik kararlılıkları ile örtüşmemektedir.

47. Islamic State making a resurgence in western Syria-top US commander, AP, 13.08.2020

HTŞ ise terörist bir grup olarak hedef olmama ve korunma açısından Türkiye ile işbirliğine ihtiyaç duymakta, İdlib'de konuşlu TSK unsurlarına karşı düşmanca bir tavır sergilemediği gibi bazı konularda işbirliği yapmaktadır. Örneğin HTŞ kontrolü altındaki bölgelerde TSK'nın üs ve kontrol noktaları kurmasına karşı çıkmamakta, TSK'nın lojistik destek konvoyları ve birlik intikallerine hasmane bir tutum sergilememektedir. TSK'nın son dönemlerde oluşturduğu geçici üs bölgelerinin önemli bir bölümü HTŞ'nin kontrolü altındaki bölgelerde yer aldığı için örgüt bu alanların istimlak edilmesinde TSK'ya yardımcı olmaktadır.

HTŞ son dönemlerde Türkiye'ye, İdlib'in büyük bir bölümünü kontrol eden en büyük ve güçlü grup olarak sahada işbirliği yapabileceği en uygun ve örgütlü kuruluş olduğu mesajını verirken, ABD ve Batılı ülkelere de El Kaide (al-Qaida) ve küresel cihatla bir ilgisi bulunmadığını ileterek terörizm listesinden çıkarılmayı amaçlamaktadır.

Bu yönde çabalarını desteklemek ve iyi niyet gösterisinde bulunma amacı ile HTŞ lideri Abu Mohammad al-Golani kendisine yöneltilen eleştiri ve suçlamalara rağmen radikal cihatçı örgütlerle arasına mesafe koymaya başlamış bulunmaktadır.

Hurras al-Din, Ansar al-Din, Ansar al-Tawhid, Ansar al-İslam; al-Golani'nin Türkiye ile yakınlaşmasına karşı çıkmakta olup 2018'de al-Qaida'dan esinlenen grupların bir araya gelmesi ile kurulan Hurras al-Din lideri Abu Humam al-Shami, Türkiye ve Rusya'ya güvenmemeleri konusunda Suriyelileri uyaran bir açıklama yapmış, HTŞ'nin önde gelen mensuplarından Abu Malek al-Tali[48] 7 Nisan 2020'de HTŞ'nin politika değişikliğini onaylamadığı için HTŞ Şûra Konseyi Başkanı (Shura Council)

48. Abu Malek al-Talli el-Nusra'ya bağlı Kalemen grubunun komutanıdır. HTS tarafından tutuklandığında al-Talli Fesbütû Ortak Askeri Harekât Merkezi'nin kurucu üyelerinden Mukatilin al-Ansar'a komuta etmekteydi.

Bassam Sohyoni ile birlikte örgütten ayrıldığını duyurmuş, ancak al-Tani üç gün sonra ikna edilerek geri dönmüştür.

HTŞ'de sertlik yanlısı olarak bilinen Abu al-Fath Yahya al-Farghali, Şubat 2020'de gerçekleşen bir toplantıda Türk ordusunu "kâfir kuvvet" (infidel force) olarak nitelemiş, Türkiye'nin Barış Kalkanı harekâtı sonrası Mart 2020'de yaptığı açıklamada harekâtı "işgal" olarak niteleyerek **"HTŞ her türlü işgale karşı savaşacak çünkü biz kanımızı bir işgalci yerini bir başka işgalci ile yer değiştirsin diye akıtmadık"** demiştir.[49]

HTŞ'nin çoğunluğu Suriyelilerden oluşan ılımlı (pragmatik) ve yabancı savaşçıların çoğunluğundaki sertlik yanlısı (hardline) fraksiyonları arasındaki görüş ayrılıklarının önümüzdeki süreçte bazı radikal cihatçı grupların bir araya gelerek Fesbütû dışında yeni örgütlerin kurulmasına ya da aralarında güç birliği yapmalarına eşlik edebileceği değerlendirilmektedir.

İdlib'de başta Türkistan İslam Partisi olmak üzere diğer gruplarda yer alan Uygur, Özbek, Çeçen savaşçılar, Rusya ve Suriye'nin girişecekleri son bir genel saldırıda Türkiye'yi sığınabilecekleri tek güvenli liman olarak gördükleri için kendilerini El-Kaide'den etkilenen gruplar ve kalıntılarından uzak tutmaktadırlar.

HTŞ'nin kendisini gönüllülükle tasfiye ederek bir başka ad ve yapı altında ılımlı muhaliflere katılması için al-Golani'nin elinin güçlendirilmesi, sertlik yanlısı fraksiyonların itirazlarının zayıflatılarak nötralize edilmesi ve daha da önemli olmak üzere Rusya ve Suriye'nin HTŞ'nin başka bir ad ve yapılanma ile Türkiye'nin kontrolüne girmesine karşı çıkmalarının önlenmesi için neler yapılabileceği konusuna çalışmanın İdlib bölümünde yer verilecektir.

49. Are there any partners for Turkey among radicals in Idlib? BBC, April 15.2020

SONUÇ

İdlib sorununun Türkiye'nin istek ve tercihleri doğrultusunda çözülmesinin en önemli aktörü kuşkusuz Rusya'dır. Rusya'nın, Esad rejimi ve Suriye ordusunun zorlanması ile sonuçlanacak ve elde ettikleri güçlü konumun zayıflamasına neden olacak genel bir kara harekâtına sıcak bakmayacağı düşünülmekle birlikte Astana mutabakatlarının Türkiye'ye yüklediği sorumluluğu bir kart olarak elinde tutmayı sürdürerek, gereken yer ve zamanda masaya koyacağı değerlendirilmektedir.

Rusya ve Türkiye her ne kadar aralarındaki çeşitli anlaşmazlıkları ayrı kompartımanlarda tutarak ilişkilerinin tümünü olumsuz yönde etkilemesini bugüne kadar engellemiş görünseler de İdlib sorununun çözümü sadece Suriye ile sınırlı kalmayacak görünmektedir.

Libya'da Rusya'nın Wagner güçleri ile Hafter'e verdiği destek, Suriye üzerinden Libya'ya gönderdiği savaş uçakları, al Jufra ve Sirte'ye yönelik üs edinme isteği, Türkiye'nin Trablus, Vatiyye ve Misrata'da askeri varlığı ile Trablus hükümetine desteği, özetle Rusya ve Türkiye'nin Libya'da karşı cephelerde yer alıyor oluşu, İdlib sorununun çözümünü son tahlilde etkileyecek ve masada yerini alacak görünmektedir.

Ağustos ve Eylül 2020'de Doğu Akdeniz ve GKRY'de yaşanan Rusya bağlantılı son gelişmeler de Türkiye-Rusya büyük fotoğrafına eklendiğinde taşlar satranç tahtasında yerini almaya başlamış bulunmaktadır.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un GKRY'yi ziyaretinde Türkiye'nin, Kıbrıs'ta garantörlüğünü tartışmaya açan ve Rum tezlerine destek veren söylemleri, Rus Dışişleri Bakan Yardımcısı Borisov'un Suriye ile denizde petrol arama konusunda mutabık kaldıkları ve Rus enerji şirketleri ile petrol arama için kontrat imzalandığı açıklamaları, Rus savaş gemilerinin Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdiği atışlı tatbikat, Rusya'nın, Suriye'yi aşarak Doğu Akdeniz enerji denkleminde de oyuncu olmak istediğini göstermektedir.

Bu nedenlerle İdlib, Rusya'nın, PYD'nin dolaylı olarak Cenevre görüşmelerine dahil edilmesi ile sonuçlanan manevrası ile birlikte Türkiye-Rusya ilişkilerinin mevcut konumu ve geleceği açısından kilit bir öneme yükselmiş görünmektedir.

Her şeye karşın İdlib'de yine de HTŞ özelinde çatışmasız bir çözüme ulaşılması halinde bu gelişme Rusya, İran, Türkiye ve ABD arasında Suriye'de var olan anlaşmazlıkları kökten çözmeyecek ancak kazanılacak zaman yeni formüller üretilmesi açısından diplomasiye fırsat pencereleri açacak görünmektedir.

Ne var ki gerek ABD ve Fransa gerekse Rusya'nın son dönemlerde Suriye'de PYD ile ilgili girişimleri ve ortaya çıkan sonuçlar Türkiye açısından olumsuz gelişmelere eşlik edebilecek bir nitelik kazanmaya ve Ankara'nın önündeki zamanı daraltmaya başlamış görünmektedir.

Bu koşullar altında öyle görünmektedir ki ISIS ile Mücadele Uluslararası Koalisyon sözcüsü Albay Myles B. Caggins'in görevinden ayrılırken düzenlenen ve YPG'den şilt aldığı törende gözyaşları ile kutsadığı PYD garnizon devleti, ABD ve Rusya'nın katkıları ile geleceğin olası Federal Suriye'sinde sahne almak üzeredir.

Suriye'de önümüzdeki süreç çatışmadan daha çok gerek siyasi ve hukuki gerekse teknik, ekonomik, sanayi vb. konularda yeni yapılanmanın kimler tarafından nasıl gerçekleştirileceği/

yerine getirileceği konularına odaklanarak, güç ve çıkar rekabetine sahne olacak görünmektedir.

Suriye'de konumları ve yaptıkları anlaşmaların sağladığı haklarla avantajlı konumda bulunan Rusya ve İran'la birlikte, Çin'in ekonomik imkânları ve teknolojik üstünlüğü ile yeni dönemin en güçlü aktörleri olacağı değerlendirilmektedir.

PYD üzerinden Suriye'nin batısında kalıcılaşan ABD'nin ise PYD denetimindeki bölgelerin imarı ve altyapısının ayağa kaldırılmasında rol üstlenmesi güçlü bir olasılığı işaret etmektedir.

Türkiye'nin, Esad rejimine yönelik tutum ve tavrı ile PYD'ye çok haklı nedenlerle kategorik olarak karşı oluşunun, Suriye'nin siyasi alanda olmasa bile fiziksel anlamda yeniden yapılandırılmasında, sınırdaş olmasının sağladığı avantajlara karşın sürpriz bir gelişme olmaz ise önemli bir rol üstlenmesine sahadaki başat güçler olan Rusya ve İran'ın olumlu yaklaşmayacağı değerlendirilmektedir. ABD'nin ise Türkiye'nin PYD'ye karşı oluşunu yumuşatmak amacı ile daha değişik bir tutum ve politika izlemesinin ve elindeki başkaca kartları gündeme getirebileceği düşünülmektedir.

Çünkü Biden başkanlığındaki ABD yönetiminin PYD'ye bakış açısı ve ilişkilerini sürdürme konusunda herhangi bir değişiklik olmaması Washington'un, Türkiye'yi ikna konusunda gerektiğinde zorlayıcı bazı enstrümanları devreye alabileceğine işaret etmektedir.

Ancak Türk inşaat şirketlerinin özellikle Rusya'da gerçekleştirdiği başarılı çalışma ve taahhütler dikkate alındığında, gerek maliyeti düşürücü gerekse zaman kazandırıcı yönleri nedenleriyle Rus inşaat şirketlerinin Türk inşaat şirketleriyle ortaklık arayışına girmeleri beklenebilir.

Suriye'de çatışmaların bitmesi, İdlib sorununun bir şekilde çözümlenmesi, anayasa çalışmalarının sonlanması, serbest seçimlerin yapılmasını izleyen normale dönüş sürecinin çok sancılı,

karmaşık ve uzun süreceği düşünüldüğünde Türkiye'nin mevcut Suriye politikası parametrelerinin ulusal güvenliğinden ödün vermeden yeniden gözden geçirilmesi, günün gelişme ve koşullarına adapte edilmesi, üzerinde düşünülmesi ve çalışılması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Devletlerin dış politika uygulamalarında keskin dönüşler yapması bağlayıcı söylem ve eylemleri nedeniyle zamana ihtiyaç duyulan bir değişim olmakla birlikte dünya tarihi, ulusal güvenlik ve çıkarların gerektirdiği pragmatik dönüşümlerin bir tabu olarak görülmemesinin örnekleri ile doludur.

Unutulmamalıdır ki Lort Palmerstone'un **"devletler arasında dostluk ve düşmanlıkların ebedi değil çıkarların ebedi olduğu ve bunu sağlamanın da politikacılara düştüğü"** sözleri günümüz dış politikalarına hâlâ yön vermeyi sürdürmektedir.

Suriye'de, yeniden yapılanma sürecinde Türkiye'nin önünde çözüm gerektirecek sorunlardan en önemlisi, PYD'nin legalize edilerek devletleşmesi (de facto) ya da Suriye'nin federal bir yapıya dönüşmesi halinde yönetimin bir parçası (de jure) olmasıdır.

PYD/YPG'yi terör örgütü olarak kabul eden Türkiye'nin, gerçekleşmesi halinde farklı sonuçlar ve farklı tepkilere yol açacak her iki senaryoya karşı planlamaları ve uygulayacağı politikaların esaslarının belirlenmiş olması ulusal güvenliği ve uluslararası ilişkilerin bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır.

Son yıllarda yaşanan ve özellikle 2016'dan başlayarak süregelen gelişmeler PYD'nin; Rusya, ABD, İsrail, Fransa'nın (bu devletlere Suudi Arabistan ve BAE de dahil edilmelidir) açık ve örtülü destekleri ile özerklik ya da federalizmin gerçekleşmesi halinde federal ortaklık konularında büyük mesafe aldığını göstermektedir.

Böyle bir durumda Türkiye'nin izleyeceği politikanın parametrelerinin belirlenerek esas ve altyapısının oluşturulma

çalışmalarının ikmal edilmesi ise zorunlu bir öncelik olarak belirmektedir.

İkinci sorun, Türkiye'nin eğiterek donattığı Suriye Milli Ordusu çatısı altında yer alan grupların Suriye'nin geleceğinde nerede ve nasıl yer alacaklarıdır. Esad veya Esad rejiminin devamı bir yönetimin bu gruplara karşı takınacağı tavır ve tutum, Suriye ile barışçıl ve bu gruplar mensuplarının gelecekleri ve güvenliklerini garanti altına alacak bir uzlaşmayı gerektirmektedir.

Dönemin Suriye Arap Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Velid Muallim'in BM Genel Kurulu toplantısında yaptığı (Eylül 2020) önceden kaydedilmiş konuşmasında Türkiye'ye ağır suçlamalar yöneltmesi ve özellikle **"Suriye ve bölgedeki terörün ana sponsorlarından birisi Türkiye, ılımlı muhalefet olarak adlandırdığı teröristleri savaşmak için Libya'ya götürdü"** sözleri bu gruplarla ilgili mevcut anlaşmazlığı göstermesi açısından önemli görülmektedir.

Üçüncü sorun şu anda Türkiye'nin denetiminde bulunan bölgelerin geleceği ile ilgilidir. Suriye'nin toprak bütünlüğü, egemenliği, birliği konularında bağlayıcı taahhütlerde bulunan Türkiye, her ne kadar çok uzun bir zamanı gerektirse de normalizasyon sürecinde bu bölgelerden çekilmek durumunda kalacağı için, terk edeceği ve yakın geçmişte PYD'nin denetimindeki bölgelerin ulusal güvenliğine tehdit ve tehlike oluşturmasını önleyici garantilere sahip olmak durumundadır.

Afrin, Azez, Tel Abyad, Cerablus, El Bab'ı içeren Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve Barış Kalkanı bölgeleri TSK tarafından PYD/YPG'den arındırıldığı ve Türkiye sınırına bitişik bu bölgelerden YPG'nin yönelttiği tehdit önlendiği için, Suriye'de varılacak bir çözüm sonrası TSK'nın bölgeden çekilmesi halinde, PYD/YPG'nin bu bölgelere yeniden dönüşünün engellenerek garanti altına alınması Türkiye açısından ulusal güvenlik sorunu olarak varlığını koruyacaktır.

YPG'nin kontrolü altındaki bölgelerde Kürtleştirme ve Arap nüfusu asimile etmeye yönelik çalışmamızda örnekleri verilen uygulamalar dikkate alındığında bu konu yalnızca Türkiye değil Suriye'deki aktör devletler ve AB ülkeleri açısından da önem, hassasiyet ve güncelliğini korumayı sürdürecek görünmektedir.

Dördüncü sorun içsavaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin olabilirse ağırlıkla ya da en azından bir bölümünün ülkelerine dönmeleri halinde olumsuz yaptırımlara maruz kalmalarının engellenmesi ve eşit yurttaşlar olarak kabul edilmeleridir.

Suriye'de askeri çözümün bütünüyle gerçekleşmesini izleyecek ve çokuluslu siyasi faaliyetlerin öne çıkacağı karmaşık ve zorlu sürecin Türkiye açısından çok daha kritik bir döneme eşlik edeceği, bu bağlamda Türkiye'nin ulusal güvenliği konusunda haklı tezleri çevresinde süratle uluslararası bir ittifak oluşturması gerektiği değerlendirilmektedir.

"Nelerin mümkün olmadığının" tespitinin belirleyeceği **"nelerin mümkün olduğuna"** yoğunlaşacak diplomasi, Türkiye-Suriye ilişkilerinin parametrelerinin yenilenmesine yardımcı olabilecektir. Türkiye ve Suriye arasında ayrışan noktaların bir süreliğine ötelenerek hangi ortak görüşlerin paylaşıldığının öncelenmesi; iki ülke ilişkilerinin soğuk mantıkla akılcı değerlendirilmesine eşlik etme fırsatını yaratabilecektir. Suriye'nin toprak bütünlüğü, egemenliği, birliği ve terörizmle mücadele gibi en temel noktalarda var olan paydaş görüşlerin eşlik ve kolaylaştırıcılığında, anlaşmazlığa neden olan alt başlıkların çözümlenmesi yönünde olumlu mesafeler alınmasının mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

BÖLÜM: II

FIRTINA ÖNCESİ SESSİZLİK

SUNUŞ

"Suriye'de Değişen Dengeler" başlıklı çalışmamızın üzerinden geçen on aylık süreçte Suriye'de yaşanan gelişmeler her ne kadar ve her nedense Türkiye'de yeteri ölçülerde yankı bulmuyor ve yaşanan kimi münferit olaylar dışında (YPG'nin Fırat Kalkanı bölgesine sızma girişimleri, taciz atışları, bombalı araç ve motosikletle intihar saldırıları, EYP ile saldırılar gibi) medyada yer almıyorsa da Ankara'nın bu ülkedeki konum ve manevra alanında bazı değişiklik ve daralmalardan söz edilebilir.

Eylül 2020 tarihli çalışmamızın sonuç bölümünde İdlib'de düğümlenmiş görünen sorunun Türkiye'nin istek ve tercihleri doğrultusunda çözümlenmesinin en önemli aktörünün Rusya olduğuna değinilmiş, Türkiye ile Rusya'nın aralarında mevcut çeşitli anlaşmazlıkları ayrı kompartımanlarda tutarak ilişkilerini tümüyle olumsuz yönde etkilemesini engellemeye çalıştıklarına yer verilerek İdlib sorununun çözümünün sadece Suriye ile sınırlı kalmayacağı tespitinde bulunulmuştu.

Türkiye'nin Libya'da Rusya ile karşı cephelerde yer alıyor oluşu, Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov'un GKRY'yi ziyaretinde, Türkiye'nin, Kıbrıs'ta Londra ve Zürih anlaşmalarından kaynaklanan garantörlüğünü Rum tezlerine destek verecek şekilde tartışmaya açan sözleri, Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı Borisov'un Suriye ile Akdeniz'de petrol arama konusunda mutabakata vararak Rus enerji şirketleri ve Suriye arasında kontratlar imzalandığı açıklaması, Rusya'nın, PYD'nin dolaylı

olarak Cenevre görüşmelerine dahil edilmesi ile sonuçlanan manevrası, Türkiye'nin Suriye Milli Ordusu'na verdiği destek ve HTŞ ile –şimdilerde araya biraz mesafe girmiş olsa da– yakın teması gibi rahatsızlık verici konuların varlığının özelde İdlib, genelde ise Suriye'de Ankara ile Moskova ilişkileri üzerinde Demokles'in kılıcı gibi durduğuna değinilmişti.

Ne var ki kılıç metaforundan hareket edildiğinde; Ankara-Moskova arasında mevcut çoklu ilişkiler ve Suriye satranç tahtasında yer alan başta Amerika olmak üzere diğer oyuncuların gerek Türkiye ile ilişkileri gerekse Suriye'nin geleceğine ilişkin farklı tasarımları, yaşanan dönemde Kremlin ve Ankara'ya, Gordion'un düğümünü kesecek bir kılıç armağan etmemektedir.

Kaldı ki Eylül 2020 tarihli çalışmamızda yer alan ve yukarıda özetle değinilen Ankara-Moskova arasındaki sorunlara günümüzde Ukrayna, Kırım, Karabağ, S-400, Türkiye'nin ihraç ettiği (Ukrayna-Polonya-Azerbaycan) SİHA'lar, Brüksel'de NATO Liderler Zirvesi'nde alınan kararlar, Karadeniz'in güvenliği ve Montrö tartışmaları, Suriye'de gerçekleşen seçim sonuçlarının Türkiye tarafından tanınmaması gibi yenileri eklenmiş ve bu sorunların Suriye üzerinde yarattığı gölge daha da koyulaşmıştır.

Anımsanacağı üzere Eylül 2020 tarihli çalışmamızın sonuç bölümünde; Suriye'nin batısında PYD ile işbirliği üzerinden kalıcılaşan ABD varlığı ile Suriye'de yeniden yapılanma sürecinde PYD'nin legalize edilerek devletleşmesi (de facto) ya da Suriye'nin federal bir yapıya dönüşerek yönetimin yasal bir parçası (de jure) olması halinde Türkiye'nin izleyeceği politikanın parametrelerinin belirlenmesinin ivedi bir zorunluluk olduğu tespitine yer verilmişti.

Suriye'de, Türkiye'nin önünde mevcut ve her geçen günle çözümü daha da önemli ve ivedi hale gelen iki ayrı temel sorundan birisinin; Türkiye'nin eğiterek donattığı Suriye Milli Ordusu çatısı altında yer alan ve gerek Esad rejimi gerekse Rusya

tarafından terörist olarak kabul edilen grupların Suriye'nin geleceğinde; nerede ve nasıl yer alacakları, diğerinin ise her ne kadar çok uzun bir süreyi gerektirse de normalizasyon sürecinde Türkiye'nin halen denetimi altında bulundurduğu bölgelerden çekilmesi kaçınılmaz olarak gündeme geldiği/getirildiğinde, YPG'nin bu bölgelere yerleşerek Türkiye'nin ulusal güvenliğine yönelik sergileyeceği tehdit ve tehlikelerin nasıl engelleneceği, ortaya çıkabilecek boşluğun nasıl doldurulacağı olduğuna da raporumuzda yer verilmişti.

Eylül 2020 tarihli çalışmamızda yer verilen sorunların önemli bir bölümü Suriye genelinde devam ettiği ve yaşanan gelişmelerle daha da çeşitlenerek ağırlaştıkları için yakın geçmişle günümüz arasında okurlarca yapılacak değerlendirmeler ve karşılaştırmalara açıklık getirmesi açısından anılan sorunlara yukarıda özet olarak yer verilmiştir.

Çalışmamızın eylül ayından günümüze Suriye geneli ve İdlib özelinde durum tespiti yapıldığında; Türk ve Rus birliklerince İdlib'de icra edilmekte olan ortak devriyelerin 13 Ağustos'ta önce askıya alındığı (Maria Zakharova-13 Ağustos 2020 günlü brifing), 25 Ağustos 2020 tarihi itibarı ile sonlanmış bulunduğu, Rusya ve Esad rejimi için hayati öneme sahip olan Halep'i Lazkiye'ye bağlayan M4 otoyolunun belirli bir bölümünün (Serakip'in güneyinden başlayarak) halen muhalif grupların denetiminde bulunduğu (Hayat Tahrir eş Şam-Hurras al Din-Türkistan İslam Partisi-Hattab el Şişani Ketibe) Rus güçlerinin kontrolündeki Tel Rifat ve Menbiç'te PYD varlığının devam ettiği, Türkiye'nin İdlib'de Astana mutabakatları (5 Mart) uyarınca tesis etmiş bulunduğu gözlem istasyonlarının tümünün boşaltıldığı, buralarda mevcut birlik, araç gereç ve silah sistemlerinin İdlib'in güney ve güneybatısına yayılmış bulunan geçici üs bölgelerine kaydırıldığı görülmektedir.

Aynı açıklamada 3, 4, 5, 6, 8, 9 numaralı gözlem istasyonlarına da silahlı saldırı hazırlığında bulunulduğu bilgisine de yer verilmiş, anılan bölgelerde YPG ve HTŞ'ye bağlı unsurlar bulunmadığı için bu girişimlerin Rusya'nın bilgi ve onayı doğrultusunda rejim milislerince gerçekleştirilmiş olduğu kanaatine varılmıştır.

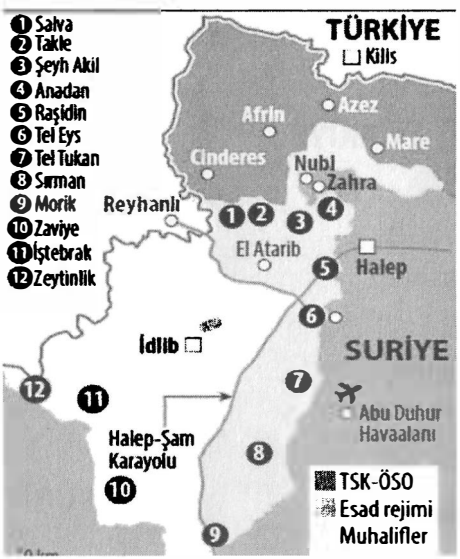
Nitekim Rus *Nezavisimaya* gazetesi Rusya'nın bazı Türk gözlem istasyonlarına ikmal yapılmasını engellediğini yazmış, BBC Türkçe servisi ise 15-16 Eylül 2020'de Ankara'da Rusya-Türkiye arasında yapılan görüşmelerde Moskova'nın bazı gözlem istasyonlarının boşaltılması talebini masaya getirdiğini, Ankara'nın ileri sürdüğü şartların kabul edilmemesi üzerine anlaşmaya varılamadığı haberine Rus basınını kaynak göstererek yer vermiştir.

Türkiye'nin aksi yönde güçlü mesajlarına rağmen (dönemin Milli Savunma Bakanı Akar'ın muhtelif tarihlerdeki açıklamaları) İdlib'de mevcut gözlem istasyonlarından çekilmiş olması bazı kaynaklarca bir ödün, Ankara'nın pozisyonunda gerileme ya da zafiyet olarak yorumlanıyor olsa da istasyonların varlığını mevcut koşullar altında sürdürmenin imkânsızlığı düşünüldüğünde bu kararın gerçekçi ve pragmatik olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

Ankara'nın, Suriye'nin İdlib'in güneyi ve M5 karayolunu denetimi altına aldıktan sonra Türk gözlem istasyonlarının işlevselliğini kaybettiğini bilmesine rağmen uzunca bir süre boşaltmamakta direnmesi, masada pazarlık için bazı kozları elinde bulundurmayı sürdürmek amacı ile açıklanabilir. Nitekim, gözlem istasyonlarının boşaltılmasını izleyen süreçte Türkiye İdlib'in güneyinde Kufuhin Tepesi'nde iki (Kavkafin), Cebel el Zaviye'de iki (javel Zawiya) ve Cebel el Arbain'de bir yeni geçici üs bölgesi kurmuş bulunmaktadır.

yedi istasyonun rejim bölgesinde kalması nedeniyle bu misyon işlevselliğini kaybetmişti.

Bu gelişmeye bağlı olarak rejim bölgesinde kalan gözlem istasyonlarına lojistik destek sağlanması ve birlik değişimi için gerekli ikmal hatlarının idamesi Rusya ile koordinasyonu gerektirdiği, Rusya'nın ise son dönemlerde istasyonların TSK tarafından boşaltılması yönünde ısrarlı talepleri ve çıkardığı güçlüklerle birlikte güvenlik sorunları da dikkate alınarak Türkiye tarafından boşaltılma kararı alınmış ve öncelikle rejim bölgelerinde kalanlardan başlanarak tüm istasyonlar terk edilmiştir.

Türk gözlem istasyonları – Şubat 2020 öncesi

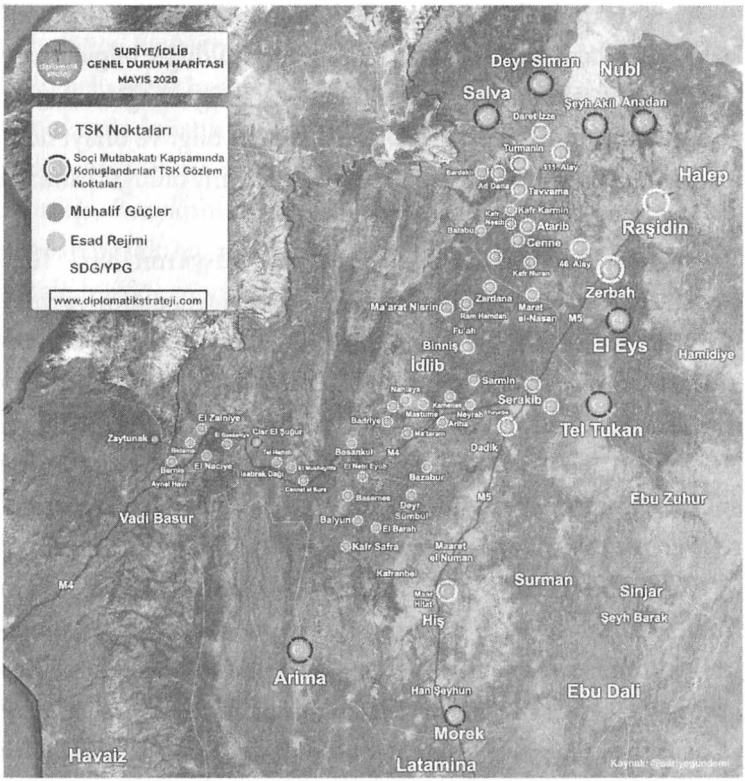
Bu kararın alınmasında bir ayrı önemli neden ise 16 Eylül 2020'de Türkiye Milli Savunma Bakanlığı'nın açıklamasında Tel Tukan'da bulunan 7 numaralı gözlem istasyonunun Suriye tarafından yönlendirildiği kaydına yer verilen bazı sivil grupların saldırısına uğramış olmasıdır.

Aynı açıklamada 3, 4, 5, 6, 8, 9 numaralı gözlem istasyonlarına da silahlı saldırı hazırlığında bulunulduğu bilgisine de yer verilmiş, anılan bölgelerde YPG ve HTŞ'ye bağlı unsurlar bulunmadığı için bu girişimlerin Rusya'nın bilgi ve onayı doğrultusunda rejim milislerince gerçekleştirilmiş olduğu kanaatine varılmıştır.

Nitekim Rus *Nezavisimaya* gazetesi Rusya'nın bazı Türk gözlem istasyonlarına ikmal yapılmasını engellediğini yazmış, BBC Türkçe servisi ise 15-16 Eylül 2020'de Ankara'da Rusya-Türkiye arasında yapılan görüşmelerde Moskova'nın bazı gözlem istasyonlarının boşaltılması talebini masaya getirdiğini, Ankara'nın ileri sürdüğü şartların kabul edilmemesi üzerine anlaşmaya varılamadığı haberine Rus basınını kaynak göstererek yer vermiştir.

Türkiye'nin aksi yönde güçlü mesajlarına rağmen (dönemin Milli Savunma Bakanı Akar'ın muhtelif tarihlerdeki açıklamaları) İdlib'de mevcut gözlem istasyonlarından çekilmiş olması bazı kaynaklarca bir ödün, Ankara'nın pozisyonunda gerileme ya da zafiyet olarak yorumlanıyor olsa da istasyonların varlığını mevcut koşullar altında sürdürmenin imkânsızlığı düşünüldüğünde bu kararın gerçekçi ve pragmatik olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

Ankara'nın, Suriye'nin İdlib'in güneyi ve M5 karayolunu denetimi altına aldıktan sonra Türk gözlem istasyonlarının işlevselliğini kaybettiğini bilmesine rağmen uzunca bir süre boşaltmamakta direnmesi, masada pazarlık için bazı kozları elinde bulundurmayı sürdürmek amacı ile açıklanabilir. Nitekim, gözlem istasyonlarının boşaltılmasını izleyen süreçte Türkiye İdlib'in güneyinde Kufuhin Tepesi'nde iki (Kavkafin), Cebel el Zaviye'de iki (javel Zawiya) ve Cebel el Arbain'de bir yeni geçici üs bölgesi kurmuş bulunmaktadır.

Bu bölümde İdlib'de daha önce isimleri çok fazla duyulmayan ve Türk hedeflere saldırı yöneltmekten kaçınan ancak son dönemlerde bu tutumlarından vazgeçtiği gözlemlenen bazı örgütler üzerinde durulacaktır.

İDLİB'DE YENİ ÖRGÜTLER

Hattap el Şişani Ketibe:

İdlib'de adı çok fazla bilinmeyen bu örgütün ilk saldırısı 16 Haziran 2020'de Türk-Rus ortak devriyesine el yapımı bir patlayıcı ile (EYP) gerçekleşmiştir. Bu saldırıyı 14 Temmuz 2020'de, üç Rus askerinin yaralanması ile sonuçlanan ve bombalı bir araçla gerçekleştirilen intihar saldırısı ile 17 Ağustos'ta devriye görevi ifa eden bir Türk zırhı aracını hedef alan bir başka saldırı takip etmiştir. Hurras al Din'in, M4 çevresindeki eylemlerine alışkın olanlar, bu saldırının hemen ardından dolaşıma giren bir videoyla adı kulaktan kulağa Şişhaniler olarak dolaşan Çeçenlerin kurduğu bir örgütle, Hattab eş Şişani Ketibe ile tanıştılar. Örgüt yayımladığı videoda Rusya ve Türkiye ile birlikte "mürtet" (dinden çıkmış) olarak nitelediği Hay'at Tahrir eş Şam'ı da "cihadi" bir söylemle hedefine almıştır.

Videoda Rus askerleri "Haçlılar", Türk askerleri ve onlarla işbirliği yapan HTŞ mensupları ise "mürtet" (dinden çıkmış) olarak nitelenmektedir.

Hattab eş Şişani Ketibe'yi, Gürcistan'ın Pankisi bölgesinden 2012 yılında İstanbul üzerinden Suriye'ye gelen Çeçen asıllı 1986 doğumlu Ebu Ömer eş Şişani'nin (gerçek adı Tarkan Taymurazoviç Batıraşvili) kurduğu ve emirliğini üstlendiği bilinmektedir. Ömer eş Şişani 4 Mart 2016'da Amerikan güçlerinin bombardımanında yaralanmış ve 14 Mart'ta hayatını kaybetmiştir.

Ebu Ömer eş Şişani'nin; Çeçen asıllı ve Suriye'de Ketibetül Muhacirin ya da Ceyşul Muhacirin vel-Ensar olarak anılan örgütleri kuran Seyfullah Şişani ile birlikte hareket ettiği, Seyfullah Şişani'nin, Muhammed el Cevlani (al Nusra) ve Ebu Bekir el-Bağdadi'ye (İŞİD) biat ettiği, İslami Hilafet Ordusu adlı bir grubun emirliğini yürüttüğü bilinmektedir.

PYD/YPG/İŞİD/Hurras al Din dışında yer alan radikal dinci silahlı gruplar, Suriye'de konuşlu Türk birliklerine açıktan bir saldırıda bulunmaktan kaçınırlar ancak zaman zaman sert eleştiriler yöneltirken Hattab el Şişani Tugayı'nın, M4 karayolunda Ruslarla birlikte ortak devriye icra eden Türk araç ve birliklerine doğrudan saldırılarda bulunması, üzerinde önemli durulması gereken bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Örneğin; 2020 Eylül ayında HTŞ'nin şahin kanadına mensup liderlerinden Abu al-Fath Yahya al-Farhali, Suriye'de bulunan Türk askerlerini "şeytanın ordusu" olarak adlandırmış, daha sonra Mart 2020'de yeni bir açıklama yaparak "Fırat Kalkanı'nı işgal olarak" nitelendirip, "her türlü işgale karşı savaşacaklarını, çünkü kanlarını bir işgalcinin yerini bir başka işgalci alsın diye dökmediklerini" söylemiştir.

Ancak bu gelişmelerin daha sağlıklı bir değerlendirmeye tabi tutulması için son dönemlerde Türk birliklerine saldırı düzenleyen ve tıpkı Hattab el Şişani Ketibe gibi adları yeni yeni duyulmaya başlayan üç ayrı örgütten daha söz edilmesi gerekmektedir.

Ensar Ebu Bekir es-Sıddık Seriyyesi:

Bu örgütlerden birincisi Ensar Ebu Bekir es-Sıddık Seriyyesi'dir (Sadık Ebu Bekir'in Yardımcıları). Bu grubun ilk saldırısı Hama kırsalında Sellet ez Zuhur köyü yakınlarında konuşlu Türk üssüne bombalı araçla gerçekleştirilmiştir. Aynı grup 7 Aralık

2020'de Ram Hamdan köyündeki Türk üssüne ikinci bir saldırıda bulunmuş, bunu 31 Aralık'ta İdlib'in kuzeyinde Maret Mısrin köyü yakınlarındaki Türk birliğine saldırı izlemiştir.

Bu saldırı sonrası yapılan açıklamada "Ensar Ebu Bekir es-Sıddık birlikleri çarşamba akşamı İdlib'in kuzeyinde Maret Mısrin köyü yakınlarında, İdlib-Sarmada ana ikmal yolu üzerinde Türk-NATO ordusuna ait konvoyu el yapımı patlayıcı ile hedef almıştır" denilmiştir.

Örgüt 4 Ocak 2021'de yeni bir açıklama yaparak İdlib'in kuzeyinde Kafraya köyü yakınlarında Türkiye'ye ait bir askeri konvoyu hedef aldığını bildirmiş, aynı gün yaptığı bir ikinci açıklamada Kafraya köyü girişinde konvoyun güvenliğini sağlayan Türk askerlerine daha önce yola yerleştirilen bir mayın patlatılarak saldırı düzenlendiğine yer vermiştir.

Örgütün; 16 Ocak 2021'de İdlib'in kuzeyinde Türk askerlerine yönelik keskin nişancı saldırısı düzenlendiğine ilişkin açıklamasında, "Keskin nişancı müfrezemiz Batabo köyünde bulunan NATO-Türk ordusu merkezine cumartesi günü akşam saatlerinde termal keskin nişancı sistemleriyle saldırı gerçekleştirdi. Saldırıda üç kişi vuruldu" İfadesine yer verilmiş, Suriye'deki bağımsız kaynaklar saldırıda üç Türk askerinin yaralandığını doğrulamıştır.

25 Ocak akşamı İdlib'in doğu kırsalında Binniş kasabasında bir başka keskin nişancı saldırısı düzenlediğini açıklayan grup, saldırının Kefer Lusin'de, TSK'ya ait bir zırhlı araç tarafından ezilerek ölen kişinin intikamı amaçlı olduğunu belirtmiştir.

24 Şubat 2021'de İdlib'in kuzeyinde Maret Mısrin bölgesinde Türk askeri konvoyuna el yapımı patlayıcı ile saldırıda bulunulduğunu açıklayan grup, 13 Mart 2021'de İdlib kent merkezi yakınlarında yine bir Türk konvoyunun hedef alındığını bildirmiştir. Bu saldırıya ait görüntüleri de dolaşıma koyan örgüt, saldırının Türk askerlerince açılan ateş sonucu ölen "Ahmed

Yasir el Abid" adlı çocuğun intikamının alınması için yapıldığını açıklamıştır. 15 Mart 2021'de İdlib kent merkezi sanayi bölgesi girişinde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait bir yakıt tankerine el yapımı patlayıcı ile saldırı gerçekleştiren örgüt bu saldırının da görüntülerini dolaşıma koymuştur.

23 Mart, 8, 15, 28 Nisan 2021 günleri Cebel Zaviye, Korniş, Metume'de "Ceyşül Veseni- Putperestler Ordusu" olarak niteledikleri Türk birlik ve konvoylarına saldırılar düzenlediğini açıklayan grubun tüm eylemleri İdlib kent merkezi ve kırsalında gerçekleştirilmiş bulunmaktadır.

Ensar Ebu Bekir es Sıddık Seriyyesi'nin yayımladığı bildiride, Türk ve Rus askerlerinden söz edilirken, "Ve onlara diyoruz ki, Şam toprakları size başkaldırmıştır ey Allah'ın düşmanları. Şam topraklarında cihadı söndürmenize izin vermeyeceğiz" ifadelerinin kullanılması anılan örgütün cihatçı yapısını ortaya koymasının yanı sıra İŞİD ideolojisine bağlılığını da çağrıştırmaktadır.

Abdullah bin Uneys Cemaati:

20 Mart 2021 tarihinde İdlib'de varlığını ilan eden grubun Ensar Ebu Bekir es-Sıddık ve Hattab el Şişani Ketibesi ile ilişkili olduğu ya da bu gruplardan birisinin ayrı bir isim altında örgütlediği bir kuruluş olduğu düşünülmektedir.

İlk saldırısını İdlib'de hâkim güç olan HTŞ'ye karşı gerçekleştiren Uneys Cemaati, saldırının ardından yayımladığı bildiride, "Biz bu mürtet gruba (HTŞ) katılanları uyarıyoruz. Bu grup, Müslümanlara zarar vermiş, sahayı mürtet dostlarına teslim etmiş (TSK olarak okunmalıdır), şeriatı atıl bırakmış, dini satmış işgalcilere karşı cihat edip onları bölgeden çıkarmak için savaş açmıştır" ifadelerine yer verilerek hedeflerinin merkezine HTŞ yerleştirilmekle birlikte HTŞ'nin işbirliği yaptığı odaklar da

(burada isim verilmeden TSK kastedilmektedir) aynı kategori içinde yer almıştır.

Tanzim et-Talia el-Mücahide:

Suriye'de geçmişte Müslüman Kardeşler'e karşı Mervan Haddad ve Adnan Ukla tarafından kurulmuş bulunan ancak günümüzde faal olmayan Tanzim et-Talia el Mukatile ile benzerlikler taşıyan Tanzim et-Talia el Mücahide (Öncü Cihatçı) adlı örgütün kimlerden oluştuğu, merkezi, bağlantıları açık olarak bilinmemekte ancak İŞİD ideolojisine bağlı olduğu değerlendirilmektedir.

YENİ ÖRGÜTLER VE İŞİD BAĞLANTISI

Adları verilen örgütlerin tümünün radikal dinci, cihatçı, günümüz ve geçmişte İŞİD/El Nusra ile ilişkili olup yaptıkları açıklamalarda ortak bir dil kullanmaları ve İdlib merkezli olmaları bu konuda yapılacak değerlendirmeleri daha da önemli kılmaktadır.

Bugüne kadar adları çok fazla ya da hiç duyulmayan, Türk ve Rus güçleri ile HTŞ'yi hedef alan saldırıları üstlenen bu örgütlerin niçin son bir yılda ortaya çıktıkları, amaçları ve varsa bağlantılarının neler olduğu özelde İdlib, genelde Suriye'nin geleceği ve Türkiye'nin bu ülkede pozisyon ve varlığını yakından ilgilendirmektedir.

Sözü edilen grupların, Türkiye'yi doğrudan karşılarına almak istemeyen cihatçılardan ayrılanlar ya da kendilerini hedef haline dönüştürmemek için terör örgütlerinin sıklıkla başvurduğu üzere paravan isimler kullanan İŞİD/El Nusra'ya bağlı hücreler olabileceği değerlendirilmektedir.

Bir başka ve güçlü olasılık ise Suriye'nin kuzeydoğusunda YPG/PKK denetiminde bulunan kamp ve cezaevlerinde tutulan ve sayıları çeşitli kaynaklara göre binlerle ifade edilen İŞİD üyelerinin serbest bırakıldıktan sonra İdlib'e geçerek, uyuyan İŞİD hücreleri ile birleşip çeşitli isimler altında faaliyete geçtikleridir.

Suriye Demokratik Konseyi'nin (YPG'ye bağlı) 5 Ekim 2020'de yaptığı açıklamada al-Hol kampında bulunan 25.000 Suriyelinin genel af gereğince serbest bırakılacağı bildirilmişti. Nitekim bu kapsamda Kamışlı bölgesindeki bir kamptan 631 kişi, 19 Ekim'de ise al-Hol kampından 290 kişi serbest bırakılmış ve bu kişiler YPG'nin Rakka'da kurduğu "Rakka Sivil Konseyi"ne teslim edilmişlerdir.

Çeşitli kaynaklara göre (Voice of America, Suriye Demokratik Konseyi, Orsam, Institute For the Study of War, Washington Institute, CENTCOM) YPG'nin kontrolü altındaki bölgelerde sayıları 10'un üzerinde mülteci kampı ve 20'den fazla cezaevi bulunmaktadır. YPG bölgesinde bulunan al-Hol ve Roj kamplarında İŞİD mensupları ve aileleri (radikal dinci örgüt mensuplarının gittikleri her yere ailelerini de götürdükleri ve birlikte yaşamayı sürdürdükleri not edilmelidir; nitekim Bağdadi ve Usame bin Ladin'e düzenlenen saldırılarda aileleri ile birlikte oldukları anımsanmalıdır) çatışmalardan kaçan Suriyeliler ve ülkelerine kabul edilmeyen yaklaşık 2.000 yabancı savaşçı ile bir arada tutulmakta olup al-Hol kampının 65-73.000 kişiye ev sahipliği yaptığı belirtilmektedir.

YPG'nin yönetimde yetersiz kalması ya da göz yumması sonucu al-Hol kampı "İŞİD'in kuluçka yuvası" olarak anılmakta ve özellikle son iki yılda 18 yaşından küçüklere ideolojik eğitim verilen bir üsse dönüşmüş bulunmaktadır.

YPG tarafından genel af kapsamında 25.000 kişinin serbest bırakılacağı açıklanmış olmakla birlikte bugüne kadar kaç kişinin salındığı ve bunların ne kadarının İŞİD üyesi olduğuna ilişkin kesin rakamlara ise ulaşılamamaktadır.

Ancak bilinen, çok sayıda İŞİD mensubunun serbest bırakıldığı tarihleri izleyen günlerden başlayarak İdlib'de yeni örgütlerin ortaya çıktığı, bağlı olarak Türk ve Rus hedefleri ile görece ılımlı olarak nitelenen ve Türkiye ile işbirliği yapan HTŞ'ye saldırıların yoğunlaştığıdır.

Anımsanacağı üzere ortaya çıkan yeni örgütlerce Türk hedeflere saldırılar 2020 Aralık ayında başlamış, 2021 Ocak ve Şubat aylarında yoğunlaşarak Mart ve Nisan aylarında zirveye ulaşmıştır.

Eylem grafiğinde aylar içindeki yükseliş eğrisi; serbest bırakılan İŞİD mensuplarının İdlib'e intikalleri için gereksinilen zaman, buralarda uyuyan hücrelerle bir araya gelerek organize olmaları, eylem kapasitelerini geliştirmeleri, lojistik destek edinme süreçleri ile bire bir örtüştüğü ve yeni gruplar söylemlerinde İŞİD retoriğini kullandıkları için, eylemlerin arka planında İŞİD'e bağlı fraksiyonlar bulunduğu tezi güç kazanmaktadır.

Ancak özellikle al-Hol mülteci kampından PYD tarafından serbest bırakılan İŞİD mensupları yalnızca Suriye için yeni tehdit ve tehlikeler yaratmakla kalmamakta aynı endişeler Avrupa ülkeleri için de geçerli olacak görünmektedir.

Nitekim Ekim 2020'de açıklama yapan **Counter Extremism Project Direktörü Hans-Jakop Schindler**; kamplardan serbest bırakılan mültecilerin bir bölümünün Avrupa ülkelerine geçmek isteyebileceklerine işaret ederek, **"Suriye'de al-Hol kampında radikal olmayan önemli bir sayıda mülteci bulunmakla birlikte eğer bu kişiler bir şekilde radikalize edilirler ve bu kimlikleri ile dışarıda bulunurlarsa yeni bir tehlike kaynağı oluştururlar. Bu gibi çok tehlikeli kişiler Avrupa için majör bir tehdit sergilerler"** demiştir.

22 Ekim 2020'de Moskova'da düzenlediği bilgilendirme toplantısında Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Maria Zakharova ise PYD'nin serbest bıraktığı İŞİD'liler konusuna temas ederek:

"Geçen hafta, kuzey ve doğu Suriye'de özerk yönetim olarak tanımlanan grubun 600 İŞİD savaşçısını serbest bırakma kararı pek çok soru işaretinin doğmasına eşlik etmiştir. Doğaldır ki

Kürtler bu kararı ABD'nin bilgisi dışında alamazlar. Bu açıklanması zor kararın tehlikeli yansımaları kısa bir süre sonra ortaya çıkacaktır. Bize, dinci radikallerin yasal Suriye otoritelerinin kontrolündeki (Suriye'nin batısı ve İdlib) bölgelere geçtikleri ve Suriye ordusu ile çatışmalara girdikleri yönünde raporlar ulaşmaktadır" demiştir.

8 Şubat 2021'de **ABD Merkezi Kuvvetler (CENTCOM) Komutanı General Kenneth F. McKenzie Jr.** düzenlediği basın toplantısında SDG bölgesindeki kamp ve cezaevlerinde tutuklu İŞİD militanları ile ilgili bir soruya şu cevabı vermiştir:

"Ben İŞİD'le mücadele kapsamında uzun süredir devam eden iki konuda ciddi endişe duyuyorum. Bunlardan birincisi, aralarında üçüncü ülkelere de mensup kayda değer sayıda İŞİD savaşçısının SDF tarafından yönetilen tutuklu kamplarında bulunması. Günümüzde 2.000'i yabancı savaşçı olmak üzere 10.000 civarında İŞİD savaşçısı, Suriye'nin kuzeydoğusunda SDF tarafından yönetilen yaklaşık iki düzine kampta tutuluyor. Ben Suriye'de, al-Hol kampını bir örnek olarak vermek istiyorum. Geçen ay bu kampta çoğunluğu kadınlar ve çocuklar olmak üzere 62.000 kişi son derece zor hatta tehlikeli koşullar altında yaşamaktaydı. Uzun erimli risk bunların İŞİD ideolojisi doğrultusunda sistemli olarak doktrine edilmesi. Bu genel anlamda yansımaları olabilecek alarme edici bir gelişme."

CENTCOM Komutanı General McKenzie, kuzeydoğu Suriye'deki kamplarda tutulan İŞİD mensuplarının doktrine edilmelerinden duyduğu endişeyi seslendirirken, bu ideolojiye mensup İŞİD mensuplarının denetimsiz bir şekilde serbest bırakılmalarının yaratacağı tehlikelere her nedense değinmeyerek bir anlamda SDG'nin eylemini dolaylı olarak desteklemekte ve kamplarda yaşam koşullarının olumsuz hatta tehlikeli olduğuna vurgu yaparak bir yönden salıvermelerin çabuklaştırılmasını önermektedir.

Nitekim serbest bırakılan İŞİD militanlarının rejim tarafından kontrol edilen bölgelere geçtiklerine ilişkin kendilerine ulaşan raporlar olduğunun Zakharova tarafından basına açıklanması, İdlib'de son dönemlerde ortaya çıkan yeni örgütlerle ilgili tez ve görüşleri doğrular nitelikte görülmektedir.

Zakharova'nın açıklamasında önemli bir nokta, **"İŞİD militanlarının PYD tarafından serbest bırakılmalarının Amerika'nın bilgisi ve –McKenzie'nin açıklamalarından da anlaşılacağı üzere– çabuklaştırması dışında olamayacağına"** dikkat çekilmesidir.

Mevcut dengeler açısından pimi çekilmeye hazır bir bomba olan İdlib'de meydana gelecek bir karışıklığın ABD açısından kullanıma hazır bir pozisyon yaratacağı, yeniden artan İŞİD tehlikesinin ABD'nin bu ülkedeki varlığı ve mücadele görüntüsü altında kalıcılığını gerekçelendirmeyi sürdüreceği düşünüldüğünde Zakharova'nın bilgilere dayalı olduğu anlaşılan tespiti daha da önem kazanmaktadır.

Öte yandan İŞİD'le birlikte selefi cihatçı grupların Türkiye'yi "Dar-ül Harp-İslam dışı", "küfür devleti-dinsiz/İslam dinine karşı" olarak kabul etmeleri, bu grup mensuplarının Türkiye karşıtlığını açıklayan temel etkenlerden en önemlisi olarak görülmektedir.

Çeçen asıllı cihatçıların Türkiye'ye bakış açılarının diğerlerinden farklılığı, bu grupları Türkiye karşıtı eylemlerden bugüne kadar uzak tutmuş olmakla birlikte, Halep'i Lazkiye'ye bağlayan M4 karayolunun tümüyle Suriye ve Rusya'nın denetimine geçmesi, Suriye'de cihatçı cephenin çökmesi ile eşanlamlı bulunmaktadır. Bu durum ise cihatçı Çeçen grupların içine itildiği var ya da yok olma ikilemi karşısında tavırlarını değiştirmelerinin bir nedeni olarak ortaya çıkmış görünmektedir.

Bu tavır değişikliğini destekleyen bir başka neden ise İdlib kent merkezi ve kırsalının çok büyük bir bölümünü denetimi

altında bulunduran HTŞ'nin, Türkiye ile işbirliğinde bulunması, otoritesine meydan okuyan El Kaide çizgisinde yer alan radikal grupların **(Ensar el Din, Tenkisiyat el Cihad, Ensar el İslam, Mukatilin el Ensar, Hurras el Din gibi)** oluşturduğu Fesbütû (Sebat Edin) çatı örgütünü çatışmayla dağıtması ve İdlib'de başat güç haline gelmesi olarak verilebilir.

HAY'AT TAHRİR AL-SHAM

Türkiye'nin, Moskova ve Soçi mutabakatları uyarınca elimine etme taahhüdünde bulunduğu cihatçı terör örgütlerini doğrudan karşısına almamaya özen göstermesi, bu misyonu BM, Rusya ve Suriye'nin terör örgütü olarak kabul ettiği HTŞ aracılığı ile yerine getirmeye çalışması, bir yandan radikal dinci örgütlerle HTŞ'yi karşı karşıya getirirken, HTŞ'ye "ılımlı ve makul örgüt" muamelesi yapan Türkiye'yi de ciddi bir ikilem ve açmaz karşısında bırakmış bulunmaktadır.

HTŞ'de Rusya ve Suriye ordusu ile radikal cihatçı örgütlerin baskıları altında kaldığı için Türkiye ile işbirliğini son günlerde gevşetmekle birlikte TSK'nın, İdib'de güçlü ve caydırıcı varlığı karşısında pragmatik olma zorunluluğunu hissetmekte, bir yandan Türkiye'yi karşısına almaktan çekinir ve Suriye'nin geleceğinde varlığını bir şekilde sürdürme konusunda Ankara'ya olan ihtiyacı ve denetimindeki sınır kapılarından elde ettiği gelirlere bağımlılığı devam ederken, bir yandan da cihatçı örgütlerle geniş çaplı bir çatışmaya girmekten kaçınmaya çalışmaktadır.

Nitekim HTŞ'nin son dönemlerde ciddi bir dönüşüm geçirdiği, daha önceleri kullandığı cihadi retorikten göreceli olarak uzaklaştığı, açıklamalarında ılımlı bir söylem benimsediği gözlemlenmektedir.

HTŞ'nin sahip olduğu militer gücünün yanı sıra siyasi yön ve özelliğini önceledeği yeni bir politika olarak özetlenebilecek bu tutum bir yandan kendisine destek veren kesimleri çevresinde

konsolide etmek, bir yandan da Suriye'de mevcut özellikle ABD ve Rusya gibi aktörlere yeni bir kimlik kazandığını kanıtlayarak toplumsal ve siyasal meşruiyet kazanma girişimleri olarak değerlendirilmektedir.

2020 yılı Şubat ayında dönemin ABD Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey'in, HTŞ'nin uluslararası bir tehdit oluşturmadığı, kendilerini savundukları ve vatansever muhalif bir grup oldukları yönündeki açıklaması ve ABD'nin, HTŞ karşıtı Hurras ed-Din liderlerine yönelik saldırıları, bu yöndeki girişimlerin başkaca nedenleri olsa da Amerika tarafından satın alındığı ve desteklendiğini göstermektedir.

Nitekim Jeffrey 20 Şubat 2020'de Washington'da gerçekleştirdiği basın toplantısında IDLİB ve HTŞ ile ilgili kendisine yöneltilen bir soruya:

"HTŞ'ye gelindiğinde, HTŞ'nin uluslararası terörist saldırılar planladıkları ya da gerçekleştirdiklerine ilişkin herhangi bir şey görmedik. Biz onların (HTŞ) temelde İdlib'deki pozisyonlarını korumaya odaklandıklarını görüyoruz. Genellikle onlar savunma pozisyonundalar ve sadece orada bulunuyorlar" cevabını vermiş, bu açıklamasından 5 gün önce bir başka toplantıda ise şu ifadeleri kullanmıştır:

"Biz İdlib'de terörist grupların varlığını kabul ediyoruz. Orada al-Nusra veya Hay'at Tahrir al-Şam adlı, El-Kaide uzantısı olan büyük bir grup var. Bu terörist bir grup olarak kabul ediliyor, fakat onlar öncelikle Esad rejimi ile savaşmaya odaklanmış görünüyorlar. Her ne kadar biz henüz kabul etmemiş olsak da, onlar kendilerini terörist değil, vatansever muhalif savaşçılar olarak adlandırıyorlar. Biz onların örneğin uluslararası bir tehdit kaynağı olduklarını görmüş değiliz."

Amerika'nın, İdlib'de kendisi ile işbirliği yapacak örgütler arayışı içinde olduğu, geçmişte Nurettin Zengi ve Feylak üş Şam'la ilişkileri düşünüldüğünde James Jeffrey'in, HTŞ'ye

yönelik aklama ve savunma çabaları bu bağlamda daha da anlaşılır olmaktadır.

Anımsanacağı üzere aralarında el Kaide bağlantılı Hurras ed-Din örgütü üst düzey mensupları ve bazı aşiret liderlerinin de bulunduğu bir grup, İdlib'in Salkin kasabası Cakara köyünde toplantı halindeyken 22 Ekim 2020 gecesi saat 22.20'de UAV (raeper) saldırısı ile vurulmuş, SOHR ve CENTCOM'un açıklamalarına göre saldırıda, 11'i komutan düzeyinde 17 cihatçı ve 5 sivil hayatını kaybetmişti. (Şarkul Avsat, 24 Ekim, 2020, CENTCOM, 24 Ekim 2020)

ABD'nin HTŞ'yi ılımlı olarak nitelemesinin ardından HTŞ'nin otoritesine meydan okuyan ve biat etmeyen Hurras ed-Din'i hedef alan saldırısı dolaylı bir destek olarak görülebileceği gibi saldırının İdlib hava sahasını kontrol eden Rus güçlerine rağmen drone ile gerçekleştirilmiş olması ayrı soru işaretlerine eşlik eder görünmektedir. Bu işaretlerden birincisi Rusya'nın İdlib hava sahasını kontrol eden radar ağında bazı boşluklar mı bulunduğu, ikincisi ise Hurras ed-Din'e en az ABD kadar hatta daha da fazla karşı olan Rusya'nın bu saldırıyı bilerek mi engellemediğidir.

BM tarafından 2018 yılında terör örgütü olarak kategorize edilen HTŞ'nin son zamanlarda tavır ve söylem değişikliğine gitmesinin arka planında, terör örgütleri listesinden çıkarılarak Suriye'nin gelecek planlamalarında aktör olarak yer alıp varlığını sürdürmek istemesinin bulunduğu son derece açık olmalıdır.

Nitekim HTŞ lideri Ebu Muhammed el-Cevlani'nin son dönemlerde İdlib'de mülteci kampları ve güçlü aşiret liderlerini sıklıkla ziyaret etmesi, basın mensupları ile bir araya gelerek bilgilendirme toplantıları yapması, Lübnan Hizbullahı yöntemlerine başvurarak halka yiyecek ve temel ihtiyaç maddeleri dağıtması, kendisini terör örgütü lideri olmaktan çok siyasi bir lider kimliği ile pazarlama çabası olarak değerlendirilmektedir.

Ancak HTŞ'nin son aylarda sergilediği ılımlı tavrına rağmen BMGK'nın **"Analitik Destek ve Yaptırım İzleme Ekibi"** adlı çalışma grubunca hazırlanarak 3 Şubat 2021'de yayımlanan ve 2020 yılının ikinci yarısını kapsayan raporunda:

"HTŞ'nin benzin ve mazot ithalat ve dağıtımında tekel oluşturduğu, El Culani ile bağlantılı olduğu açıklanan Bab al Hawa merkezli (Cilvegözü'nün Suriye tarafındaki sınır kapısı) Watad Petroleum adlı paravan şirket üzerinden ayda 1 milyon dolar gelir elde ettiği, Maktab Sho'dun al Munathamat adlı kuruluş aracılığı ile İdlib'de insani yardımların dağıtımını denetlediği ve karşı gruplara ulaşmasını engellediği, kendisine yakın olanlara dağıtmak üzere zaman zaman yardımlara el koyduğu, vergi topladığı" bilgilerine yer verilmektedir.

Yaşanan son gelişmeler ve ortaya çıkan yeni örgütlerin artan saldırılarına bakıldığında İdlib'deki kırılgan yapının süregelmekte olduğu ancak mevcut dengeyi kökten değiştirebilecek hamlelerin henüz ufuk hattına düşmediği gözlemlenmektedir.

Bu dengenin değişmesinin sadece Suriye'de mevcut ana aktörlerin salt Suriye ile sınırlı tutum, politika ve gelecek tasarımlarına bağlı olmadığı; Rusya, İran, Amerika gibi birincil, İsrail, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa, Kuveyt, Mısır gibi ikincil aktörlerin Türkiye ile ilişkileri ve taleplerinin ne yönde seyredeceğine de bağlı olduğu düşünüldüğünde İdlib'in, Suriye'nin geleceğinde daha da kilit bir öneme yükseldiği söylenebilir.

Suriye sahası ve saha dışında yer alan pek çok dolaylı ve doğrudan aktörün bu ülkedeki gelişmeleri yönlendirme ve maniple etme imkânlarını Türkiye'ye karşı bir kart olarak ellerinde bulundurmak ve zamanı geldiğinde kullanmak isteyecekleri gerçeğinden yola çıkıldığında Suriye; Ankara açısından

çok bilinmeyenli, bölgesel ve küresel konjonktürel gelişmelere göre değişkenlik gösterebilecek kritik bir noktaya evrilmiş görünmektedir.

Gelinen noktada denilebilir ki Suriye denklemini Ankara açısından Libya, Dağlık Karabağ, Irak, Doğu Akdeniz, Ukrayna, Kırım, S 400, Azerbaycan, Ermenistan, Afganistan, ABD ile ilişkiler ve bağlı olarak PYD/YPG'den bağımsız olarak ele alarak tekil odaklı politika ve çözüm üretmek pratikte mümkün bulunmamaktadır.

RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASINDA DEĞİŞİM

Uzunca bir süredir İdlib'e hava harekâtı gerçekleştirmeyen ve Türkiye'nin kontrolündeki Fırat Kalkanı bölgesine askeri anlamda müdahalede bulunmayan Suriye'de konuşlu Rus güçlerinin bu tutumunda Ekim 2020'den itibaren radikal bir değişim gözlemlenmektedir.

23 Ekim 2020'de Rusya, Türkiye'nin kontrolündeki Cerablus'ta bir akaryakıt pazarını, Tartus açıklarında bir Rus savaş gemisinden ateşlenen balistik füzelerle vurmuştur.

26 Ekim 2020'de ise Suriye'de konuşlu Rusya Uzay Kuvvetleri'ne mensup savaş uçakları Hmeymim hava üssünden havalanarak İdlib'in kuzeyinde, Türkiye sınırı yakınındaki Haram kasabası, Jabal Duwayli'de (Jebel al-Dwelia) Faylaq al-Sham'a (Feylak el-Şam) bağlı bir eğitim kampına saldırı gerçekleştirerek çeşitli kaynaklara göre sayıları 43-78 arasında değişen militanın ölümü, 90'ının yaralanmasına neden olmuştur.

2014 yılında faaliyete geçen ve başlangıç yıllarında ABD'nin yardım ettiği Faylaq al-Sham, Türkiye'nin destek verdiği MSO şemsiyesi altında yer alan silahlı bir grup olduğu ve vurulan kampta örgüte yeni katılanlara eğitim verildiği için, Rus istihbaratının bu bilgilere sahip olmaması düşünülemeyeceğine göre gerçekleşen saldırının Ankara'ya doğrudan bir mesaj olduğu değerlendirilmektedir.

Nitekim bu saldırının hemen ardından İdlib kent merkezinde akaryakıt tankerlerinin park ettiği bir alanın da Rus uçaklarınca

vurulması, Rusya'nın, Suriye'de yeni bir uygulamaya geçtiğinin sinyalleri olarak ortaya çıkmıştır.

Bu saldırıyı izleyen günlerde 17 Kasım'da Rus uçakları, İdlib'in güneyinde Jabal al-Zawiya'da konuşlu radikal dinci örgütlere ait üsleri vurmuş, bunu Suriye Hava Kuvvetleri'nin (SyAAF) yine Jabal al-Zawiya'da Hay'at Tahrir Al-Sham hedeflerine saldırıları izlemiştir.

Ekim ve Kasım 2020'de gerçekleştirilen bu saldırıları 5 ve 13 Mart 2021 günleri Türkiye kontrolündeki El Bab bölgesinde, Tarhin ve Cerablus yakınlarında El Hamran'da bulunan akaryakıt rafineri dolum tesisleri ve pazarları izlemiştir. Saldırılar Hmeymim hava üssü ve Halep'in 30 kilometre doğusunda bulunan Kuveires hava üslerinden ateşlenen balistik füzelerle gerçekleştirilmiş ve yüzlerle ifade edilen akaryakıt tankeri imha edilmiştir.

Rusya'nın önce İdlib'de, Türkiye'nin eğiterek donattığı MSO'ya bağlı Feylak el-Şam, ardından Türkiye'nin kontrolündeki Fırat Kalkanı bölgesinde yer alan El Bab ve Cerablus yakınlarındaki hedefleri vurması gerek Türkiye gerek Amerika'ya bir mesaj niteliği taşımaktadır.

Bu mesajların ne olduğu ve niçin verildiğinin anlaşılması için ise öncelikle Suriye'de akaryakıt trafik ve gelirlerinin incelenmesi gerekmektedir.

Bilindiği üzere Suriye'de petrol kuyuları büyük oranda ABD'nin koruması ve Pentagon'un açıklaması ile "yerel müttefiklik ilişkisi" içinde oldukları YPG'nin hâkim güç olduğu Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) denetimi altındaki bölgelerde bulunmaktadır. (Rakka, Deyr ez-Zor)

ABD-YPG ittifakının denetimindeki bölgelerde çıkarılan ham petrolün bir bölümü Suriye Milli Ordusu'nun (eski adı ile ÖSO) bulunduğu Fırat'ın batısına getirilmekte, burada ilkel rafinerilerde işlenip benzin ve mazot olarak satılmaktadır. Bu

noktada Suriye'de karşıt grupların (PYD-MSO, MSO-HTŞ) ticari kazanç ve günlük yaşamın sürdürülmesi gibi konularda yakınlaşabildikleri, aralarındaki anlaşmazlıkları öteleyerek ticari işbirliği gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Aynı ticaretin güneyde Suriye rejimi ve YPG arasında da işlemekte olduğu bilinmekle birlikte ABD, Suriye'ye uyguladığı yaptırımlar çerçevesinde (CAESAR) zaman zaman bu trafiği engellemekte ise de YPG'nin ihtiyacı olan gelir kaynaklarının tümünü kurutmaktan da kaçınmaktadır.

Rusya, Fırat'ın batısındaki akaryakıt pazarlarını vurarak bir yandan rejim muhalifi grupların varlıklarını idame ettirmelerini güçleştirmekte, bir yandan da MSO'nun Fırat Kalkanı bölgesinde hâkim grup kimliğini daha da güçlendirmesine izin vermeyeceğini, Suriye'de son sözün kendisine ait olduğunu, denetimi dışında yer alan aktörlerin oyun sahalarının ancak izin verdiği kadar olabileceğini kanıtlamaya çalışmaktadır.

Akaryakıt pazarlarını vurarak ABD'ye ise, PYD'nin petrol gelirlerini kullanarak ekonomik açıdan güçlenmesine izin vermeyeceğini, PYD bölgesinde çıkarılan petrolde Suriye rejimi ile birlikte kendilerinin de söz ve hak sahibi olduğunu göstermek, PYD'nin, kontrol ettiği bölgelerde yer alan petrol yataklarının mutlak sahibi olmadığı mesajını iletmektedir.

Nitekim **Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov** 31 Mart 2021 günü Moskova'da Valday Tartışma Kulübü'nde **(Valdai Discussion Club)** yaptığı:

"Prensip olarak, Rus-Türk ilişkileri son derece zengindir. Bazen pozisyonlarımız ciddi anlamda farklı olabiliyor, fakat biz Türk meslektaşlarımızla, her iki tarafı da tatmin edecek çözümler bulmaya ilişkilerimiz açısından değer veriyoruz" cümlesi ile başladığı konuşmasında:

"Suriye'de kalmak istiyorlar *(ABD olarak okunmalıdır)*. Buradaki hidrokarbon yataklarını işletiyorlar, yerel olarak

üretilen tahılı satıyorlar ve elde edilen geliri, yani aslında Suriye halkının hakkı olan parayı bazı terör örgütlerinin ayrılıkçı hareketlerini finanse etmek ve Kürtlerle Şam arasındaki diyaloğu bloke etmek için kullanıyorlar. Hidrokarbon, tahıl ürünleri gibi ganimetleri satarak elde ettikleri geliri kullanıp, buralarda yerel otoriteler yaratıyorlar. Suriye'nin Arap komşularının da bu topraklara yatırım yapmasında ısrarcı oluyorlar. Bu yönde açıktan bir politikanın yürütülmesi ciddi sorular yaratıyor" demiştir.

Rusya'nın; Suriye'de son sözün kendisine ait olduğu mesajının, Türkiye'nin himayesindeki bir bölge ile İdlib'de MSO'ya bağlı bir grubun vurularak Ankara'ya yöneltildiği bu bağlamda son derece açık olmalıdır.

Rusya'nın Suriye'de izlediği politika ve uygulamalarında gözlemlenen bu değişimlere ek olarak Moskova'nın dikkatinin son dönemlerde Fırat'ın batısında da yoğunlaşmaya başladığı, Rusya'nın Suriye'deki güçlerini gerek takviye ettiği, gerekse batı bölgelerine kaydırmaya başladığı görülmektedir.

Son aylarda (2021) Rusya, Hmeymim'deki üssünden iki savaş uçağı ve 6 saldırı helikopterini Kamışlı'da rejimin denetimindeki hava üssüne göndermiş, Haseke ve çevresinde askeri varlığını güçlendirmeye başlayarak buraya 1000 civarında asker konuşlandırmış bulunmaktadır.

Aralık ayı (2020) boyunca nakliye uçakları ile Lazkiye'ye (Hmeymim) yüzlerce zırhlı personel taşıyıcı ve zırhlı muharebe aracı gönderen Rusya ayrıca Kamışlı Havaalanı'nda üç yüzer kişilik gruplar halinde yerel halktan seçilen toplam 1200 kişiye askeri eğitim vermeye başlamıştır.

Fırat'ın batısında ABD'nin boşalttığı üslerin bazılarına yerleşen Rusya aynı zamanda Fırat'ın doğusundaki üs ve karakol sayılarını da artırmış olup Haseke-Rakka-Halep'in batısı-Menbiç ve Kobani'de 18 üs tesis etmiş bulunmakta, Haseke'de

stratejik öneme sahip Kevkop Dağı'na da seçkin 156'ncı Tugay'ı konuşlandırmış bulunmaktadır.

Rusya'nın YPG/SDG kontrolünde yer alan bölgelerde askeri varlığını artırmaya başlayarak bayrak göstermesi bir yandan ABD'ye mesaj niteliği taşırken aynı zamanda PYD/YPG'ye de Suriye'de onay vermeyecekleri bir çözümün mümkün olmadığını göstermeye yönelik olarak değerlendirilmektedir.

Rusya'nın Fırat'ın batısında askeri varlığını güçlendirmesi ayrıca Türkiye'nin bölgeye yönelik olası bir askeri harekâtını güçleştirmeye yönelik olarak da değerlendirilebilir.

RUSYA/SURİYELİ KÜRTLER VE YPG

Rusya'nın gerek PKK gerekse PYD/YPG'yi terör örgütü olarak kabul etmediği, Moskova'da ofis açmalarına izin verdiği, YPG ile doğrudan ve üst düzey ilişki içinde bulunduğu bilinen bir gerçekliktir.

PYD/YPG ve bu ikilinin omurgasını oluşturduğu SDG'nin bütünüyle ABD'nin güdümüne girmesini arzu etmeyen, bu örgüt üzerinden Suriye'nin su-tarım-petrol kaynakları açısından zengin Fırat'ın batısını denetim altında bulunduran ABD'nin kalıcılaşmasına karşı çıkan, PYD'nin olası yasal bir özerklik ya da de facto devletleşmesine giden yolu engellemek isteyen Rusya'nın, Suriye'nin gelecek planlamalarına ilişkin politikaları doğrultusunda yürüttüğü temaslar, Moskova penceresinden bakıldığında her ne kadar Ankara'nın görüşleri ile örtüşmüyorsa da anlaşılır olmaktadır.

Nitekim *Russian Monitor*'de yayımlanan (20 Ekim 2020) **"Moscow's Game with Syrian Kurds"** başlıklı makalede Rusya'nın, Suriyeli Kürtlerle ilgili görüşlerine yer verilirken:

"Rusya'nın Suriyeli Kürtler konusundaki politikasının temel ve kesin amacı, onları Şam rejimi ile bir barış anlaşması imzalamaya ikna etmek ve Amerika'yı, Suriye'den ayrılmaya zorlamaktır. Moskova'da yetkililer Kürt çevrelerini, Amerika ile ittifaklarının sahte bir umut kaynağı olduğu konusunda ikna etmeye çalışmaktadırlar. Suriyeli Kürtler

üzerinde etki kazanmak, Kürtlerin kontrolündeki bölgelerde mevcut aslan payı olan petrol ve tarım ürünleri açısından kilit bir öneme sahip bulunmaktadır. Ruslar, Türkiye'nin saldırgan tavrına karşı Suriyeli Kürtleri savunan bir rol oynamaya çalışmaktadır. Kürtler ve Esad arasında varılacak anlaşmanın bir amacı SDF'yi, Suriye Hükümet Ordusu içine almaktır. Bu gerçekleştiğinde, anlaşma Amerikan güçlerinin Suriye'den ayrılmasını sağlayacaktır. Rusya, İdlib'de cihatçı örgütlerle mücadelede işbirliği için Türkiye'nin Afrin'i işgal etmesine izin vererek Kürtlerin kaybettikleri güvenlerini yeniden kazanmak istemektedir. Geçtiğimiz ağustos ayında Moskova'da, Amerika destekli Suriye Demokratik Konseyi ile Rusya yanlısı PWP (Popular Will Party) arasında bir anlaşmaya varıldı. Suriyeli Kürtler, Türklerin yeni bir askeri harekâtına Moskova'nın yeşil ışık yakmayacağından emin olmak istemektedirler" denilmiştir.

Russian Monitor'de 20 Ekim'de yayımlanan bu görüşlerin bir ay öncesine, 21 Eylül 2020'ye gidildiğinde dönemin ABD Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey'in, Suriye'nin SDG kontrolündeki Haseke ve Deyr ez-Zor illerine yaptığı ziyarette YPG ve ENKS temsilcileri ile bir araya geldiğinde yaptığı ileri sürülen açıklamanın anımsanması gerekmektedir.

Açıklamaya göre Jeffrey, YPG ve ENKS temsilcilerine:

"Türkiye'nin bölgede yeni bir harekât düzenlemeyeceğine ilişkin güvence vererek aralarında bir an önce uzlaşma sağlanması gerektiğini" söylemiş (22.9.2020, *Dünya* gazetesi) ancak bu açıklama bugüne kadar teyit edilmediği gibi yalanlanmamıştır.

Ancak bu tarih ve *Russian Monitor*'de yayımlanan makaleden günümüze, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde PYD/YPG hedeflerine geniş çaplı bir harekât gerçekleştirmemiş oluşu ile Suriye'deki gelişmelerin gündemin ilk sıralarındaki yerini

kaybetmiş oluşu bu açıklamada bir gerçeklik payı bulunduğunu akla getirmektedir.

Nitekim Suriye'de, Türkiye'nin kontrolündeki bölgelerde neredeyse her gün yaşanan küçük çaplı eylemler dışında, YPG'nin 28 Nisan 2021'de İdlib kent merkezi pazaryerinde mazot yüklü bir tankeri patlatarak bağımsız kaynaklara göre 11'i çocuk 40 kişinin ölümü, 30'dan fazla kişinin yaralanarak çevrede büyük tahribata neden olan saldırısı ile 12 Haziran 2021'de Afrin kent merkezinde Suriye Amerikan Tıp Derneği'ne bağlı Özel Şifa Hastanesi'ne, Tel Rifat'tan Grad füzeleri atarak 13 kişinin ölümü ve 27 kişinin yaralanması ile sonuçlanan saldırısı karşısında verilen sınırlı karşılık bu açıklamaları akla getirmektedir.

Bu bağlamda Ankara tarafından, Afrin Şifa Hastanesi'ne saldırının YPG tarafından yapıldığı açıklamasına karşın SOHR'un (Suriye İnsan Hakları Gözlem Evi) saldırının İran yanlısı milislerce gerçekleştirildiği açıklaması ile saldırının çıkış noktası olan Tel Rifat'ın Rus askeri polisinin denetiminde bir yerleşim birimi olduğu ayrıca not edilmelidir.

Nitekim bu saldırı sonrası, Ankara tarafından (Milli Savunma Bakanlığı) Rus makamlarının dikkatinin çekildiği de anımsanmalıdır.

Kasım 2020'de, dönemin ABD Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey'in, Will Christou'ya verdiği bir mülakatta, **"Biz Türklerle bir anlaşmaya vardığımızı ve herhangi bir askeri hareketliliğin vardığımız bu anlaşmaya aykırılık taşıyacağını yayımladığımız bir açıklamada duyurduk. Biz bunu özel olarak Türklerle her zaman görüşüyoruz. Şu anda Türklerin askeri bir hazırlığı olmadığını görüyoruz. Aynı şekilde SDF tarafından da Türklerin harekâtını haklı kılacak herhangi bir hareket ya da provokasyon görmüyoruz. Bizim görüşümüz, şu andaki mevcut durumun olduğu gibi devam edeceği yönünde"** demiş olması Türkiye'nin, Suriye'ye geniş çaplı bir

askeri harekâtta bulunmaması konusunda ABD ile varılan bir mutabakatın varlığını doğrular görünmektedir. (Syria Direct, November 02.2020, Amman)

Öte yandan **Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov**, Moskova'da **Valday Tartışma Kulübü'nde** (31 Mart 2021) kendisine yöneltilen "Suriye'de mevcut statükonun bu şekilde sürmesi ne gibi tehlikelere yol açabilir?" sorusuna verdiği yanıtta:

"Ülkenin parçalanmasına yol açabilir, bu trajik bir şey olur. Bu durum kısmen, anında bölgesel bir meseleye de dönüşecek olan Kürt faktörü nedeniyle olabilir. Bunun sonuçları bugünden kestirilemez. Bu senaryoyu önlemeye çalışıyoruz. Donald Trump Suriye'den çekileceğini açıkladığında, Kürtler hemen bizden Şam'la ilişkilerini düzeltmeleri için yardımcı olmamızı istediler. İki gün sonra Trump fikrini değiştirdi ya da birileri değiştirdiğini söyledi ve Kürtler anında Şam'la temas kurma konusunda ilgilerini kaybettiler ve güvenliklerinin ana garantörü olarak gördükleri Amerikalılarla yeniden temas ettiler" demiş ve cevabına dikkat çekici şu cümleleri eklemiştir:

"Suriye Demokratik Güçleri Başkomutanı Mazlum Abdi ile temaslarımız var. Biz yardıma hazırız. Zorla aşk olmaz. Şam'la uzun süreli ve istikrarlı bir anlaşma yapmak ile Suriye'de kalmaya karar veren Amerikalıların kendilerine bir şekilde yardım edeceğine dair umutları arasında hala tereddüt geçiriyorlar."

Sergey Lavrov'un değindiği Suriyeli Kürtlerin Amerika ile ilgili beklenti ve umutları çok uzun yıllar önce (19 Ocak 1976) CIA'in örtülü faaliyetlerini araştırmak üzere kurulan araştırma komisyonunca ABD Temsilciler Meclisi'ne sunulan PIKE raporunda yer alan ve aşağıda verilen bölümü anımsatmaktadır:

"Amerika Birleşik Devletleri Başkanı (Gerald Ford) ve Dr. Kissinger (ABD Dışişleri Bakanı) Kürtler için (Irak Kürtleri)

bir zaferi arzu etmemektedirler. Onlar yalnızca isyancıların (Kürtlerin), Irak'ın kaynaklarını tüketmeye yetecek düzeyde bir çatışmayı sürdüreceklerinden emin olmayı ummaktadırlar." (EIR, The Hot Autumn, Ağustos 1983, Frankfurt)

41 yıl önce Iraklı Kürtleri, Saddam liderliğindeki Baas rejimini devirmek için CIA aracılığı ile harekete geçiren ABD'nin günümüzde PYD/PYG'yi destekleyerek diğer Kürt gruplarla (ENKS) bütünleştirme çabaları aslında oyuncular değişse bile aynı senaryonun günün koşulları ve konjonktüre uyarlanarak sahnelenmesinin sürdüğünü göstermektedir.

YPG'li Mazlum Abdi'yi, SDG Başkomutanı olarak adlandıran Lavrov, Suriyeli Kürtler ve Türkiye konusunda ise aynı konuşmada şu açıklamalara yer vermiştir:

"Bu zorlu bir meseledir. Suriye dışında aynı zamanda bölgesel bir boyutu da var. Bir buçuk yıl önce Erbil'de idim. Iraklı Kürtler, Barzani aşireti, komşu Suriye'deki Kürt meselesinin nasıl gelişebileceğine ilişkin kaygılarını ifade ettiler. Ve belli bir yetki tanındığı takdirde, bir devlet yapısı içinde kültürel özerklikle ulusal özerklik arasındaki bir yerde– birlikte var olma, birlikte yaşama yolundaki tecrübelerini paylaşma konusunda istekliler. Karmaşık bir konu. Aynı zamanda sancılı bir mesele, çünkü Suriyeli Kürtler arasında birlik yok. Aralarında PKK ile işbirliği yaptıklarını gizlemeyen gruplar var. Amerikalıların kendilerine yakın olan hareketlerle uzlaştırmak istedikleri gruplar var. Türkiye ise meydana gelen her şeye hasmane bir tepki veriyor. Anladığım kadarıyla, onlar da bir uzlaşı bulabilmek için Amerikalılarla görüşüyorlar. Amerikalılar da onları terörist diye dışlamamaları gerektiği konusunda ikna etmeye çalışıyorlar. Bizim için önemli olan Türkiye ile birlikte Suriye'nin birlik ve toprak bütünlüğünü sağlamaktır."

Lavrov'un açıklamalarında kullandığı ihtiyatlı dil ve yaklaşımlardan anlaşılan, Rusya'nın, Suriye'nin birlik ve toprak bü-

tünlüğünün korunması konusunda Türkiye ile aynı safta yer almayı sürdürmekle birlikte Türkiye ile SDG arasında her iki tarafın da kabul edebileceği bir uzlaşı zemini yaratma çabalarına devam edeceğidir.

Bu çabaların ne şekilde ilerleyeceği ise sadece Suriye ile sınırlı olmaktan çok Türk-Rus ilişkilerinin yoğunlaştığı anlaşmazlık konularının ne yönde ve ne ölçülerde gelişeceğine bağlı görünmektedir.

TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNDE SORUNLAR

Bu bağlamda Türkiye-Rusya arasında mevcut anlaşmazlıkların Moskova tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi açısından Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un, Ankara'ya doğrudan mesajlar yönelttiği basın toplantılarındaki konuşmalarının anımsanması gerekmektedir.

Lavrov, 14 Ekim 2020'de **Sputnik, Komsomolskaya Pravda ve Govorit Moskva**'ya verdiği ortak mülakatta kendisine yöneltilen:

"Karabağ'da devam etmekte olan savaş, bunu adım adım ilerleyen ve Türkiye'nin ilham verdiği bir savaş olarak nitelersek genellikle biz Suriye'de olduğu gibi Libya'da da, bir müttefikten çok askeri alanda bir hasım gibi davranan Türkiye ile karşılaşıyoruz. Aynı zamanda biz Türkiye'yi stratejik müttefikimiz olarak deklare ediyoruz. Bu mevcut gelişmelerin ışığında nasıl çalışacak? Biz ve Türkiye nerede duruyor? Karşılıklı ilişkilerimiz açısından neredeyiz?" sorusuna verdiği cevapta:

"Türkiye, hiçbir zaman stratejik müttefik olarak adlandırılmadı. Pek çok alandaki ortaklığımız stratejik nitelikte. Gerçekten biz Suriye'de birlikte çalışıyoruz, Libya krizine bir çözüm bulmaya yardım etmek için çalışıyoruz. Türkiye de, bölgedeki ilişki ve çıkarlarını geliştirmeye çalışıyor. Suriye'ye gelindiğinde, sanırım Türkiye'nin, Suriye'de yasal

otoritelerin daveti olmaksızın bulunması dikkate alındığında şeffaflık ve yasallık gerekiyor. Suriye Devlet Başkanı Esad ve hükümeti Astana formatını kabul etti ve destekliyorlar. Bu bağlamda Rusya-İran ve Türkiye işbirliği büyük önem taşıyor. Libya'da da Türkiye ile işbirliği yapıyoruz. Biz herkesle temas halindeyiz. Ben doğu Libya'da bulunan parlamento ve batıda bulunan Türkiye'nin desteklediği GNA'yı (Ulusal Mutabakat Hükümeti) kastediyorum. Onlarda Libya'da bütün politik güçler ve bütün bölgelerle temas halinde bir çözüm bulunacağının gerekli olduğunun farkındalar" diyerek Suriye ve Libya'da iki önemli noktanın altını çizmiştir.

Bunlardan Suriye ile ilgili olanı; bu ülkede bulunan Türk askeri varlığının Suriye hükümetince yapılan bir davete dayanmamakla (Rus askeri varlığı, Suriye-Rusya arasında mevcut ikili anlaşmalar, İran askeri varlığı ise Suriye hükümetinin davetine dayalıdır) yasal bir temel ve statüye sahip olmadığı notunu kayda geçirmiş olmasıdır. Türk askeri varlığını günümüzde gerekçelendiren faktörün Astana formatı olduğuna temas eden Lavrov, bu mutabakat sonlandığı ve Suriye normalizasyon sürecine geçtiğinde Türk askerinin Suriye'deki varlığının tartışmaya açılabileceği sinyalini dolaylı olarak da olsa vermiş bulunmaktadır.

Libya'ya gelindiğinde Türkiye'nin GNA'yı desteklerken, Libya Parlamentosu ve isim vermeksizin General Hafter ile temas kurmamasını eleştiren Lavrov, Libya'da tüm taraflarla ilişki kurulmasının gerekliliğine işaret etmiş, bir başka konuşmasında ise Libya'da, Türkiye ile karşı taraflarda olduğunu açıkça söylemiştir.

Aynı toplantıda **"Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye ve Libya'da kendi oyununu oynadığını, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz ile Güney Kafkasya'da bu oyunu sürdürdüğü, bu durumda Rusya'nın, Türkiye lideri ve Türkiye'ye yönelik**

politikalarında bir uyarlama olup olmayacağı" sorusuna ise Lavrov çok net ve kısa bir cevap vererek:

"Elbette bazı uyarlamalar akılda tutulabilir fakat bizim Türkiye veya herhangi başka bir yerle ilgili politikamız gerçekçi olmaya dayalıdır ve savaş, prensipte politikanın bir uzantısıdır. Bu benim kesin inancımdır. Doğaldır ki size karşı bir tehdit olduğu zaman mutlaka mukabele etmelisiniz" demiştir.

Muhabirin bu cevap üzerine yönelttiği:

"Bizim söylediğimiz gibi, eğer Lavrov'u dinlemezseniz, Şoygu'yu (Rusya Savunma Bakanı) dinlersiniz" tarzında bir tür onay ya da yorum bekleyen sorusuna ise Lavrov kısaca **"Evet, onun gibi bir şey"** diyerek, diplomasinin sonuç vermediği hallerde askeri opsiyonların gündeme gelebileceğini açıkça ifade etmiştir.

Sergey Lavrov, Atina'yı ziyaretinde Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias ile 26 Ekim 2020'de düzenlediği ortak basın açıklamasında, Yunanlı mevkidaşı ile Suriye ve Libya konularını da görüştüklerine değinerek Ankara'ya açık bir mesaj göndermiştir.

Lavrov'un, **"Biz Suriye ve Libya hakkında da görüştük. Biz Rusya'nın, Suriye'de bir anlaşmaya varılması için Astana formatının ortakları olan Türkiye ve İran'la işbirliği de dahil olmak üzere diğer dış aktörlerle bir çözüm geliştirme konusunda görüşlerimizi paylaştık. Ayrıca Türkiye ve Rusya arasında İdlib'de de-escalation bölgesinde Hay'at Tahrir al-Şam'ın militanlarının elimine edilmesi konusunda varılan mutabakatın tümüyle yerine getirilmesi konularını tartıştık"** açıklaması Rusya'nın Atina üzerinden Ankara'ya, Hay'at Tahir al-Şam konusunda, taahhütlerini yerine getirmesi gerektiği hatırlatması olarak okunmalıdır.

Bilindiği üzere Hay'at Tahrir al-Şam gerek BM gerekse Rusya ve Suriye tarafından terör örgütü olarak kabul edilmekte

olup Astana Mutabakatı'nda, diğer terör örgütleri ile birlikte elimine edilmesi kararlaştırılmış olup Türkiye bu konuda sorumluluk üstlenmişti.

Doğrudan Rusya, İran ve Türkiye arasında varılan bir mutabakatın Lavrov tarafından, Yunanistan gibi konu ile doğrudan ilgili olmayan üçüncü bir ülke üzerinden hatırlatılması, özellikle Türkiye ile Yunanistan arasındaki ciddi anlaşmazlıklarla bir arada düşünüldüğünde daha da dikkat çekici olmaktadır.

Sergey Lavrov, 24 Mayıs 2021'de *Argumenty i Fakty* gazetesine verdiği mülakatta kendisine yöneltilen:

"Başkan Erdoğan daha yeni Ukrayna Devlet Başkanı Zelensky'yi ağırladı. Türkler bir kez daha Kırım'ı, Rusya'nın bir parçası olarak kabul etmediklerini açıkladılar. Ukrayna'ya, insansız hava araçları da dahil olmak üzere silah gönderiyorlar. Türkiye, Karabağ'da savaşı ateşleyen bir ülke. Biz ayrıca Suriye'de bir uçağımızın düşürüldüğünü de hatırlıyoruz. Türk partnerimiz sizce biraz ileri gitmiyor mu?" tarzındaki provokatif soruya:

"Gerçekten de birtakım uluslararası konuda Türkiye ile Rusya arasında önemli ayrılıklar var. Ama bu bizi Türk partnerlerimizle, turizmden enerjiye kadar değişen pek çok ayrı konuda ortak çıkarlar temelinde bir işbirliği geliştirmek için politik diyalog kurmaktan alıkoymuyor. Ayrıca unutmayalım ki Türkiye bir NATO ülkesi, Washington'un ağır baskısına rağmen Rusya'dan gelişmiş askeri donanım alma konusunda ilgilenmekle yetinmiyorlar fakat aynı zamanda modern S-400 Triumph hava savunma sistemi alınması için bir kontrat yaptılar.

Ukrayna'ya gelindiğinde, biz Türk meslektaşlarımızı her seviyede, Kiev'in askeri duygularını desteklemeye son vermeleri konusunda derinlikli bir analiz yapmaları için kuvvetle cesaretlendiriyoruz. Biz Ukrayna'nın, Rusya'nın

bütünüyle toprak bütünlüğünü ilgilendiren Kırım konusunda tahrik edici inisiyatifinin Rusya'nın toprak bütünlüğüne aykırı olduğunu açıklıkla ortaya koyuyoruz. Umarız, Ankara yasal haklarımız doğrultusunda mevcut konumunu yeniden gözden geçirerek değiştirir" cevabını vermiştir.

Lavrov; Ankara'nın Ukrayna ile özellikle askeri alanda gelişen ilişkilerinden ve Kırım konusundaki tutumundan duyduğu rahatsızlığı ve bu konuda Türkiye'den bir tavır değişikliği beklediklerini çok açık bir biçimde ifade ederken aynı zamanda Ankara'nın imzaladığı ikinci parti S-400 bataryası anlaşmasını da hatırlatarak olası bir yükümlülük bağlamında kayda geçirmiş ya da mevcut anlaşmazlıklarla ilgili bir pazarlık alanı açmış görünmektedir.

Rusya'nın, Türkiye ile mevcut sorunlu ilişkileri hakkında öteden beri ikili bir dil kullandığı dikkate alındığı ve yine Moskova'nın elindeki kartları zaman zaman Türkiye'yi kızdırmayı göze alarak kullanma alışkanlığında olduğu düşünüldüğünde, Rusya için çok büyük bir hassasiyet ve önem ifade eden Ukrayna ve Kırım konusunda mevcut anlaşmazlıkların artarak sürmesi halinde Suriye'ye olumsuz yansımalarının gündeme gelmesi beklenebilir.

Bu noktada gelinen aşamada Karabağ konusunda Türkiye ile Rusya arasında yüzeye yansıyan bir anlaşmazlık bulunmuyor gibi görünmekle birlikte zaman içerisinde bu durağanlığın değişmeksizin süreceğini ileri sürmek herhalde mümkün olmasa gerektir.

Ermenistan'da bulunan ve Ermenistan sınırlarının korunması ile yükümlü Rus birliklerine ek olarak Karabağ'da varılan anlaşma uyarınca burada da Rus birliklerinin konuşlanmış olması, gerek Ermenistan gerek Nahçıvan üzerinden Türkiye ile Rusya'yı coğrafi olmasa da fiziken sınır komşusu yapmış bulunmaktadır. Her ne kadar Karabağ'da barışın korunması

konusunda Türkiye ve Rusya arasında ortak bir anlayış ve işbirliği bulunuyor olsa da Suriye ve Libya dışında mevcut diğer sorunlar, özellikle Ukrayna, Kırım ve Karadeniz'le ilgili gelişmelerin bir şekilde Karabağ'a yansıması bütünüyle ihtimal dışında tutulmamalıdır.

Dış basında, Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları sırasında Türkiye'nin Suriye'den Karabağ'a, Sultan Murad ve Hamza Tugayları'na bağlı 2.000 civarında milis gönderdiği (yabancı basında paralı askerler olarak adlandırılmaktadır), bunun gerek Türkiye gerekse Azerbaycan tarafından şiddetle reddedildiğine ilişkin haberlerin yer almış bulunduğu (IWNews Analyses Group, 20 Ekim 2020) dikkate alındığında bu gibi konular bir ihtilaf vukuunda ısıtılarak gündeme taşınabilir bir potansiyel içermektedir.

S-400 konusuna gelindiğinde, Rusya ile Amerika ve bağlı olarak NATO arasına sıkışmış görünen Türkiye'nin manevra alan ve opsiyonlarının tümüyle tükendiği düşünülmemelidir.

Rusya'nın, Türkiye ile mevcut anlaşmazlıklarının çözümü ve giderilmesini sağlamak ve avantajlı konuma yükselmek için Suriye ve Libya'da birtakım zorlamalara başvurması, Ankara ile Washington arasındaki yakınlaşmaya ivme kazandırabileceği, Rusya'nın son yıllarda Türkiye üzerinde elde ettiği pozisyon ve kazanımları riske edebileceğinden Moskova'nın bu tür uygulamalara ancak son etapta ve son çare olarak başvurabileceği değerlendirilmektedir.

ABD'nin S-400'ler konusunda sergilediği katı tavır ve Kongre'nin onayladığı CAATSA yaptırımları bağlamında S-400 bataryalarının Türkiye dışına çıkarılması ya da Adana/İncirlik veya Malatya/Kürecik hava ve radar üslerinde depolanarak ABD, NATO ya da bağımsız gözlemcilerin denetimine açık tutulmasını içerecek bir formül, mevcut iktidar tarafından iç kamuoyunu ikna etme açısından siyaseten son derece

zor olmanın dışında Kremlin'de de olumsuz etkileşimler yaratmaya aday görünmektedir.

Bu olumsuzlukların belki de en önemlisi, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın verdiği sözler ve taahhütlerini yerine getirme konusunda özellikle Putin nezdinde güvenilirliğinin zedelenerek, alt kademedeki ilişkilere olumsuz yansıması olabilecektir.

Sadece ABD ile değil sonuçları itibarı ile Rusya'yla da sorun alanları yaratan/yaratmaya aday görünen S-400'ler konusunda her üç tarafı (ABD-Rusya-Türk kamuoyu) eşit ölçüler içinde olmasa da bir tür kabul edilebilir ve tatmin edecek "face saving" bir formül bulunması (S-400'lerin kritik yerlerde konuşlandırılması yerine depolanarak aktive edilmemesi ve bunun kesin garantilere bağlanması gibi) mümkün gibi görünmekle birlikte bu tür formüllerin çalışması, ilgili aktörlerin Türkiye'den olası talepleri ile doğrudan bağlantılı görünmektedir.

S-400'ler konusunda Rusya için geçerli olan anılan risklerin, Washington açısından da mevcut olduğu, ABD'nin Türkiye'ye yönelik mesafeli tavrının daha da artması ve mevcut yaptırımların (CAATSA) ağırlaştırılması halinde Ankara-Moskova hattındaki yakınlaşmanın daha ileri boyutlara ulaşması ve işbirliği alanlarının genişletilmesi yalnızca Türk-Amerikan ilişkileri değil aynı zamanda NATO-Türkiye ilişkilerini de olumsuz yönde etkileyebilecek bir potansiyel taşımaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye-Rusya ilişkilerindeki sancılı sorunlar, olağanüstü ve beklenmeyen bir gelişme olmadığı takdirde iniş ve çıkışlarla (on and of) ancak kopma noktasına ulaşmadan mevcut statükonun korunmasına çalışılarak devam edecek görünmektedir.

AMERİKA'NIN SURİYE POLİTİKASI

ABD yönetiminde, Demokratların iktidara gelerek Biden döneminin başlaması ile birlikte Suriye politikasında köklü değişimler olmayacağı, Amerika'nın Suriye'de varlığını ve PYD/YPG ile yerel ittifakını sürdüreceği yaşanan gelişmeler ve açıklamalarla ortaya çıkmış bulunmaktadır.

ABD Suriye politikasının yeni uygulayıcılarına bakıldığında Biden yönetiminin, Suriye ve Ortadoğu konusunda deneyimli, bölgeyi ve bölgesel dengeleri yakından bilen isimlere yer verdiği görülmektedir.

ABD Dışişleri Bakanı Tony Blinken, 2015-2017 yılları arasında Dışişleri Bakan Yardımcılığı görevinde bulunan, daha önce Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi'nde (1994-2001) görev yapmış, özellikle İŞİD ile mücadele ve küresel göç konularında çalışmış tecrübeli bir siyaset insanıdır.

Savunma Bakanı Lloyd Austin (four star army general) 2013 yılında atandığı CENTCOM komutanlığından 2016'da ayrılarak emekli olmuş, 2010 yılında Irak'taki Amerikan güçlerinin komutanlığı görevini yürütmüş (2010-2011), ABD askerlerinin Irak'tan çekilmelerine karşı çıkması ile tanınmış, ABD Senatosu'nda Suriyelilerin İŞİD'le mücadelesi için Türkiye'nin de dahil olduğu "eğit-donat" programının görüşüldüğü oturumda, uygulamanın başarılı olmadığı yönünde açıklamalarda bulunmuş, CENTCOM Komutanı sıfatı ile

sorumluluğunda bulunan Irak ve Suriye'yi çok yakından tanıyan bir askerdir.

Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan, Clinton döneminde Başkan Yardımcısı Biden'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı görevini yürütmekteydi. Hillary Clinton ile de Dışişleri Bakanlığı döneminde birlikte çalışan Sullivan, İran'la nükleer görüşmelerde ABD adına baş müzakerecilik görevini yürütmüş tecrübeli ve bölgeyi yakinen bilen bir uzmandır.

CIA Başkanı William Joseph Burns, profesyonel kariyerinde Ürdün (1998) ve Moskova büyükelçilikleri (2005), 2011-2014 yılları arasında Deputy Secretary of State görevlerinde bulunmuş, tecrübeli bir diplomattır.

Suriye Özel Temsilcisi Joel D. Rayburn, eski bir asker ve diplomattır. 2019 yılında yayımlanan iki ciltlik *The U.S. Army in Iraq* adlı kitabın yazarı olan Rayburn, "Deputy Assistant Secretary for Levant Affairs" görevini yürütürken ek olarak Suriye Özel Temsilciliği'ne de atanmıştır. Suriye'ye Ceaser yasası kapsamında uygulanan yaptırımların yürütülmesi ve koordinasyonundan da sorumlu olan Rayburn geçmişte ABD Ulusal Güvenlik Konseyi (National Security Council) üyeliği görevinde de bulunmuş olup Suriye ve bölgeyi çok yakından tanımaktadır.

Biden yönetiminde yeni oluşturulan, Suriye'yi doğrudan ilgilendiren kadro mensuplarına bakıldığında hemen hepsinin geçmişlerinde gerek bölge ile ilgili, gerekse ABD güvenlik politikalarının oluşturulma ve uygulanmasında doğrudan görev yapmış tecrübeli kişilerden oluştuğu görülmekle, Amerika'nın özelde Suriye, genelde ise bölgeye verdiği önem derecesinde herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

Son dönemlerde ABD'nin, Suriye'deki faaliyetlerine gelindiğinde CENTCOM Komutanı General McKenzie'nin 8 Şubat 2021'de gerçekleştirdiği basın toplantısında vurguladığı bir hususun anımsanmasında yarar görülmektedir:

"Ortadoğu'nun istikrarı bizim için halen hayati önemini koruyor. Amerika Ortadoğu'ya ilişkin dış politika esaslarını belirlediği 1947'den beri bölgenin istikrar ve güvenliği Amerika'nın ulusal güvenliğindeki hayati önemini korumayı sürdürüyor."

Centcom Komutanı General McKenzie, 11 Nisan 2019'da CENTCOM'un resmi sitesinde SDG Güçleri Komutanı (Suriye Demokratik Güçler Komutanı) olarak adlandırılan Mazlum Kobani'yi (Mazlum Abdi) Kuzey Suriye'de ziyaret etmiş, bu ziyarete ait fotoğraflar U.S. Central Command Photo Gallery'de, (Amerika Merkez Kuvvetler Komutanlığı Foto Galerisi'nde) **"Toplantı sırasında McKenzie, Amerika'nın bölgede güvenlik ve stabilite konusundaki taahhütlerini tekrar etti"** altyazısı ile yayımlanmıştır.

20 Temmuz 2020'de tekrar Kuzey Suriye'yi ziyaret eden, Suriye ve Irak sorumluluk bölgesinde bulunan CENTCOM (ABD Merkez Kuvvetleri) Komutanı General McKenzie, 2021 Mayıs ayında bir kez daha Kuzey Suriye'ye giderek SDG Genel Komutanı olarak adlandırdıkları Mazlum Abdi ile görüşmüş, bu görüşmelere (21 Mayıs) Uluslararası Koalisyon Komutan Vekili (Doğal Kararlılık Operasyonu) İngiliz General Richard Bell de eşlik etmiştir.

Ziyareti sırasında Suriye'nin doğusunda birisi Türkiye sınırına yakın ancak isimleri açıklanmayan 4 Amerikan üssünü de ziyaret eden General McKenzie, al-Hol kampında tutuklu sayısının azaltılması gerektiğine ilişkin daha önceki görüşlerini tekrarlamış ve bir Amerikan üssünde M-2 Bradley zırhlı araçları önünde poz vererek **"Arkamdaki Bradley'lere bakın, tam şu anda konuşlandığımız üsse bakın, bunun taahhütlerimizin hayli güçlü bir ispatı olduğunu düşünüyorum"** demiştir.

Nitekim Suriye'de konuşlu ABD güçlerinin son günlerde YPG'li teröristlere M-2 Bradley zırhlı araçlarını kullanma eğitimi vermeye başladığı basına yansımış bulunmaktadır.

Anımsanacağı üzere 2020 yılında Suriye'nin kuzeydoğusunda Rus güçleri, Amerikan ve SDG devriyelerine müdahale ettiğinde McKenzie, Pentagon'dan daha fazla asker ve zırhlı araç talep etmişti. (26 Mayıs 2021, Sputnik)

2021 Mayıs ayında ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Vekili Joey Hood'un başkanlığında, aralarında ABD Suriye Temsilci Yardımcısı David Browstein ve Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi Irak ve Suriye Direktörü Zehra Bell'in de bulunduğu bir heyet Kuzey Suriye'yi ziyaret ederek (16 Mayıs) SDG, DSM (Suriye Demokratik Meclisi) ve Rakka'lı aşiret reisleri görüşmelerde bulunmuştur.

Bu ziyaret ve görüşmelerin ardından yaptığı açıklamada SDG Genel Komutanı Mazlum Abdi, "Suriye'nin kuzeydoğusunda ekonomi, güvenlik ve İŞİD'le mücadelenin devamı konularının ele alındığını, Uluslararası Koalisyon Güçleri'nin; İŞİD karşısında tam bir zafer elde etmek, istikrarı desteklemek ve Özerk Yönetim'i güçlendirmek için bölgede kalmaya devam edeceklerini" söylemiştir.

ABD'nin, SDG ile askeri ve diplomatik alanlarda kurduğu üst düzey temaslara aralıksız devam etmesinin yanı sıra Ankara'nın tüm itiraz ve karşı çıkışlarına rağmen YPG'ye silah-araç-gereç yardımı yapmayı sürdürmesi, Türkiye-ABD ilişkilerini zehirleyen faktörler arasındaki yerini koruyacak görünmektedir.

Amerika'nın, SDG bölgesinde kalıcılığı ve YPG'ye sağladığı koruma kalkanının bir başka göstergesi Şırnak'ın Cizre ilçesine bağlı Çavuşköy'ün hemen karşısında Türkiye sınırına yalnızca 600 metre uzaklıkta bulunan Ayn Divar köyüne yeni bir üs kurmak için başladığı faaliyettir.

Londra merkezli *Şarkul Avsat* gazetesi, Arab News ve SOHR'a (Suriye İnsan Hakları Gözlemevi) göre (18 Şubat 2021) Irak üzerinden El Velid sınır kapısından geçerek bölgeye ulaşan yardım malzemeleri ve askeri araç gereçler üs

yapımında kullanılmaya başlanılmış olup yerel kaynaklar üste insansız hava araçları (UAV) konuşlandırılacağını ileri sürmektedirler.

ABD Savaş Araştırmaları Enstitüsü Direktörü Nicholas Heras, "Ayn Divar'da kurulmasına başlanan üssün İŞİD'le savaşta çok önemli bir rol oynayacağını" söylemesine rağmen, bu bölgede bugüne kadar İŞİD varlığının hiç görülmemiş oluşu, üssün ana amacının IKYB ile YPG arasında geçişi güvence altına alarak Fişhabur sınır kapısının güvenli kullanımını sağlamak ve Türkiye'nin YPG'ye baskısını sınırlamak olduğu değerlendirilmektedir.

SONUÇ

ABD Savunma Bakanlığı sözcüsü John Kirby, basına yaptığı bir açıklamada "Suriye'de yerel Suriye Demokratik Güçleri ile çalışıyoruz ve bu değişmedi" diyerek, Pentagon ve ABD Dışişleri Bakanlığı'nca "yerel müttefik" olarak adlandırılan PYD/YPG ile ilişkilerinde Biden yönetiminde bir değişiklik olmayacağı mesajını açık bir şekilde vermiş bulunmaktadır.

Bütün bu gelişmelere dönemin ABD'nin Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey'in, görevinden ayrılmadan önce verdiği bir mülakatta, **"Biden ya da Trump'ın kazanması halinde Suriye'de Amerikan askerlerinin varlığında ve uygulanan politikada bir değişiklik olmayacağı"** yolundaki açıklamasından sonra şunları söylemiştir:

"Biz PKK kadrolarının Suriye'yi terk ettiklerini görmek istiyoruz. Bu Suriye'nin kuzeydoğusunda Türkiye ile yükselen tansiyonun temel nedeni ve biz diğer bölgelerden farklı olan kuzeydoğudaki tansiyonu düşürmek istiyoruz. Daha önce söylediğim gibi Türkiye ile aramızda askeri hareketlilik konusunda bir anlaşma var. Fakat Türkiye, SDF'nin kuruluşu ve PKK'nın varlığı konusunda ciddi endişelere sahip. Dolayısı ile çözüm bu varlığın azaltılması ve bağlı olarak elimine edilmeye çalışılması ile mümkün." (2 Kasım 2020, Amman-Ürdün)

Jeffrey ve kısmen Lavrov'un PYD ile açıklamalarına bakıldığında, her ikisinin de PYD ile Türkiye arasında bir uzlaşı

zemini yaratmaya çalıştıkları, PYD içinde var olduğunu kabul ettikleri PKK unsurlarının Suriye'den ayrılmaları halinde bu uzlaşının bir şekilde gündeme gelebileceğini umdukları görülmektedir.

Ne var ki PYD'nin doğrudan PKK'nın bir alt organı ve yan kuruluşu olduğu gerçeğini kabul etmeyen, ancak PYD içinde bazı PKK unsurları bulunduğu görüşüne yer veren bu yaklaşımın Ankara tarafından mevcut koşullar altında kabul edilmesi an itibariyle olanaklı görünmemektedir.

Jeffrey'in bazı açıklamalarında da yer verdiği üzere, ABD ve Rusya'nın çabaları; Türkiye'nin, Suriye'nin kuzeydoğusuna geniş çaplı bir askeri operasyon yapmaması konusunda ikna çalışmalarının sürdürülmesi, PYD'nin ise Ankara'yı tahrik edecek ve askeri bir operasyonu haklı kılacak provokasyonlara başvurmamasının temini noktalarında yoğunlaşacak ve zaman içerisinde Kuzey Irak (IKBY) formülüne benzer uygulamanın hayata geçirilmesi amaçlanacak görünmektedir.

Çünkü ABD'nin mevcut koşullar ve Suriye'nin gelecek planlamaları doğrultusuna PYD ile yerel müttefiklik ilişkisinde herhangi bir değişiklik olmayacağı, Washington'un, Suriye'nin kuzeydoğusunda varlık ve kalıcılığının, PYD'nin güçlendirilmesi ile birlikte devam edeceği ve Türkiye'nin bölgeye geniş çaplı bir askeri harekât düzenlemesine en hafif tabiri ile sıcak bakılmayacağı çok net bir şekilde ortaya çıkmış durumdadır.

Rusya'nın da, PYD ile ilişkilerini geliştirmek istediği, Türkiye'nin Afrin harekâtına (Rusların açıklamalarında intervention sözcüğü yerine invasion kelimesini kullandıkları not edilmelidir) izin vererek Kürtlerin kaybettikleri güvenini yeniden kazanıp ilişkilerini onarmaya hatta Suriyeli Kürtleri savunmaya çalıştıkları yönündeki açıklamaları anımsandığında, PYD'ye destek konusunda Washington ile Moskova'nın düşünce ve politikalarının örtüştüğü söylenebilir.

Ancak ABD ve Rusya arasında yürürlükteki bu örtüşük politika varılmak istenilen sonuç açısından farklılaşmaktadır. ABD; PYD'nin gelecekte özerk bir yapılanma ya da devletleşerek varlığını sürdürüp legalize edilmesini, son tahlilde IKBY ile bir araya getirilmesini savunmaktadır.

Rusya ise PYD'nin askeri kanadı YPG'nin, Suriye Milli Ordusu'na entegre edilerek bir anlamda Türkiye'nin çekincelerini nötralize etmek, ABD'nin Suriye'deki varlığının silahlı ana destek unsurunu ortadan kaldırarak Washington'u yalnızlaştırmak ve Suriye'yi terk etmeye zorlamak istemektedir.

Ancak Rusya, PYD'yi ikna çabalarını bu yönde açıklarken deklare etmekten kaçındığı bir ikinci örtülü amaç ise YPG'nin Şam'la anlaşmaya varılarak Suriye Milli Ordusu'na entegresi halinde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı unsurların kuzeydoğu Suriye'de mevcudiyet gerekçesinin ortadan kalkmış olacağıdır.

Görünen, PYD'nin, Türkiye'ye karşı ABD'nin koruma, Rusya'nın ise himayesi altına alınmış olduğu ve PKK'nın bir alt unsuru olma gerçeğinin kabul edilmek yerine PYD içinde mevcut olduğu söylenen PKK unsurlarından arındırılarak legalize edilmesine çalışıldığıdır.

BÖLÜM: III

SONA DOĞRU

SON KIRILMA

Türkiye ve Rusya arasında Suriye merkezli yaşanan kırılmalardan belki de en önemlisi, bir Rus SU-34 savaş uçağının Türk F-16'ları tarafından düşürülmesi (24 Kasım 2015), İdlib-Balyun'da Rus ve Suriye uçaklarının ortak saldırısı sonucu 34 Türk askerinin şehit olması (27 Şubat 2020) gibi eylemsel ve travmatik bir nitelik taşımadığı için olsa gerek, medyada çok fazla yankı yaratmadı.

Oysa Rus Hava ve Uzay Komutanlığı'na bağlı savaş uçaklarınca son aylarda özellikle İdlib'de çok büyük artış gösteren ve bazı günlerde sorti sayısının 90'a yükseldiği muhaliflere yönelik hava operasyonlarının, Suriye ordusunun genel saldırıya hazırlandığı bilgileri ile örtüştüğü bir dönemde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in, Suriye Devlet Başkanı Esad'la Moskova görüşmesinde (13 Eylül 2021) yaptığı açıklamalar Türkiye'nin, Suriye'deki askeri varlığı ve mevcut politikası açısından son derece önemli hususlar içermekteydi.

Güvenlik nedenleriyle önceden anons edilmeyen ziyaret sonrası her iki liderce yapılan açıklamalar, ancak özellikle Putin'in bazı vurgulamaları, isim vermese de ABD ile birlikte Türkiye'yi de doğrudan hedef alıyor olması açısından üzerinde önemle durulmasını gerektirecek bir kırılma ve ayrışmanın işareti olarak okunmalıydı.

Görüşme sonrası önce Kremlin (14 Eylül 2021, saat 07.00), sonrasında Rus Sputnik Haber Ajansı'nca (14 Eylül 2021, saat

09.57) yapılan basın açıklamalarında Putin'in özellikle iki vurgusu ön plana çıkarılmıştır.

Bunlardan birincisi ve en önemlisi Putin'in, Esad'a hitaben Suriye'deki yabancı silahlı güçlerin yasadışı varlığının ülkenin birleşmesini engellediğine ilişkin sözleriydi:

"Bana göre asıl sorun, nihayetinde, Birleşmiş Milletler kararı ve sizin rızanız olmaksızın ülkenin belirli bölgelerinde yabancı silahlı kuvvetlerin bulunmasıdır ki bu da uluslararası hukuka açıkça aykırıdır." (Sputnik, 14.09.2021)

"I believe that the main problem lies in the presence in the some parts of the country of foreign armed forces without any mandate from the United Nations or your permission, which clearly runs counter to international law and your ability to use your best efforts to consolidate the country and promote recovery and peace that you would have been possible, if the legitimate government controlled the entire country."[50]

Aynı gün (14 Eylül 2021) Reuters Haber Ajansı yayımladığı haber bülteninde, Putin'in "yabancı silahlı kuvvetler"le ilgili açıklamasını öne çıkararak, **"Ancak Türk güçleri ülkenin kuzey ve kuzeybatısında bulunmayı sürdürmekte ve Esad karşıtı isyancıların son büyük kalesini güçlendirmeye devam etmekte ve Amerikan güçleri ülkenin doğu ve kuzeydoğusunu kontrol eden Kürt kökenli milisleri desteklemektedir"** cümlesine yer vermiş **(However, Turkish forces are now present in much of the North and northwest, helping to shore up the last major bastion of anti-Assad rebels, and U.S. forces are supporting Kurdish-led militias who control parts of the east and northeast)** ve ardından şu yorumu eklemiştir: **"Suriye Devleti'nin görüşü, Rus güçleri ve İran destekli milislerin ülkelerinde hükümetin davetlisi olarak**

50. Kremlin, Meeting with President of Syria Bashar al-Assad. President of Russia, 14.September 2021, 07.00, The Kremlin, Moscow

bulunduğu olup ABD ve Türk güçleri işgalci olarak kabul edilmektedir." (The Syrian state views the U.S. and Turkish forces are occupiers, while Russian forces and Iranian-backed militias are there at the government invitation.)[51]

RF Devlet Başkanı Putin'in, Esad'la görüşmesinde Suriye'de bulunan yabancı silahlı güçlerle ilgili açıklamasında isim vermemekle birlikte Türkiye ve ABD'yi kastettiği son derece açık olmalıdır.

ABD bir kenara bırakıldığında Türkiye'nin Suriye'de askeri varlığının uluslararası hukuka ve Suriye'nin egemenlik haklarına aykırı olduğunu bu ziyaret vesilesi ile kayda geçiren Putin ayrıca, **"yasal Suriye hükümetinin ülkenin bütününü kontrol edebilme imkânına sahip olması halinde bu askeri mevcudiyetin, ülkenin birliğini pekiştirme ve iyileştirilmesinin önünde bir engel olduğunu"** da seslendirerek mevcut travmatik, dramatik ve kaotik durumun sorumluluğunu satır aralarında ABD ile birlikte Türkiye'ye yüklemiştir.

Suriye krizinin çözümlenememesinde Türkiye'nin de payının bulunduğu anlamındaki bu açıklamalar Rusya ve Türkiye arasında mevcut anlaşmazlıkların çok açık ve net bir şekilde ifade edilmesinin yanı sıra uluslararası kamuoyu önünde Ankara'yı dolaylı olarak sorumlu tutmanın ön bir adımı niteliği taşımaktadır.

Nitekim Putin'in aynı açıklamada yer alan, **"Üzülerek, teröristlerin sadece bazı bölgeleri kontrol etmekle kalmayıp halen barışçıl sivilleri terörize etmeye devam ettikleri bazı direniş cepleri bulunmaktadır"** cümlesi, RF Dışişleri Bakanı Lavrov'un, Ankara'nın, İdlib'de Soçi ve Astana mutabakatları uyarınca üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmekte geciktiği eleştirileri ile birlikte okunmalıdır.

51. Reuters, September 14,2021 6.39PM+3

Putin-Esad görüşmesi sırasında yapılan açıklamalarda Rusya ve Türkiye arasında esasen bilinen bir ayrı ayrışmanın daha gündeme gelmiş olması dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Putin, Esad'a hitaben konuşmasına, **"devlet başkanlığı seçimlerindeki performans ve başarısını kutlayarak"** başlamış ve devamında **"Bu sonuç geçmiş yılların tüm güçlükleri, meydan okumalar ve trajedilerine rağmen halkın sizi, ülkenin yeniden inşası ve normal yaşama dönüşün önderi ve güvenini gösteriyor" (The result shows that you enjoy popular trust despite all the challenges and tragedies of the past years, which means that it is you that people view as the driver of recovery and a return to normal life)** diyerek Türkiye'nin tanımadığı seçim sonuçlarına rağmen Esad'ı güçlü bir şekilde överek destek vermiştir.[52]

Putin'in sözlerinin bir başka anlamı ise, Suriye'nin geleceğinde Esad'ın varlığı ve konumunun Rusya'nın desteğinde devam edeceğidir.

Putin-Esad görüşmesine Rus medyasında çok geniş yer verilmiş ve bu görüşme üzerinden Türkiye'ye eleştiriler yöneltilmiş olduğu hususu ise özellikle dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Nitekim Suriye Arap Haber Ajansı 15 09 2021 günlü **"Rus Medyası Sayfalarının Büyük Bir Bölümünü Başkanlar Esad ve Putin Arasındaki Zirve Toplantısına Ayırdı"** başlıklı bülteninde bu eleştirilerden bazılarına yer vermiştir.

Rus siyaset araştırmacısı ve tarihçi Vladimir Mozghov'un **"Türk rejiminin başı Erdoğan'ın kibirliliği, Osmanlı İmparatorluğu'nu restore etme hayallerinde sınır tanımıyor ve bazı ülkelerin topraklarını Türk toprakları olarak görüyor ve buna uygun bir politika izliyor"** yorumuna yer verilen bültende Ortadoğu ve Orta Asya Araştırmaları Merkezi Direktörü

52. September 14, 2021 Kremlin-Moscow

Semyon Bagdasarov'un **"Suriye halkına uygulanan tek taraflı zorlayıcı tedbirlere"** ilişkin görüşlerine de yer verilmiştir.

Rus Federal Haber Ajansı Ria Fan, Rus televizyon kanalı Ren TV ve Yandex Ru İnternet sitesi de görüşmeye geniş yer ayırmışlar ve yabancı silahlı güçlerin Suriye topraklarında uluslararası hukuka aykırı olarak bulunuyor olmalarını gündeme getirmişlerdir.[53]

Çalışmamızın **"SONA DOĞRU"** başlıklı üçüncü bölümüne, 13 Eylül 2021 günü gerçekleşen Putin-Esad görüşmesi ile başlamamızın nedenine gelindiğinde, Temmuz 2021 sonlarından itibaren Rus savaş uçaklarının İdlib'de "gerginliği azaltma" bölgeleri dahil olmak üzere yoğunlaşan hava saldırıları, PYD/YPG'nin özellikle Rus güçlerinin denetimindeki Tel Rifat üzerinden Türk hedeflere yönelttiği saldırıların artması ve Soçi'de Erdoğan-Putin görüşmesinin, ucu açık bir zincirin birbiri ile ilişkili halkaları olduğuna dikkat çekebilmektir.

Nitekim anımsanacağı üzere Soçi'de 29 Eylül 2021'de Erdoğan ve Putin arasında gerçekleşen, ilgili bakanlar ve heyetlerin yer almadığı ikili görüşme sonrası herhangi bir açıklama yapılmamış olmasının nedenlerine inildiğinde Putin-Esad görüşmesinde, Putin'in **"yabancı silahlı güçlerin Birleşmiş Milletler kararı ile Suriye'nin davet ve izni olmadan bu ülkede bulunmalarının uluslararası hukuka aykırı olduğuna"** vurgu yapan sözleri hatırlanmalıdır. Çünkü Cumhurbaşkanı Erdoğan, Putin'e göre BM kararı ve Suriye'nin izni olmadan bu ülkede silahlı güç bulunduran Türkiye'yi temsil etmekteydi.

Her ne kadar Putin, isim vermemekle birlikte TSK'nın Suriye'deki varlığını hukuk dışı olarak niteliyor olsa da Fırat'ın doğusunda Türk ve Rus birliklerinin ortak devriye faaliyetlerinin

53. Suriye Arap Haber Ajansı, 15,09,2021

halen devam ediyor oluşu, İdlib M4 karayolu üzerinde Türk-Rus ortak devriye faaliyetlerinin Ağustos 2021'de son verilmiş olmasına kadar devam etmesi bir anlamda Rusya'nın, Suriye'de uluslararası hukuka aykırı olarak bulunduğu görüşünü en yetkili ağızdan seslendirdiği TSK ile belli konularda askeri alanda işbirliği içinde hareket ettiğinin örnekleri arasında yer almaktadır.

Bu noktada Suriye sahasında yer alan aktörlerin aralarındaki hibrit, asimetrik, geçişken ve değişken ilişkilerin gerek mevcut durumun analizi gerekse ülkenin geleceğine ilişkin sağlıklı ve yanılgı payı minimal öngörüler üretmede büyük bir engel oluşturduğunun vurgulanması gerekmektedir.

Nitekim Fırat'ın doğusunda TSK-Rus güçleri arasında görünürdeki ihtiyat paylı işbirliği ülkenin batısına, İdlib, Tel Rifat ve Menbiç'e gelindiğinde ayrışmaya dönüşmekte, Fırat'ın doğusunda Türkiye'nin, PYD/YPG nedeniyle ABD ile çatışan konum ve tutumu İdlib'de HTŞ ile ilişkiler ve bu örgütün geleceğine gelindiğinde yakınlaşmakta, PYD'ye lojistik, eğitim, finansman ve siyasi desteği nedeniyle ABD'ye çok haklı güçlü eleştiriler ve hatta suçlamalar yönelten Ankara, aynı desteklerin sınırlı da olsa sahibi konumundaki Rusya'ya gelindiğinde sessiz bir tutum izlemektedir.

Ankara ile Kremlin'in, Suriye'de ayrışan konum ve uygulamalarına özetle değinilen bu noktada bir önemli hususun üzerinde özellikle durulması gerekmektedir.

Rusya'nın PYD/YPG'ye verdiği örtülü ya da açık destekler dışında amacı, örgütle Şam arasında diyalog kanallarını açık tutmak, rejimle PYD arasında geleceğe dönük ortak bir anlayış ve olabilirse işbirliği imkânları yaratmak ve nihai hedef olarak PYD'nin silahlı kolu YPG'yi Suriye ordusuna entegre etmek biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Kremlin eğer başarabilirse bu politikası ile ABD'yi Suriye'de en önemli ve tek yerel desteğinden mahrum bırakarak

yalnızlaştırmak ve varlığını bir anlamda gerekçesizleştirmek istemektedir. PYD'nin işbirliği ve desteğini kaybetmesi halinde ABD'nin Suriye'de varlığını askeri anlamda devam ettirmesinin imkânsız olmasa bile son derece zorlaşacağı gerçeğinden yola çıkıldığında Rusya'nın uyguladığı politikanın öznel çıkarları doğrultusunda akılcı bir temele dayandığı söylenebilir.

Bu politikanın Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren yansımasına gelindiğinde, YPG'nin Suriye ordusuna dahil edilip rejimin silahlı güçlerinin bir parçasına dönüşerek Suriye bayrağı altında yer alması halinde Türkiye'nin muhatabı değişecek ve doğrudan Suriye Devleti olacaktır.

Bu durumda ise Ankara'nın PYD/YPG terör örgütü ile mücadele konsepti bütünüyle değişmek zorunda kalacak ve bir süre sonra Türkiye'nin, Suriye'de askeri varlığı üzerinde şimdiden başlamış görünen tartışmalar başka bir mecraya kayabilecek ve asker bulundurma gerekçeleri zayıflayabilecektir.

Kremlin'in YPG'yi, Suriye ordusuna entegre etme politikasının başarıya ulaşması halinde ABD ve özellikle Türkiye açısından Suriye'de tüm dengeler yeni bir kulvara taşınacak ve mevcut uygulama ile politikalar geçerliliğini kaybedecek görünmektedir.

Nitekim son günlerde Esad ve PYD arasındaki görüşmelerin artış gösterdiği, PKK ve PYD'nin son açıklamalarında "Suriye'nin toprak bütünlüğüne" vurgu yaptıkları dikkate alındığında, iki taraf arasında bir uzlaşma arayışı olduğu dikkat çekmektedir.

PYD/YPG'nin, Türkiye'nin olası bir askeri harekâtından duyduğu endişe nedeniyle Rus yetkililer aracılığı ile Esad rejimine bazı öneri ve talepler ilettiği, verilecek ödünler karşılığında Rusya ve Suriye'den koruma garantisi istediği sahadaki özel kaynaklardan alınan haberlerde öne çıkmaktadır.

Bir bölümü ile yazılı basına yansıyan[54] ancak teyidi mümkün olmayan haberlerde PYD/SDG'nin Türkiye sınırının 32 kilometre gerisine çekilme ve çekildiği bölgeleri Suriye ordusunun kontrolüne vermesi karşılığında Türkiye'nin harekât yapmaması için bir tür teminat arayışı içinde olduğu belirtilmektedir. Esad rejiminin, PYD/YPG'nin askeri güç ve özelliğini muhafaza etmesine sıcak bakmadığı ve Suriye bayrağı dışında kendi özel bayraklarını kullanmalarına karşı olduğuna ilişkin haberler ise Rusya'nın, YPG'yi Suriye ordusuna entegre etme düşüncesinin hayata geçme olasılığını artıran bir faktör olarak ortaya çıkıyor görünmektedir.

Öyle görünmektedir ki Suriye'de PYD ile ilgili kartlar ABD, Rusya ve İran arasında yeniden dağıtılacak ancak sonuç her ne olursa olsun Türkiye'nin lehine olmayacaktır.

Nitekim ABD'nin eski Moskova Büyükelçisi olan CIA Direktörü William Burns'ün 03 11 2021 günü Moskova'da FSB Başkanı (Rus Dış İstihbarat Servisi) Sergey Narişkin ile bir araya gelmiş olması, ABD ve Rus genelkurmay başkanlarının Helsinki görüşmesi ile birlikte değerlendirildiğinde Moskova-Washington hattında, Suriye merkezli bir hareketlenme olduğu ve İran'ın artan etkisinin kırılmak istenildiği düşünülmektedir.

Bütün bu gelişmeler karşısında Türkiye'nin önündeki karmaşık, tuzaklarla dolu, beklenmeyen gelişmeler vaat eden yol, "her yolun sonunda Roma'ya çıktığı" sözünü anımsatırcasına daha fazla zaman kaybedilmeden Ankara-Şam arasında üst düzey diyalog kanallarının bir an önce açılmasını gerekli kılmaktadır.

54. 05.11.2021 Haber Türk, Muharrem Sarıkaya

RUS HAVA-UZAY KOMUTANLIĞI'NIN SURİYE'DE ARTAN SALDIRILARI VE NEDENLERİ

Çalışmanın bu bölümünde Suriye'de konuşlu Rus Hava ve Uzay Komutanlığı'na bağlı savaş uçaklarınca özellikle İdlib'de gerginliği azaltma bölgelerini de içeren hava saldırılarının artış nedenleri irdelenecektir.

Eylül 2021'de doruk noktasına ulaşan saldırıların[55] çeşitli kaynaklarca yorumlanmasında, Rus hava harekâtının aslında Temmuz 2021'de başlayarak zaman içinde büyük bir tırmanma gösterdiği göz ardı edilmekte, saldırıların eylül ayı başlarında zirveye ulaşmasının Erdoğan-Putin Soçi görüşmesi öncesi Ankara'ya bir mesaj ve diplomatik baskı niteliği taşıdığı üzerinde durulmaktadır.

Oysa İdlib ve yakın çevresi üzerinde yoğunlaşan hava saldırılarının Erdoğan-Putin görüşmesinde Rusya'nın masada elini güçlendirme amacına yönelik olduğu kadar Temmuz 2021 sonlarından başlayarak karada TSK-YPG, TSK-Muhalif Güçler ve Rejim Güçleri arasında artış gösteren çatışmalar, İran'ın Deyr ez-Zor'da izlediği yayılmacı politika, Koalisyon Güçleri'nin Irak üzerinden YPG'ye lojistik desteğinde gözlemlenen artış gibi başkaca gelişmelerle birlikte değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

---

55. Eylül 2021 ayında Rus Hava ve Uzay Kuvvetleri'nce muhalif hedeflere gerçekleştirilen sorti sayısı 208'dir. (Doç. Dr. Serhat Erkmen, Rusya'nın İdlib Saldırılarını Anlama Kılavuzu, hhtps://www.teram.org.) Erişim tarihi: 01.11.2021

Gelinen noktada tüm dikkatler radikal İslamcı örgütler ve ılımlı muhalif grupların konuşlandığı ve önemli bir bölümünü denetimleri altında bulundurdukları İdlib üzerinde yoğunlaşmış olmakla birlikte Deraa ve Deyr ez-Zor bölgeleri ile Halep'in kuzeydoğusunda gerek Suriye ordusu gerek İranlı milislerin operasyonları artarak süregelmektedir.

Türkiye'de, münferit ve küçük çaplı oluşları nedeniyle medyada yer bulmayan ancak neredeyse hemen her gün TSK-MSO ve YPG unsurları arasında yaşanan, topçu ve ÇNR bataryalarının kullanıldığı çatışmalar bu tabloya eklendiğinde Rus hava saldırılarının nedenleri salt Soçi görüşmesini etkileme amacının dışına çıkmakta ve RF'nin Suriye genel vizyonunu doğrudan ilgilendiren bir nitelik kazanmaktadır.

Suriye'de yaşanan olaylar ve gelişmelerin doğru yorumlanması ve anlaşılabilmesi için Rusya'nın, stratejik kültür ve askeri doktrini uyarınca Suriye ile ilgili bütünlüklü bir plan ve vizyonu bulunduğu, sahadaki diğer aktörlerin rollerinin sınırlarını bu vizyon doğrultusunda belirlediğinin dikkatlerden uzak tutulmaması gerekmektedir.

Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri'nin harekât esaslarını belirleyen modern Rus askeri düşüncesinin, **"bir çatışma içinde farklı denklem ve parametrelere sahip harp sahalarının birbirinden bağımsız olarak, farklı konseptler ile aynı stratejik hedefe yönelik kullanımı"** olduğu[56] anımsandığında İdlib'de, Moskova'yı açıktan seslendirilmese de Ankara ile karşı karşıya getiren uygulamalarla Fırat'ın doğusunda TSK ile ortak devriye icrası ve bu icra devam ederken YPG'yi Suriye ordusuna entegre etme ve eğitim verme çalışmaları ile Tel Rifat ve Menbiç'te örgütü bir anlamda koruma kalkanı altına almış olması aynı stratejinin farklı konseptlerine örnek olarak verilebilir.

56. Edam, hhtps://edam.org.tr/rusya-idlib-hava-taarruzları/ Erişim tarihi: 01.11.2021

KARADA HAREKETLİLİK

Özellikle Temmuz 2021 sonlarından başlayarak, TSK denetimindeki bölgelere sızma girişimleri üzerine YPG hedeflerine yönelik kara atış destek vasıtaları aracılığı ile gerçekleştirilen bombardımanlarda bir artış gözlemlenmekte ve bu artış bağımsız açık kaynaklara yansımaya başlamış bulunmaktadır.

29 Temmuz 2021 günü Tel Madiq, İbbin, Oqaybah, Deir Jamal ile YPG unsurlarının kaydırıldığı Halep'in kuzeydoğusunda yer alan Sadd al-Shahbaa ve Tel Rifat çevreleri, 30 Temmuz 2021'de ise Halep'in kuzeyinde YPG kontrolünde bulunan Mera'anaz, Ain Daqnah ve Tel Rifat civarına TSK unsurları tarafından yoğun topçu ateşi gerçekleştirilmiş, 1 Ağustos 2021'de TSK ve bağlı muhalif güçlerce Maranaz köyü yoğun topçu ve havan ateşi altına alınmıştır.[57]

4 Ağustos 2021'de Rus ve TSK yetkilileri arasında Tel Tamr kasabasının batısında Mabrouka'da gerçekleştirilen bir görüşmenin hemen ardından Türkiye destekli muhaliflerce al-Dardara, al-Khashma, Rubalaat, Tel Ward köyleri (el-Hasakah ve Tel Tamr kırsalında) ağır silahların kullanıldığı bombardımana tabi tutulmuş, bunu Barış Pınarı bölgesindeki Om al-Keif köyüne yönelik topçu atışı izlemiştir.[58]

10 Ağustos 2021'de Ansar Abu Bakr Al-Siddiq Battalion sosyal medya aracılığı ile yayımladığı bildiride Qumaynas yakınlarında

57. https://www.syrahr.com/en/200293. Erişim tarihi: 02.11.2021
58. https://www.syrihr.com/en/220414. Erişim tarihi: 02.11.2021

bir Türk kontrol noktasına el yapımı patlayıcı ile düzenlenen saldırının sorumluluğunu üstlenmiştir.[59]

12 Ağustos 2021'de Türkiye destekli muhalif gruplar Halep'in batısında konuşlu rejime ait 46'ncı Tümen ön hatlarına havan ateşi açmışlar, aynı gün rejim güçlerinin al-Malaghah'ta bulunan B9 askeri istasyonunu hedef almışlardır. Bağımsız kaynaklar bu bombardımanların rejim güçlerinin bir gün önce Lattakia kırsalında bulunan al-Barzah köyüne yöneltilen ve bir sivilin öldüğü saldırıya yanıt olduğunu açıklamışlardır.[60]

13 Ağustos 2021'de YPG'nin, TSK unsurlarının Türkiye destekli muhaliflerle bir araya geldiği Tel Muhammed köyüne kayıplarla sonuçlanan saldırısı üzerine TSK; Jadidah, Mizru, Sabahiyah, Khashman, Rubay'at, Tel Ward, al-Dardarah, al-Maslat ve Abboush köyleri ile çevrelerini topçu bombardımanı altına almış, 14 Ağustos'ta Qappour, Qarajenah, al-Maslat köylerine havan atışları devam etmiştir.

14 Ağustos 2021'de Jabal al-Shaikh Akeel'de konuşlu rejim güçlerinin, Türkiye destekli muhaliflerin denetimindeki Shirawa bölgesindeki Fafirtin köyüne gerçekleştirdikleri tanklar ve ağır makineli tüfek atışları ile destekledikleri saldırıya cevap olarak TSK güçleri 15 Ağustos günü Soghanka ve al-Harash (Afrin ve Halep çevresinde) köylerini topçu ateşi altına almış, sonrasında atışlarını Maranaaz, Kashtaar, al-Shawarga, Tat Marash'a da kaydırmıştır.[61]

17-18 Ağustos günleri TSK unsurlarının Tel Tamr, Abu Raseen, Tel Shenan, Bab al-Khair, Babal-Faraq, Menfg Military Airport, al-Baylonia, Ain Daqna'yı da topçu ateşi altına alması

59. https://www.syriahr.com/en/220617. Erişim tarihi: 02.11.2021
60. https://www.syriahr.com/en/220721. Erişim tarihi: 02.11.2021
61.https://www.syriahr.com/en/220816-hhttps://www.syriahr.com/en/220847. Erişim tarihi: 02.11.2021

sonucu 2 kişinin öldüğü (bir kız çocuğu ve bir kadın) bağımsız gözlemcilerce bildirilmiştir.[62]

Eylül 2021'e gelindiğinde 1 Eylül, 2 Eylül, 7 Eylül, 9 Eylül, 10 Eylül günleri TSK unsurlarının YPG hedeflerine topçu ve havan atışları devam etmiş, topçu bombardımanı Um Adasah, al-Jamousiyyah, al-Dandaniyyah gibi Menbiç kırsalındaki bazı köyleri de hedef alarak geniş bir alana yayılmıştır.[63]

Temmuz sonu, Ağustos ve Eylül 2021 aylarına ait verilen seçilmiş bazı örneklerden de anlaşılacağı üzere her ne kadar Türk ve uluslararası basın organlarına yansımıyor olsa da Suriye'de, TSK'nın denetiminde bulundurduğu coğrafyada hemen her gün küçük çaplı çatışma, topçu, havan, ÇNR atışları gerçekleşmekte ve mevcut ortamın durağanlaştığı düşüncesinin aksine sahada gerek karada gerekse havada ciddi bir hareketlilik devam etmektedir.

TSK unsurlarının Suriye'de kontrolü altındaki bölgeler ve mücavir sahalara yönelik gerek sızmalara karşı küçük birlik ve özel kuvvet harekâtı gerekse topçu-havan-ÇNR bombardımanlarının, bulundukları pozisyonlarına yönelik tehditleri bertaraf etmek, YPG ve rejim güçlerinin Türkiye'nin desteklediği muhalif gruplara yönelttiği saldırılara yanıt vermek, rejim güçleri ve YPG'nin alan kazanmasına engel olmak gibi bütünüyle savunma amaçlı, caydırıcı ve pasif karakterli bir özellik taşıdığı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Suriye'de konuşlu TSK unsurları, denetimleri altındaki tüm bölgelerde kendilerine yönelik yakın bir tehdit ya da doğrudan saldırı olmadığı sürece harekete geçmemekte, olası tehditlere karşı pozisyonlarını güçlendirerek konumlarını konsolide etmeye çalışmakta, birlik değişimleri ve lojistik destek, devriye, kontrol noktalarındaki rutin faaliyetler dışında

62. https://www.syriahr.com/en/220916, 220918- 220936. Erişim tarihi: 02.11.2021
63. https://www.syriah.com/en/222602

sahadaki hareketliliğini sınırlamakta ancak küçük bir saldırıya dahi misli ile yanıt vererek gücü, imkân ve kabiliyeti ile kararlılığının sınanmasına izin vermeyen bir harekât tarzı izlemektedir.

Suriye'de konuşlu TSK unsurlarına YPG dışında kimi radikal dinci örgütler aracılığı ile yöneltilen saldırılardaki artış ve hangi örgütlerce gerçekleştirildiğine ilişkin bilgilere çalışmamızın önceki bölümlerinde ayrıntıları ile değinildiği için burada ayrıca yer verilmemiştir.

Çalışmamızda Suriye'de karadaki çok taraflı hareketliliğe yer vermemizin nedeni anılan hareketliliğin yalnızca Rus Hava ve Uzay Komutanlığı'nın hava operasyonları ile sınırlı olmadığına, sahadaki devletler ve devletler dışı tüm aktörlerin kendi öznel vizyon, amaç, bağlantı ve planlamaları doğrultusunda hareket ettiklerine ve Suriye'nin, Esad güçlerinin RF desteğinde elde ettikleri tüm askeri kazanım ve başarılara karşın normal yaşama dönmesinin henüz çok uzağında bulunduğuna dikkat çekmek içindir.

HAVADA HAREKETLİLİK

Rusya'nın son aylarda Suriye'de İdlib merkezli büyük artış gösteren hava harekâtlarının görünürdeki amacı özellikle Tartus ve Hmeymim üsleri açısından büyük önem arz eden M4 karayolunun güvenli bir şekilde serbest trafiğe açılması için Suriye ordusunun olası ileri harekâtına yumuşatma amaçlı destek olarak açıklanabilirse de bu operasyonun gerçekleşmesi halinde özellikle Türkiye'yi ilgilendiren başkaca yansımaların gündeme gelebileceği dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Suriye'de kayda değer bir kara gücü bulundurmayan Rusya, gerek Suriye ordusuna destek vermek gerekse radikal muhalif grupların çatışma gücünü kırmak ve elimine etmek için ağırlıklı olarak hava gücü kullanımına ağırlık vermekte ve gücünü bölgede öngördüğü askeri ve siyasi değişimleri gerçekleştirmek için belirli bir plan ve amaç doğrultusunda kullanmaktadır.

Bu bağlamda İdlib merkezli Rus hava saldırılarının M4 dışında bir ayrı ve önemli amacının muhalif silahlı gruplarla ilgili mevcut durum ve dengeleri de değiştirmeye yönelik olduğu, bu durumun ise İdlib'de konuşlu TSK unsurlarının varlığını gerek sayısal gerekse görev ve nitelikleri açısından doğrudan ilgilendiren bir gelişmeye neden olabileceği dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Bu nedenlerle Rusya'nın askeri gücünü diplomasinin ayrılmaz bir parçası olarak kullanma alışkanlık ve politikası dikkate alındığında, son aylarda gerçekleştirdiği hava saldırılarının sadece bu amaca yönelik olup olmadığının ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

Temmuz 2021 sonundan başlayarak Ağustos ve özellikle Eylül 2021'de doruk noktasına ulaşan Rus hava saldırılarındaki tırmanma eğrisi ve saldırıların kapsadığı coğrafi alana bakıldığında amacın bu rutin politikanın dışına taştığı ve geniş çaplı bir askeri operasyonun ön hazırlığına dönüştüğü gözlemlenmektedir.

Kaldı ki Rus Hava ve Uzay Komutanlığı'na bağlı uçakların son aylarda gerçekleştirdiği saldırıların yalnızca İdlib kırsalı ile sınırlı kalmaması, İdlib'e ek olarak TSK kontrolündeki Afrin (Basilhaya, Basufan, Barad) ve Rasulayn'da (el-Dardara) konuşlu SMO unsurlarını da kapsaması, TSK geçici askeri üs ve gözlem istasyonlarına yakın yerlerin bombardımana tabi tutulması, hava harekâtlarının yalnızca M4 karayolu ve radikal silahlı muhalif gruplarla sınırlı olmadığının işaretleri olarak okunmalıdır.

Nitekim Rus uçaklarının Türkiye'nin kontrolündeki bölgeler ve SMO unsurlarına yönelik saldırıları sonrası TSK'nın karşılık olarak YPG hedeflerini yoğun topçu ateşi altına alması, karşılıklı bir meydan okuma, caydırma ve güç gösterisi olmanın dışında her iki tarafın mevcut pozisyonlarından geri adım atma niyetinde olmadığının açık bir göstergesidir.

Rus Hava ve Uzay Komutanlığı'na bağlı uçakların (bu noktada Suriye Hava Kuvvetleri'ne bağlı uçak ve helikopterlerin İdlib hava sahası üzerinde 2020'den itibaren bir faaliyeti bulunmadığı ayrıca not edilmelidir) Ağustos 2021 ayından başlayarak gerçekleştirdiği saldırıların kronolojisine bakılmasında yarar görülmektedir.

29 ve 30 Temmuz 2021 günleri Rus uçakları İdlib'in güneyinde Jabal al-Zawiyah, al-Futirah ve MorAyan'la Ihsim'e 12 sorti gerçekleştirmiş,[64] bunu 4 ve 5 Ağustos'ta TSK geçici üs bölgesi yakınlarındaki al-Barah kasabası ile Hama'nın kuzeybatısında Duwyr al-Akad'a yönelik 5 sorti izlemiştir.

64. https://www.syriah.com/en/220419-220441 Erişim tarihi: 08.11.2021

9 ve 10 Ağustos 2021 günleri gerginliği azaltma bölgesi yakınındaki Hursh Shiekh Bahr'a yönelik 14 sorti gerçekleştiren Rus uçakları[65] 17 Ağustos'ta Deyr ez-Zor'un güneyi ve Raqqa'nın batısında İŞİD hedeflerine yönelik 30'u aşkın saldırıda bulunmuştur. Bu saldırıları TSK ve SMO unsurlarının Derdarah, Tal Shanan ve Tam Tamr'a yönelik topçu ve ağır silahlarla atışları izlemiştir.

19 ve 20 Ağustos günleri Rus uçakları İdlib'in batısında HTŞ'ye ait bir komuta merkezini (Ain Shaiyeb) hedef almış, bunu 27-28 Ağustos'ta gerginliği azaltma bölgesinde TSK gözlem istasyonu yakınlarındaki Jabal al-Zawiyah'ta al-Bara ve Majdaliyah'a yönelik 13 hava saldırısı izlemiştir.[66]

31 Ağustos'ta milliyeti teyit edilmeyen ancak Ruslara ait olduğu sanılan uçaklarca Afrin'in güneyinde Türk istihbarat birimlerine yakınlığı ile bilinen al-Jolmah ve Iskan'da HTŞ'ye ait iki kamp bombalanmıştır. Bu saldırı TSK kontrolündeki Zeytin Dalı bölgesinde Türkiye destekli muhalif unsurlara yönelik bir ilk olması açısından dikkat çekici bulunmuştur.

Eylül 2021'e gelindiğinde Rus hava harekâtlarında belirgin bir artış gözlemlenmeye başlanmış, bu cümleden olmak üzere 1 Eylül ve 2 Eylül'de İŞİD ve HTŞ hedeflerine yönelik 72 sorti gerçekleşmiştir. 3 Eylül'de Rus uçaklarınca Deyr ez-Zor ve Raqqa kırsalında İŞİD hedefleri bombalanmış, böylelikle son 24 saat içindeki saldırı adedi 90'a ulaşmıştır.[67]

4-5-6-8 Eylül günleri Rus uçaklarının Al-Bara, Kansafra, Jabal al-Zawiyah, Maarrat Masrin'e yönelik saldırıları devam etmiş, sorti sayısı dört günde 81'e yükselmiştir. 9-10 Eylül günleri Rus uçaklarının bombardımanı gerginliği azaltma bölgesinde yoğunlaşarak devam etmiş ve son 24 saatte 60'a ulaşmıştır.[68]

65. https://www.syriah.com/en/220548-220892 Erişim tarihi: 08.11.2021
66. https://www.syriah.com/en/221538-2211012-221516 Erişim tarihi: 08.11.2021
67. https://www.syriah.com/en/2211948 Erişim tarihi: 08.11.2021
68. https://www.syriah.com/en/222430-222481-222532 Erişim tarihi: 08.11.2021

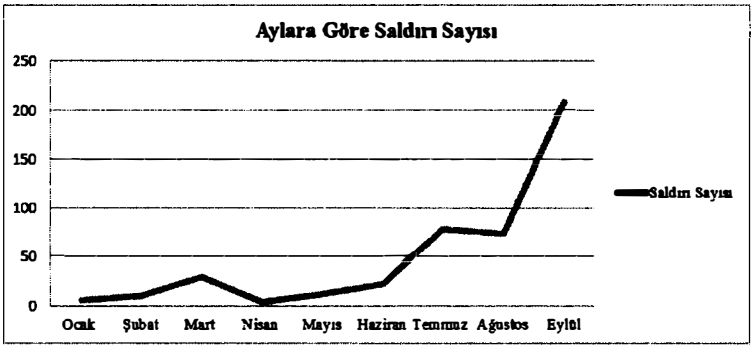
Suriye'de konuşlu Rus Hava ve Uzay Komutanlığı'na bağlı unsurlarca gerçekleştirilen harekâtların yoğunluğuna bakıldığında iki nokta dikkat çekmektedir. Suriye'de Hmeymim merkezli Rus hava güçlerinin sınırlı sayıda uçak, pilot ve yer ekibi bulundurmalarına karşın kimi zaman savaş yüklü uçaklarla 90 sorti/gün gibi çok yüksek bir performansa ulaşmış olmaları üstün bir eğitim, disiplin ve organizasyon gerektirmektedir. Bu bağlamda Rus Hava Güçleri'ne mensup unsurların Suriye'de ciddi anlamda savaş deneyimi kazandıkları ve Rus ordusunun Suriye'de görevli savaş pilotu ve yer ekiplerini sürekli rotasyona tabi tutarak alınan eğitim ve elde edilen deneyimi, Hava ve Uzay Komutanlığı'nın tümüne yaydıkları görülmektedir.

Nitekim Rus Savunma Bakanı Sergey Şoygu, Rostvertol helikopter üretim tesislerine yaptığı ziyarette Rus ordusunun, Suriye'de 320'den fazla tipte silah, araç gereç ve mühimmat denediğini açıklamış, sahada elde edilen deneyimler doğrultusunda mevcut sistemler ve tasarımlarda değişiklikler ve iyileştirmeler yapıldığına dikkat çekmiştir.[69]

Ay	Saldırı Sayısı		
Ocak	6	Haziran	22
Şubat	10	Temmuz	78
Mart	30	Ağustos	74
Nisan	4	Eylül	208
Mayıs	12		

Kaynak: TERAM, https://www.teram.org/Icerik/rusyanin-İdlib-saldirilarini-anlama-kilavuzu-175

69. https://yetkinreport.com/2021/08/14/bir -laboratuvar-olarak-suriye-iç-savaşı

Kaynak: TERAM, https://www.teram.org/Icerik/rusyanin-İdlib-saldirilarini-anlama-kilavuzu-175

Tümünün ayrıntılarına girilmeden Ağustos ve Eylül 2021 aylarında giderek tırmanan Rus hava harekâtının seçilmiş örneklerle gerek sayısal gerekse kapsadığı coğrafi alanlar itibarı ile verilmesindeki neden bu saldırıların birden fazla amaca yönelik olduğuna dikkat çekebilmektir.

İdlib'de dört ayrı aks üzerinde yoğunlaşan (Kuzey Lazkiye-Gab Ovası-Cebel Zaviye-Cebel Arbain) öte yandan Batı İdlib ve Deyr ez-Zor ile Raqqa kırsalına yayılan hava harekâtlarının tırmanma eğrisi ile hedef aldığı coğrafi alan birlikte değerlendirildiğinde bu saldırıların tek amacının M4 karayolunun trafiğe açılarak çevresindeki silahlı muhalif gruplardan arındırılması olmadığı açıklık kazanmaktadır.

Erdoğan ve Putin'in Soçi görüşmesi öncesi (29 Eylül 2021) Türk tarafına Soçi ve Astana mutabakatları uyarınca İdlib'de yükümlendiği sorumlulukları yerine getirmesi için önünde fazla zaman kalmadığı hatırlatması ve görüşmede Rus tarafının elinin güçlendirilmesi amacına yönelik olduğunda kuşku bulunmayan hava harekâtının bir ayrı amacının önceki bölümlerde değinildiği üzere Suriye ordusunun olası ileri harekâtı için bir yumuşatma operasyonu olduğu da aynı ölçülerde açık olmalıdır.

Rus güçleri Deyr ez-Zor ve Rakka kırsalında İŞİD hedeflerine yönelik eşzamanlı hava harekâtları ile İdlib'e yoğunlaşan dikkatleri perdeleyerek bir ölçüde dağılmasını amaçlamakta ve dünya kamuoyuna Suriye'de terör örgütlerinin tümü ile ayrımsız mücadele ettiği görüntüsünü vermektedir. İdlib'de silahlı muhalif gruplar ve İŞİD'e karşı operasyonlarını yoğunlaştırırken PYD/YPG'yi dışarıda tutması ise bu örgütü diğerlerinden ayrı gördüğü ve esasen terör örgütü olarak tanımadığının deklaresi anlamındadır.

PYD/YPG CEPHESİNDE GELİŞMELER

Sahada yaşanan sıcak gelişmelerle eşzamanlı olarak PYD/YPG ile bazı gelişmelerin de not edilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Bu gelişmelerden birincisi Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un Paris'te PYD/YPG güdümündeki **"Suriye Demokratik Konseyi"** mensuplarını kabul ederek kendileri ile görüşmüş olmasıdır.

Dönemin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Büyükelçi Tanju Bilgiç bu ziyarete ilişkin kendisine yöneltilen bir soruya 20 Temmuz 2021'de verdiği cevapta, **"Fransa Cumhurbaşkanı Emanuel Macron'un terör örgütü PKK'nın Suriye uzantısı PYD/YPG güdümündeki sözde Suriye Demokratik Konseyi mensupları ile görüşmesini kınıyoruz"** diyerek **"Fransa'nın tüm çağrılarımıza rağmen bölücü gündeme sahip bu eli kanlı terör örgütü ve uzantılarıyla sürdürmekte olduğu ilişki, Türkiye'nin milli güvenliği, Suriye'nin siyasi birliği ve toprak bütünlüğünün korunması ve bölgede istikrarın sağlanması çabalarına zarar vermektedir"** vurgusunu yapmıştır.[70]

Türkiye'nin kınamasına karşın SDK mensuplarının Macron tarafından kabul edilerek görüşülmüş olmasının PYD/YPG'ye uluslararası alanda artı bir puan kazandırmış ve legalize edilmesi yolunda yeni bir adım daha sağlamış olması dikkatle not edilmelidir.

---

70. SC-20 Temmuz 2021, Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Büyükelçi Tanju Bilgiç'in Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un PKK'nın Suriye uzantısı.

PYD/YPG'nin Fransa nezdinde elde ettiği bu kazanımın yankıları sona ermeden bu defa yine PYD/YPG'ye bağlı **"Kuzey ve Doğu Suriye Otonom İdaresi"nin (AANES-kuruluşu 2012)** 9 Ağustos 2021'de İsviçre'nin Cenevre kentinde ofis açması ayrı bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır.

AANES Direktörü Hikmet İbrahim, Cenevre'de açılan ofisin **"özellikle Cenevre'de yapılan Suriye krizini çözmeye ilişkin konferanslarda, İsviçreli aktörlerle ilişkilerin geliştirilmesi olduğunu"** belirtmiş ve daha da önemli olmak üzere Cenevre ofisinin bir ilk olmadığını, AANES'in, Fransa, Almanya, İsveç ve Benelux ülkelerinde de ofislerinin bulunduğunu kayda geçirmiştir.[71]

AANES Cenevre ofisinin açılması ile ilgili olarak İsviçre hükümetinden yapılan açıklamada **"ofisin diplomatik bir temsilcilik olmadığı, İsviçre yasalarına uygun bir dernek olduğu"** belirtilmiş ancak bu açıklama İsviçre'nin Ankara Büyükelçiliği maslahatgüzarının Dışişleri Bakanlığı'na davet edilerek açıklama istenmesini ve protesto edilmesini engellememiştir.

Nitekim Dışişleri Bakanlığı'nca 10 Ağustos 2021 günü bir açıklama yapılarak **bu konuda İsviçre makamları nezdinde evvelce de girişimler yapılmış olduğu hatırlatılarak, bu kanlı terör örgütünün ve iltisaklı gruplarının dernek ya da sivil toplum örgütü gibi isimler altında propaganda ve meşruiyet kazanma girişimlerine hiçbir şekilde izin verilmemesi ve terör propagandasına derhal son verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.**[72]

Rusya'nın PYD'ye Moskova'da temsilcilik açma izni vermiş olması, PKK'yı terör örgütü olarak kabul etmiyor oluşu,

71. https://www.hurriyet.com.tr/dunya/terör-orutu-ypg-pkk-cenevreye-de ofis açtı-41881833 Erişim tarihi: 08.11.2021

72. No 272,10 Ağustos 2021, İsviçre'nin Cenevre Kentinde Terör Örgütü İltisaklı Sözde bir Temsilcilik Açılması Hk./T.C.Dı

Trump döneminde PYD heyetinin Washington'da kabul edilerek görüşmelerde bulunulması hatta Trump'ın Cumhurbaşkanı Erdoğan'a gönderdiği mektupta general olarak nitelediği Mazlum Abdi ile görüşülmesi tavsiyesinde bulunduğu, Pentagon'un PYD/YPG'yi yerel müttefik olarak tanımladığı, CENTCOM Komutanlığı mensuplarının Suriye'de PYD/YPG ile sıklıkla görüşmeler ve toplantılar düzenlediği, PYD/YPG'ye lojistik desteklerin Biden döneminde de sürdürülmesi İsviçre ve Fransa'da yaşanan gelişmelerle birlikte değerlendirildiğinde, PYD'nin meşruiyet kazanma konusunda ciddi mesafeler kaydettiği yadsınmaz bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu cümleden olmak üzere ABD Merkezi Kuvvetler Komutanı General mcKenzie 10 Eylül 2021'de Suriye'de, Suriye Demokratik Güçleri (SDF) genel komutanı (Commander-in-Chief of the Syrian Democratic Forces) olarak adlandırdıkları Mazlum Abdi ile kapalı bir görüşme gerçekleştirmiş ve ABD'nin Kuzey ve Doğu Suriye Otonom Yönetimi'ne (AANES) destek ve duruşunun devam edeceğini söylemiştir.[73]

PYD/YPG'nin SDG ve AANES adı altında uluslararası arenada yürüttüğü temas trafiği ve meşruiyet elde etme yolunda aldığı mesafelere koşut olarak Esad rejiminin özellikle Arap dünyasına kabulü, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve son olarak Ürdün ile Suriye arasında yaşanan sıcak gelişmeler, Şam'ın Arap Birliği'ne dönüşü ile ilgili girişimlerin hız kazanmış olması, PYD cephesinde yaşanan gelişmelerle birlikte değerlendirildiğinde Ankara, izlediği Esad karşıtı Suriye politikasında yalnızlaşıyor görünmektedir.

Türkiye'nin son dönemlerde Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan ile arasında mevcut gerginlikleri azaltma yönündeki girişim ve açılımlarının Suriye konusunda giderek

73. https://medyanews.net/us-general-mckenzie-meets-with-mazloum-abdi-us-support-to-sdf-will-continue Erişim tarihi: 09.11.2021

yalnızlaşmasını giderecek bir kaldıraç işlevi görmekten uzak olduğu dikkate alındığında, Ankara'nın daha fazla zaman kaybetmeden Suriye ile ilgili olumlu bir adım atması ve Esad rejimi ile güvenlik bürokrasisi mensupları arasındaki görüşme trafiğini mevcut seviyenin üstüne çıkarması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Yaşanan bütün bu ve Türkiye'nin lehine olmayan gelişmelere son bir nokta olarak 7 Ekim 2021 günü ABD Başkanı Biden'ın, **"Suriye hakkında Ulusal Acil Durum Hali"**nin bir yıl daha uzatılması konusunda Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'ye gönderdiği talep mektubunda (Bkz. Ekler) yer verdiği ifadelerin eklenmesi[74] gerekmektedir.

Başkan Biden, Temsilciler Meclisi Başkanı Pelosi'ye gönderdiği mektupta Türk hükümetinin Suriye'nin kuzeydoğusuna düzenlediği askeri saldırılarla **(mektupta harekât ya da operasyon sözcükleri yerine askeri saldırı-military offensive sözcüklerinin kullanılmış olması ABD'nin, Türkiye'nin güvenliğine yönelik ve meşru müdafaa kapsamındaki harekâtlarını nasıl yorumladığının açık bir göstergesi olmalıdır)** İŞİD'in yenilgiye uğratılmasına yönelik (Başkan Trump'ın İŞİD kesinlikle yenilgiye uğratılmış ve bitmiştir açıklaması hatırlanmalıdır) faaliyetleri zaafa uğrattığı görüşüne yer vermiştir. Bu ifadesini, İŞİD'in, ABD'nin ulusal güvenliği ve dış politikasına alışılmadık ve olağanüstü tehdit oluşturmaya devam ettiği vurgusu ile güçlendiren Biden'ın, Türkiye'yi dolaylı olarak sorumlu tutan mektubundaki sözlerine Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 9 Ekim 2021'de Venezuela Dışişleri Bakanı Plasencia ile birlikte düzenlediği ortak basın toplantısında bir soru üzerine **"Aslında Amerikan yönetimi Kongre'ye mektup gönderirken**

74. https://www.whitehouse.g0v/briefing-room/statements-releases/2021/10/07/letter-to-the-speaker-of-the-house-of-represantatives-and-the-preside. Erişim tarihi: 09.11.2021

ya da Amerikan halkına bilgi verirken doğruyu söylemiyor" diyerek şöyle devam etmiştir: **"PKK ile YPG arasında hiçbir farkın olmadığını çok iyi bilmelerine rağmen, PKK'yı terör listesine alırken YPG'yi farklı göstermeye çalışıyorlar. Bunu niye yapıyorlar? Bu terör örgütüne çok ciddi destek veriyorlar, eğitim desteği, silah desteği. Bu da Amerikan kanunlarına göre suç. Bazı askeri raporlarda bile yer aldı. Amerika'da bunları hemen yok ettiler. Yani burada dürüst davranmıyor Amerika. Ayrılıkçı, Suriye'yi bölmeye çalışan bir terör örgütüne Amerika destek veriyor. Önce Türkiye'yi suçlamak yerine Amerika kendi bu yanlış politikalarından vazgeçsin. Ayrıca Amerikan halkına, Amerikan Kongresi'ne de daha dürüst davransın çünkü oraya verdiği bilgilerde çok yanlışlar var, düzgün ve dürüst olmayan bilgiler var."**[75]

Verilen örneklerden anlaşılacağı üzere Ankara ve Washington arasında PYD/YPG kaynaklı anlaşmazlığın çözümü için görünür gelecekte bir uzlaşma ışığı görünmemektedir. Bu konuda Rusya'ya gelindiğinde aynı anlaşmazlığın Moskova ile de seslendirilmeyen bir biçimde sürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Kaldı ki ABD ile YPG konusunda yaşanan anlaşmazlıklar S-400 krizi olmak üzere başkaca konulara da yayılmakta, bir ölçüde YPG'yi aşarak zincirleme bir reaksiyon ve domino efektine dönüşüyor görünmektedir.

Rusya ile YPG konusunda her iki başkentte de öne çıkarılmasından kaçınılan anlaşmazlıklar da, bağlı başka konuların etkisi altında kalmakta ve tıpkı ABD ile olduğu gibi zincirleme bir konuma evrilmektedir. Moskova ile Kırım ve Ukrayna konusunda yaşanan anlaşmazlıklar son günlerde Kiev'e satılan ve Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nin Donbas'ta ayrılıkçılara karşı

75. https://www.amerikanınsesi.com/a/cavusogludan-bidenin-acıklamalarına-tepki/6264083 Erişim tarihi: 09.11.2021

kullanmaya başladığı SİHA'larla, hassas ve kritik yeni bir dönemece girmiş görünmektedir.

Öyle görünmektedir ki Suriye, Türkiye ile ilişkilerde gerek ABD gerekse Rusya için bir tür turnusol kâğıdı işlevi görmekte, Ankara-Moskova-Washington hattında yaşanan başkaca anlaşmazlıklar yarattığı domino efekti sonucu çarpan etkisi ile Suriye'ye yansımakta ve yansımayı sürdürecek görünmektedir.

EKLER:

July 2017
Militia Groups Fighting for the Assad Regime in Syria

Main Armed Factions Involved in Idlib and Its Environs as of 2019–20

JIHADIST INSURGENTS	NATIONALIST INSURGENTS*	SYRIAN REGIME AND ALLIES
■ Hayat Tahrir al-Sham (known as Jabhat al-Nusra until July 2016, then Jabhat Fatah al-Sham from July 2016 to January 2017) ■ Turkestan Islamic Party (key ally of HTS) ■ Huras al-Din (al-Qaeda loyalist) ■ Jamaat Ansar al-Islam (ally of Huras al-Din; Wa Harid al-Mouminin Operations Room) ■ Jabhat Ansar al-Din (ally of Huras al-Din; Wa Harid al-Mouminin Operations Room) ■ Ansar al-Tawhid (ally of Huras al-Din) ■ Jamaat Ansar al-Haq (breakaway from Huras al-Din) ■ Jaish Khorasan (possible breakaway from Huras al-Din) ■ Katibat Imam al-Bukhari (Uzbek) ■ Junud al-Sham (faction led by Muslim Shishani) ■ Katibat Jabal al-Islam (Syrian Turkmen; Latakia front)	■ Ahrar al-Sham (Salafi/Islamist) ■ Jaish al-Ahrar (Salafi/Islamist; broke off from HTS) ■ Suqur al-Sham (Salafi/Islamist) ■ Harakat Nour al-Din al-Zinki (Islamist; broke off in mid-2017 from HTS, and HTS destroyed it in early 2019) ■ Fajlaq al-Sham (Islamist) ■ Jaish al-Naser ■ 1st Coastal Division ■ 2nd Coastal Division ■ The Second Army ■ Jaish al-Izza (independent)	■ "Tiger Forces" (25th Division Special Assignments) ■ Syrian Army 1st Division ■ Syrian Army 4th Division and al-Bustan Association forces ■ Syrian Army 7th Division ■ Republican Guard (Division 30) ■ National Defense Forces (e.g., contingents of northern Hama countryside) ■ V Corps (Russian-backed) ■ Liwa al-Quds (Russian-backed; military intelligence–affiliated) ■ Saraya al-Aveen (contingent affiliated with military intelligence's 223 branch in Latakia) ■ Affiliates of the Local Defense Forces (tied to Iran's IRGC and Lebanese Hezbollah) ■ Lebanese Hezbollah ■ Liwa Fatemiyoun

* Mostly gathered under the banner of the National Front for Liberation, with Jaish al-Izza the main exception.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
Türkiye-Suriye Siyasi İlişkileri
TÜRKİYE'NİN SURİYE İHTİLAFINA YAKLAŞIMI

Suriye'de 2011 yılı Mart ayında başlayan halk hareketi büyük bir ihtilafa dönüşmüş; söz konusu gelişmeler Suriye başta olmak üzere bölgesel güvenlik ve istikrarı yakından etkilemiştir.

911 km kara sınırına sahip olduğumuz Suriye'nin içinde bulunduğu ihtilaf bugüne kadar çok sayıda masum insanın hayatına mal olmuş, milyonlarca Suriyelinin yaşadıkları topraklardan ülke içinde başka bölgelere ya da Türkiye dahil diğer ülkelere göç etmesine yol açmış ve ülkemizi de önemli siyasi, güvenlik ve insani sorumluluk ve sınamalarla karşı karşıya bırakmıştır.

Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve birliğinin korunması, çatışmaların sona erdirilmesi ve Suriye halkının meşru taleplerinin karşılanmasına yönelik siyasi değişim sürecinin barışçı şekilde sonuçlandırılması, Suriye'deki gelişmeler karşısında ülkemizin ilk günden bu yana izlediği politikanın temel parametrelerini oluşturmaktadır.

SURİYE KAYNAKLI TERÖR ÖRGÜTLERİYLE MÜCADELE

İhtilaf çerçevesinde rejimin, ülkeyi gün geçtikçe daha da derinleşen bir bunalıma sürükleyen politikaları bölgesel istikrarsızlığı tetiklemekte, bölgesel tehditlerin yeni boyut kazanmasına sebep

olmaktadır. Bu politikalar nedeniyle bölgede DEAŞ ve diğer aşırılık yanlısı gruplar zemin kazanmıştır. DEAŞ'ın bölgesel ve uluslararası barışı tehdit eder noktaya ulaşması, bu sorunla küresel mücadeleyi gerektirmiş ve ABD'nin öncülüğünde DEAŞ'la Mücadele Uluslararası Koalisyonu (DMUK) kurulmuştur.

DEAŞ meselesi Türkiye için öncelikli bir milli güvenlik tehdidi olmuştur. Türkiye, başından bu yana aktif bir üyesi olduğu Koalisyon'un "Özgün Kararlılık" adı altında yürüttüğü askeri harekâta milli imkân ve yetenekleriyle katkı sağlamıştır.

Türkiye ayrıca, uluslararası hukuk temelinde, BM Şartı'nın 51. maddesinden kaynaklanan meşru müdafaa hakkı ve BM Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadeleye ilişkin kararları uyarınca, sınıra mücavir Suriye topraklarında üç önemli terörle mücadele harekâtı icra etmiştir.

Fırat Kalkanı Harekâtı

Türkiye, Suriye'yle olan sınırını DEAŞ mevcudiyetinden temizlemek amacıyla 24 Ağustos 2016 tarihinde "Fırat Kalkanı Harekâtı"nı (FKH) başlatmıştır.

Harekât kapsamında, TSK unsurlarının destek verdiği Özgür Suriye Ordusu, toplam 2.015 kilometrekarelik alanda kontrolü sağlamış, 2.647 DEAŞ mensubunu etkisiz hale getirmiştir.

FKH'nin başarısı sonucunda sahada gerilemeye başlayan DEAŞ, DMUK'un bilahare icra ettiği harekâtlar neticesinde Mart 2019 sonu itibariyle Suriye'deki saha hâkimiyetini yitirmiştir.

Zeytin Dalı Harekâtı

Suriye'nin kuzeybatısındaki Afrin bölgesinde konuşlanan PKK/YPG terör örgütü unsurlarının, gerek bölge halkı, gerek sınır bölgemizde yaşayan vatandaşlarımızın can ve mal

güvenliğine yönelttiği tehlike, taciz atışları ve saldırılarıyla ileri düzeye taşınmıştır.

Suriye'nin diğer kesimlerinden gelen ve bu bölgede yuvalanan DEAŞ unsurlarının hudut bölgeleri ile ülkemize saldırı düzenlemeleri ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçiş yapmaları riski de oluşmuştur.

Bu arka plan ışığında, TSK ve destek verdiği Özgür Suriye Ordusu tarafından 20 Ocak 2018 tarihinde "Zeytin Dalı Harekâtı" (ZDH) başlatılmıştır.

Harekâtın amacı, ülkemiz sınırlarının güvenliğini sağlamak, Afrin bölgesindeki teröristleri etkisiz hale getirmek ve bu suretle bölge halkını teröristlerin baskı ve zulmünden kurtarmak olarak belirlenmiştir.

Harekât kapsamında 18 Mart 2018 itibariyle Afrin ilçe merkezinde kontrol sağlanmış; iki aydan kısa sürede yaklaşık 2.000 kilometrekarelik bir alan PKK/YPG ve DEAŞ unsurlarından temizlenmiştir. Harekâtın başlangıcından itibaren yaklaşık 4.600 terörist etkisiz hale getirilmiştir.

FKH alanında olduğu gibi, ZDH'yle terörden arındırılan bölgelerde de yerel halkın da katılımıyla güvenliğin ve istikrarın teminine odaklanılmıştır. Mayın temizleme, asayişin tesisi, yerel yönetim ve yerinden edilmiş kişilerin dönüşü alanlarında yürütülen istikrarlaştırma çalışmaları sayesinde, FKH ve ZDH bölgelerine ülkemizden 371.000'den fazla Suriyelinin geri dönmesi mümkün olmuştur.

Barış Pınarı Harekâtı

PKK/YPG terör örgütünün milli güvenliğimize yönelttiği tehdit bağlamında, Suriye'nin kuzeydoğusunda Türkiye sınırına mücavir Suriye topraklarında bir güvenli bölge kurulması seçeneği Şubat-Eylül 2019 döneminde ABD'yle tartışılmıştır.

ABD'li muhataplarla yürütülen görüşmelerde, milli güvenlik kaygılarımızın etkin bir şekilde giderilmesi için güvenli bölgeye ilişkin temel beklentilerimiz her seviyede aktarılmıştır. Süreç boyunca PKK/YPG tehdidini bertaraf etme kararlılığımız ve Suriye sınırımızın öteki yakasından ülkemizi hedef alan terör tehdidine karşı meşru müdafaa hakkımızı mahfuz tuttuğumuz da hatırlatılmıştır. DEAŞ'la sahada mücadelenin ve DEAŞ'tan kurtarılan alanlardaki istikrarlaştırma faaliyetlerinin bir başka terör örgütü olan PKK/YPG'yle işbirliği yapılarak yürütülmesinin yanlış ve sakıncalı olduğu da müteaddit kereler ABD'ye bildirilmiştir.

ABD askeri yetkilileriyle 5-7 Ağustos 2019'da yapılan görüşmelerde güvenli bölge tesisine dair bir ön mutabakat sağlanmıştır. Bunu takiben, Türkiye-ABD Müşterek Harekât Merkezi 12 Ağustos 2019'da Şanlıurfa'da faaliyete geçmiş, ABD'yle ortak keşif uçuşları ve kara devriyeleri icra edilmeye başlanmıştır. Ancak, ABD güvenlik bürokrasisi güvenli bölgeye dair taahhütlerini tam anlamıyla yerine getirmemiştir.

Devam eden PKK/YPG tehdidi ve ABD'nin meşru güvenlik kaygılarımızı giderecek etkili adımlar atamaması arka planı ışığında, TSK ve desteklediği Suriye Milli Ordusu tarafından 9 Ekim 2019 tarihinde "Barış Pınarı Harekâtı" (BPH) başlatılmıştır.

Harekât, milli güvenliğimize yönelen terör tehdidini ortadan kaldırma, Suriye'nin toprak bütünlüğü ile birliğinin korunmasına katkıda bulunma, yerel halkı teröristlerin baskı ve zulmünden kurtarma ve yerinden edilen Suriyelilerin onurlu, güvenli ve gönüllü geri dönüşleri için uygun şartları oluşturma amaçlarıyla icra edilmiştir.

Suriye halkının meşru temsilcileri olan Suriye Ulusal Koalisyonu ve Suriye Geçici Hükümeti'nin yanı sıra Hıristiyan topluluklar dahil, bölgedeki azınlıkların ve aşiretlerin temsilcileri BPH'ye destek beyan etmişlerdir.

Harekâtın başlamasının ardından, ülkemize, BPH'nin insani krize yol açacağı, DEAŞ'la mücadeleyi zayıflatacağı, siyasi süreci sekteye uğratacağı ve Fırat'ın doğusundaki demografik yapıyı değiştireceği yönünde asılsız iddialar yöneltilmiştir. Türkiye'nin terörle mücadele çabasını itibarsızlaştırmak amacıyla üretilen bu iddialara cevaben, harekâtımızın, PKK/YPG eylemleri nedeniyle yerlerinden edilmiş Suriyelilerin geri dönüşlerinin önünü açacağı, PKK/YPG'nin ayrılıkçı gündemini akim bırakarak bilakis siyasi sürecin ilerletilmesine katkıda bulunacağı dikkate getirilmiştir. Suriye'de DEAŞ'a karşı sahada göğüs göğüse mücadele veren tek ülke olan Türkiye'ye, DEAŞ terörüne karşı PKK/YPG terör örgütüyle mücadele etme hatasını ısrarla sürdüren ülkelerin ders verme hakkının olmadığının altı çizilmiştir.

ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence'in 17 Ekim 2019 tarihli Ankara ziyaretinde yapılan Ortak Açıklama'yla, ABD, BPH'nin meşruiyetini ve sahada oluşan yeni statükoyu kabul etmiştir. Sayın cumhurbaşkanımızın 22 Ekim 2019 tarihli Soçi ziyaretinde Rus mevkidaşı Putin'le yaptığı görüşme neticesinde kabul edilen Mutabakat Muhtırası'yla da BPH alanının batısı ile doğusunda yer alan sınırımıza mücavir Suriye toprakları ile Münbiç ve Tel Rifat bölgelerinin terörden arındırılması hususunda RF'yle anlayış birliğine varılmıştır. Soçi'de varılan mutabakat, ülkemizin meşru güvenlik kaygılarının, bunları gidermek üzere yürütülen BPH'nin meşruiyetinin ve harekâtla birlikte sahada oluşan statükonun RF tarafından da kabulü anlamına gelmektedir.

Gerek ABD gerek RF'ye, varılan mutabakatlara karşın terör örgütü mensuplarının ülkemizi ve askerlerimizi hedef alacak tehdit ve saldırılarına karşı meşru müdafaa hakkımızı mahfuz tuttuğumuz ve kullanmaktan imtina etmeyeceğimiz bildirilmektedir.

İHTİLAFA ÇÖZÜM BULUNMASINA YÖNELİK ÇABALAR

İhtilafa barışçı çözüm bulunabilmesi amacıyla bugüne kadar yürütülen tüm uluslararası girişimlerde aktif olarak yer alan Türkiye, Suriye'de yaşanan şiddetin daha da tırmanmasını ve komşu ülkelere yayılmasını engellemek amacıyla, çözüm sürecini olabildiğince hızlandırmak yönünde gerekli her türlü çabayı sarf etmektedir. Ülkemiz ihtilafa çözüm bulunması amacıyla Viyana toplantılarının zeminini hazırlamış, Suriye konusunda fikirdaş ülkelerle ve Uluslararası Suriye Destek Grubu üyesi ülkelerin katılımıyla düzenlenen toplantılara iştirak ederek gerekli yönlendirmelerde bulunmuştur.

Cenevre Süreci

18 Aralık 2015 tarihinde BM Güvenlik Konseyi ilk defa siyasi süreçte belli bir takvim öngören bir karar almıştır. Suriye'de siyasi geçişin çerçevesini belirleyen 2012 Cenevre Bildirisi'ni temel alan 2254 sayılı bu karar kapsamında, muhalefet ve rejim heyetlerinin BM'nin gözetiminde Cenevre'de bir araya gelmesi öngörülmüştür. "Cenevre süreci" olarak adlandırılan bu görüşmelerin gündemi 2254 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararında ortaya konan yol haritasına göre belirlenmiştir: (i) Geçiş yönetimi, (ii) Anayasa, (iii) Seçimler ve bilahare rejimin talebi üzerine görüşmeler sırasında eklenen (iv) Terörizmle Mücadele.

Türkiye'nin yürüttüğü yoğun diplomasi trafiği neticesinde, 2015 Aralık ayında Riyad'da oluşturulan Suriye muhalefeti Suriye Müzakere Komisyonu (o dönemki adıyla Müzakere Yüksek Kurulu) temsilcilerinden müteşekkil heyetler, 2016 Ocak ayından itibaren Cenevre'de BM arabuluculuğunda yürütülen

dolaylı görüşmelere Suriye muhalefetini temsilen katılmaya başlamışlardır.

Ancak, rejimin yoğun saldırılarını sürdürmesi ve siyasi geçiş meselesini görüşmeyi reddetmesi nedeniyle, Cenevre görüşmeleri, 25-26 Ocak 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen dokuzuncu turun ardından kesilmiştir.

Astana Platformu

2016 Temmuz ayında rejim tarafından kuşatılan doğu Halep, maruz kaldığı kesintisiz saldırılar neticesinde 2016 Aralık ayında tamamen rejimin kontrolüne geçmiştir. Türkiye ve RF arasındaki yoğun çalışmalar sonucunda Halep'te ateşkes tesis edilmiş ve 2016 Aralık ayı içinde 45.000 sivilin güvenli tahliyesi sağlanmıştır. Türkiye ve RF'nin garantör sıfatıyla 30 Aralık 2016 tarihinde imzaladığı düzenlemeyle Halep'teki ateşkesin ülke çapına teşmili sağlanmıştır.

Ateşkes rejimini muhafaza etmek ve çatışan taraflar arasında güven artırıcı önlemler kabul edilmesini sağlamak amacıyla, Türkiye ve RF'nin yanı sıra İran'ın katılımıyla Ocak 2017 tarihinden bu yana Kazakistan'ın başkenti Nur-Sultan'da (o dönemki adıyla Astana) düzenli aralıklarla Yüksek Düzeyli Toplantılar düzenlenmektedir.

Olağan toplantılara ilaveten, Astana garantörü üç ülke bugüne kadar beş kez devlet başkanları (Soçi, 22 Kasım 2017; Ankara, 4 Nisan 2018; Tahran, 7 Eylül 2018; Soçi, 14 Şubat 2019; Ankara, 16 Eylül 2019), altı kez de dışişleri bakanları (Astana, 16 Mart 2018; Moskova, 28 Nisan 2018; New York, 26 Eylül 2018; Cenevre, 18 Aralık 2018; New York, 25 Eylül 2019; Cenevre, 29 Ekim 2019) düzeyinde bir araya gelmiştir.

Gerginliği azaltma bölgelerinin, Anayasa Komitesi'nin ve Suriyeli taraflar arasında güven artırıcı önlemlerin hayata

geçirilmesinde kayda değer rol oynayan Astana platformu, Suriye'deki ihtilafın sona erdirilmesine somut katkı sağlayan yegâne uluslararası girişim olmayı sürdürmektedir.

İDLİB GERGİNLİĞİ AZALTMA BÖLGESİ

4-5 Mayıs 2017'de gerçekleştirilen IV. Astana Toplantısı'nda Gerginliği Azaltma Bölgesi (GAB) olarak belirlenen Doğu Guta, Kuzey Humus ve Deraa-Kuneytra'nın 2018 yılı içinde rejimin kontrolüne geçmesiyle birlikte, İdlib son GAB olarak kalmıştır.

Sayın cumhurbaşkanımız ve RF Devlet Başkanı 17 Eylül 2018 tarihinde Soçi'de bir araya gelerek İdlib GAB'ının durumunu görüşmüş, neticede iki ülke arasında "İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesindeki Durumun İstikrarlaştırılmasına İlişkin Muhtıra" imzalanmıştır. Astana'daki üçüncü garantör olan İran da Muhtıra'ya desteğini bilahare açıklamıştır. İdlib Muhtırası'na riayetin sürdürülmesi; sahada şiddetin tırmanarak bir göç dalgası ve insani krizi tetiklememesi, ayrıca siyasi sürecin sağlıklı şekilde ilerletilmesi bakımından kritik önemi haizdir.

Rejim güçleri, terörizmle mücadele bahanesiyle 2019 Mayıs ayından itibaren İdlib'e yönelik saldırılarını artırmıştır. Rejimin İdlib'de münhasıran sivilleri ve sivil altyapıyı hedef almasından duyduğumuz derin kaygı, bu saldırıların devamının Türkiye'ye oluşturduğu riskler ve bunlara son verilmesini teminen 17 Eylül 2018 tarihli Muhtıra başta olmak üzere, İdlib'le ilgili bütün anlaşmaların tüm unsurlarıyla hayata geçirilmesiyle sahada sükûnetin sağlanması beklentimiz, rejimin garantörleriyle her düzeyde yürüttüğümüz temaslarda vurgulanmaktadır.

ANAYASA KOMİTESİ

Astana garantörlerinin ortak çabalarıyla RF'nin Soçi kentinde 30 Ocak 2018 tarihinde düzenlenen Suriye Ulusal Diyalog Kongresi'nde, 150 üyeden oluşacak bir "Anayasa Komitesi" kurulması yönünde çağrı yapılmıştır.

Üyeleri ve usul kuralları üzerinde anlaşma sağlanmasıyla birlikte, Komite'nin kuruluşu 23 Eylül 2019'da BM Genel Sekreteri tarafından ilan edilmiştir. Komite'nin açılış oturumu 30 Ekim 2019'da Cenevre'de gerçekleştirilmiştir.

Türkiye, siyasi sürece ivme kazandırılmasında bir kilometre taşı olan Anayasa Komitesi'nin, Suriye'deki ihtilafın sebeplerini ortadan kaldıracak gerçek ve kapsamlı bir siyasi değişimin önünü açması için, Komite'nin Cenevre'de yürütmekte olduğu çalışmalara desteği sürdürmektedir.

Temennimiz, bu sürecin Suriye halkının meşru talep ve beklentileri doğrultusunda, etnik köken, din ve mezhep ayırımı yapılmaksızın tüm Suriyelilerin temel hak ve özgürlüklerinin eşitlik temelinde anayasal güvence altına alındığı, hür ve demokratik bir sistemin barışçı şekilde tesisiyle sonuçlanmasıdır.

SURİYE MUHALEFETİ

Halkın meşru talepleri doğrultusunda Suriye'nin yeniden inşasına ilişkin geçiş sürecinde sorumluluk alacak etkili ve kapsayıcı bir muhalefetin ortaya çıkması yönündeki çabalar da tabiatıyla tarafımızdan desteklenmiştir.

Bu çerçevede, ülkemizin de öncülüğünde teşkil edilen Suriye Halkının Dostları Grubu'nun 2012 Aralık ayında Marakeş'te düzenlenen toplantısında, Suriye Ulusal Koalisyonu (SUKO) Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanınmıştır. SUKO,

İstanbul merkezli olarak çalışmalarına devam etmektedir. Siyasi süreçte muhaliflerin temsili bakımından referans olarak kabul edilen ve Suriye Müzakere Kurulu'nu (o dönemdeki adıyla Müzakere Yüksek Kurulu) kuran 8-10 Aralık 2015 tarihli Riyad Toplantısı'na da gereken destek verilmiştir.

Demokrasilerin temel unsurunun çoğulculuk ve çoğulculuğun gerektirdiği etkili bir muhalefetin mevcudiyeti olduğu anlayışı doğrultusunda, Suriyeli muhalif gruplarla temaslarımız hiçbir siyasi, etnik, dini veya mezhep grubunun çıkarı ve bu gruplar arasında herhangi bir ayrım gözetilmeksizin sürdürülmektedir. İhtilafın çözümünü Suriyeliler tayin edecek ve Suriye'nin geleceğine Suriye halkı karar verecektir. Türkiye, bu süreçte Suriye halkına verdiği desteği sürdürmektedir.

Ülkemizin Suriye halkına desteği bağlamında Suriyeli Türkmenler özel konumu haizdir. Ülkenin asli kurucularından olan ve zulme karşı direnişin ön saflarında yer alan Türkmenlerin Suriye'nin geleceğinde hak ettikleri yeri alabilmelerini teminen destek çalışmalarımız devam etmektedir.

(http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa)

14.10.2021 08:10 Letter to the Speaker of the House of Representatives and the President of the Senate on the Continuation of the National E...

BRIEFING ROOM

Letter to the Speaker of the House of Representatives and the President of the Senate on the Continuation of the National Emergency with Respect to the Situation in and in Relation to Syria

OCTOBER 07, 2021 · STATEMENTS AND RELEASES

Dear Madam Speaker: (Dear Madam President:)

Section 202(d) of the National Emergencies Act (50 U.S.C. 1622(d)) provides for the automatic termination of a national emergency unless, within 90 days prior to the anniversary date of its declaration, the President publishes in the *Federal Register* and transmits to the Congress a notice stating that the emergency is to continue in effect beyond the anniversary date. In accordance with this provision, I have sent to the *Federal Register* for publication the enclosed notice stating that the national emergency declared in Executive Order 13894 of October 14, 2019, with respect to the situation in and in relation to Syria, is to continue in effect beyond October 14, 2021.

The situation in and in relation to Syria, and in particular the actions by the Government of Turkey to conduct a military offensive into northeast Syria, undermines the campaign to defeat the Islamic State of Iraq and Syria, or ISIS, endangers civilians, and further threatens to undermine the peace, security, and stability in the region, and continues to pose an unusual and extraordinary threat to the national security and foreign policy of the United States. Therefore, I have determined that it is necessary to continue the national emergency declared in Executive Order 13894 with respect to the situation in and in relation to Syria.

Sincerely,

JOSEPH R. BIDEN JR.

https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/10/07/letter-to-the-speaker-of-the-house-of-representatives-and-the-president... 1/1

"GELECEĞİ ÖNGÖREBİLMEK ANCAK GEÇMİŞİN AYRINTILARINI BİLMEKLE MÜMKÜNDÜR."

Suriye'de çatışmalar sonlanmamakla birlikte Esad rejiminin içsavaşı askeri anlamda kazandığı, 2024 yılı itibariyle ülkenin yaklaşık üçte ikisini kontrol altına aldığı, dikkatini öncelikle İdlib ve SDG/PYD denetimindeki Fırat'ın doğusuna yoğunlaştırmaya başladığı günümüzde, çeşitli nedenlerle ertelenen başkaca sorunlar yüzeye yansımaya başlamış bulunmaktadır.

Suriye'de sahadaki doğrudan aktör devletler (Rusya, Türkiye, İran, ABD) arasında var olan öncelik, amaç ve vizyon farklılıkları ortak bir paydada buluşulmasını zorlaştırmakta, Suriye'nin yeniden yapılandırılması ve geleceğinin şekillendirilmesine yönelik ciddi görüş farklılıkları ile rekabet, yeni anlaşmazlıklar yaratmaya aday görünmektedir.

Sınırlarımıza bitişik bir coğrafyada süregelen ve Türkiye'mizi gerek ulusal güvenliğimiz gerekse alınan göçler nedeniyle sosyoekonomik, sosyokültürel ve sosyopolitik açılardan doğrudan ilgilendiren bu konu hakkında istedik ki bir bilgi penceresi açılsın.

Okurlara sunulan ve Suriye krizini başlangıcından itibaren ayrıntılandıran çalışma, her ne şekilde sonlanırsa sonlansın, yaşanan ve yaşanması süregelen bir döneme ışık tutmak için tasarlandı.

DESTEK yayınları

KDV'den muaftır.
www.destekmedyagrubu.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari

DESTEK DÜKKÂN
www.destekdukkan.com

ISBN: 978-625-6325-62-3
9 786256 325623